

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника”

ЕВРИКА – XVII

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Івано-Франківськ
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника”
2016

ББК 70.516

М34

*Рекомендовано до друку вченою радою Прикарпатського
національного університету імені Василя Стефаника*

Редакційна рада: *Цепенда І.Є.* – голова, ректор ДВНЗ “Прикарпатський університет імені Василя Стефаника”, доктор політичних наук, професор; *Загороднюк А.В.* – проректор з наукової роботи, доктор фізико-математичних наук, професор; *Васильєва В.А.* – доктор юридичних наук, професор; *Благул І.С.* – доктор економічних наук, професор; *Гасюк І.М.* – доктор фізико-математичних наук, професор; *Голод Р.Б.* – доктор філологічних наук, професор; *Гоян І.М.* – доктор філософських наук, професор; *Кугутяк М.В.* – доктор історичних наук, професор; *Калуцький І.Ф.* – доктор сільськогосподарських наук, професор; *Круль П.Ф.* – доктор мистецтвознавства, професор; *Луцак В.І.* – доктор біологічних наук, професор; *Парпан В.І.* – доктор біологічних наук, професор; *Пилипів В.М.* – доктор фізико-математичних наук, професор; *Билиця Я.Т.* – кандидат філологічних наук, доцент; *Василишин Т.В.* – кандидат фізико-математичних наук, доцент; *Ковальчук М.П.* – кандидат філологічних наук, доцент; *Кошель В.І.* – кандидат технічних наук, доцент; *Курилюк С.І.* – кандидат психологічних наук, *Луцький В.Я.* – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент; *Матківський М.П.* – кандидат технічних наук, доцент; *Остапович О.Я.* – кандидат філологічних наук, доцент; *Плекан Ю.В.* – кандидат історичних наук, доцент; *Рега О.С.* – кандидат педагогічних наук, доцент; *Сав’юк М.І.* – кандидат геолого-мінералогічних наук, доцент; *Таран І.М.* – кандидат педагогічних наук, доцент.

Адреса редакційної ради:

76025, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Тел. 59-60-51

Еврика – XVII : збірник студентських наукових праць. –
М34 Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2016. –
214 с.

У збірнику висвітлено результати студентських наукових досліджень із проблем математики, фізики, хімії, біології, екології, економіки, історії, філософії, політології, релігієзнавства, культурології, філології, педагогіки, мистецтвознавства, туризму, фізичного виховання і спорту.

Дослідження виконані в наукових лабораторіях та на кафедрах університету.

ББК 70.516

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

ФІЛОСОФІЯ, ПСИХОЛОГІЯ, СОЦІОЛОГІЯ, РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

РОЗУМІННЯ ДІАЛЕКТИЧНОЇ ЛОГІКИ ЯК ЗРАЗКА КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Абрамець Ігор,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Возняк С.В.,
кандидат філософських наук, викладач.

Критичність – те, що вирізняє філософське мислення і філософський погляд на речі. Коли ми говоримо “філософське мислення”, то вже розуміємо, що йдеться про певного рівня критичний підхід до будь-якої проблеми. Нам необхідно розібратись, у чому полягає зміст критичного мислення, як таке мислення себе реалізує і яким чином діалектичну логіку ми можемо назвати виразником усього філософського, критичного мислення чи то в контексті суспільних явищ, чи то історії, чи то природи, чи то окремої людини.

Діалектична логіка цікава для філософа перш за все тим, що вона намагається розібратись (і так чи інакше робить це), що ж таке мислення, ЩО воно і ЯК воно. Весь сенс вивчення діалектики, якщо можна так висловитись, – це рух понять, виведення одного поняття з іншого. Тобто суттєвим для діалектики є не стільки саме поняття, яке фіксується в статичному стані, скільки зв'язок понять, зміна, яка відбувається внаслідок виведення. Безумовно, ми не говоримо, що поняття не є значущим в міру своєї другорядності перед рухом, адже самий рух без поняття, як і нове поняття без руху – нонсенс. Справа тут в іншому. Мислення, яке можна назвати предметом вивчення діалектичної логіки, у своїй природі не тотожне сумі понять, які, хоч і впорядковано, але перебувають у стані спокою і нагадують самі по собі запилену папку зі змістом, нібито заповненим, але не якісно змістовно наповненим. Мислення перш за все постійно живе і рухливе, воно є, на думку загальновідомого філософа, підставою власного існування. Звідси і випливає, що для розуміння мислення, яке є першозначущим для діалектичної логіки, нам необхідно насамперед працювати зі змінами понять, виведеннями одного поняття з іншого, що в цілому є проекцією філософського мислення, критичного мислення, мислення взагалі.

Гегелівський метод як усвідомлення форми внутрішнього саморуху самозмісту предмета, що вивчається, виражає діалектичний підхід до будь-якої проблематики і, без страху бути голослівним, такий підхід ми називаємо критичним. Саме усвідомлення форми внутрішнього саморуху самозмісту предмета дозволяє нам виявити в предметі деякі неадекватні його суті аспекти – не для заперечення, а для подальшого розвитку та функціонування предмета, для усвідомлення форми предмета, що дозволяє нам працювати з ним в бутті. Такий підхід надзвичайно корисний і в дечому він навіть реалізується в історії філософської думки, хоча це відбувається і на деякому інтуїтивному загальнофілософському рівні. Так, зараз ми можемо чітко заявити, що немає абсолютно хибних уявлень в історії пізнання, а є абстрактні та односторонні уявлення, що виражають якусь одну сторону речей, процесів та явищ. І хибність таких уявлень хіба в тому, що вони абсолютизуються.

Тобто розкриття позитивного змісту в теорії попередників (скажімо, для Гегеля – теорія Канта) повинен характеризувати діалектичний підхід до історії мислення. Ми говоримо про певні протиріччя, з якими зустрічаються мислителі в межах однієї теорії і які часто зупиняють розвиток даної теорії через неможливість виведення чи поєднання одного методу з іншим. Ми повинні розуміти, що протилежності повинні виявляти і виявляють “точки росту” в системі старої теорії і задають вектор руху мислення в процесі формування нової гіпотези саме завдяки строгості старої теорії. Нам легко працювати зі статичною закритою і “готовою” теорією, оскільки вона складається систематично, в ній легко виявити те, що вона є, і те, що вже нею не є. Тобто нам легко критично, з діалектичним підходом осмислити стале і зрозуміти, яким чином буде відбуватись рух від однієї сталої точки до іншої.

Джерелом саморуку (навіть у межах однієї теорії) є протиріччя. Наприклад, студент філософського факультету спеціальності філософія може бути одночасно і філософом, і не філософом. Якщо ми запитаємо такого студента, чи він є філософом, то він може відповісти “і так, і ні”. Це основа діалектики, коли про предмет чи явище ми можемо сказати і “так”, і “ні”. Такий студент знаходиться в становленні, він уособлює собою протиріччя, які є основою його розвитку як філософа.

Таким же чином ми можемо виявляти протиріччя і в суспільстві або протиріччя якогось суспільного окремого явища, щоб усвідомити його форму, а далі, як наслідок, виразити це явище в поняття, яке, знову ж таки, буде відправною точкою для подальшого виявлення і становлення, що своєю чергою дозволить нам критично охопити саме явище. Так, ми можемо засвоїти певне знання про суспільне явище, однак для того, щоб передати те, що ми засвоїли, слід оформити це в поняття і надавати засвоєному знанню “людської форми”.

Отже, розуміння мислення в діалектичній логіці виступає перед нами як усвідомлений рух понять, що дозволяє фіксувати саме поняття через протиріччя. Фіксація поняття та накладений рух на розвиток одного поняття через інше дозволяє нам критично осмислювати буття та сутність як зняте буття. Тобто основою мислення діалектичної логіки є рух, який репрезентує себе через буття і дозволяє нам говорити про постійний розвиток, а значить – про постійний приріст буття в межах знання про суще як ствердження того ж буття. Саме такий приріст і є, на нашу думку, завданням критичного підходу до предмета дослідження.

КРИЗА КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СВІТУ

Айвенко Ірина,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Зеліско Л.І.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

В умовах глобалізації, тотальної переоцінки цінностей, коли будь-які істини не визнаються беззаперечними, необхідними є звернення до тих феноменів, що дозволять сучасній людині почуватися безпечно та комфортно на будь-якому рівні суспільного життя. Тому формування культурної ідентичності є центральною проблемою сьогодення. У ній, як у певному фокусі, відбивається розмаїття соціальних, антропологічних, політичних та світоглядних проблем сучасності. Активний пошук культурної ідентичності сьогодні – це процес пошуку зручного захисту у світі, що стрімко глобалізується та індивідуалізується. Таким чином, ідентичність перетворюється на своєрідну призму, крізь яку розглядаються, оцінюються, вивчаються події та риси сучасного життя – як соціуму, так і окремого індивіда.

Поняття “ідентичність особистості” розглядається в багатьох науках. Термін “ідентичність”, “криза ідентичності” стають популярними завдяки працям психологів. “Широке розповсюдження терміна “ідентичність” і, головне, введення його в дисциплінарний науковий обіг пов’язані з іменем Еріка Еріксона” [1, с. 46]. Вчений трактує ідентичність як центральну чесноту людини, яка проявляється у нерозривному зв’язку із соціокультурним світом. За автором, набути ідентичності та володіти нею означає: відчувати себе, своє буття незмінним; відчувати минуле, сьогодення та майбутнє як єдине ціле; відчувати зв’язок між власною безперервністю та визнанням цієї безперервності з іншими людьми. “Еріксон визначає ідентичність як почуття органічної приналежності індивіда до його історичної епохи і типу міжособистісної взаємодії цієї епохи” [2, с. 36].

Власне, ідентичність формується у процесі вибору способу культурної взаємодії, певного способу і стилю життєдіяльності. Різноманітність культурних спільнот у світі, зростання впливу масових комунікацій, поява різних стилів і норм поведінки актуалізує потребу усвідомлення власних цілей і культурних цінностей. Культурна ідентичність постає як належність індивіда до якої-небудь культури чи культурної групи, що формує ціннісне ставлення людини до самої себе, інших людей, суспільства і світу в цілому. Поняття культурної ідентичності нерозривно

пов'язане з поняттям ідентифікації, адже ідентичність – це результат ідентифікації, пошуку і вибору місця для себе. Культурна ідентифікація – “... це самовідчуття людини всередині конкретної культури, усвідомлене сприйняття норм і зразків поведінки та свідомості, системи цінностей і мови, а також усвідомлення свого “Я” в конкретному культурному вимірі” [3, с. 23].

Глобалізація, як достатньо нове та не досить вивчене явище, привносить у світ більше викликів і небезпек, ніж переваг. Це пов'язано із тим, що людство за останнє століття ще “ніколи не взяло від природи настільки багато, як сьогодні” [4, с. 248], адже чим активнішою є людина, тим більше вона руйнує цей світ. Це призводить до неминучих наслідків, а саме: до сучасної глобальної соціокультурної кризи, яка пов'язана з розвитком науково-технічного прогресу, а також і з сучасною тенденцією світового розвитку. Тому таким важливим є пошук ідентичності в глобалізованому суспільстві. “Виникає проблема подолання розриву між постійними соціальними змінами і внутрішньою готовністю суспільства і культури прийняти їх” [4, с. 239]. Звідси постає питання: що має робити людина: спостерігати і не втручатись у руйнівний процес, чи навпаки – свідомо змінювати цей процес задля своєї безпеки?

Світ потребує соціальних, етичних, естетичних і духовних змін. Для того, щоб утілити ці зміни, наприкінці ХХ століття почали створювати наукові центри з вирішення глобальних проблем сучасності. Найбільш відомим є Римський клуб, який займається глобальним моделюванням, і, що варто підкреслити, клуб урахує різноманітні аспекти людського життя. Тому в центрі має бути людина і її можливості. Сьогодні перед особистістю постає першочергове завдання визначення власної життєвої позиції, ідентичності власного “Я”, правильний вибір соціальної ролі, яка відповідає її внутрішньому стану і здібностям та яка дозволить максимально реалізувати свій індивідуальний потенціал. Тому перш за все проблему потрібно вирішувати самій людині через пошук і вдосконалення її внутрішнього культурного і духовного світу. Пошук відповідей на глобальні проблеми сучасності слід шукати у новому гуманізмі, “який дозволить відтворити гармонію людини і мінливого світу” [4, с. 249]. Новий гуманізм, на думку одного із засновників Римського клубу А.Печчеї, має ґрунтуватися на трьох факторах, а саме: почуття глобальності, любові до справедливості, нетерпимості до насилля. Це і є своєрідна “людська революція”, яка уможливує вихід людства із глобальної соціокультурної кризи.

Культура в епоху глобалізації приймає форму національної ідентифікації, адже саме вона є способом підтримки ідентичності особистості, збереження її національної унікальності. Сьогодні для нашого суспільства особливо важливими є питання відродження, повернення до минулих традицій, звичаїв, таких як мова, релігія, тощо. Тому, коли йде мова про кризу культурної ідентичності, втрату людиною свого власного місця у світі, то мається на увазі, що пошуки національної ідентичності сприяють виходу із кризи, виводять на пошук нового сенсу буття. Цікавим є той факт, що вплив націоналізму стає важливим не тільки в кризовий час. Він стає основою колективної ідентичності в сучасну епоху, тому актуальним є його розгляд не тільки з політичної точки зору, але й культурологічної. “Націоналізм володіє таким емоційним впливом тому, що він допомагає нам ставати тими, якими ми є, він надихає художників і композиторів і пов'язує нас із історією” [5, с. 15].

Національна ідентичність – це динамічне утворення. Його роль і значення у суспільстві може як зростати, так і слабшати, що пов'язано з конкретною історичною ситуацією і соціальним оточенням індивіда й цілого народу. Відповідно форми виявлення національної ідентичності можуть варіюватися. Тому потрібно звертати увагу на чинники, які формують почуття національної ідентичності: автохтонна територія, ментальність, спільні міфи та історична пам'ять, культурні форми світосприймання, культурні традиції (мем культури, мова, національний характер), спільна громадянська культура, єдині юридичні права та обов'язки, спільна економіка, генофонд нації.

Саме особистості потрібно долати набуту століттями культурну аномію, саме їй потрібно максимально зосереджувати зусилля на самій собі, на своїй самореалізації, “самобудові”. Людина має наповнювати свій внутрішній світ новими цінностями, укріплювати і відроджувати те, що дозволить їй подолати кризові стани.

2. Кондаков И. В. Цивилизационная идентичность в переходную эпоху: культурологический, социологический и искусствоведческий аспекты / Кондаков И. В., Соколов К. Б., Хренов Н. А. – М. : Прогресс-Традиция, 2011. – 1024 с.
3. Сандюк Л. О. Основи культурології : навч. посіб. / Сандюк Л. О. ; за ред. Л. О. Сандюк, Н. В. Шубелки. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 400 с.
4. Культурология : учебное пособие / под ред. проф. Г. В. Драча. – М. : Альфа-М, 2003. – 432 с.
5. Калхун К. Национализм / Крэйг Калхун ; пер. А. Смирнова. – М.: Изд. дом “Территория будущего”, 2006. – 288 с. – (Серия “Университетская библиотека Александра Погорельского”).

ДІАГНОСТИКО-КОРЕКЦІЙНА РОБОТА ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вівчарик Інна,
Юрійчук Світлана,
IV курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Юрченко І.В.,
кандидат психологічних наук, ст. викладач.

Психологічний супровід навчально-виховного процесу в школі передбачає виконання практичним психологом низки завдань, що можливо лише за умови наявності у фахівця високого рівня професіоналізму, який залежить не лише від його соціально-особистісних характеристик, конструктивного практичного досвіду, а й передусім від діагностичного інструментарію, яким він користується.

Проблема нинішніх психологів не у відсутності психодіагностичної бази (методик, опитувальників, тестів, розробок тренінгів), а у великій кількості. І тому завдання психодіагноста полягає у фільтрації цього матеріалу та його віковій диференціації. Етап фільтрації передбачає перевірку тестового матеріалу на валідність, соціальну та вікову адаптацію методик. Треба дуже обережно підходити до методик науково-популярного змісту, які сьогодні широко представлені в Інтернеті та комерційних виданнях. Вони зазвичай є неглибокими і не гарантують надійного результату.

Зрозуміло, що компетентний психолог не дозволить собі на базі однієї методики говорити про наявність у дитини тієї чи іншої риси. Але, з іншого боку, нормативи робочого часу не дозволяють йому довго займатися лише діагностикою певної якості особистості чи її проблемою (детальне діагностування учня має лише індивідуальний характер і викликане проблемною ситуацією).

Щоб простежити психологічні зміни особистості за раніше діагностованим психологічним критерієм, слід повторити психодіагностичний зріз через певний проміжок часу. Для цього користуються іншою валідною методикою, яка вимірює ту саму властивість особистості й відповідає віковим особливостям індивіда. Результатом повторного зрізу є порівняння отриманих даних із попередніми і виявлення перспектив подальшого розвитку дитини. Застосування авторських наукових методик дає можливість диференціювати психодіагностичний матеріал за віком. У наукових методиках обов'язково вказані вікові норми для діагностованих.

Орієнтована програма роботи практичного психолога з розвитку сфери соціальної взаємодії дітей дошкільного-молодшого шкільного віку. Запропоновані програми із психічного розвитку дітей дошкільного та молодшого шкільного віку складені на основі навчального посібника “Практикум з вікової психології” (за редакцією Л. Головей, Е. Рибалко. – Санкт-Петербург, 2001).

Методи дослідження соціальної сфери: А) Метод соціометрії – гра “Секрет” Т. Репіної. Малювальні проби: “У дитячому садку”, “Новий дитячий садок” тощо. Колірний тест Люшера. Метод незавершених речень В. Михала. Робота з діагностичними картами. Метод спостережень. Опитувальник на вибіркове ставлення до однолітків Т. Репіної. Б) Методики “Новий дитячий садок”, “Секрет”. В) “Малюнок родини”, “Два будинки” Д. Морено; опитувальник А. Захарова. Метод незавершених речень В. Михала (у модифікації). Тест Рене – Жилія.

Форми та методи розвивальної і корекційно-відновлювальної роботи. А) Корекційна гра “Чарівний стілець”. Тренінг на введення в референтну групу неприйнятих та ізольованих дітей. Уроки етики з елементами евристики. Театр етичних мініатюр. Консультування педагогів і батьків. Психологічна просвіта. Робота колекційної групи. Б) Консультування педагогів. Психологічна просвіта. Орієнтована програма роботи практичного психолога з розвитку потребнісно-мотиваційної та вольової сфер дитини.

Методи дослідження потребнісно-мотиваційної та вольової сфер. Індивідуальні бесіди з дитиною з певних проблем. Виявлення її рівня домагань, особливостей внутрішнього світу. Коректурна проба Б. Бурдона. Опитувальник на визначення домінуючого мотиву Т. Неживої. Діагностичні методики Керна – Йірсека (тест шкільної зрілості) та Біне – Симона (тест на вивчення розумового розвитку). Спостереження в різних вікових видах діяльності.

Форми і методи розвивальної та корекційно-відновлювальної роботи. Ігрова діяльність: режисерські, сюжетно-рольові ігри, ігри з певними правилами. Отже, враховуючи зазначене вище, констатуємо, що в роботі психолога загальноосвітнього навчального закладу необхідна наявність систематизованого згідно з віковими особливостями діагностичного мінімуму, який упорядковує і спрямовує діяльність фахівця. За потреби обов’язковий діагностичний мінімум для кожного класу доповнюється варіативною частиною відповідно до специфіки проблем конкретного класного колективу та його членів.

1. Гильбух Н. Е. Тренеруйте ум ребенка : Альбом. Ч. 1 / Н. Е. Гильбух, В. А. Георгиевская. – К., 1993. – 184 с.
2. Максименко С. Д. Теория и практика психолого-педагогического исследования / С. Д. Максименко. – К. : НИИП, 1990. – 243 с.
3. Практикум по возрастной психологии / под ред. Л. Головей, Е. Рибалко. – СПб., 2001. – 134 с.
4. Сергеенкова О. Самопізнання : Конспект розвивально-корекційних занять для учнів початкової школи / О. Сергеенкова // Психолог. – 2005. – № 29. – С. 32.
5. Смілянська Н. Психологічна служба в дошкільній установі / Н. Смілянська, Е. Кравцова // Психолог. – 2005. – № 23–24. – С. 3–12.
6. Чуб Н. В. Довідник для батьків. Психологія дитини від А до Я / Н. В. Чуб. – Х. : Веста, 2007. – 160 с.

СОЦІОЛОГІЯ МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ В УМОВАХ УКРАЇНСЬКОГО СЬОГОДЕННЯ: ДУМКИ, ОЦІНКИ, ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Втерковська Тетяна,
II курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Кучера І.В.,
кандидат історичних наук, доцент.

Сучасна соціокультурна дійсність з усіма її суперечностями неминує провокує рефлексію тенденцій розвитку соціальної комунікації та ролі і місця в цьому процесі засобів масової інформації (ЗМІ). В умовах кризового розвитку суспільства загрозливих масштабів набирає явище, коли ЗМІ транслюють не реальні цінності, а їх симулякри – символічні уявлення про цінності, які часто нівелюють і навіть підмінують собою відсутні реальні цінності. Саме тому вивчення специфічної природи засобів масової комунікації, їх функціонального поля є актуальним і важливим.

У даному дослідженні автор ставить перед собою мету проаналізувати основні парадигми масової комунікації, зокрема парадигму “тотального” впливу, “парадигму ефектів” мас-медіа та “двоступеневу модель” масової комунікації.

Парадигма “тотального” впливу найбільш помітно проявила себе у соціології на початку ХХ ст. Її прихильники розглядали численну аудиторію радіо і газет згідно з основними характеристиками “маси”, сформульованими в концепціях “масового суспільства”. Члени аудиторії сприймалися дослідниками як пасивні споживачі, не здатні до самостійного інформаційного вибору. На тлі відчуження мешканця урбанізованих поселень від традиційних ціннос-

тей масова аудиторія поставала як беззахисна перед потоком інформації і тими, хто виробляє і транслює її. Мас-медіа випускає “словесну кулю”, яка проникає у розм’якшену свідомість реципієнтів. Дослідникові залишається тільки визначити глибину її проникнення за допомогою наявних методик [1, с.135–136].

Значення “парадигми ефектів” мас-медіа полягає не тільки в тому, що вона пояснює та описує політичну демократію американського типу, а й конструює плюральний образ суспільства. За засобами масової комунікації визнають статус соціального інституту, порівняно незалежного від легітимних владних структур й обмеженого загальними нормами соціальної системи. Вплив їх розглядають як один із факторів соціальних змін. Масова комунікація найчастіше не є необхідною і достатньою причиною впливу на аудиторію. Саме так Дж. Клеппер розпочинає свою відому працю “Ефекти масової комунікації”, що вийшла друком у 1960 р. і підсумувала підсумки розвитку цієї парадигми за попередній період [1, с.136–138].

Згідно з “двоступеневою моделлю” масової комунікації комунікативний процес було структуровано на дві стадії: спочатку повідомлення мас-медіа сприймаються активною частиною аудиторії – “лідерами думок”, а потім від них міжособистісними каналами транслюються пасивній частині, байдужій до радіо і газет. “Двоступенева модель” ґрунтувалася на гіпотезі про те, що стосовно масової комунікації індивіди дотримуються різних соціальних ролей. Деякі з них активні у сприйнятті та поширенні знань і цінностей, що їх повідомляють мас-медіа. Це, безумовно, пов’язано з їхніми статусами, комунікативними здатностями особистості, регулярними контактами з газетами і радіо. Інші ж досить інертні у спілкуванні з мас-медіа, а тому найчастіше звертаються до неформальних джерел або переказів повідомлень лідерами референтної групи. Таким чином, вплив масової комунікації не завжди прямий і безпосередній. Скоріше він проходить через шлюзи й опосередкування соціального оточення індивідів [1, с.138–139].

Згідно із сучасними концепціями масової комунікації, мас-медіа розглядаються переважно з позицій перспективи культури, а участь її у відтворенні соціально-структурних процесів, влади і контролю, повсякденного життя людей, людської індивідуальності розуміють як трансмісію культурних значень і смислів у вигляді знань, цінностей, думок, переконань, навичок і зразків. Дослідження, які тяжіють до структурно-функціональних моделей, орієнтовані на процеси соціалізації. Мас-медіа трактуються як один з інструментів соціалізації індивідів, а також інтеграції і соціального контролю завдяки інтерналізованій системі цінностей і норм. Кількісний аналіз змісту масової комунікації – невід’ємна складова “культываційного” підходу Дж. Гербнера, який за допомогою моніторингу телепрограм зафіксував, що телебачення є могутнім засобом культувації в суспільстві деяких тем, сюжетів і уявлень: про насильство, толерантне і нетолерантне ставлення до рас, людей похилого віку, про політичні установки, професійні вимоги, здоров’я, медицину, науку, тобто про основні аспекти соціалізації [1, с.139–143].

Отже, масова комунікація виконує важливі функції в житті суспільства. Перш за все, вона “засвідчує” образи соціальної структури, цінності соціального розшарування, культує іміджі соціальних страт і статусів, здійснює соціокультурну структурування аудиторії та є невід’ємним елементом соціальної мобільності.

1. Костенко Н. В. Масова комунікація / Н. В. Костенко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1998. – № 6.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ ЧАСУ СТУДЕНТАМИ-ВИПУСКНИКАМИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА

Гутич Ольга,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Чуйко О.М.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Сучасний стан українського суспільства активізував проблему переживання часу, оскільки відсутність надійних соціальних орієнтирів стає причиною виникнення почуття непевності в

майбутньому, а особливо гостро це питання постає перед молодими людьми перед закінченням ВНЗ, у яких виникає необхідність у поясненні того, які можливості надає суспільство для розвитку особистості.

Метою роботи є аналіз особливостей переживання часу студентів-випускників у період суспільної нестабільності.

Згідно з аналізом просторової концепції Коттла, переживання часу представлене в трьох вимірах – теперішньому, минулому та майбутньому, а також міра позитивного чи негативного емоційного ставлення до цих вимірів, що певною мірою визначає спрямованість діяльності особистості [1]. Відповідно до складових переживання часу обрано такі методики: “Опитувальник часової перспективи Зімбардо” [3], тест “Смисложиттєві орієнтації” [2], “Лінія життя”, Міні-твір про відношення до суспільної нестабільності. У дослідженні взяли участь 42 опитуваних, що є студентами IV курсу філософського факультету ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”.

Згідно з результатами дослідження виокремлено 5 груп опитуваних відповідно до домінуючої часової перспективи: часова перспектива позитивного минулого (38,1% досліджуваних), негативного минулого (7,1%), гедоністичного теперішнього (28,6%), фаталістичного теперішнього (4,8%) та часова перспектива майбутнього (21,4%).

У групі із домінуючою часовою перспективою позитивного минулого переважає середній рівень осмисленості життя, а також такі риси у сприйманні опитуваними даної групи наявної суспільної ситуації в країні загалом: сум, обурення, тривога, нерозуміння. Щодо прогнозування майбутнього опитуваними отримано такі результати: все зміниться, але не скоро; віра в краще; щасливе майбутнє. В індивідів із домінуванням часової перспективи гедоністичного теперішнього досліджено такі характеристики: середній рівень осмисленості життя; ставлення до ситуації – негативне, скептичне, нейтральне, дискомфортне; ставлення до майбутнього – щасливе, позитивне налаштування, надія на зміни. Представникам групи із домінуючою часовою перспективою майбутнього властиві: середній рівень осмисленості життя, ставлення до ситуації сьогодення: негативне, байдуже, стурбоване; ставлення до майбутнього: перспективне, покращення економіки, зневіра у зміни. Досліджувані з домінуванням часової перспективи негативного минулого характеризуються певними особливостями переживання часу: низький рівень осмисленості життя; ставлення до ситуації в країні: пригнічує, дуже погане, нейтральне; уявлення про майбутнє: невизначеність, все можливо, налагодиться.

Результати дослідження дозволяють зробити висновки:

- серед опитуваних домінує часова перспектива позитивного минулого, у представників якої знаходимо наявність ресурсів для подолання труднощів у теперішньому, про що свідчать відносно високі результати за шкалою осмисленості життя. У представників цієї групи виявлено ставлення до майбутнього з вірою та формування власної чіткої життєвої перспективи попри негативне ставлення до теперішнього;

- представники груп домінуючої часової перспективи негативного минулого та фаталістичного теперішнього характеризуються відчуттям зневіри й наявністю низького рівня розвитку цілей, пасивністю, негативним уявленням про майбутнє, що значно ускладнює вибір ними життєвих перспектив;

- у всіх досліджуваних також відзначилася нечіткість цілей професійного спрямування, що може свідчити про відсутність чіткого формування у них професійних перспектив.

Отже, особливість переживання часу особистості спрямовує її активність та дозволяє чітко окреслити життєві перспективи.

1. Головаха Е. И. Психологическое время личности / Е. И. Головаха, А. А. Кроник. – К. : Наукова думка, 1984. – 208 с.
2. Леонтьев Д. А. Тест смысложизненных ориентаций / Д. А. Леонтьев. – 2-е изд. – М. : Смысл, 2000. – 18 с.
3. Сырцова А. Д. Адаптация опросника временной перспективы личности Ф. Зимбардо / А. Д. Сырцова, Е. Т. Соколова, О. В. Митина // Психологический журнал / ред. А. Л. Журавлев, Е. В. Журавлева. – 2008. – № 3. – С. 101–110.

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД КОРЕКЦІЇ ТРИВОЖНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІСІ

Ковальчук Марія,
II курс, Навчально-науковий інститут
післядипломної освіти та дистанційного навчання.
Науковий керівник – Паркулаб О.Г.,
кандидат психологічних наук, доцент.

В Україні впродовж останніх років помітно зростає інтерес до арт-терапії як методу зцілення за допомогою творчості. Зараз арт-технології використовуються в освітньому процесі на кожному етапі навчання з різною метою, в тому числі й корекційною. Перевага арт-терапії над іншими терапевтичними школами полягає в тому, що прихильники цього підходу в роботі з клієнтами практикують завдання із застосуванням художніх матеріалів (фарби, олівці, глина, пісок, пластилін тощо). Основне тут навчитися працювати з ними, щоби включитися в процес творчого самовираження й розкрити свій потенціал. Суть не в тому, щоби створити шедевр світової культури, – необхідно крізь призму мистецтва зазирнути всередину себе, глибше пізнати свій внутрішній світ й усвідомити перешкоди на шляху до особистісного росту. Загалом науковці зазначають, що застосування мистецтва як терапевтичного засобу не вимагає від клієнта спеціальної підготовки та художнього таланту, натомість велике значення має саме творчий акт і прояв духовної сутності людини (М. Вілсон, О. Вознесенська, А. Копитін, Е. Келіш, Л. Лебедева, Ш. Мак-Ніфф, М. Наумбурх, Г. Рід, А. Хілл, О. Хухлаєва, К. Юнг, Т. Яценко та ін.).

Загальними ознаками арт-терапевтичних технологій є: використання образотворчих матеріалів для відображення змісту внутрішнього світу людини; створення особливих умов для зцілення; присутність психолога поруч із клієнтом під час образотворчої діяльності та використання прийомів, які допомагають останньому виразити свої почуття й емоції в художній формі та усвідомити зв'язок образотворчої продукції зі своїм внутрішнім світом [2; 3].

Дослідження проводилося на базі Обертинської ЗОШ I–III ступенів Тлумацького району Івано-Франківської області. Для вивчення проблеми шкільної тривожності в учнів підліткового віку здійснено аналіз та узагальнення наукових джерел, для отримання емпіричних даних про психоемоційний стан підлітків використано діагностичні методи та методики: карта спостережень Д. Стотта, тест шкільної тривожності Філліпса, шкала особистісної тривожності А.М. Прихожан, опитувальник агресивності Басса – Дарки, тест “Неіснуюча тварина”.

Пропонуємо результати дослідження Христини П., 12 років. У неї виявлено такі ознаки підвищеної тривожності: швидко втомлюється; має труднощі в спілкуванні з однолітками; безініціативна, пасивна; не може довго зосереджуватись на чомусь одному; складні завдання викликають у неї занепокоєння, під час їх виконання дуже напружена; часто ніяковіє в незнайомій обстановці; полохлива, скута; боїться всього нового, незнайомого; не прагне до змін; не любить братися за нову справу; дуже старанна; надмірно відповідальна; засмучується через невдачі; болісно реагує на зауваження дорослих; невпевнена у собі, у своїх силах; боїться труднощів.

Проаналізувавши діагностичні дані, можна дійти такого висновку: Христина – підліток, що має помірний рівень агресивності й високий рівень тривожності, ворожості, роздратування, негативізму. Це може свідчити про накопичення негативних емоцій, які не отримали виходу. Виявлено, що в дівчинки неадекватна самооцінка, вона невдоволена своїм становищем у соціумі, потребує визнання з боку оточення, прагне до самоствердження, боїться критики й осуду, у неї яскраво виражена захисна реакція.

З метою корекції емоційного стану дівчинки, покращення її взаємин з однолітками проведено арт-терапевтичну роботу (індивідуальну та групову). Остання організована у вигляді тренінгових занять, участь у яких допомогла їй виразити свої почуття та емоції. Застосування цього методу з підлітками дозволяє кожному учаснику залишатися самим собою, почуватися вільно і розкуто.

Рекомендації вчителям і батькам у роботі з тривожними молодшими підлітками:

- добирати доручення, враховуючи вікові можливості дитини;

- розвивати позитивну мотивацію, створюючи ситуації успіху;
- застосовувати прийоми позитивного підкріплення у вихованні дитини;
- не порівнювати дитину з іншими (порівняння має бути тільки з її власними успіхами та невдачами);
- не створювати ситуації змагання (на кшталт “хто перший”);
- вчити дитину планувати свою діяльність (у т.ч. виконання доручень, завдань тощо);
- розвивати навички уникнення небезпечних стимулів або зниження їх інтенсивності;
- заохочувати самостійність, ініціативність;
- зміцнювати відчуття безпеки та впевненості, підвищувати самооцінку;
- сприяти розвитку творчого потенціалу дитини.

1. Лафренье П. Эмоциональное развитие детей и подростков / Питер Лафренье. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2004. – 256 с.
2. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии. Подходы, диагностика, система занятий / Людмила Дмитриевна Лебедева. – СПб. : Речь, 2003. – 256 с.
3. Практикум по арт-терапии / под ред. А. И. Копытина. – СПб. : Питер, 2000. – 448 с.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ УЯВЛЕНЬ ГРОМАДЯН ПРО СПРАВЕДЛИВЕ ПРАВОСУДДЯ

Куфта Світлана,
IV курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Куравська Н.В.,
кандидат психологічних наук, доцент.

*Герої і патріоти гинули на Майдані і на війні
для того, щоб українці мали гідне життя
і чесне справедливе правосуддя!
Н. Савченко*

Ця тема є актуальною особливо сьогодні, адже коли в уяві громадян справедливість після революції не досягається, революція повторюватиметься знову і знову. Зараз українське правосуддя важко назвати справедливим, воно залишається закритим та неефективним у соціальному плані.

В юридичній літературі під правосуддям розуміється особливий вид державної діяльності, який полягає у розгляді і вирішенні певних категорій справ (різних соціальних конфліктів). Функція суду полягає в тому, щоб розв'язати конфлікт, відновити справедливість. Судді при здійсненні правосуддя незалежні і підкоряються тільки закону [1, с.81].

Суддя має вирізнятися високими моральними параметрами, прагненням до справедливості. Необхідний індивідуальний підхід до кожної людини, поважне ставлення до її особистості. Правосуддя зачіпає долі багатьох людей. Судити потрібно справедливо, з урахуванням всіх обставин справи. Суддя ж повинен бути об'єктивним [1, с.41]. Тільки високі моральні якості, відповідний рівень культури, розвинені професійні властивості, бажання і здатність досконально розібратися в усіх обставинах кримінальної справи, справедливість в їхній оцінці можуть вселити людям повагу і до судді, і до правосуддя в цілому [2, с.274].

Справедливість – умова нормального розвитку соціуму. Справедливо все моральне. Несправедливі аморальність, свавілля, беззаконня. Вчинки людей, результати їхньої поведінки підлягають соціальній оцінці через категорію справедливості. Справедливе – соціально належне. Цей загальнолюдський еталон соціально належного і лежить в основі права, є його сутністю [3, с.273].

Спільно з Благодійним Фондом розвитку України “ОРІЯНА” нами було проведено дослідження громадської думки щодо якості роботи Івано-Франківського міського суду. Вивчення рівня задоволеності роботою суду здійснювалося на основі методології “Карток громадянського звітування”.

В опитуванні взяли участь 172 відвідувачі Івано-Франківського міського суду. З них 80 чоловіків і 92 жінки. Респонденти у віці 18–25 років складають 16%, у віці 26–39 років – 43%, 40–59 років – 33%, старші 60 років – 8%.

Переважна більшість респондентів має попередній судовий досвід. Так, 37% опитаних брали участь у судовому процесі 6 і більше разів, 30% – від 2 до 5 разів, 33% зазначили, що це їх перший судовий процес.

Більшість опитаних беруть участь у цивільному процесі – 63%, 16% – у кримінальному, 11% – у справі про адміністративні правопорушення, 9% – адміністративний процес, і тільки 0,6%, тобто для однієї людини, це господарський процес.

Відповіді респондентів ранжувались із використанням 5-бальної шкали, відтак опитувані оцінили загалом якість роботи суду таким чином: переважна більшість (39%) поставили оцінку 3, 34% – оцінку 4, 7% оцінили роботу суду на відмінно, по 6% отримали оцінку 2 та 1, 8% пропустили дане питання.

Результати опитування засвідчують, що якість функціонування суду за окремими аспектами перебуває на доброму (належному) рівні. Водночас є певні проблеми за окремими компонентами: доступність суду (для людей з обмеженими фізичними можливостями) і дотримання термінів судового розгляду.

Серед висловлених відвідувачами суду конкретних побажань щодо покращення якості роботи можна виділити: можливість створення електронної черги, доступний і якісний Wi-Fi та дотримання вчасності початку засідань.

Отже, тільки покращуючи розуміння реальної ситуації в судах, зміцнюючи довіру суспільства до судової влади, можна досягнути більшої ефективності судочинства. Варто підвищувати рівень обізнаності громадян з реформуванням судової системи та можливою участю українського загалу в ньому. А також робити правосуддя доступним для громадян, встановлюючи діалог між суспільством та судами.

1. Шепітько В. Ю. Психологія судової діяльності : навч. посібник / Шепітько В. Ю. – Х. : Право, 2006. – 160 с.
2. Бедь В. В. Юридична психологія : навч. посіб. / Бедь В. В. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К. : МАУП, 2004. – 436 с.
3. Еникеев М. И. Юридическая психология : учебник для вузов / Еникеев М. И. – М. : НОРМА, 2007. – 517 с.

ОСОБЛИВОСТІ ТРАКТУВАННЯ МОВИ І СЛОВА У ПОСТСТРУКТУРАЛІСТСЬКІЙ КОНЦЕПЦІЇ МІШЕЛЯ ФУКО

Матвєєва Юлія,
III курс, факультет іноземних мов
Науковий керівник – Голянич М.Ю.,
кандидат філософських наук, доцент.

У сучасних гуманітарних науках загострення методологічних проблем значною мірою характеризує й таке наукове і соціально-культурне явище, як структуралізм. Специфіка французького структуралізму багато в чому визначається зіткненням раціоналістичних традицій національної культури з ірраціоналізмом екзистенціально-персональної орієнтації. Його метою постало саме виявлення логіки зародження, становлення і функціонування складних об'єктів духовної культури. “Насправді, чим глибше проникає людська думка в різні сфери діяльності, тим важчим і невичерпнішим є предмет її дослідження... Те, що сьогодні відбувається в багатьох сферах соціального та гуманітарного знання, свідчить про прагнення вчених розібратись у критеріях його точності, строгості, науковості, виявити їх схожість та відмінність від критеріїв натуральних наук”, – вважав М.Фуко [3].

Мішель Фуко, як самостійний і виразний представник постструктуралізму (сам він заперечував свою належність до структуралізму), здійснює перенесення лінгвістичних прийомів і понять на історію. Він шукає в ній не еволюцію тих чи інших ідей і уявлень у часі, а їх зв'язки,

структуру в кожен історичний період. При цьому його цікавлять не поверхневі відмінності між тими чи іншими судженнями, а їх глибинна спорідненість на рівні загальних мисленневих структур даного періоду. Велика проблема, яка постає перед історичним аналізом, полягає тепер не в тому, щоб “з’ясувати, в який спосіб безперервності могли встановитися, як одна й та сама схема могла бути запроваджена для стількох різних умів і як вона могла витворити для них усіх єдиний горизонт; не в тому, щоб довідатися, який спосіб дій та яку підтримку передбачає гра зв’язків, поновлень, забуттів і повторень, як першопочаток може поширити зону свого впливу далеко за межі аж до того завершення, яке ніколи не може бути досягнуте. Проблема навіть не в традиції чи наслідках, а у зрізі та межі, і не в тому, що розглядаються основи і які тривають, а в тому, що вивчаються трансформації, що оцінюються як основи й відновлення основ” [3]. Бачимо, як розгортається царина запитань, почасти вже нам знайомих, за допомогою яких ця історія нового зразка намагається виробити свою власну теорію: як чітко визначити різні поняття, що допомагають осмислити перервність.

“Археологія гуманітарних наук” – підзаголовок праці М.Фуко “Слова і речі”, у якій він вивчає ті історичні змінні структури, які визначають умови ймовірності суджень, теорій або навіть наук у кожен історичний період і називає їх “епістемами”. Фуко протиставляє “археологію”, яка виокремлює ці структури, ці епістемі, історичним знанням кумулятивістського типу, які описують ті чи інші судження, не з’ясовуючи умов їх ймовірності [3, с.644]. Основний впорядковувачий принцип всередині кожної епістемі – співвідношення “слова” і “речі”. У цьому сенсі Фуко виокремлює в європейській культурі Нового часу три “епістемі”: ренесансну (XVI ст.), класичну (раціоналізм XVII–XVIII ст.), сучасну (з кінця XVIII – початку XIX ст. і до сьогодні). Так, зокрема, в ренесансній епістемі слова і речі тотожні, безпосередньо співвідносяться одне з одним і навіть взаємозамінні (слово-символ). Відтак в епістемі класичного реалізму слова і речі втрачають безпосередню схожість і співвідносяться лише опосередковано – через мислення, в просторі уявлення (не в психічному значенні!). У сучасній епістемі слова і речі опосередковані “мовою”, “життям”, “працею”, що вийшли за рамки простору уявлення (слово – знак у системі знаків). Нарешті, бачимо, у новітній літературі як мова все більше замикається на самій собі, виявляє своє самостійне буття.

Найважливіша проблема в концепції М.Фуко – це проблема людини й історії. Для того, щоб навчитись діяти в теперішньому й обдумано будувати майбутнє, людина повинна навчитись розуміти своє власне минуле – час культури, що пронизує і багато в чому визначає його [1, с.173]. Відтак дії в теперішньому і тим більше спрямованість у майбутнє передбачають вихід за межі того, що вже закладено в людині, виявлення в ній можливостей, які ще не відкривались. Важливо підкреслити, що історія не може у власному сенсі слова бути переробленою, але вона може бути переосмисленою.

М.Фуко у тезі про “зникнення людини із сучасної культури” має на увазі не натуралістську смерть людини. Мова йде про те, як, коли і через які обставини в історії західноєвропейської культури нового часу ставались рішучі переломи в розумінні людини, коли і в силу яких обставин виник той образ людини, який ми вважаємо тим, яким він є сам по собі. Мішель Фуко наголошує: “Для встановлення найпростішого порядку потрібна система елементів, тобто визначення сегментів, всередині яких зможуть виникати схожості і відмінності, типи змін, що відбуваються всередині сегментів, нарешті, межа, вище якої буде мати місце відмінність, а нижче – схожість” [3].

Отже, проблема трактування мови і слова є актуальною й досі і вимагає подальшого дослідження, адже має значний вплив не тільки на філософію, а й на лінгвістику та мовознавство загалом.

1. Духович В. В. Проект генеалогії етики Мішеля Фуко / В. В. Духович // Гілея. – 2015. – № 3. – С. 172–175.
2. Мельничук М. І. Методологічний зріз філософії М. Фуко: дискурс як актуалізація наявного знання / М. І. Мельничук // Гілея. – 2013. – № 5. – С. 643–647.
3. Режим доступу : <http://lib.ru/CULTURE/FUKO/weshi.txt>.

ГІПЕРАКТИВНІСТЬ ДІТЕЙ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Перцович Леся,
IV курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Петрів О.П.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Проблема гіперактивності наразі набуває особливої актуальності, оскільки число гіперактивних дітей з кожним роком збільшується. Актуальність проблеми і в тому, що гіперактивність є розлад, що має безліч різноманітних аспектів: неврологічні, психіатричні, рухові, мовні, виховні, соціальні, психологічні і т.д. Часто цей розлад є причиною звернення до психолога батьків та педагогів. Найчастіше гіперактивність супроводжується проблемами у взаєминах з навколишніми. Існують різні думки про причини виникнення гіперактивності: це можуть бути генетичні фактори, особливості побудови і функціонування головного мозку, пологові травми, інфекційні захворювання, перенесені дитиною в перші місяці життя і т.д.

Кожен педагог, що працює з гіперактивною дитиною, знає, скільки турбот і неприємностей завдає вона оточуючим. Не можна забувати, що в першу чергу страждає сама дитина. Адже вона не може поводитися так, як вимагають дорослі, і не тому, що не хоче, а тому, що її фізіологічні можливості не дозволяють їй зробити це. Такій дитині важко довго сидіти нерухомо, не вертатися, не розмовляти. Постійні окрики, зауваження, погрози покарання, на які так щедрі дорослі, не поліпшують її поведінку, а часом навіть стають джерелами нових конфліктів. Крім того, такі форми впливу можуть сприяти формуванню в дитини негативних рис характеру. У результаті страждають усі: і дитина, і дорослі, і діти, з якими вона спілкується. Домогтися того, щоб гіперактивна дитина стала слухняною і поступливою, ще не вдавалося нікому, а навчитися жити у світі і співпрацювати з ним – цілком посильна задача.

Гіперактивні діти часто зачіпають різні предмети, штовхають однолітків, створюючи конфліктні ситуації. Вони часто ображаються, але про свої образи швидко забувають. Щоб виявити гіперактивну дитину, необхідно довгостроково спостерігати за нею, проводити бесіди з батьками і педагогами.

Гіперактивна дитина фізично не може тривалий час уважно слухати вчителя чи вихователя, спокійно сидіти і стримувати свої імпульси. Одержавши зауваження, дитина намагається якийсь час поводитися “добре”, але вже не зможе зосередитися на завданні. Звичайно, вчителі зобов'язані пам'ятати, що гіперактивній дитині легше працювати на початку дня, ніж увечері, а також на початку уроку, а не наприкінці. Цікаво, що дитина, працюючи з дорослим, не виявляє ознак гіперактивності й набагато успішніше справляється з роботою. На жаль, гіперактивна дитина не в змозі підтримувати активну увагу протягом уроку, їй буде легше, якщо урок розділити на короткі періоди. Включати таких дітей у колективну роботу доцільно поетапно. Починати можна з індивідуальної роботи, потім залучати дитину до ігор у малих підгрупах і тільки після цього переходити до колективних ігор. Бажано використовувати ігри з чіткими правилами, що сприяють розвитку уваги.

Отже, гіперактивність є проблемою медичною і психолого-педагогічною. Причинами є: особливості нервової організації дитини, неуспішність діяльності, несприятливі взаємини дитини з дорослими, авторитарний стиль їхнього спілкування з нею, спадкова схильність і психосоціальне оточення дитини.

1. Заверико Н. В. Соціально-педагогічна корекція: розвиток поняття в історичній перспективі / Н. В. Заверико // Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки. – 2010. – № 2 (13). – С. 60–64.
2. Колесіна Т. Є. Психолого-педагогічна діагностика відхилень у поведінці учнів / Т. Є. Колесіна // Початкова школа. – 1992. – № 12. – С. 10–16.

МОЖЛИВОСТІ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ У КОНТЕКСТІ “КРИТИКИ ЧИСТОГО РОЗУМУ” І. КАНТА

Сасник Віталій,
Ш курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Возняк С.В.,
кандидат філософських наук.

Актуальність цієї теми полягає у необхідності розгляду гносеологічних принципів І. Канта, які вирізнялися поєднанням суперечливих методологічних позицій у філософській думці періоду німецької класики. Ідеї мислителя стосовно пізнавальної діяльності людини мали великий вплив на подальший розвиток філософських концептів наступних епох. Констатуючи це твердження, не можна не згадати про “переворот”, який відбувся у поглядах мислителя щодо пізнавальної діяльності людини: до Канта, вважалося, що суб’єкт пізнання є пасивним приймачем інформації, яка надходить ззовні, а мислитель проголосив суб’єкт пізнання активним, тобто таким, що не лише сприймає те, що надходить ззовні, але й трансформує його, що свідчить про творчий характер суб’єкта та продуктивність його мислення.

Важливість даної теми зумовлюється також і великою кількістю методологічних позицій щодо пізнавальних можливостей людини, а оскільки критика розуму неодмінно приводить до справді наукового знання, остільки з неї ми можемо виокремити критерії для оцінки істинності тих чи інших методологічних позицій.

Отже, за І. Кантом, людина здійснює пізнавальну діяльність за допомогою трьох здатностей своєї душі: чуттєвості, розсудку та розуму. Ці три компоненти пізнавальної діяльності нерозривно пов’язані між собою, тобто без участі у пізнанні якогось із цих компонентів саме пізнання буде незавершеним.

Кожна із цих здатностей має свої завдання та відповідні апріорні форми, які складають їхні основи. Наприклад, завданням чуттєвості є сприйняття чуттєвого матеріалу, яке стає можливим завдяки простору та часу: “Світ... існує у часі і просторі. Але час і простір не існують самі по собі, це всього лише суб’єктивні умови, які початково притаманні людському розуму...” [2, с.43–44]. Однак самого сприйняття недостатньо, тому сюди ще додається розсудок, завданням якого є впорядкування чуттєво сприйманого матеріалу й підведення його під групу найзагальніших понять, тобто категорій, які є апріорними формами розсудку.

Таким чином, для того, щоб сприймати речі такими, якими ми їх сприймаємо, необхідно залучати до пізнавальної діяльності як чуттєвість, так і розсудок, оскільки без розсудку увесь чуттєвий матеріал буде неупорядкованою чуттєвою різноманітністю, а без чуттєвості нам просто не буде що впорядковувати під категорії, тобто буде лише суцільний формалізм.

А завданням розуму є контроль за діяльністю розсудку, тобто розум тут спрямований виключно на розсудок, оскільки він закладає для нього принципи його функціонування: “розум є здатністю, яка дає нам принципи апріорного знання” [4, с.120]. У такому випадку розум можна назвати самосвідомістю, а розсудок – свідомістю, тобто розум тут виступає як рефлексія розсудку. “Розум набуває метатеоретичних функцій...” [3, с.83], оскільки для нього апріорними формами є ідеї. Саме слово “ідея” уже свідчить про творчий характер розуму.

Оскільки вище розуму в людини немає пізнавальної здатності, остільки, певним чином, стираються межі його застосування і, відповідно, він може переступити за межі того буття, яке нам являється, і замість регулятивної функції, яку він здійснював щодо розсудку, здійснювати конститутивну функцію, що у кінцевому результаті призводить до того, що розум приходиться до сутності цього мінливого буття. Проте розум може лише дійти до констатації існування сутності, але він не може пізнати її. Мислитель називає такі сутності речами в собі, а “річчю у собі” Кант, перш за все, називає те, чим предмети пізнання є самі по собі, тобто незалежно від пізнання, від тих чуттєвих і логічних форм, через посередництво яких ці предмети сприймаються і мисляться нашою свідомістю” [1, с.31].

У такому випадку виникає запитання, чому розум не може увійти в межі існування сутності, а лише доходить до цих меж? А може, і немає ніяких речей у собі взагалі, і те, до чого доходить розум під час своїх спекуляцій, є лише ілюзією, яка виникає внаслідок виходу розуму

за свої межі. Як не було б насправді, ми не можемо точно знати, чи є сутності, чи їх немає, оскільки ні розумом, ні, тим більше, відчуттями ми не здатні їх осягнути, а тому необхідно утримуватися від будь-яких категоричних тверджень стосовно сутностей речей. Нам залишається просто або вірити у їх існування, або не вірити, а це вже компетенція практичного розуму.

Отже, із вищезазначеного випливає, що можливості пізнавальної діяльності людини зводяться до пізнання причинно-наслідкових зв'язків, явищ та процесів, які даються нам через посередництво чуттєвості та розсудку. А завдяки розуму людина здатна творчо мислити, що є підставою для утворення продуктивних принципів вирішення складних ситуацій.

Щодо критеріїв оцінки раціоналізму та сенсуалізму як головних методологічних позицій у контексті пізнавальної діяльності людини, то, на наш погляд, не варто категорично проголошувати всезагальність розуму чи відчуттів, оскільки, як було зазначено вище, одна здатність без іншої веде до неповного пізнання, навпаки, найоптимальнішим кроком є поєднання цих здатностей, а також визначення меж їхнього застосування.

1. Асмус В. Ф. Іммануїл Кант / Валентин Фердинандович Асмус. – М. : Наука, 1973. – 532 с.
2. Гулига А. В. Німецька класична філософія / Арсеній Володимирович Гулига. – М. : Думка, 1986. – 334 с.
3. Кант І. Критика чистого розуму / Іммануїл Кант. – М. : Думка, 1964. – 756 с.
4. Нарський І. С. Західно-Європейська філософія XIX століття / Ігор Сергійович Нарський. – М. : Вища школа, 1976. – 584 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ РИС У КОЛЕКТИВІ

Тимофійчук Марта,
III курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Микитюк Г.Ю.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Людина протягом життя постійно спілкується з іншими людьми. У результаті такої взаємодії у неї значно змінюються настрої, сприйняття навколишньої дійсності. У повсякденних контактах між людьми зароджуються дружба і ворожнеча, самотність і прихильність, сім'я і команда. Усе життя людини протікає в соціальному контексті, вона живе і діє у складі різноманітних груп, отже, все життя відчуває вплив різноманітних формальних і неформальних лідерів, ними можуть бути люди з різними особистісними якостями і суспільним становищем: старший в сім'ї, вчитель, тренер, ватажок злочинної групи, армійський старшина, бригадир, начальник відділу, художній керівник, завідувач кафедри та інші. Феномен лідерства залишається сьогодні вивченим не повністю, і дослідження в цій царині не припиняються. Отже, сама тема досить актуальна в психології.

Метою нашої роботи є дослідження феномену лідерства і влади.

Ми живемо у світі, що прагне всебічно з'ясувати суть лідерства, проте водночас ми ніколи не були такими недовірливими до своїх політичних лідерів, як сьогодні.

Взагалі, лідерство властиве самій природі людини і є найдавнішою формою організації життя людей, дієвим засобом вирішення питань сьогодення. Вже на перших етапах розвитку людства, обирався такий порядок суспільного життя, де провідну роль відігравали досвідченіші, розумніші, сильніші та справедливі люди. Вони отримували визнання, довіру, авторитет серед своїх родичів і ставали лідерами. У міру розвитку соціального життя ускладнювалася система лідерства, множилися відповідні зв'язки і відносини, росла кількість вирішуваних питань. Від особистісного лідерства суспільство переходило до складніших його форм.

Лідерство як соціальне явище існує всюди. Можна стверджувати, що там, де склалася та чи інша людська спільнота, – повинні з'явитись і лідери. У суспільстві існує об'єктивна потреба в лідерстві, і вона не може не реалізовуватися. Лідерство – один із механізмів об'єднання групової діяльності, коли індивід або частина соціальної групи виконують роль лідера, тобто організують, спрямовують дії всієї групи, яка чекає, приймає і підтримує дії лідера.

Роль лідерів особливо велика в переломні періоди розвитку людства, коли потрібно швидко ухвалювати рішення, вміти правильно зрозуміти конкретні завдання. При цьому в суспільстві доволі часто побутує думка, що “сильний лідер” може одноосібно вирішити всі проблеми. Проте, як зазначає О.С. Віханський, основне завдання лідера – не вирішувати по-одиноці всі проблеми, а стимулювати групу, спрямовувати її на розв’язання певних завдань, піклуватися про засоби, за допомогою яких ці завдання можуть бути вирішені. Лідер володіє владою, що дозволяє контролювати дії інших людей. Існує безліч трактувань природи влади. Так, згідно із психологічним підходом, влада – особлива суть, носієм якої виступає особа. Ця суть виражається в концентрованій енергії, що змушує інших людей підкорятися. Ця концентрована енергія має назву владної волі. Разом із психологічним, існує соціологічний підхід, прихильники якого переносять акцент із владної волі на соціальну взаємодію. Класичне визначення з позицій даного підходу дав Макс Вебер. Він визначає владу як будь-яку можливість проводити усередині даних суспільних відносин власну волю, навіть усупереч опору, незалежно від того, на чому така можливість ґрунтується. Здатність людини бути лідером багато в чому залежить від розвиненості організаторських і комунікативних якостей. Лідер повинен бути терплячим, ініціативним, самокритичним, вимогливим до себе та інших, надійним, витривалим, сприйнятливим до нового, стресотійким, оптимістичним, рішучим, вольовим, наполегливим, вміти долати перешкоди та розумно ризикувати.

Вивчаючи проблему лідерства у групі ПО-3, ми провели тестування, зокрема нас цікавили такі питання: “Вам подобається спілкуватися з людьми?”, “Обговорюючи те або інше питання з колегами, чи часто вам вдається переконати їх у правильності вашої точки зору?”, “Легко обходитися без постійного схвалення оточення?”, на основі яких зробили висновки, що більшість у групі володіє виключно цінною якістю – умінням приймати роль ведучого або відомого залежно від обставин. Повага до авторитету не заважає їм мати власну точку зору. Для них знайдеться місце в будь-якому колективі. Залишається тільки вибрати таке місце, яке б їх влаштувало.

Отже, підсумовуючи вищесказане, можемо зробити висновок: лідерство властиво самій природі людини і є найдавнішою формою організації життя людей, дієвим засобом вирішення насущних питань.

Лідерство – це мистецтво впливу на людей, уміння надихнути їх на те, щоб вони прагнули досягти потрібних цілей. Лідерство – це взаємини вчителя і учня. Лідер передає своєму оточенню знання, моральні цінності. Особистісна гідність лідера – зразок для наслідування, предмет пошани.

Люди слідуєть за лідером тому, що він у змозі запропонувати їм засоби для задоволення їх потреб, вказати напрям діяльності. Лідерство як соціальне явище – усюдишнє.

1. Татенко В. Про парадокси лідерства / В.Татенко // Психолог. – К., 2006. – С. 97–103.

2. Фролова Т. Формування лідерських рис / Т. Фролова // Психолог. – К., 2013. – № 5. – С. 99–104.

ТЕОРІЯ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Торський Владислав,
II курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Гайналь Т.О.,
кандидат філософських наук, доцент.

ЗМІ відіграють важливу роль у житті сучасної людини. Можна казати, що більшість речей, які ми знаємо про суспільство і світ у цілому, ми знаємо завдяки мас-медіа.

Поняття “четверта влада” можна розглядати через поняття соціальної місії масової комунікації чи журналістики. Виділяють 4 базові інтерпретації:

- перша модель – модель “четвертої влади”;
- друга модель – модель соціально-ангажованої журналістики;
- третя модель – модель власне інформаційна;
- четверта модель – модель розглядає засоби масових комунікацій як медіатора, тобто посередника.

Існують різні думки щодо статусу ЗМІ.

Аргументи щодо того, що вони є “четвертою владою”, такі:

1. ЗМІ є владою, оскільки мають здатність переконувати, примушувати до згоди, не вдаючись до насильства.

2. Інформаційна влада належить ЗМІ не юридично, а переважно по праву ініціативи, “три на випередження”.

3. ЗМІ, як самостійна влада, знаходять своє місце в рамках тріади “президент – парламент – уряд”, користуючись суперечностями між ними.

Аргументи проти “владності” ЗМІ:

1. ЗМІ все частіше виявляють себе силою, що служить не стільки загальності, скільки приватним особам і групам.

2. Низький рівень довіри з боку громадян не дозволяє ЗМІ виступати від імені суспільства, а отже, і реально впливати на формулювання громадської думки.

Наприклад, більшість ТВ-каналів України належать олігархам і транслують чийось суб’єктивну думку. Одна з умов розуміння ЗМІ як “четвертої влади” – це подавання ними факту без оцінки, перетворення ЗМІ в безпристрасного інформатора. Українські ЗМІ мають односторонню забарвленість.

Наведемо результати дослідження “Конфлікт у медіа & Медіа в конфлікті” соціологічною агенцією “Фама” на замовлення Lviv Media Forum і Школи журналістики УКУ: “71% опитаних українців дали ствердну відповідь на запитання “Чи вважаєте ви, що провідні ЗМІ належать українським олігархам, і це негативно впливає на виконання журналістами своєї місії?” [1]. Лише 11% респондентів не погодились із цим твердженням, а 17% громадян не визначилися з відповіддю. Найбільший відсоток тих, хто поділяє цю думку, серед опитаних із вищою освітою (76%), а найменший – серед співвітчизників із середньою спеціальною (65%) та початковою чи базовою середньою освітою (67%) [1].

Щодо другого твердження (дані з того ж дослідження, “лише п’ять відсотків опитаних не слідкують за медіа взагалі. Основним джерелом новин в Україні залишається телебачення. Щодня інформацію з телеекранів споживають майже 90 відсотків аудиторії. Більше третини українців мають улюблений новинний телересурс. Найпопулярнішою серед українців програмою є новини на “1+1”. “ТСН” назвали майже половина опитаних. Понад третини обирають “Подорож” на каналі “Інтер” [див.: 1].

Другим за пріоритетністю джерелом новинної інформації є онлайн-медіа. Інтернет-ресурсами цікавяться більше половини опитаних. На новинні сайти українці здебільшого переходять з російських соцмереж “Вконтакте” та “Однокласники”. Читають “Українську правду”, “Цензор.НЕТ”, “Кореспондент.net”, “Обозреватель”. Більш як третина аудиторії продовжує читати друковану пресу, віддаючи перевагу регіональним виданням. Рідше новини слухають по радіо. Аби отримати свіжу інформацію, приймачі вмикають чверть українців” [1].

40% українського населення вважає, що медіа ніяк не впливають на формування їхньої думки. І це найбільш вразлива й категорична аудиторія. 29,4 % – категорично упереджені. Масмедіа стали творцями соціальної реальності, що конструюють її за власними правилами.

Підводячи підсумок, припускаємо, що в Україні ЗМІ не є “четвертою владою”, а лише інструментом у руках політичної влади.

1. Більшість українців дізнаються новини з каналів Коломойського й Фірташа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/bilshist_ukraintsiv_diznayutsya_novini_z_kanaliv_kolomoyskogo_y_firtasha. – Останній доступ: 2016. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
2. Зосименко И. А. Социология массовых коммуникаций : учебник / И. А. Зосименко. – Ульяновск : УлГТУ, 2013. – 357 с.
3. Луман Н. Реальность массмедиа / Луман Н. ; пер. с нем. А. Ю. Антоновского. – М. : Праксис, 2005. – 256 с.
4. Медіа і конфлікти: чи можливо сприяти примиренню [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lvivmediaforum.com/news/media-i-konflikty-chy-mozhlyvo-spruyaty-prymyrennyu>. – Останній доступ: 2016. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.
5. Топол В. Половина українців не вірить у незалежні ЗМІ [Електронний ресурс] / Вікторія Топол. – Режим доступу : http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/polovina_ukraintsiv_ne_virit_u_nezalezhni_zmi. – Останній доступ: 2016. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

ІСТОРІЯ, ПОЛІТОЛОГІЯ, МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛОГОВОЇ ТАКТИКИ ДОБИ ХРЕСТОВИХ ПОХОДІВ XII–XIII ст. (З БОКУ ХРЕСТОНОСЦІВ)

Бабінчук Петро,
IV курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Волощук М.М.,
доктор історичних наук, доцент.

Історія облогової справи бере свій початок у другому тисячолітті до нашої ери. Прийоми облоги, вироблені войовничими асирійцями, пройшли крізь віки й знаходили призначення всюди, де тільки з'являлася ціль оволодіти укріпленою твердиною. Винятком не стали і середні віки.

Перш за все розпочнемо з того, що таке облога. Облога – це спосіб ведення військових дій з метою оволодіння містом, фортецею чи іншим укріпленим пунктом. Тобто ми поговоримо про те, як хрестоносці брали в облогу із 1097 по 1270 рр. на той час мусульманські міста. Висвітлення теми відбуватиметься на основі облог Нікеї, Антіохії, Єрусалима, Дамаска, Акри, Константинополя, Дамієтти, Мансури, Тунісу.

Облога починалася з того, що у нашому випадку військо хрестоносців мало прибути до місця ведення облоги. Велике значення мала наявність кораблів (галер і нефів. – *Б.П.*). Кораблі використовувалися для транспортування війська, постачання провізії та інших облогових матеріалів. У крайньому випадку, оскільки край був “дуже багатий” на деревину, корабель можна було розібрати на частини і скласти, наприклад, облогову вежу (бефуа. – *Б.П.*). Із великої кількості аристократів лише небагато мали хоча б якесь уявлення про умови ведення військових дій у цих суворих краях. Спека, нестача води змушували солдатів продавати свою броню або просто її викидати. Гори Тавра стали важким випробуванням, якщо військо йшло суходолом, оскільки втрати за час переходу гір були більші, ніж під час битви. Ретельну підготовку до походу проводив, зокрема, король Річард, створивши на о. Кіпр свого роду базу, яка постачала все необхідне для облоги. Людовік IX те ж саме зробив на півдні Франції. Важкою була сплата “саладінової десятини” – податок, що складав 10% від усього майна або відлучення від церкви.

Вторгнувшись у мусульманську Азію, перш за все католики побачили великі оборонні комплекси Візантії і Палестини. Так, наприклад, константинопольські укріплення, побудовані Феодосієм II в 413 р., являли собою три лінії кам'яних укріплених стін, захищених рікою. Під час четвертого хрестового походу в 1204 р. католикам удалося прорватися в Константинополь лише з боку слабших морських стін.

Під час першого хрестового походу велика, за європейськими мірками, армія не змогла повністю оточити укріплені стіни Антіохії (більше 10 км, 450 башт). Довелося блокувати тільки міські ворота. Візантійські укріплення, фортеці мали потужні стіни, кутові вежі, що виступали за лінію стін, міцні ворота і дві концентричні лінії укріплень. Внутрішні стіни зазвичай були вищі й домінували над зовнішніми. На Сході для будівництва у цей час почали використовувати випукле каміння. Власне це дозволяло підвищити стійкість кладки до ударів ядер. Використовували таке каміння через те, що требає – каменеметальний механізм – почали використовувати безпосередньо проти стін у кінці XII ст.

Метальний імпульс требає забезпечувався противагою. Інакше кажучи, тут діяв гравітаційний, а не торсіонний принцип. Ця машина була незрівнянно більша за катапульти й набагато потужніша. Вона могла метати снаряди вагою від 90 до 135 кг на відстань 500 м. Як і для катапульти, теоретично не було обмежень у потужності требає: його розміри і, відповідно, потужність були обмежені тільки складністю побудови й транспортування. Требає металометальні снаряди. Вогонь бів однією з руйнівних стихій. Гасити в умовах пустелі трохи легше, оскільки часто використовували “грецький вогонь”, а одним із методів його гасіння було використання піску.

Для облоги Константинополя 1203 р. була використана тактика співпраці флоту і сухопутних сил. Спеціально встановлені рампи на кораблях дозволили вершникам зійти на берег

верхи на конях. І це дало їм вигреш у часі. На найбільші кораблі були встановлені облогові вежі із перекидними мостиками.

У 1189–1191 рр. при облозі Акри християни зробили неймовірне у військовій історії. Вони, опинившись між стінами Акри, яку захищав мусульманський гарнізон, і військом Салахад-Діна змогли не лише вціліти, а й здобути цю фортецю. Вдалося вистояти завдяки наявності виходу до моря. Відповідно, це давало їм можливість отримати допомогу від Європи у вигляді військових контингентів тощо.

Загалом особливо помітних нововведень в облозі не відбулося. Йшов швидше процес застосування кращих зразків, перш за все античності, мусульман і візантійців, із врахуванням умов ведення облоги і тодішнього рівня розвитку у військовому світі.

1. Беннет М. Войны и сражения Средневековья 500–1500 гг. / Мэттью Беннет, Джим Брэдбери и др. ; [пер. с англ. А. Колина]. – М. : Эксмо, 2006. – 264 с.
2. Все войны мировой истории по Харперской энциклопедии военной истории Р. Э. Дюпюи и Т. Н. Дюпюи. Кн. 2. – СПб. : Полигон, 2004. – 520 с.
3. Девриз К. Великие сражения Средних веков 1000–1500 / К. Девриз, М. Догерти, Й. Дикки, Ф. Джестайс, К. Йоргенсен ; [пер. с англ.]. – М. : Эксмо, 2007. – 224 с.
4. Заборов М. А. История крестовых походов в документах и материалах / М. А. Заборов. – М. : Высшая школа, 1977. – 272 с.
5. Ажилський Р. История Франков, которые взяли Иерусалим [Електронний ресурс] / Раймунд Ажилський. – Режим доступу : http://www.vostlit.info/Texts/rus3/Raim_Aguil/frametext1.htm.
6. Российские универсальные энциклопедии Брокгауз – Ефрон и Большая Советская Энциклопедия [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gatchina3000.ru/great-soviet-encyclopedia/bse/085/220.htm>.

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ЦІННІСНИЙ АСПЕКТИ

Безус Андрій,
V курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Климчук В.Й.,
доктор політичних наук, професор.

Розбудова демократичної, правової, соціальної держави та формування громадянського суспільства відбуваються не так швидко і якісно, як би цього бажали всі громадяни України. Наша країна переживає дуже складний етап, пов'язаний із затвердженням ідеалів демократії, толерантності, забезпечення прав і свобод людини, верховенства закону в повсякденному житті всіх інституцій держави, входження демократичних цінностей до внутрішнього світу українського громадянина. Не в останню чергу це пов'язане з проблемами формування демократичної політичної культури.

Значним каталізатором становлення демократичної політичної культури стала Помаранчева революція 2004 р., яка засвідчила появу дієздатного громадянського суспільства, що прагне розбудувати модерну українську націю та національну державу. Однак здобутки революції були змарновані. До влади прийшли проросійські сили, які згодом не лише згорнули демократичні перетворення, а й принижували національну гідність українців.

Глибинні демократичні ментальні настанови української нації з новою силою проявилися в переможній Революції гідності 2013–2014 рр.

У подіях Революції гідності спостерігалася масова участь українських громадян у мітингах, демонстраціях та інших акціях. Відмова влади від угоди про Асоціацію з ЄС викликала сплеск активності в підтримку стратегії європейської інтеграції України. Революція гідності прибрала проросійську, антидемократичну верхівку влади, що є свідченням орієнтації українців на інтеграцію у цивілізований світ, який побудований на демократичних засадах.

Іншим індикатором політичних цінностей суспільства стала електоральна поведінка. Події Революції гідності суттєво вплинули на інтегровану політичну свідомість українських громадян. На парламентських та президентських виборах 2014 року більшість виборців

підтримала політичні сили, які відстоюють національно-патріотичні та демократичні цінності. Це був свідомий вибір громадян, про що свідчить соціологічне опитування в кінці 2014 року: 73% відповіли, що зробили правильний вибір, 53% позитивно оцінили діяльність у новообраній Верховній Раді тієї партії, за яку вони проголосували [3].

Важливим кроком у напрямі реального повернення України до європейської цивілізації та демократичного оновлення своєї національної культури, всіх її складових стало підписання угоди про асоціацію з Європейським Союзом (2014 р.).

У Преамбулі угоди йдеться про те, що метою асоціації є збереження миру й створення умов для подальшої інтеграції України в європейський ринок, поглиблення співпраці для забезпечення прав і свобод людини. У розділі I “Загальні принципи” задекларовано повагу до демократичних принципів, прав людини та основних свобод, до принципу верховенства права, які мають формувати основу внутрішньої і зовнішньої політики сторін [4].

Однак у сучасних умовах, через розчарування владою, українці можуть утратити навіть державу. Для зневіри є немало підстав: погіршення матеріального становища, відсутність змін, яких вимагав Майдан, затягування реформ, збереження корупції, свавілля судів та місцевої влади, відсутність інтересу центру до регіонів, бездіяльність влади на місцях.

Крім того, після дворічного військового протистояння з РФ у деяких регіонах України зберігається високий рівень ідентифікації українських громадян з російською державою. На Донбасі з нею ідентифікують себе 95% громадян (із них для 53% вона дуже близька), у Нижньому Подніпров’ї – 73,5% (для 32% вона дуже близька), в Причорномор’ї 73,5% (для 27% вона дуже близька), на Слобожанщині – 56% (для 13% вона дуже близька). Навіть на Південному Заході, Поділлі, Поліссі та м. Київ Росія близька для майже половини громадян (хоча дуже близька для 13–25%). Російська держава є чужою тільки для більшості громадян Галичини (74%) і Волині (56%) [5].

Подвійна культурна (українська і російська) ідентифікація, в частині регіонів – подвійна (українська і російська) державна ідентифікація, є результатом багатьох впливів, які йдуть ще вглиб нашої історії. У сучасному суспільстві вона посилюється діяльністю проросійських політичних сил. Колишня Партія регіонів, а тепер Опозиційний блок, Компартія України, а до них ціла низка інших партій, які вже давно зникли з політичного простору, протиставляли схід і захід країни, акцентували увагу на культурних, етнічних відмінностях українських громадян, розгортали передвиборчу боротьбу навколо так званого питання про захист російської мови. Інколи політика цих партій формувала негативне, навіть вороже та агресивне ставлення частини громадян до власної країни, до всього українського, підривала єдність суспільства навколо Української держави.

А утім під впливом важливих політичних подій самоідентифікація громадян з українською державою весь час зростала: 2000 року громадянами України себе вважали тільки 46% населення, після Помаранчевої революції – 55%, влітку 2014-го – 64%, на початку 2015-го – 73% [1]. Показово, що з грудня 2013-го до грудня 2014-го року майже на 20% зросла кількість населення, яке ідентифікує себе громадянами України – з 54% до 73% [2].

Таким чином, в умовах системної кризи та агресії Російської Федерації, під впливом політичних подій відбуваються суттєві зміни в емпіричній політичній свідомості українського суспільства. Насамперед змінюються політичні пріоритети українців: спостерігається зростання ідентифікації з Українською державою та власних інтересів із загальнонаціональними; збільшується прихильність до європейської інтеграційної стратегії України та демократичних цінностей. Однак, не зважаючи на те, що гасла Революції гідності були побудовані на засадах європейських цінностей, існує небезпека повернення до старих пріоритетів.

1. Бекешкина И. Большая перемена. 70% опрошенных убеждены, что Украина воюет с Россией. [Електронний ресурс] / И. Бекешкина. – Режим доступа : <http://focus.ua/country/325447>.
2. Громадська думка: підсумки 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/gromadska-roku.htm>.
3. Сто днів після виборів: громадська думка після виборчого опитування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/fnfgfnfgnfgffg.htm>.

4. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246581344.
5. Що об'єднує та роз'єднує українців: опитування громадської думки в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dif.org.ua/ua/polls/2015a/sho-obednue-ta-rozednue.htm>.

З ІСТОРІЇ СВІТОВОЇ МОДИ ВІКТОРІАНСЬКОЇ ЕПОХИ

Василечко Вікторія,
IV курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Шологон Л.І.,
кандидат історичних наук, доцент.

Термін “Вікторіанська мода” можна застосувати для визначення одягу вікторіанської епохи. Фасони, популярні за часів королеви Вікторії, підкреслювали витонченість цієї епохи, яка вважалася вершиною цивілізації. Молода неодружена жінка мала враховувати, що протягом вікторіанської епохи одяг зазнав значних змін. Спідниці стали широкими, почали використовувати кринолін. До кінця епохи кринолін зник з поля зору і тепер почали застосовувати турнюр. Рукави теж змінювалися. Вузькі рукави поступились одягу без рукавів, який залишався модним до кінця епохи королеви Вікторії. Головні убори являли собою окремих стиль. Після великих крилатих капелюхів, прикрашених пір'ям і квітами, модними стали маленькі капелюшки-бонетки. Незмінним у моді залишався корсет. Фасони корсетів змінювались, але призначення їх залишалось незмінним. Для того, щоб носити вікторіанські сукні, необхідно затягувати талію. Мета молодих дівчат – зробити талію якомога вужчою. Представницям вищого і середнього класу дозволялось відкривати одне плече, а представниці нижчого класу одягалися скромніше. Атлас, шовк були нормою для старшого покоління. Молодші покоління надавали перевагу легким тканинам, прикрашали їх бантами чи квітами. Носили шарфи як аксесуари, а також капелюхи, прикрашені квітами. Відкриваючи плече, жінки накидали шарф, щоб уникнути холодного вітру.

Щодо чоловічого одягу, то потрібно було враховувати таке: чоловічий одяг не зазнав таких кардинальних змін, як жіночий. Змінювалася довжина пальта, затягнута талія поступилася місцем вільному піджаку, у якому було легко дихати. У ранній Вікторіанський період ноги були закриті облягаючою тканиною, але згодом з'явився більш вільний фасон. До кінця століття типовими стали прямі брюки. На зміну пальту прийшов довгий сюртук чорного кольору. Офіційним одягом джентельмена був “білий галстук і фрак”. У 1800-х роках з'явилися кальсони, став модним більш вільний стиль в одязі, виник шахматний малюнок і клітинка, що були більш поширеними в сільській місцевості. На шиї носили шовковий шарф, на голові кепку, яка повністю закривала волосся.

Як чоловікам, так і жінкам необхідно було знати: ноги заможних чоловіків і жінок покривали шовкові колготи. Менш заможні верстви носили колготи з вовни. Купальні костюми закривали все тіло і склалися з великої кількості тканини. Винятками були костюми, де були відкритими руки від ліктів. Ноги жінок були повністю закритими: спершу чорними колготами, а згодом – штанами. Чоловіки могли відкривати гомілки. І чоловіки, і жінки повинні були носити пляжні шапочки. Якісне взуття можна було замовити. У 1850-х розпочалося масове виробництво взуття, яке можна було придбати в магазині. Певним соціальним барометром слугувала парасолька. У заможних людей були власні парасольки, а менш заможні брали їх напрокат. Модними також були окуляри, але їх носили виключно для підтримки іміджу, а не для корекції зору, якщо в окулярах були лінзи, то їх виймали і порожня оправа ставала частиною наряду.

Гардероб жінки включав: плаття для прийомів, плаття чи костюм для прогулянок, плаття для верхової їзди, плаття для подорожей, плаття для їзди в кареті, бальне плаття, плаття для світських і домашніх вечірок, бальне плаття для загальних балів, бальне тільки для танців, бальне для костюмованих балів, плаття для вечере, бальне плаття для заходів з обідом.

Гардероб джентльмена передбачав одяг для візитів та прогулянок з леді, для верхової їзди, для полювання верхи, для пішого полювання, для візитів у клуб, для відвідування боїв, для обідів вдома, для обідів не вдома, для балів, святковий костюм, смокінг для гри в карти чи іншої гри.

1. Бураков Ю. А. Великобританія у 1815–1874 рр. / Ю. Бураков // Нариси історії Англії Нового часу : навч. посібник. – К., 2003. – С. 73–94.
2. Ерофеев Н. А. Очерки по истории Англии. 1815–1917 гг. / Ерофеев Н. А. – М., 1989.
3. Свистун В. Виктория – супруга Альберта / Свистун В. // Большая прогулка. – 2004. – Вип. 18–21.
4. Мода XIX века [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://old.ahmadtea.ua/1007>.
5. Викторианская эпоха. Корсет, турнюр, кринолин, кринолет [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://steampunker.ru/blog/5192.html>.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ПОЛЬЩІ В КОНТЕКСТІ УЧАСТІ У ВИШЕГРАДСЬКІЙ ЧЕТВІРЦІ

Глинчак Іван,
V курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Вітенко М.Д.,
кандидат історичних наук, доцент.

На початку 90-х років відбувся ряд подій, спричинених розпадом СРСР, які призвели до серйозних змін геополітичної ситуації у світі. Одним із регіонів, що помітно змінився внаслідок цих змін, стала Центрально-Східна Європа. Безумовно, однією з країн, яких торкнулися ці зміни, стала Польща. Після 1989 р. Польща здійснила кардинальний перегляд власної зовнішньополітичної доктрини. Одним із основних завдань Польща вбачала інтеграцію до Європейських економічних та політичних структур, а також вступ до НАТО. Також Польща є активним учасником міждержавних утворень у Центрально-Східній Європі, першочергове місце серед яких посідає Вишеградська група [2].

Вишеградська група створена 15 лютого 1991 року з метою інтеграції цих країн в європейські та євроатлантичні структури [1, с.70]. На цій же зустрічі було прийнято програмний документ “Декларацію про співпрацю Чеської та Словацької Федеративної республіки, Республіки Польща та Угорської республіки на шляху до європейської інтеграції [3].

Учасники об’єднання мали на меті винятково політичні наміри: деформація постсоціалістичної інфраструктури, перехід на ринкові відносини, розбудова демократичних засад державності та формування демократичних суспільств, співробітництво у військовій сфері та сфері безпеки і вироблення спільних зовнішньополітичних критеріїв щодо провідних Європейських структур: ЄС і НАТО [5].

Історію розвитку Вишеградської четвірки можна розділити на два чітко визначені періоди. Перший період – від часу утворення 1991 року до 2004 року. Другий період – з 2004 р. і на широку перспективу сьогодення майбутнього, коли співпраця чотирьох країн Вишеградської групи відбувається вже в складі Європейського Союзу [4, с.260].

На початковому етапі діяльність Вишеградської групи не відрізнялась інтенсивною співпрацею. Для Польщі це час налагодження контактів з європейськими інституціями. 1999 року Польща, Чехія та Угорщина увійшли до НАТО. Того ж року було проведено ряд зустрічей, на яких були визначені основні аспекти діяльності, а також започатковано інститут головування Вишеграда [1, с.73].

У цей же період відбулося кілька зустрічей усередині Вишеградської четвірки, спричинених тим, що Польща виступала на переговорах з ЄС окремо, відстоюючи насамперед власні інтереси. Зокрема Польща самостійно проводила переговори в рамках Копенгагенського саміту 2002 року. Незадоволення країн Вишеградської групи викликано було і виступом Польщі проти деяких положень конституції ЄС.

Важливою віхою в розвитку Вишеградської групи став 2004 рік. 24 березня Словаччина стала членом НАТО, а 1 травня Польща, Чехія, Угорщина та Словаччина вступили до ЄС. Таким чином, основне завдання, поставлене при створенні Вишеградської групи, було виконане. Після 2004 постало питання нової стратегії розвитку. Одним з основних завдань учасники вбачали в допомозі розвитку євроінтеграційних ініціатив країнам – кандидатам на членство в ЄС. Ще одним важливим напрямом співпраці постала проблема розвитку регіональної співпраці в галузі безпеки [5].

Механізм і структура співпраці Вишеградської четвірки в рамках ЄС зазнали сьогодні певних якісних змін, особливо в плані координації дій їх центральних органів виконавчої влади. Важливим тут є проведення регулярних щорічних самітів прем'єр-міністрів В-4, а також зустрічей, переговорів представників міністерств країн Вишеграда.

Польща після вступу до ЄС суттєво переформатувала свою зовнішню політику, що також позначилось і на відносинах усередині Вишеградської четвірки. Зовнішня політика Польщі спрямована на досягнення провідної позиції в регіоні Центральної та Східної Європи. Однією із основних ініціатив, здійснених у цьому напрямку, стала висунута польською стороною концепція “Східного партнерства”, яка передбачає більш тісну співпрацю з країнами Східної Європи.

Отже, Польща у Вишеградському об'єднанні відстоює насамперед свої власні інтереси, які нерідко не збігаються з інтересами інших країн Вишеграда. Також Польська зовнішня політика спрямована на досягнення провідних позицій у регіоні Центральної та Східної Європи.

1. Буглай Н. М. Польща у системі співробітництва Вишеграду / Буглай Н. М. // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. – 2015. – С. 70–76.
2. Гуцуляк І. Р. Центральна та Східна Європа у зовнішній політиці Республіки Польща : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук [Електронний ресурс] / І. Р. Гуцуляк. – К. : Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2007. – 22 с. – Режим доступу : <http://mydisser.com/en/catalog/view/247/251/12937.html>.
3. Declarace o spolupraci Ceske a Slovenske Federativni Republiky, Polske Republiky a Madarske Republiky na ceste evropske integrace. 15.02.1991 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.visegradgroup.eu>.
4. Кіш Є. Б. “Європейська карта” країн Вишеградської четвірки: історія розвитку і формат співробітництва / Є. Б. Кіш // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Історичні науки. – 2012. – Вип. 3.33. – С. 259–267.
5. Ціватий В. Європейське перехрестя безпеки: завдання Вишеграду [Електронний ресурс] / В. Ціватий, Л. Чекаленко // Зовнішні справи. – 2013. – № 8. – С. 24–14. – Режим доступу : <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/jevropeiske-perekhrestja-bezpeki-zavdannja-vishegradu>.

ГЕОПОЛІТИЧНА ТА ЕКОЛОГІЧНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТУ

Гриньків Іванна,
II курс, Коломийський університет.
Науковий керівник – Михайлюк С.Я.,
кандидат філософських наук, доцент.

Геополітична доля України знаходиться на перехресті багатьох геополітичних силових векторів і не лише по лінії США – Росія, а й Європа – США, Європа “стара” – Європа “нова”. У цьому положенні є надзвичайно реальною загроза потрапити в зону чужих геополітичних інтересів. Тиск із трьох боків геополітичного трикутника США – ЄС – РФ, неефективні реформи та відставання в соціополітичній, економічній та екологічній галузях і в той же час усвідомлення необхідності інтеграції до світового ринку на його ж умовах є достатньо переконливими аргументами для таких побоювань. Крім цього, за наявних умов надзвичайно актуальною постає проблема збереження природної, історичної та культурної спадщини, котра є реальним підґрунтям формування національної свідомості.

Проблема національної самоідентифікації набуває величезного значення в наш час, коли перед українським соціумом постала низка принципових питань, зокрема вибір стратегії подальшого розвитку, формування самостійної політики і досягнення взаєморозуміння на міжнародній арені. Необхідне адекватне усвідомлення реальних процесів, що відбуваються у світовій політичній, фінансово-економічній та екологічній сферах.

Україна намагається стати державою, що бере активну участь у вирішенні глобальних і регіональних проблем економічного розвитку та екології у європейському та світовому співтоваристві. Проте спадок, який вона отримала при набутті незалежності, не дозволяє їй гідно вийти на цей рівень. Кошти з Фонду охорони навколишнього середовища витрачаються, м'яко кажучи, не за призначенням. Зростають масштаби корупції, контрабанди, виробництва фальсифікованої продукції, фізичний занепад населення та моралі. Українські гроші продовжують працювати на економіки інших держав, а наших VIP-корупціонерів затримує лише зарубіжна "Феміда". Соціологічні опитування свідчать, що кожний третій громадянин України за можливості виїхав би із країни назавжди. Село перетворюється в етнографічний придаток.

Багато країн світу для того, щоб вийти на західні стандарти життєвого рівня, прагнуть влитися у світову господарську систему, при цьому залишившись собою і найбільш повно реалізувавши власні національні інтереси. Проте їх політичне керівництво розуміє, що це не буде об'єднання рівних. Скажімо, щоб "включитися в європейський контекст", Україна повинна стати конкурентоспроможною на світових ринках товарів, праці й капіталу. Нічого дивного немає в тому, що населення мріє про суттєве підвищення добробуту. Захід уже давно, особливо з часів "енергетичної кризи" 70-х років, активно працює над проблемами енергозбереження й поступово переходить на альтернативну енергетику. Розроблено ефективні технології утеплення стін та герметизації вікон будинків. У Німеччині набувають поширення "солярні дахи", де енергія сонця перетворюється в електричну енергію. Усе дешевшим стає використання енергії вітру (Нідерланди) та сонячної енергії (США). Створюються економні автодвигуни, які працюють на біопаливі, залучаються ефективні добавки (етанол), планується перехід на водневе паливо. Україна є рекордсменом із втрат електроенергії та тепла в жилі секторі. І сьогодні уряд дбає про підвищення темпів розвитку енергетики, яка орієнтується на екологічно небезпечні енергоносії (нафту і газ) та атомну енергетику. Питання енергозбереження та розробка альтернативної енергетики набули статусу пріоритетних у державі.

Судячи з того, як до цього здійснювалися соціальні реформи в нашій державі, і беручи до уваги соціально-політичну й економічну ситуацію, у якій вона опинилася, можна зробити певний висновок про ефективність владних структур та компетентність наших політиків, яких у засобах масової інформації часто величають як "національну еліту". Відсутність чіткої управлінської вертикалі, нескінченне "перетягування каната" між "тілками влади", звичайно, не додають авторитету державному керівництву. Саме ж керівництво й сьогодні переконливо демонструє невміння знаходити внутрішні резерви й орієнтується лише на зовнішні інвестиції.

Усім відомо, що в соціально орієнтованій державі має відбуватися не перерозподіл ресурсів, а максимально ефективно, економне й екологічно обґрунтоване їх використання. У нас домінує перерозподіл. Успішний досвід розвинутих країн показує, що в соціальному аспекті бажано йти від держави "соціальної допомоги", до держави "інвестицій". У Швеції, наприклад, 10 відсотків соціального фонду йде на компенсацію безробітним, а 90 – на створення нових робочих місць та стимулювання зайнятості.

Настійливе прагнення до "вписання в європейський контекст" за наших умов може бути несприятливим, а то й просто образливим для держави. Річ у тім, що існує міжнародний розподіл праці та функцій. Країни, що розвиваються, у цьому контексті автоматично набувають статусу сировинного придатку і звалища екологічно небезпечних відходів виробництва європейського масштабу. Реальні симптоми цього процесу ми вже починаємо відчувати. Україна за таких умов може стати тут економічним і культурним придатком до стабільних громад Заходу. Уже тепер вона стає державою дешевої робочої сили, масового безробіття та втрачених інтелектуальних ресурсів.

Україна є молодою державою і в той же час країною з давніми історичними традиціями. Вона не обділена природними та інтелектуальними ресурсами. А щодо несприятливих обставин, про що йшлося вище, то в історії соціальної філософії існує солідна традиція кризову ситуацію тлумачити як чинник, що сприяє розвитку. Давні китайці термін "криза" трактували не як

безнадійний стан, а як спонукання шукати шляхи виходу з нього. Щодо України, то сподівання слід покладати на власні сили, спиратися на національну самобутність та національний характер, на етнічний колорит.

У ситуації, що склалася в Україні нині, слід розраховувати на громадянську активність народу, а не чекати сприятливих умов або зовнішньої “допомоги”. Після подій двох революцій для нашої держави значно збільшилися шанси стати активним геополітичним гравцем. Це дозволить не боятися конкуренції й з гідністю виходити на зовнішній ринок. Не слід забувати, що саме в нас були створені перший комп’ютер, найкращі у світі ракети, найбільші вантажні літаки і багато іншого. “Україна повинна стати державою, в якій політична свобода поєднувалася б з економічною ефективністю і добробутом, соціальною справедливістю і здоровим довкіллям, у якій не було б протистояння між різними цінностями” [1, с. 10].

Отже, національне й глобальне в сучасному світі не виключає одне одного, а, навпаки, зумовлює. Як зазначає І. Дзюба, “кожний народ свої проблеми має вирішувати сам. І вони – частина світових. Бо кожний народ – частина людства, і не буде справедливості в людстві й для людства, якщо не буде справедливості для свого народу” [2, с. 6].

1. Гаврилишин Б. Україна у світовому контексті / Б. Гаврилишин // Схід. – 2005. – № 3 (69). – С. 10.

2. Дзюба І. Україна перед сфінксом майбутнього / І. Дзюба // Науковий світ. – 2004. – № 1. – С. 6.

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКЕ ПРИМИРЕННЯ У ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ БОГДАНА СКАРАДЗІНСЬКОГО

Дебенко Ольга,
II курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Генік М.А.,
кандидат історичних наук, доцент.

Важливим фактором трансформації системи відносин між народами в Центрально-Східній Європі в постсоціалістичний період та виникнення нових геополітичних реалій стали процеси міжнаціонального примирення. Досягнення міжнаціонального примирення розглядається як важливий елемент стабільності і безпеки в сучасному світі. Великий внесок у досягнення польсько-українського примирення належить польському політику й публіцисту Богданові Скарадзінському. Політична діяльність Б.Скарадзінського не відображена в спеціальному комплексному дослідженні, тому за доцільне вважаємо показати вклад Б.Скарадзінського в українсько-польське примирення. Актуальними є погляди діяча польської опозиції Б.Скарадзінського на проблему політики щодо національних меншин у контексті покращення українсько-польських відносин, а також бачення геополітичного устрою регіону ЦСЄ. Наукова робота є першим комплексним дослідженням політичної думки Б.Скарадзінського щодо проблеми українсько-польського примирення.

Богдан Скарадзінський (пол. Bohdan Skaradziński; псевдоніми: Казімеж Подляський, Ян Бжоза) – польський публіцист, письменник, суспільний діяч, політичний в’язень. Діяч польської опозиції, розробник її ідеології східної політики і політики щодо національних меншин. Віддзеркалював спільність і взаємопов’язаність визвольної боротьби поляків та інших народів соціалістичного табору, насамперед безпосередніх східних сусідів. Із метою розробки концепції східної політики написав книгу: “Наші брати? Річ про білорусів, литовців і українців”, яка є основною працею вченого. Певною мірою це був розвиток концепції ULB (УЛБ – Україна, Литва, Білорусія), запропонованої Є Гедройцем і Ю.Мерошевським та пропагованої паризьким виданням “Kultura”.

Б.Скарадзінський наголошував, що дуже важливо, щоб поява незалежних держав не супроводжувалася конфліктом із ними. Адже найбільшу загрозу вчений вбачав в існуванні міжнаціональних стереотипів і відсутності розуміння іншої сторони. Методом їх подолання вважав з’ясування історичної правди і застосування принципу “Пробачаємо і просимо пробачення”.

Як зазначав Б.Скарадзінський, “без повідомлення собі взаємно правди – навіть несумісної – про ці події, важко думати про залишення їх тільки історикам і архівістам. Повторювані в школах УРСР твердження про поляків як “іноземних гнобителів”, “загарбників”, “імперіалістичних

магнатів” є старанно продуманим кроком з метою утримання старих антагонізмів. Б.Скарадзінський вважав, що завданням опозиції є усунення негативних стереотипів і переконання суспільства у необхідності примирення. Учений стверджував, що політична катастрофа України означатиме історичну поразку не тільки України, а й Польщі. Б.Скарадзінський рішуче відкидав концепцію асиміляції меншин. Проаналізувавши появу польсько-українських упереджень і ненависті у 20 ст., особливо критикував принцип колективної відповідальності, застосований польською армією під час пацифікації 1930 р.

Для характеристики польсько-українських відносин використовував теорію “помилкового кола”. Механізм “помилкового кола” діє за принципом “неприятель не має жодної противаги в почутті спільності долі. Навпаки, ця неприємність падає поляків чи українців, залежно від того, хто має тимчасову перевагу, до завдання навмисних кривд, створюючи привід на непереможне бажання віддати, коли тільки появиться можливість, віддати “з надлишком” і “за будь-яку ціну”.

Передумовою будь-яких змін Б.Скарадзінський вважав ліквідацію негативних стереотипів, взаємозближення, відмову від анексіонізму. Загальна програма політики щодо східних сусідів полягала в допомозі в органічній праці білорусам, солідарності з литовцями та застосуванні принципу “пробачаємо і просимо пробачення” у відносинах з українцями. Польський публіцист був переконаний у необхідності міжнародної співпраці: “Ми взаємно собі потрібні. Заощадимо разом сили, яких не маємо надміру. Здається можливою самопоміч. Маємо чого взаємно від себе вчитися”.

Розроблені й запропоновані Б.Скарадзінським концепції польсько-української співпраці лягли в основу сучасних доктрин зовнішньої політики Варшави і Києва.

1. Генік М. А. Подолання стереотипів стосовно міжнародних відносин періоду Першої Речіпосполитої в процесі польсько-українського примирення / Генік М. А. // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Івано-Франківськ, 2010. – Вип. XVII. – С. 94–100.
2. Генік М. “... Nasi wrogowie czy bracia?” Польсько-українське примирення у політичній думці Богдана Скарадзінського / Генік М. А. // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – 2012. – Вип. 21. – С. 106–112.
3. Подляський К. Білоруси – Литовці – Українці: наші вороги – чи брати? / Подляський К. ; вступ і ред. укр. вид. Я. Пеленський. – Мюнхен : Віднова, 1986. – 157 с.
4. Скарадзінський Б. Українцям: “Пробачаємо й просимо пробачення?” / Скарадзінський Б. // Ми не є українофілами. Польська політична думка про Україну і українців : Антологія текстів / за ред. П. Коваля, Я. Олдаковського, М. Зухняк. – К. : Києво-Могилянська академія, 2012. – С. 372–424.

УЧАСТЬ ІВАНА ФРАНКА У ВИБОРАХ ДО АВСТРІЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ В КІНЦІ 1890-х рр.

Кавацюк Дмитро,
магістрант, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Райківський І.Я.,
доктор історичних наук, професор.

Важливим і водночас малодослідженим аспектом суспільно-політичного життя Галичини в 60-х рр. ХІХ – на початку ХХ ст. були вибори до Палати послів – нижньої палати австрійського парламенту (рейхсрату). Активну участь у виборчому процесі на парламентській арені брали відомі тогочасні політики в краї, серед яких наприкінці 1890-х рр. був видатний український громадський діяч, письменник, націолог Іван Франко [5, с. 24].

І.Франко тричі – у 1895, 1897 і 1898 рр. – був кандидатом у депутати Палати послів. Перші два рази він балотувався від Перемишльської, а останній – від Тернопільської округи. Усі три рази він йшов до парламенту як кандидат від Русько-української радикальної партії (РУРП) – першої модерної української політичної партії (заснована, 1890 р.), але жодного разу не здобув перемогу. Давши згоду в жовтні 1895 р. на пропозицію депутата Галицького сейму Степана Новаківського взяти участь у виборах, І.Франко автоматично погодився виступити у

своєрідній виставі під назвою “галицькі вибори”, що стали символом політичної корупції, авантюризму й зловживання далеко за межами Королівства Галичини і Лодомерії (офіційна назва краю) в Австро-Угорській імперії [2].

Суперником І.Франка на виборах став поляк Павло Тишковський. Вибори були позачергові, спричинені смертю попереднього депутата Антона Тишковського (батько П.Тишковського). Перша Франкова зустріч з виборцями в Перемишлі на початку жовтня 1895 р. закінчилася арештом, бо він нібито не отримав “легітимацію” на перебування в місті. На віче у підтримку І.Франка зібралася більш як тисяча осіб. Поліція наказала “всім розійтись”, формально мотивуючи це небезпекою холери, що було свідченням сприяння владою в агітації одному з кандидатів, а не забезпечення рівності умов, як гарантувала конституція. Сам І.Франко у статті до віденської газети “Die Zeit” (“Час”. – Д.К.) назвав справжню причину заборони віча – “політична холера”, тобто “спеціальна хвороба”, дуже розповсюджена в Галичині, що вибухає тільки там, де треба розігнати неприємні масові зібрання” [4, с. 285].

Напередодні парламентського голосування 31 жовтня 1895 р. І.Франко поїхав до Добромиля (тепер – місто на Львівщині). Місцевий шинок “У Бєня” був заповнений приїжджими виборцями: грала музика, присутні розпивали алкогольні напої. “Посіпаки” (виборчі агенти. – Д.К.) П.Тишковського пильнували, щоб до приміщення заходили тільки селяни, які мали при собі картку учасника голосування, а також вишукували виборців по місту й вели до шинку. Кожному вручали квитки, за які можна було набрати достатню кількість пива, горілки і закусок. Будинок, у якому зупинився на ніч І.Франко, обступили з десяток чоловіків, отримавши вказівку побити кандидата, щойно він захоче піти в місто. Саме так І.Франко описав свої враження про галицькі вибори на сторінках віденської газети [4, с. 302].

Це була звичайна для австрійської влади практика купівлі виборців за ковбасу і горілку, не випадково до терміна “галицькі вибори” вживався синонім “ковбасні вибори”. Людей, які продалися, образливо називали “хрунь”, тобто свиня, і всіляко висміювали в тогочасній періодичній пресі [5, с. 28]. Унаслідок масових зловживань вибори 1895 р. І.Франко програв з результатом 112 проти 394. Вибори були двоступеневими, тому до безпосередньої участі допускалися тільки представники населених пунктів. Показово, що П.Тишковський витратив на вибори 8–10 тис. гульденів (золотих ринських), що становило грандіозну на той час суму. Отже, один голос коштував 17 золотих ринських [3, с. 296]. Для порівняння, за 9 тис. золотих ринських у Галичині можна було забезпечити річною зарплатою 45 сільських вчителів або 30 греко-католицьких священиків, найняти на один день 13 240 робітників, купити 225 свиней, 9 тонн ковбаси чи 60 тис. буханок хліба [3, с. 144].

Наступні вибори за участі І.Франка в Перемишльській окрузі відбулися 11 березня 1897 р., на яких він знову програв П.Тишковському з результатом 320 проти 506 голосів [2].

У 1898 р. усунуто з прем’єрства графа К.Бадені та призначено на цю посаду графа Пінінського – депутата від Тернопільського округу, тому мали відбутися нові вибори, на які кандидатом РУРП втретє висунула І.Франка. Цього разу опонентом І.Франка став москвофіл, повітовий лікар Олексій Гладишовський, якого відкрито підтримував уряд. Вибори пройшли за звичним для Галичини сценарієм, і в підсумку І.Франко набрав 256 голосів, а його конкурент О.Гладишовський – 266 [1].

Отже, І.Франко тричі робив спроби потрапити до представницького органу Австро-Угорської імперії. Характерно, що його жодного разу не підтримував уряд, йдучи на вибори від опозиційної сили, він автоматично ставав об’єктом для протиправних дій з боку конкурентів. Авторитетність І.Франка, особливо серед селянства, підривала його належність до РУРП, з її соціалістичною програмою, небажання піднімати питання захисту Греко-католицької церкви та закиди конкурентів про “жидівське походження”, що в сукупності з нестачею матеріальних ресурсів й активною протидією опонентів унеможливило обрання до рейхсрату. І.Франко пізніше зазначав, що брав участь у виборах з публіцистичного інтересу, щоб отримати матеріал для статей, в 1898 р. емоційно написав: “Я половину галичан люблю, а половину – ненавиджу!” [4, с. 280].

1. Гайда П. Іван Франко у Тернополі [Електронний ресурс] / Гайда П. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n63texts/hajda.htm>.

2. Галик В. Громадсько-політична діяльність Івана Франка на теренах Самбора та Самбірщини [Електронний ресурс] / Галик В. – Режим доступу : http://drohobych.net/youngsc/AQGS/2013_5/history/4-14.pdf.
3. Дрогобицька О. Традиція і модерн : Побут української сільської інтелігенції Галичини (кінець XIX – 30-ті рр. XX ст.) / О. Дрогобицька. – Івано-Франківськ, 2014. – 540 с.
4. Франко І. Найновіший галицький вибір / І. Франко // Зібрання творів : у 50 т. / І. Франко. – К., 1986. – Т. 46, кн. 2. – С. 280–291.
5. Чорновол І. 199 депутатів Галицького сейму / І. Чорновол. – Львів, 2010. – 228 с.

ДЗВОНОЛИВАРНЯ БРАТІВ ФЕЛЬЧИНСЬКИХ У КАЛУШІ (1808–1939 рр.)

Мельник Юлія,
IV курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Райківський І.Я.,
доктор історичних наук, професор.

Своєрідною візиткою Калуша стала заснована 1808 р. дзвіниця компанії Felczyńskich (Фельчинських), у якій до 1939 р. було вилито тисячі дзвонів. Поляк Міхал Фельчинський приїхав у прикарпатське містечко, на знамениті копальні солі, на початку XIX ст. Тут він відкрив невелику майстерню, що складалася з двох цехів – ливарного і ковальського. У кузні виготовляли плуги, борони, завіси і замки для дверей та вікон, у ливарні – деталі для сільськогосподарських машин, вуличних водяних pomp, оздоблення для паркових лавок тощо. Однак Міхал хотів досягнути чогось більшого і невдовзі почав відливати церковні дзвони. Ливарного ремесла він навчався в далекій Тюрингії (Німеччина), звідки привіз набір основних взірців і знання технології. Як зазначав Збігнев Фельчинський, у Польщі так звані людвісари (люди, які відливають дзвони) з'явилися ще в XVI ст.: “Ливарник виходив у світ у Попельну середу, а вертався на Всіх Святих. У тому часі він жив при костьолі і готував усе для відлиття дзвона. Коли в XIX ст. (із 60-х рр. – Ю.М.) з'явилася залізниця, і дзвони можна було перевозити, людвісари почали проводити осілий спосіб життя”. М.Фельчинський не був якимось безхатченком чи диваком, а просто дотримувався тогочасного способу життя, що диктувала йому професія.

Справу батька продовжив його син, також Міхал. У 1854 р. майстер спромігся відкрити в Калуші постійний заклад із відливання церковних дзвонів. У 1865–1910 рр. діяла міська ливарня дзвонів Франца Фельчинського (1844–1924 рр.). Останній період калуської ливарні дзвонів братів Фельчинських хронологічно охоплює 1910–1939 рр. Зокрема, до Першої світової війни власниками ливарні були Людвік (1873–1953 рр.), Михайло (1878–1938 рр.), Іван (1884–1947 рр.) і Каетан (1896–1954 рр.) Фельчинські. Сини Францішека керували спілкою “Odlewnia Dzwonów Bracia Felczynscy Kalusz” (“Ливарня дзвонів братів Фельчинських у Калуші”). Перед світовою війною найстарший із братів, Людвік, разом із ще двома компаньйонами відкрили філію дзвоноливарні в Перемишлі, фірма отримала однойменну назву. У 1927 р. на Всесвітній виставці в Парижі вони виграли гран-прі, а два роки потому в Познані – золоту медаль за високу якість своєї продукції.

Крім калуських майстерень, Фельчинські мали свою філію в селі Мислів неподалік Вістової на Калушині. Тут у 1912 р. діяла фабрика дзвонів Каетана Фельчинського. Одночасно в Калуші успішно працювала ливарня дзвонів Антонія Серафима. Третьою ливарнею в місті була майстерня Георгія Гайбля, про яку неодноразово згадували рекламні оголошення останньої чверті XIX ст. Так, у коломийській газеті “Русская рада” за 1875 р. містилося кілька оголошень, у яких церковним громадам пропонували якісні ливарні послуги Г.Гайбля з Калуша: “... перелитіє распуклыхъ колоколов, робленіє поодиноких колоколов каждой величины...”

Дзвони славнозвісних майстрів було встановлено на дзвіницях десятків храмів міст і сіл Прикарпаття. Для прикладу, в лютому 1912 р. жителі м. Сокаля на Львівщині замовили калуським ливарникам виготовлення церковного дзвона вагою 50 центнерів, багато дзвонів

роботи Фельчинських встановили на Покутті. У всі часи дзвони досить дорого коштували. Однак громади сіл і міст не шкодували коштів на їх придбання, бо дзвонарське мистецтво мало символічне значення в житті українців. Наприклад, коли громада села Великий Ключів у 1934 р. замовила в калуських ливарників Фельчинських новий дзвін (вагою 410,5 кг) для церкви Преподобної Параскеви, то один кілограм дзвонового сплаву коштував аж шість злотих. На жаль, під час Другої світової війни частина дзвонів безслідно пропала.

Щедрі пожертви на закупівлю дзвонів знайшли відображення у відповідних написах. Приміром, на одному із дзвонів у с. Шепарівці біля Коломиї, вилитому напередодні Другої світової війни в ливарні братів Фельчинських, було написано: “Жертва Розалії Васильчук і парохіян села Шепаровець”. Велику частину дзвонів брати Фельчинські відливали на замовлення за кордон. Так, 12 вістунів (тобто дзвін, що приносить звістку) під назвою “Гармонія” були відлиті для кафедрального собору в США. Дзвін із майстерні Івана Фельчинського вагою 8,8 тис. кг у 1929 р. купили французи. У деяких випадках дзвони виливали на відзначення важливих подій. Вістун під назвою “Ірена” в 2008 р. виявив білоруський журналіст Василь Семашко на одній з міських веж Мінська. Текст на дзвоні польською мовою сповіщав, що дзвін був “відлитий у ливарні братів Фельчинських у Калуші”.

Отже, Міхал Фельчинський заснував у далекому 1808 р. дзвоноливарню в Калуші, що за понад 130 років свого існування (до 1939 р.) стала однією з візитівок Калуша, була відома по всій Європі. Справу Міхала продовжили його рідні – Міхал, Франц, Людвік та ін. У ливарні виготовляли дзвони для церковних храмів у Галичині та далеко за її межами. Сьогодні найбільш відомі дзвони, вилиті свого часу в ливарні Фельчинських, прикрашають церковні храми в с. Середній Угринів (на дзвіниці церкви св. Михаїла), в м. Івано-Франківську (УГКЦ св. Покрови на вул. Княгинин у мікрорайоні Пасічна) тощо.

1. Kalusz, data stempla pocztowego. Jedyna Polska krajowa firma [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://io.ua/25110347>.
2. Najwieszka w kraju. Odlewniadz wonow braci Felczynskich Kaluszi Przemysl [Електронний ресурс]. – 1927. – Режим доступу : <http://io.ua/20936796>.
3. Najstarsza firma w Polsce [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://io.ua/25110348>.
4. Баліцька Ю. Офіційний калуський дзвін “Михаїл” // Вікна. – 2013. – 29 квітня.
5. Кіндратюк Б. Церковні дзвони Станиславова – Івано-Франківська [Електронний ресурс] / Б. Кіндратюк. – Режим доступу : <http://narratif.primordial.org.ua/kindrat01.htm>.
6. Тимів І. Ливарні церковних дзвонів у Калуші / Тимів І. // Західний вісник. – 2012. – 13 квітня.
7. Тимів І. Ливарні церковних дзвонів у Калуші / Тимів І. // Західний вісник. – 2012. – 20 квітня.

ЕТНІЧНИЙ СЕПАРАТИЗМ У ЄВРОПІ ТА УКРАЇНІ: ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ, ТЕНДЕНЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

Мосора Михайло,
У курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Монолатій І.С.,
доктор політичних наук, професор.

Сучасний світ – це зіткнення протилежностей. Дихотомія проявляється і при розгляді поняття “глобалізація”. Інтеграція у різноманітні політичні структури змінюється дезінтеграцією окремих суб’єктів політики. З позиції глобальнішої структури (у даному випадку держави) така позиція характеризується як сецесія чи сепаратизм. На сучасному етапі це явище – результат утвердження багатоетнічних держав як суб’єкта міжнародної політики. Україна в етнічному плані не є однорідною, адже, згідно з переписом 2001 року, українці складають 77,8% населення України [5]. Під впливом ряду внутрішніх та зовнішніх чинників протягом періоду незалежності не одноразово спалахували ситуації сепаратистського характеру, що в основному мали немасовий і короткотривалий характер. Загалом право на самовизначення етносам на міжнародному рівні вперше було запропоновано в “14 пунктах”, які стали основою Версальської правової системи та принципами діяльності Ліги Націй. Сьогодні це право надається в правовому полі

Ялтинсько-Потсдамської системи договорів. Цікаво, що у випадку проявів сепаратизму, міжнародна спільнота визнає дії правомірними обох сторін конфлікту. З одного боку, юридичним підґрунтям для процесу відокремлення служить 1 стаття Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (1973 р.), яка передбачає “право на самовизначення” народів. З іншого боку, згідно із Заключним актом Ради з безпеки і співробітництва в Європі (1975 р.) забезпечується право держави на цілісність та суверенність її території [4].

Досліджуючи прояви вищезгаданого явища в сучасному світі, спостерігаємо окремі тенденції, що дають змогу виокремити відносні моделі боротьби за “право на самовизначення”. Цікавим є підхід Ревуцької, яка пропонує пов’язати методи боротьби з результативністю сецесії. У цілому, ця модель діє в рамках внутрішнього врегулювання конфлікту та передбачає два методи боротьби за відокремлення:

а) дії в рамках закону, що ведуть до поступок з боку влади у вигляді автономії (розширенні певних прав), і діалозі стосовно необхідності або можливості мінімально болісного для обох сторін роз’єднання;

б) радикальні та незаконні дії, що стимулюють агресію з обох сторін, внаслідок чого сецесія стає неможливою у правовому полі, а отже, викликає значні людські та матеріальні жертви; виникають довготривалі почуття образи, що перешкоджають переговорам [4].

Прикладом “законодавчої” боротьби є Каталонія – одна з провінцій Іспанії. Особливістю регіону є те, що свої права на розширену автономію він реалізує мирними методами (референдуми, мітинги, демонстрації), уникаючи насильства. Схожий розвиток подій спостерігаємо в Шотландії у складі Об’єднаного Королівства, Фландрії та Валлонії в Бельгії, о. Гренландія в Данії і т. п. [3, с.149]. Зовсім іншими є прецеденти застосування незаконних та радикальних методів. Причиною появи такого явища є присутність серед населення регіону активної меншості, що вимагає незалежності за наявності сильної більшості, яка виступає за законні методи боротьби і стоїть на позиціях автономії. Основною небезпекою регіону сецесії є збільшення кількості активної меншості та перемога ідей активної меншості в елітарних колах суспільства. До прикладу, радикально налаштована меншість характерна іспанській провінції – Країні Басків. У 1959 р. тут була заснована екстремістська організація ЕТА, яка відкидає помірковану тактику революційних методів боротьби [3, с.146].

Російський сепаратизм є явним прикладом радикального та незаконного [2, с.85–86]. Однак такий тип сепаратизму, на нашу думку, слід віднести до третьої групи, яку окреслимо як сепаратизм, що порушує окрім національного законодавства також норми міжнародного права. Саме “російський” варіант шляху до відокремлення передбачає активну підготовку та розпалювання конфлікту. Це простежується на прикладі Криму до 2014 р. [1, с.70–71]. Кількість активної меншості напередодні відокремлення на півострові не перевищувала 4–6%, що є мізерною для консолідації етносу. З іншого боку, Донецька і Луганська області згідно із переписом 2001 року населені все-таки здебільшого українцями, тому сепаратизм (у даному масштабі) там зародитись самостійно, без зовнішніх впливів, не міг [5].

Варто зазначити, що сепаратизм “російського” зразка не потрібно повністю уподібнювати до звичного світовій спільноті вираження права на самовизначення, тут варто враховувати явний витвір політичного мистецтва РФ, тому відділені регіони не пройшли легальних етапів сецесії, а отже, їхнє існування де-факто буде підірване визнанням де-юре.

1. Мадін М. Н. Подолання розбіжностей у поглядах Схід – Захід України (регіональні особливості, політичний сепаратизм) / М. Н. Мадін // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія “Питання політології”. – 2008. – № 796, вип. 11. – С. 68–73.
2. Савойська С. Мовно-сепаратистські тенденції у політичному просторі України / С. Савойська // Політичний менеджмент. – 2008. – № 2 (29). – С. 76–88.
3. Сміт Е. Національна ідентичність / Е. Сміт. – К. : Основи, 1994. – 223 с.
4. Ревуцька О. Проблема світового сепаратизму в контексті кримських подій 2014 року [Електронний ресурс] / О. Ревуцька. – Режим доступу : http://nauka.uagate.com/wpcontent/uploads/2014/03/4_Revutska_2014_03_28_08_55_40_416.pdf.
5. Розподіл населення України за національною ознакою [Електронний ресурс] : дані Всеукр. перепису населення 2001 р. / Держком. статистики України. – Режим доступу : <http://2001.ukrcensus.gov.ua>.

СПЛЕСК ЕЗОТЕРИКИ В ЄВРОПІ (кін. XIX ст. – поч. XX ст.)

Петраш Андрій,
V курс, Інститут історії,
політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Жерноклеєв О.С.,
доктор історичних наук, професор.

Термін “езотеризм” походить від грецького слова “ἑσωτερικός”, що означає “внутрішній”. Цим словом позначають таємні духовні вчення, які відомі обмеженій групі людей. У XXI ст. езотеризм викликає зацікавлення у населення, що підтверджується різноманітною книжною продукцією, включно до окультизму, яка наповнює сучасні книгарні. Література, яка піднімає питання про космічний світовий розум, зміну свідомості для подорожі в інші виміри реальності, енергетичні поля і т.п., масово поширюється по книжних лавках, що яскраво свідчить про попит на таку продукцію.

Ми вважаємо, що витoki зацікавлення езотеризмом, які виходять за рамки обмеженої групи людей, сягають ще кінця XIX ст. – поч. XX ст. Це був перший сплеск поширення різноманітних езотеричних ідей. У цей час європейське суспільство, а якщо бути точнішим, то саме інтелігенція, пройнялася духом містицизму. Будь-який історик знає, що ніщо не виникає просто так і кожне явище має свою причину. І головною причиною популярності езотерики була криза європейського світогляду, яка була наслідком таких явищ:

1) **Розквіт науки і прагматизм.** Усе XIX ст. європейська свідомість жила вірою в науку і прогрес. І справді, з точки зору розвитку техніки, промисловості, економіки, це століття можна вважати успішним. Побудова земного Раю стала панівною ідеєю європейців, але фанатична віра у прогрес не виправдала себе. Завдяки новітнім технологіям жити стало значно зручніше, але зручність не стала основою щастя. Світ ставав банальним без духовності. Успіх природознавства, особливо у вигляді дарвінізму, який принизив людину до тварини, записавши в людський родовід мавпу, зумовив відповідну реакцію: частина інтелігенції протиставила раціоналістичному і прагматичному матеріалізму інтуїтивізм, філософію життя, ірраціональне світосприйняття і містицизм [3, с.41].

2) **Криза християнства.** Занепад духовних орієнтирів пов’язаний із втратою впливів церкви. Християнська релігія надавала світу божественної таїни, натомість матеріалістичний світогляд XIX ст. відсунув духовність на задній план. Авторитет церкви остаточно похитнувся і місце християнських цінностей почала займати нова духовність, яку пропонували езотеричні вчення.

3) **Романтизм.** Романтична течія сформувала підґрунтя для містичного світосприйняття, яке відкидало навколишню дійсність і протиставляло їй світ уявний. Ірраціоналізм і містицизм становили основу романтизму. Романтики стали своєрідними бунтарями, які кинули виклик раціоналізованому європейському суспільству, цим самим підготувавши фундамент для поширення езотеричних ідей серед інтелігенції.

4) **Вплив Сходу.** Східні вчення завжди впливали на європейську культуру, для цього варто згадати навіть епоху Відродження. Але впродовж усього XIX століття Європа відчувала особливий пильний інтерес до Сходу, а саме його релігії, філософії, культури, мистецтва. Причиною цього став уже вищезгаданий романтизм. У Європі склався стереотип сприйняття людини Сходу як людини істинної і вільної. Європейці сприймали Схід за принципом контрасту: все, що погано на Заході, на Сході добре. Звідти вони і почали запозичувати езотеричні доктрини [3, с.49].

Таким чином, під впливом вищезгаданих чинників Європа на межі XIX–XX століть переживає містичний ренесанс [2]. У цей період зароджуються такі течії, як теософія, антропософія, мартинізм, гностична католицька церква, вчення Реріхів і Гурджієва та багато інших. Кожна із течій мала свої особливості, наприклад, теософія намагалася синтезувати усі релігійні вчення і створити універсальну релігію нового типу, яка б поєднувала досягнення природничих наук з філософсько-релігійними постулатами. Своєю наукоподібною формою теософія намагалася наблизитися до раціоналістично мислячого XIX сторіччя.

На нашу думку, поширення езотеричних ідей є негативним явищем для культури. Подібні духовні кризи і культурний плюралізм уже можна було спостерігати на прикладах античної цивілізації. Такі явища характерні для періоду занепаду, що підтверджується поширенням культів і сект у часи кризи елліністичних полісів і останніх століть римської імперії. Такою є і криза європейського світогляду, яку важко помітити під зовнішнім технологічним блиском. Поширення езотеризму свідчить насамперед про нестачу духовних ідеалів і незадоволення прагматично-раціоналістичними ідеями Європи.

Підсумовуючи, варто процитувати відомого російського письменника Д. Мережковського, який охарактеризував епоху межі XIX–XX ст. так: “Накопичення позитивістських знань, техніка, – словом, вся зовнішня цивілізація – тільки тілесна оболонка, плоть культури, плоть, яка мертва без внутрішнього, священного вогню, без дихання ідеального життя. У цій болісній боротьбі, в глибокому контрасті двох основних засад життя (духу і матерії. – *А.П.*) – характерна риса XIX століття” [1].

1. Мережковский Д. С. Мистическое движение нашего века [Электронный ресурс] / Д. С. Мережковский // Эстетика и критика : в 2 т. – М., 1994. – Т. 1. – Режим доступа : http://dugward.ru/library/merejkovskiy/merejkovskiy_misticheskoe_dvijenie.html.
2. Сердюк Е. Г. Эзотерические учения конца XIX начала XX веков как феномен духовной жизни [Электронный ресурс] / Е. Г. Сердюк // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 1: Регионоведение: философия, история, социология, юриспруденция, политология, культурология. – Вып. № 8. – 2008. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/ezotericheskie-ucheniya-kontsa-hih-nachala-hh-vekov-kak-fenomen-duhovnoy-zhizni>.
3. Шахматова Е. Оправдание мистицизма: Россия и Европа в зеркале востока / Е. Шахматова // Россия и Запад: диалог или столкновение культур : сб. ст. / М-во культуры Рос. Федерации, Рос. ин-т культурологии ; [сост. В. П. Шестаков]. – М. : Рос. ин-т культурологии, 2000. – С. 47–75.

ВАРЯЗЬКЕ ПИТАННЯ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ НОРМАНСЬКОЇ ТЕОРІЇ ПОХОДЖЕННЯ ДЕЖАВНОСТІ У КИЇВСЬКІЙ РУСІ

Савчук Олег,
IV курс, Інститут історії, політології
і міжнародних відносин.
Науковий керівник – доцент Шологон Л.І.,
кандидат історичних наук, доцент.

Під “варязьким питанням” прийнято розглядати сукупність проблем:

- етнічна належність варягів у цілому і народу “русь” як одного з варязьких племен;
- роль варягів у розвитку східнослов’янської державності;
- значення варягів для формування давньоруського етносу;
- етимологія етноніма “русь”.

У сучасній історіографії варягів найчастіше ототожнюють зі скандинавськими народами.

Існують інші версії етнічної належності варягів до:

- фінів – В.Н. Татищев, І.Н. Болтін;
- прусів – літописання з XVI століття, починаючи зі “Сказання про князів Володимирських”;
- балтійських слов’ян – А.Г. Кузьмін, В.В. Фомін;
- варяги “руського” (тобто соляного) промислу Південного Прильмення – Г.І. Анохін.

В ісландських сагах варяги (væringjar) з’являються в описі служби скандинавських воїнів у Візантії на початку XI століття.

Візантійський літописець XI століття Скилиця вперше повідомляє про варягів (варангів), описуючи події 1034 року, коли варязький загін знаходився в Малій Азії. Скилиця взагалі ідентифікував варягів як кельтів: “варанги, за походженням кельти, службовці по найму у греків”.

Хорезм Аль-Біруні: “Від океану відділяється велика затока. На півночі, у Саклабії [слов’ян], вони знають його як море Варанків, а це народ на його березі”.

Перекладач саг із давньоісландської О.І. Сенковський вважає, що “варяги” означали спотворену в слов’янській самоназву дружини вікінгів – félag.

В.М. Татищев також припускав походження етноніма від varg – “вовк”, “розбійник”.

М. Фасмер, дотримуючись в цілому загальної етимології, виводить слово від скандинавського váringr, vœringr, від vár – “вірність, порука, обітниця”.

На думку А.Г. Кузьміна, слово походить від кельтського var (вода) і співвідносить варягів з поморами.

Історик ХІХ століття С.А. Гедеонов виводить етимологію від скандинавського: wargang – “меч”.

С.М. Соловйов заперечував чисто етнічний зміст терміна “варяги” і вважав, що під варягами малися на увазі або “всі прибалтійські жителі, а отже, і слов’яни”, або, в основному, дружини, “зграї шукачів пригод”.

Називаючи кого-небудь “верінгом”, автори саг нерідко додають, що ця людина або служила у “війську верінгів”, або була дружинником, охоронцем, або просто “чоловіком” візантійського імператора. Причому ця належність до імператора підкреслюється особливо.

Водночас укладачі саг протиставляють “вікінгів” і “норманів” (звичайне позначення скандинавів). У “Сазі про битву на Хейдені” вказується: “Барді був там серед верінгів, і всі нормани цінували його”.

У “Сазі про Егіля Скалагрімссона” Егіль в одній із віс називає себе і своїх людей “верінгами”.

У “Сазі про Олава Святого” і “Житті Олава Святого” варяги постають у дещо іншій якості: верінгом у Новгороді названий раб-коваль норвезького походження.

“Сага про Ньяле” розповідає про ісландця Кольскегге, який приблизно в 990-ті роки “поїхав в Міклагард [Константинополь] і вступив там у варязьку дружину. Він там одружився, був ватажком варязької дружини і залишався там до самої смерті”.

“Сага про людей з Лососевої долини” дещо суперечить у хронології “Сазі про Ньяле”, називаючи Боллі в 1020-ті роки першим ісландцем у варягів: “прибув в Міклагард. Недовго пробув він там, як вступив у варязьку дружину. Ми ніколи не чули раніше, щоб який-небудь норвежець або ісландець до Боллі, сина Боллі, став дружинником короля Міклагарда [Константинополя]”.

У російських літописах варяги постають перш за все як наймані професійні воїни в Х–ХІ ст., з ХІІ століття – як купці з Балтики, а поняття “варязький” зміщується в бік узагальнювальної етнічної ознаки.

У хрисовулі № 33 від 1060 року (від імператора Костянтина Х Дуки) згадуються варяги, руси, сарацини, франки. У хрисовулі № 48 від 1086 року (від імператора Олексія І Комніна) список значно розширюється: руси, варяги, кулпінги, інгліни, франки, німці, болгари і сарацини.

У старих виданнях хрисовулів сусідні етноніми “руси” і “варяги” не були розділені комами, в результаті чого термін помилково перекладався як “руські варяги”.

Після падіння Константинополя повідомлення про варягів-воїнів у Візантії відсутні, однак етнонім “варяг” поступово перетворюється на патронім, складову частину особистого імені: Варанг, Варангопул, Варяг, Варанкат.

1. Клейн Л. С. Суперечка про варягів. Історія протистояння і аргументи сторін / Л. С. Клейн. – СПб. : Євразія, 2009. – 400 с.
2. Петрухін В. Я. Легенда про покликання варягів і балтійський регіон / В. Л. Петрухін // Давня Русь. Питання медієвістики. – 2008. – № 2 (32). – С. 41–46.
3. Мельнікова Е. А. Скандинави на Русі і в Візантії в Х – ХІ ст.: до історії назви “варяг” / Е. А. Мельнікова, В. Я. Петрухін // Слов’янознавство. – 1994. – № 3.
4. Мельнікова Е. А. “Ряд” легенди про покликання варягів в контексті ранньосередньовічної дипломатії / Е. А. Мельнікова, В. Я. Петрухін // Найдавніші держави на території СРСР. – М., 1991. – С. 219–229.

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ

Цюпа Юрій,
V курс, Інститут історії, політології
і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Матвієнків С.М.,
кандидат політичних наук, доцент.

Актуальність даної теми дослідження насамперед зумовлена тим, що протягом кінця ХХ – початку ХХІ століття політична карта світу зазнала незворотних змін. Сюди з легкістю можна віднести перехід до демократії колишніх авторитарних Португалії, Греції, Іспанії, а також процес демократичного державотворення в колишніх республіках СРСР. Україна, мабуть, найбільше серед інших посткомуністичних держав Центральної і Східної Європи перебуває в самому епіцентрі глобальної трансформаційної динаміки. Зміни, які відбуваються на політичній карті світу, стали предметом досліджень багатьох науковців. Політична наука завдяки методу порівняльного аналізу виокремила декілька факторів у соціальній, культурній, релігійній, та зовнішньополітичній сферах, які роблять можливим перехід до демократії, а також від яких залежить її стабільність. Одним із таких факторів, який може сприяти чи перешкоджати демократичному політичному розвитку, є політична культура.

Політична культура – це поняття, завдяки якому ми якнайкраще розуміємо атмосферу політичного життя, яка є специфічною і неповторною у кожній країні і навіть у різних її частинах. Без неї неможливо збагнути, чому певна кількість індивідів обирає ту чи іншу політичну орієнтацію, форму політичної поведінки, чому однотипні політичні інституції по-різному діють або по-різному сприймаються в різних країнах. Політична культура присутня у всій сукупності стосунків, які складаються між учасниками політичного процесу, здійснює вплив на форми організації державної влади, будову її інститутів, дозволяє правильно й ефективно регулювати відносини між державою і громадянським суспільством [3, с.16].

Трансформація політичної культури в умовах демократичних перетворень включає в себе трансформацію політичної свідомості й поведінки мас та трансформацію культури діяльності політичних інститутів. Коли така трансформація відбулася, можна говорити про наявність демократичної політичної культури. Перехід від недемократичної політичної культури до демократичної – це перехід до автономної участі, яка заснована на можливості вибору і властива розвиненому громадянському суспільству, конкуренції в політиці. Демократична політична культура – це культура громадянського суспільства [2, с.200].

Необхідно зауважити, що процес формування демократичної політичної культури у громадян України є тривалим процесом. Політична культура, яка панує в сучасному українському суспільстві, фрагментована, оскільки поділяється на схід та захід, релігійні віросповідання та велику кількість політичних партій [1, с.41–44]. Фрагментарність політичної культури в Україні можна пояснити тривалою бездержавністю української нації.

Основними чинниками, що сприяють формуванню демократичної політичної культури на сучасному етапі розвитку українського суспільства, є: лібералізація і демократизація суспільних відносин; пропаганда знань про історичний досвід українського та інших народів і сучасні досягнення світового співтовариства; підтримка різноманітних ініціатив, новацій, експериментів, вивчення і поширення вітчизняного політичного досвіду; залучення науковців до розроблення політичних технологій і програм; поширення джерельної бази формування новітньої політичної культури і створення умов для вияву позитивних тенденцій у політичному житті; законодавче закріплення продуктивних політичних ідей, норм, інституцій та розроблення системи заходів їх повсюдного використання [4].

Політичний режим України перешкоджає створенню демократичної політичної культури. Це пов'язано з незмінністю політичної еліти. Нова політична еліта виявилася недостатньо організованою і сконсолідованою, щоб очолити перехід суспільства до демократії. Цим скористалася стара еліта, яка, перехопивши демократичні гасла та зміцнивши свої економічні позиції шляхом перерозподілу державної власності, зберігає свій владний вплив. Залишаючись при владі, стара еліта створює гальмівний вплив на процес трансформації; вона не зацікавлена у

радикальних змінах і тому процес становлення демократії і, відповідно, демократичної політичної культури має суперечливий, непослідовний характер. Формуванню політичної культури демократичного типу перешкоджає також нерозвиненість інститутів громадянського суспільства, слабкість політичних партій, державний контроль над ЗМІ, низький рівень свободи слова тощо [4].

І все ж за роки трансформації значна частина українського суспільства сприйняла основні демократичні ідеали. За роки незалежності зазнали значного оновлення усі структурні елементи – цінності, навички, орієнтації, методи і прийоми політичної діяльності. Суспільство поступово звикає до політичного плюралізму, до значної диференціації підходів, відкритого висловлювання думок. Відроджуються такі традиційні риси української політичної культури, як народолюбство, толерантність.

Отже, процес становлення демократичної політичної культури триває. Поки що політична культура України є культурою перехідного суспільства.

1. Гавеля. Б. До питання про методологічні засади дослідження політичної культури і ментальності українського народу в ХІХ столітті / Б. Гавеля // Вісник книжкової палати. – 2010. – № 9. – С. 41–44.
2. Держко І. Трансформація політичної культури суспільства в умовах демократичного державотворення / І. Держко, І. Парубчак // Публічне управління: теорія та практика : збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління. – Х. : ДокНаукДержУпр, 2013. – Вип. 3 (15). – С. 198–204.
3. Нагорна. Л. Політична культура і культура політики: етичні аспекти / Л. Нагорна // Політичний менеджмент. – 2009. – № 6. – С. 14–24.
4. Требін М. П. Феномен політичної культури в політико-правовому житті суспільства [Електронний ресурс] / М. П. Требін. – Режим доступу : <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/1922>.

ФІЛОЛОГІЯ

СЕМАНТИКО-СТРУКТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА СЛОВОВІРНОГО ГНІЗДА З ВЕРШИНОЮ “ТРИ”

Гушпіт Ольга,
V курс, факультет філології.
Науковий керівник – Грещук В.В.,
доктор філологічних наук, професор.

Важливим завданням сучасної дериватології є комплексне дослідження слововірних гнізд (СГ). У цьому повідомленні проаналізовано структурно-семантичні особливості СГ з вершиною “три” в сучасній українській мові.

Розподіл похідних за частинами мови на різних ступенях деривації у СГ відбито у таблиці.

Таблиця

Частини мови	I ст.	II ст.	III ст.	IV ст.	V ст.	Усього
Числівники	7	11	–	–	–	18
Іменники	13	32	16	4	1	66
Прикметники	72	17	2	2	–	93
Дієслова	–	2	4	6	2	14
Прислівники	6	11	5	1	–	23

Статистична формула СГ

СГ	Лексичний обсяг	Потужність	Глибина	Ширина	Кількість СЛ	Кількість СП
СГ <i>три</i>	215	214	5	98	168	49

Похідні СГ розглядаємо крізь призму семантичних груп.

Семантичні типи субстантивів: 1) іменники, що виражають значення за відношенням до часу, вікових особливостей (*тремяк*); 2) іменники, семантика яких пов’язана з культурно-освітньою сферою (*тривіри*); 3) іменники, що називають рослини (*трилисник*); 4) субстантиви, семантика яких стосується релігійної сфери (*трійця*); 5) іменники, що називають явища та предмети музичного вжитку (*трирядка*); 6) субстантиви, що номінують предмети, явища технологічного прогресу (*тритонка*); 7) субстантиви на позначення грошових одиниць (*трояк*); 8) субстантиви, які називають дію, стан за значенням вербативів (*троїння*); 9) іменники, що номінують сільськогосподарські знаряддя праці й осіб, що виконують роботу, і предмети кімнатного вжитку, елементи одягу (*трійчаки*); 10) субстантиви, що номінують оцінку успішності – “задовільно”, й осіб, рівень знань, досягнень яких є відповідним (*трійка*); 11) іменники, у семантиці яких є одночасна наявність потрійного складу чого-, кого-небудь (*троєженець*); 12) субстантиви на позначення кількісного значення (*третина*).

Семантичні типи прикметників: 1) ад’єктиви, у семантиці яких відбито ознаки темпоральності, вікові особливості (*тригодинний*); 2) прикметники, що виражають ознаки потрійності та триразової повторюваності певної дії (*троякий*); 3) ад’єктиви, що виражають внутрішні якості предметів (*трисвятий*); 4) прикметники, що називають ознаки меншовартості явища, предмета (*третьосортний*); 5) ад’єктиви, що виражають ознаки вагових характеристик (*тритонний*); 6) прикметники, значення яких відбиває особливості довжини, протяжності (*триверстий*); 7) ад’єктиви, семантика яких виражає ознаку вимірювання довжини, висоти, ширини тощо (*тримірний*); 8) прикметники, що виражають зовнішні ознаки предметів та явищ дійсності (*трипалий*); 9) окремі ад’єктиви, які відображають інші ознаки (*троюрідний*).

Тематичні групи дериватів: 1) дієслова із семантикою “з’єднувати/ся по три (по троє) та результат дії” (*строюватися*); 2) вербативи, у яких відображено значення “збільшувати/ся в три рази та результат дії” (*потроювати*); 3) дієслова із семою “поділ об’єкта на три частини” та лек-

семи, у яких названо дію, здійснену суб'єктом, і яка спрямована на нього (*троїтися*); 4) вербаливи зі значенням “сплутувати/ся” (*триножити*).

Семантичні типи адвербіумів: 1) прислівники, які називають загальне значення властивості та якості (*втридорога*); 2) адвербіуми, які називають спосіб реалізації дії (*втриконт*); 3) прислівники, що мають відношення до повторюваності, послідовності дії (*втретє*); 4) адвербіуми, що виражають семантику “трискладовості” (*тройко*).

Тематичні групи числівників: 1) числівники, які номінують певне число і його цифрове позначення (*тридцять*); 2) числівники, що називають збірну кількість чого-небудь (*тройко*); 3) числівники, що вказують на порядковість при лічбі певних предметів, явищ тощо (*третій*).

Вагомим є з'ясування способів творення вивідних лексем. Так, прикметники постали чистою композицією, основокладанням із суфіксацією, композицією (з інтерфіксацією чи без неї) у поєднанні з суфіксальним способом, префіксацією, суфіксацією. Іменники утворились композицією (інколи з інтерфіксацією), універбальною суфіксацією, флексацією, суфіксацією. Числівники постали суфіксацією, префіксацією, композицією (подекуди з нарощенням), флексацією, зрощенням. Прислівники утворилися суфіксацією, префіксацією, префіксально-суфіксальним способом, композицією, зрощенням. Дієслова постали префіксацією, постфіксацією та суфіксальним способом.

Найпродуктивнішим виявився I ступінь словотворення аналізованого СГ, на якому виявлено 98 утворень, на II – 73 деривати, на III – 27 похідних, на IV – 13 вивідних, а на V – 3 одиниці.

Отже, дослідження семантико-структурних зв'язків похідних та твірних лексем у межах СГ сприяє комплексному глибокому вивченню значень та особливостей формування вивідних лексем.

1. Арполенко Г. П. Числівник української мови : [монографія] / Г. П. Арполенко, К. Г. Городенська, Г. Х. Щербатюк. – К. : Наукова думка, 1980. – 244 с.
2. Нариси з основоцентричної дериватології : [монографія] / за ред. В. Грещука. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2007. – 348 с.
3. Словник української мови : у 11 т. / за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970–1980.

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДОНІМНИХ МНОЖИННИХ ІМЕННИКІВ У ЗМІ

Дмитрук Христина,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Джочка І.Ф.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Актуальність роботи зумовлена необхідністю ґрунтовного дослідження множинних відонімних найменувань, які, змінюючи числову форму, набувають нових лексичних значень, розширюючи при цьому семантичну структуру слова. **Мета роботи** полягає у виявленні та з'ясуванні вторинних значень множинних словоформ у відпропріальних іменниках.

Як відомо, система власних назв будь-якої мови є фундаментальним матеріалом для пізнання, розкриття самосвідомості народу, для розуміння психології й характерів людей, котрі представляють певну національність чи регіон [2]. Вживання онімної лексики у формі множини є актуальним явищем, особливо в ЗМІ. Серед зазначеного типу іменників найчастіше підлягають транспозиції антропоніми у зв'язку з потребою називання однойменних осіб, груп людей, об'єднаних родинними зв'язками: *Дуже приємно, що у нас росте нова зміна, ростуть нові Білейчуки, Гуцуляки* (“24 канал”). Часто вживані іменники несуть у собі зміст, певну конотацію, яка відображає ставлення до тієї чи іншої особи, прихильність чи відразу, схвалення чи осуд, наприклад, у реченні *Тому грабують не “донецькі”, грабують наші – Романюки-Григоренки-Новарчуки та їм подібні* (“24 канал”) виражено осудливе ставлення мовця до висловленого.

Зміна форми числа власних назв на позначення **політиків, громадських діячів** супроводжує появу оцінної семантики, найчастіше – негативної, наприклад: *Мені все одно, хто Коломойські, Фірташі, Львовочкини. Я – проект людей, і якщо ви будете за мене голосувати, то я буду і вашим проектом* (“Свобода слова”). І. Ревзін указує у своїх студіях на журналістський прийом, який полягає в тому, що “про особу, яку хочуть принизити, говорять у множині” [3, с.107].

У багатьох випадках, щоб підкреслити негативне ставлення до осіб, автори в мас-медійних публікаціях пишуть ці прізвища з малої літери: *“Відставите Януковича – втечуть й уряд, “Беркут”, захарченки і пионки”*; *“Головним винуватцем будете ви і ваші тимошенки, луценки і кириленки!”* – додав Фалько. Він також запросив провести виїзне засідання...” Слід зауважити, що аналізовані множинні іменники позначають прізвища політиків, тобто тих людей, які виконують надважливу функцію в державі. Найчастіше зазначені субстантиви вказують на негативне, саркастичне, осудливе, глузливе, відразливе ставлення до осіб, які мають причетність до влади в той чи інший період, наприклад: *Домайданились!? Домайданились... Слава рошенам, гонтарєвим, кулявлобенкам, гройсманам та іншим злодіям!? До кінця року сені та гонтарєви разом з рошеном догонять долар до 100 гривень? Догонять! Те, що Гундяєв з Путіним через януковичів з табачнею не зуміли зробити за 4 роки, нашій, українській владі Майдану, з легкістю та невимушеністю вдається зробити всього упродовж року* (“Голос України”). Характерною ознакою вживання таких назв є утворення синтагматичних сполук із займенниками *всякий, цей, весь, ніякий*, які виступають засобами вираження семантичної градації негативної оцінки: *А на Збручі ще й коло чого дрота натягнемо, щоб ніякі кучми на нашу, справді, українську землю навіть не потикалися* (“Газета 24”).

У власних назвах **географічних об’єктів**, як і в антропонімах, транспозиція в межах категорії числа спричиняє зміну в семантичному полі лексеми, форма множини “стає засобом виділення нового поняття і засвідчує перегрупування числових одиниць” [1, с.87]. Топоніми, як й інші види онімної лексики, теж часто використовують у публіцистиці з різним стилістичним забарвленням, яке виражає ту чи іншу позицію, наприклад: *У зв’язку з цим, хотів би просити Ігоря Лиля навчити мене жити. Майже все своє академічне життя я мав наукові гранти і стипендії в Австрії і Німеччині. Їздив по Парижах, Брюсселях і Амстердамах. Колись це були дуже добрі заробітки для українського науковця* (“Читомо”). У наведеному контексті досліджувані іменники відображають прихильне ставлення мовців до тих чи інших міст. На противагу цьому, навіть недавно створена власна назва може набувати значення множини і при цьому мати негативну конотацію, наприклад: *Водночас Касьянов відзначив, що після того, як стало зрозуміло, що ні “ДНРи”, ні “ЛНРи” не виконують Мінські домовленості про припинення вогню, і плюс Росія не виконує нічого, було прийнято рішення про перенесення соціальних виплат лише у разі виїзду з окупованих територій* (“Газета 24”). Слід зауважити, що транспозиції піддаються власні назви, що позначають міста, країни, де знаходяться найбільші осередки владних структур, до яких прикута найбільша увага і які перебувають в центрі подій тощо.

Уживання **імен митців, акторів, співаків, літературних персонажів, героїв кінофільмів** у формі множини супроводжується певною оцінкою – не так негативною, як з іронічним підтекстом. Такі конотативи часто засвідчені в текстах мас-медіа, наприклад: *Слухаючи альтернативне звучання професійного студійного запису, такого не схожого на заїжджених наталок моголівських та ірин білик, я подумала, що таки варто слухати нову українську музику. Використання множинних антропонімів може вказувати і на прихильне ставлення: Найемоційніші переживання для мене – це перші зустрічі з українцями України, тоді ще радянської, серед них Павлички, Коротичі, Драчі. Спілкування з людьми є для мене бажаним відпочинком* (“Буквоїд”).

Отже, транспозиція в межах категорії числа власних назв вирізняється з-поміж подібних категоріальних змін лексико-семантичних груп та розрядів. Найчастіше такій зміні піддаються відантропонімні і відтопонімні найменування. Це пов’язано з тим, що “глобалізації” зазнають переважно антропоніми, а саме імена та прізвища політиків, видатних осіб, культурних діячів, які є актуальними в громадських, культурних осередках (*гройсмани, яценюки, порошенки, луценки, кириленки*). Натомість множинна форма топонімів передає інформацію, пов’язану з

історико-політичними, культурно-економічними та іншими подіями, які стосуються відповідного географічного об'єкта, асоціюються з ним (*Парижі, Брюсселі, ДНРи, ЛНРи*).

1. Безпояско О. К. Граматика української мови. Морфологія / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – К. : Либідь, 1993. – 336 с.
2. Коржанова Ю. В. Онімний простір поетичного тексту (на матеріалі поезії Бориса Олійника) [Електронний ресурс] / О. В. Коржанова. – Режим доступу : <http://www.kdu.edu.ua/statti/2008-6-2/78.PDF>.
3. Назаренко І. Особливості функціонування квантитативних транспозитів-онімів [Електронний ресурс] / І. Назаренко. – Режим доступу : <http://litmisto.org.ua/?p=8284>.
4. Халіман О. “Нульове” граматичне значення як наслідок нейтралізації (на матеріалі граматичного значення множини) [Електронний ресурс] / О. Халіман. – Режим доступу : <http://litmisto.org.ua/?p=8207>.

“ЩОДЕННИК СТРАЧЕНОЇ” МАРІЇ МАТІОС ЯК ЖАНРОВО МОДИФІКОВАНИЙ ТВІР У ПРОЗІ ПИСЬМЕННИЦІ

Драган Оксана,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Хороб М.Б.,
кандидат філологічних наук, доцент.

На сучасному етапі щоденник як літературний жанр досліджується все ще недостатньо. Постає ряд питань, пов'язаних із проблемами розмежування щоденника як жанрової модифікації прози загалом, так й окремого літературного жанру. В українському літературознавстві були наявні спроби його осмислення (І.Даровська, А.Кочетов, К.Танчин та ін.), однак і сьогодні існує проблема вивчення жанру щоденника та його місця серед інших видів документальної літератури, що зумовлює **актуальність** нашого дослідження. **Мета дослідження** – розкрити роль використання прийому щоденника у повісті Марії Матіос “Щоденник страченої” та виявити жанрову модифікацію твору.

До речі, в одному зі своїх інтерв'ю авторка говорить: “Це – психологічна розвідка. Це – не “Даруся”, але у ній не менше напруги і пристрасті. Зосереджуюся на людській психології через підсвідомість” [1, с.119–127]. Ця повість істотно відрізняється від усього прозового масиву Марії Матіос, зокрема таких її творів, як-от: “Солодка Даруся”, “Нація”, “Майже ніколи не навпаки”, “Москалиця...”, “Черевички Божої матері” та ін. Майже 90 % досліджуваної повісті написано у формі щоденникового тексту, який обрамлений самостійним сюжетом. Власне, використання цієї жанрової форми як характерного прийому розкриття внутрішнього світу героїні, її самовиявлення, а також виклад деяких частин тексту у вигляді певних коментарів, авторських відступів, зумовлені внутрішньою потребою письменниці висловитися відверто, щиро. Як зазначає Катерина Танчин, дослідниця “щоденника як форми самовираження письменника”, щоденник – жанровий різновид документальної прози; форма оповіді, що ведеться від першої особи у вигляді щоденних записів, від вузько документальних, завдання яких – фіксація поточних справ, до таких, які наближаються до змалювання літературного [5, с.15–16]. Саме таку специфіку побудови тексту повісті ми спостерігаємо в Марії Матіос. Письменниця налаштовує читача на інтимні перипетії, глибину почуттів і навіть жіночу сповідь. Тому тут важливу роль відіграє саме гендерно-лінгвістичний аспект повісті, його фемінна спрямованість, оскільки форма сповіді або ж так звана жіноча сповідальність також є присутня у щоденниковій формі твору. Така манера тексту підкреслює інтимність тексту, його винятковість, належність якійсь одній особі, зосереджує увагу читача на чийсь особистій проблематиці. Весь твір, з огляду на обрану форму, є присвятою особистим переживанням. “Ніхто мене не почув. Ні Бог, ні той, що зробив мене нещасною. Ніхто. Та я більше й не намагалася достукатися до всевишнього правителя. Він, мабуть, найбільше любить удатних, не заблудливих, менш грішних. Із слухняними йому простіше. Вони щоразу удосконалюються у своєму послухові. З такими, як я, – самі проблеми. Без надії, що із блудниць зробиляться послушниці” [3, с.87], – зазначає героїня

твору. Як міркує письменниця в повісті: “На жаль, щоденникові записи мало відкривають справжню природу людини. Вона мінлива, як літня погода” [6]. Однак, попри певну самостійність щоденникової оповіді, головною її характеристикою є смислова незавершеність. Ми справді дізнаємося більше про внутрішні переживання героїні, ніж про реальні події з її життя.

Ось чому, на протигагу цій щоденниковій незавершеності, Марія Матіос “одягає” на сюжет щоденника додаткове сюжетне обрамлення. А сам щоденник героїні, по суті, стає самостійним героєм повісті.

Отже, можемо дійти висновку, що в “Щоденнику страченої” протиставлення таких жанрових форм буде загальну картину твору. Авторка використала щоденникові записи, які у творі набули рис літературно-художнього щоденника, що “передбачає активну белетризовану позицію автора з естетичним мотивуванням зображуваного” [4, с.422]. І це стало ще одним підтвердженням непересічного таланту Марії Матіос.

1. Косинська Н. Трагедія жінки у сучасному світі : “Щоденник страченої” Марії Матіос як фемінний текст / Н. Косинська // Літературознавчі студії. – 2010. – Вип. 4. – С. 119–127.
2. Матіос М. Щоденник страченої / М. Матіос. – Львів : Піраміда, 2005. – 192 с.
3. Матіос М. Щоденник страченої / М. Матіос. – 2-ге вид. – Львів : Піраміда, 2011 – 200 с.
4. Сирко І. Актуальні парадигми сучасного щоденникознавства / І. Сирко // Рідне слово в етнокультурному вимірі. – Дрогобич, 2016. – С. 420–425.
5. Танчин К. Я. Щоденник як форма самовираження письменника : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.06 “Теорія літератури” / К. Я. Танчин. – Тернопіль, 2005. – 20 с.
6. http://www.e-reading.club/bookreader.php/1001189/Matios_-_Schodennik_strachenoi.html.

СЕМАНТИКО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ РІЗНОВИДИ СИНТАКСИЧНОГО ЧАСУ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ СТУСА)

Дячук Леся,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Барчук В.М.,
доктор філологічних наук, професор.

Час належить до центральних дієслівних категорій, яка привертає увагу цілої низки науковців. Цій дієслівній категорії присвячені праці В.Русанівського, І.Вихованця, О.Бондара, В.Барчука. За традиційним підходом більшість мовознавців (В.Русанівський, І.Вихованець) виокремлює чотири часові значення українського дієслова: минулий, теперішній, майбутній, давноминулий.

Морфологічний час, потрапляючи в контекст, може набувати нового значення. Такий час називають синтаксичним. На думку М.Мірченка, синтаксичний час виявляє значення одночасності й різночасності, попередності й наступності. Отже, синтаксичний час у Мірченка цілком відмінний від морфологічного. Однак, зберігши термін “час” і вказуючи на нечасові темпоральні значення граматичних категорій часу, вчений під синтаксичним часом розуміє іншу темпоральну категорію – таксис. Натомість синтаксичний час – це увиразнений у реченні морфологічний час, що конкретизує і розширює систему значень здійснення дії в контексті. Основними критеріями у визначенні часу є позиція мовця (позиція відліку) і співвіднесеність дії із темпоральним періодом.

Сфера синтаксичного часу охоплює теперішній і минулий. Розрізняють теперішній актуальний та теперішній неактуальний час. Теперішній актуальний позначає дії, процеси та стани, у яких темпоральний період здійснення дії збігається з моментом мовлення про неї. Теперішній неактуальний час виражає дії, процеси й стани, темпоральний період здійснення яких виходить за межі моменту мовлення.

Виділяють три різновиди значень минулого часу: перфект, аорист та імперфект. Перфектним є значення, коли результат дії, процесу або стану наявний тоді, коли про них

повідомляють, темпоральний період здійснення дії передує та входить у момент мовлення. Аористичним називається таке значення часу, темпоральний період якого є стислим, дія може бути разовою та передує моменту мовлення, коли результат у минулому завершеної дії не пов'язаний з моментом мовлення. Імперфект позначається темпоральним періодом, що є необмеженим у напрямку до минулого.

Синтаксичний час виражений аналітично і контекстуально. Аналіз контексту є окремим завданням нашого дослідження. Серед засобів в експлікації синтаксичного часу переважає аналітичний. У сучасній українській мові теперішній і минулий синтаксичний час експлікують такі аналітичні засоби:

1) прислівники: *Ми тут часто збирали перші проліски разом* (імперфект); *Суфлер нарешті наказує зупинитись, і я вганяюсь з розгону в зал* (теперішній актуальний); *Я вчора дістала збірку Андрія Вознесенського* (перфект); *Тобі молюся, Боже, щоднини і щочасно* (теперішній неактуальний); *Ця п'єса почалася так давно, і лиш тепер збагнув я: то вистава* (перфект); *Аж мати враз промовила до мене* (аорист).

2) частки: *Ось – твій убивця: руку подає, всміхається, щасливих зичить років* (теперішній актуальний); *А чи збагнув уже, поете, всі жахом писанс портрети у пору самокатувань?* (аорист); *Біда ще ходила слідом* (імперфект); *Відваго, ти вже накреслила маршрути?* (перфект); *Вже з гармошкою хлопці пройшли, горляючи пісню веселу* (аорист)

3) вставні слова: *Здається, чую: лопають каштани, жовто-зелену викидають брость* (теперішній актуальний); *Напевне, Київ натужився і затих* (перфект); *Сплять солдати, накрившись бушлатами, і, можже, снять обідами і дівчатами, і обличчям матері* (теперішній актуальний); *Напевне, мрійнику, ти омріяним караєшся і мариш* (теперішній неактуальний).

На основі опрацьованого матеріалу можна зробити висновок, що дієслово в поезії Василя Стуса є багатим, різноманітним, письменник широко використовує усі різновиди синтаксичного часу.

1. Барчук В. М. Граматична темпоральність : Інтервал. Час. Таксис / Барчук В. М. – Івано-Франківськ : Вид. Сімик, 2011. – 415 с.
2. Бондар О. І. Система і структура функціонально-семантичних полів темпоральності в сучасній українській літературній мові: функціонально-ономасіологічний аспект : дис. ... д-ра філол. наук / О. І. Бондар. – К., 1998. – 382 с.
3. Вихованець І. М. Теоретична морфологія української мови : Академічна граматики української мови / Іван Вихованець, Катерина Городенська. – К. : Пульсари, 2004. – 400 с.
4. Городенська К. Г. Онтологічні параметри граматичних категорій способу та часу / К. Г. Городенська // Мовознавство. – 1997. – № 1. – С. 39–42.
5. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій / М. В. Мірченко. – Луцьк : Вежа, 2004. – 393 с.

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ КОЛЬОРОНАЗВ У МАЛІЙ ПРОЗІ ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА

Красілич-Зорійчук Вікторія,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Голянич М.І.,
доктор філологічних наук, професор.

У мові художньої літератури активно вживаною є лексика на позначення кольору, яка характеризується багатством семантичної наповненості та виконуваних функцій, що зумовлено великими естетичними можливостями цих лексем, їх здатністю створювати різнохарактерні образи в художньому тексті. У полі зору нашого дослідження – характерні особливості функціонування кольороназв у малій прозі В. Шевчука. Незважаючи на те, що науковці зверталися і звертаються до аналізу мовнопоетичного світу видатного митця, проблема “кольороназви і художній текст” ще не стала предметом детального вивчення, що свідчить про актуальність пропонованого дослідження.

Ми підтримуємо думку тих учених, які вважають, що в художньому тексті названі мовні одиниці смислотвірно навантажені, оскільки вони: а) є відповідним тлом, на якому відбуваються події; б) створюють певний емоційний настрій; в) є символом важливих ідей, поглиблюють процес характеротворення; г) слугують “будівельним матеріалом” у конструюванні художнього образу, розширюють тим самим асоціативні можливості художнього світу [1, с. 16].

Аналізуючи малу прозу В. Шевчука, умовно виділяємо у ній ряд функції кольороназв (часто спостерігається їхній синкретизм, перехресчування). Найчастіше кольоративи виконують номінативну функцію, де колір має конкретне значення і передає нейтральну інформацію: *білі стіни; темно-зелена трава; червоний жупан*. Найактивніше письменник послуговується лексемою “зелений” і “синій”.

Прагматична функція кольоропозначень виявляє ставлення мовця до дійсності. Особливою експресивністю вирізняються ті новації, у структурі лексичного значення яких сема “колірна ознака” виражена імпліцитно й постає через асоціації з кольорами сонця, полум’я, дорогоцінного каміння, наприклад: *вогнисте яблуко; ясна бірюза* тощо. Показово, що В. Шевчук використовує амбівалентну природу кольору: той самий кольоратив залежно від контексту може паралельно функціонувати в позитивно-оцінному і негативному конотативному значеннях: наприклад, у позитивному “*А бабуся розливала молоко. Синювате і драглисте, воно лагідно світилося під сонцем*” [2, с. 373], а також у негативному: “*Простягнув худу випещену руку, і світло падало на неї й освітлювало сині старечі нігті*” [2, с. 341].

Характерологічну функцію кольоративи реалізують при створенні портрета персонажів (“*білочубий хлопець з небесно-синіми очима*”), описі їх особливої поведінки, думок, вказуючи на суттєві риси характеру, освіченість, рівень культури. Кольорономінації також слугують яскравим словесно-зображальним засобом у змалюванні картин природи (“*Дворик перед моїми очима весь у золотих вогниках кульбаб*” [3, с. 63]).

Безпосередність та підвищена емоційність творів В. Шевчука, основні кольори досліджуваних текстів – “зелений”, “синій”, “жовтий” – сприяють вираженню найтонших почуттів, переживань персонажів. Це свідчить про те, що кольоронами можуть оприявлювати ментальну інформацію.

У художньому тексті кольори часто стають символами, якими кодуються ті чи ті явища в житті людини. Концептуальним для письменника є використання синього кольору та всіх його відтінків з індивідуальним символічним значенням. Наприклад: “*Передчував цей момент, коли треба буде повернутися, аби вловити секрет того великого спокою, який несе нам дитинство, золотого сонячного спокою, в якому стільки впевненості й голубого світла*” (символ романтичних прагнень людини, поривання до омріяного майбутнього). Також синій колір у текстах набуває трагічного змісту, увиразнюючи символічний образ війни і смерті “*Загусли шматки часу лежали обіч його синьої дороги...*” [4, с. 55].

Кольорономінації містять потужний тропотвірний потенціал. У досліджуваному тексті наявні метафори: “*Я іду між дерев, і б’ють мені в вічі жовтим болем крики солов’їні*” [3, с. 56]; метонімії: “*Містечко кліпало холодними жовтяками вікон*” [2, с. 346]; синекдохи: “*Під гору стрімко побігли білі халати в білих чепчиках*” [2, с. 444]; перефрази: “*Світло спалахнуло. Ліворуч і праворуч від нього засвітилося по величезному голубому сонцю*” [2, с. 49] – голубим сонцем автор називає електричні лампочки. Однією з характерних особливостей кольороназв у художніх творах В. Шевчука є те, що вони здатні формувати семантично контрастні пари. Будучи не протилежними за своєю суттю поза текстом, у малій прозі вони виступають текстуальним антонімами: “*Тоді все стане сіре, або біле. І душа стане сіра чи біла. Людина постійно шукає змін – білих чи сірих*” [2, с. 70].

Таким чином, проаналізувавши особливості вживання кольороназв у малій прозі В. Шевчука, виділяємо такі основні функції цих мовних одиниць у досліджуваних текстах: номінативну, прагматичну, характерологічну, ментальну, символічну й тропотвірну. Виявлені функції колірних номінацій засвідчують органічне поєднання традиційного і новаторського в естетичній трансформації кольоративів В. Шевчука.

2. Шевчук В. О. Барви осіннього саду : повісті, оповідання / В. О. Шевчук. – К. : Дніпро, 1986. – 488 с.
3. Шевчук В. Порослий кульбабами дворик / В. Шевчук // Прапор. – Х., 1987. – № 5. – С. 42–64.
4. Шевчук В. О. Вибрані твори : Роман-балада. Оповідання / В. О. Шевчук. – К., 1989. – 526 с.

СВОЄРІДНІСТЬ ЗОБРАЖЕННЯ ГЕРОЯ-ТРИКСТЕРА У ТВОРАХ ЙОНА КОЛФЕРА ПРО АРТЕМІСА ФАУЛА

Кураш Наталія,
IV курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Мартинець А.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

“Пересмішник, трюкач, пройдисвіт, блазень, “дурень” – трикстер, без нього життя стало б правильним, сірим і нудним. Без його їдких жартів і далеко не нешкідливих витівок ми закаменіли б від нудьги ще за життя, ставши серйозними, як трупи. Дуже добре, що він блукає дорогами цього тлінного Світу, розрухуючи отупівші мізки обивателів”, – саме такими словами починає дослідження образу трикстера Д. Гаврилов у монографії [1, с.6]. Автор, досліджуючи євразійський фольклор, виводить модель зображення образу трикстера. Серед найважливіших ознак образу він виділяє такі: порушник спокою, провокатор і ініціатор, посередник, добувач знань і благ, втілення дикої первісної природи, мудрий юнак, блазень. Окрім Д. Гаврилова, феномен образу трикстера досліджували М. Бахтін, Б. Бєбкок-Ейбрахамс, К. Леві-Строс, Е. Мелетинський, П. Радін.

Проаналізуємо зображення образу трикстера Й. Колфером за моделлю, запропонованою Д. Гавриловим, який зазначає, що першою ознакою наявності у творі героя-трикстера є сіяння хаосу: “Трикстер з’являється для порушення сформованих підвалин і традицій, привносить елемент хаосу в існуючий порядок, сприяє деідеалізації, перетворенню світу з ідеального в реальний” [1, с.7]. У серії Й. Колфера постають два світи, закриті один від одного. Втручання в світ чарівних створінь, викрадення одного з них, приводить до паніки, чого ніхто не очікував. Це викликає ланцюгову реакцію, дії Артеміса відкривають правду і рушають засади “чарівного народцю”.

Наступною ознакою наявності образу трикстера є герой-провокатор та ініціатор змін: “Трикстер – це невідконтрольна нікому фундаментальна Сила” [1, с.9]. Нетиповим у ситуації, описаній Колфером, є те, що за всіма вчинками Артеміса стоять благі починання. Відкриваючи правду, сам він ховається за безліччю масок, намагаючись приховати своє справжнє обличчя.

Черговою ознакою наявності у творі образу трикстера є посередник. Артеміс у творах Й. Колфера єдина людина, що знає про існування іншого світу, і він перший, хто побував у володіннях “чарівного народця” під землею. Однак герой Й. Колфера, далекий від типового зображення посередника, він не уявляє інтересів інших людей, єдине, що його цікавить, – його власні зацікавлення.

Природна зацікавленість штовхає героя на дослідження технологій “чарівного народця”, які значно перевищують здобутки людей. Так проявляється ще одна ознака трикстера – добувач знань і благ. Своєрідним у реалізації такої ознаки є те, що благом і знанням у Колфера є виключно технології.

Яскравим аргументом, що підтвердить ознаку героя-трикстера, як втілення дикої первісної природи, є його ж ім’я “Артеміс”: “До речі, Артеміс – це ж грецькою Артеміда, якщо я не помиляюсь?” [2, с.25]. Такий посил на ім’я богині є втіленням первісного уявлення людей, показує, що в персонажеві приховується не тільки амбівалентність, притаманна Артеміді, яка є “володаркою” і “вбивцею”, а й первісна сила, яка не є доброю чи злою. Герой Й. Колфера наділений тільки внутрішнім наближенням до природи, усі зовнішні прояви в образі відсутні.

Трикстер Колфера, зберігаючи знання поколінь, “колективного позасвідомого”, зовнішньо залишається юнаком з характерним для даного типу стереотипом поведінки, безрозсудством і недбалістю, що призводить до контрасту між зовнішнім і внутрішнім. Герой не просто вундеркінд, він не припускається характерних для його віку помилок, усе, що він робить, продумане до найменших дрібниць.

Важливим в образі трикстера є почуття гумору. Не обов'язково даний персонаж має бути дотепним, він може бути блазнем, що поводить себе смішно. Такий формат образу є ще однією ознакою образу трикстера. Артеміса важко назвати блазнем у прямому значенні цього слова. Та якщо звернути увагу на факт надмірної поваги до своєї персони, намагання виглядати солідно в костюмах від Армані, створений ним антураж злого генія, який можна легко зруйнувати дорослій людині, всього лишень запропонувавши йому цукерку – уся серйозність образу руйнується. Читачеві стає зрозуміло: все що Артеміс робить, виглядає дитячою грою в дорослу людину.

Усе це дає підстави вважати образ Артеміса образом трикстера, який поєднує в собі як традиційні, так і авторські елементи творення героя твору.

1. Гаврилов Д. Трикстер Лицедей в евроазиатском фольклоре / Д. Гаврилов. – М. : Социально-политическая мысль, 2006. – 253 с.
2. Колфер Й. Артемис Фаул. Код вечности / Й. Колфер. – М. : Эксмо, 2012. – 528 с.
3. Элиаде М. Ностальгия по истокам / М. Элиаде. – М. : Ин-т общегуманитарных исследований, 2006. – 220 с.
4. Радин П. Трикстер. Исследование мифов североамериканских индейцев с комментариями К. Г. Юнга и К. К. Кереньи / П. Радин. – М. : Философия, 1999.

ЛОГІКО-МОДАЛЬНІ ЧАСТКИ: СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ (на матеріалі роману Марії Матіос “Майже ніколи не навпаки”)

Кушнірик Тетяна,
IV курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Джочка І.Ф.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Традиційне мовознавство розглядає частку як окремих різновид службових частин мови зі зв'язковою функцією. Партикули формують гетерогенний клас слів, іманентними характеристиками якого є: багатозначність, поліфункціональність, нечіткі семантичні межі, синсемантичність, прагматична орієнтованість, комунікативність, здатність утворювати своєрідні партикулятивні комплекси і вступати у відношення значеннєвої спорідненості з іншими частинами мови. Така “палітра” властивостей цього класу слів і зумовлює **актуальність** мовознавчих студій, присвячених з'ясуванню тих чи інших параметрів часток.

Мета дослідження – характеристика семантико-прагматичних смислів логіко-модальних партикул. **Матеріалом** для аналізу стала картотека часток, укладена методом суцільної вибірки з тексту роману Марії Матіос “Майже ніколи не навпаки”.

Хоча полеміка щодо частиномовного статусу часток стала менш гострою, але все ж таки дискусійним є питання наявності в них власної семантики, що своєю чергою активізує проблему їх класифікації. Проаналізувавши наявні спроби ранжування, беремо за основу класифікацію, яка узагальнює й систематизує попередні таксономії партикул в українському мовознавстві [3]. Відповідно весь континуум часток поділено на: *об'єктивно-модальні, суб'єктивно-модальні, логіко-модальні, емоційно-експресивні та формотворчі*. У межах логіко-модального класу розрізняємо вказівні, означальні, кількісні та обмежувально-видільні партикули.

Вказівні частки (*от, то, ото, ось, он, це, оце, те, там, тут, ген; осьде, осьдечки, тутечки* та ін.) об'єднуються спільною комунікативною функцією вказування (дейктичності) на когось або щось. При цьому вони стають носіями низки комунікативних смислів прагматичного характеру: *Не будьте такі безпечні. То байка, що ви великі багачі!* [4, с.34]; *Щоправда, видно, всідається в жилах на дно і Єленина кров, бо ондечки за два роки вчинила Оксентієві троє дітей нарешті* [4, с.43]. Найповніше аналізовані партикули реалізують себе, поєднуючись з іншими частками в так звані неповнозначні лексичні комплекси (*так ось, ну от, от і, ото і, ось і, аж ось, і от, оце тобі й, от вам і* та ін.). Загалом такі синтагми виконують роль своєрідних слів-жестів, що служать для додаткової вказівки на місце перебування предмета, який знаходиться в полі зору суб'єкта, або для підкреслення одночасності чи неодноразовості дії з момен-

том мовлення: *Ще коли б у неї такі невістки були, як сини її солодкі! А то ж не невістки – а холера знає, що за насіння!* [4, с.41]; *Доцька була б насадила барвінку й без того. Бо не мав хлопець барвінкового вінка на своїй голові. То хоч хай на тому світі цвіте йому синя квітка* [4, с.67].

Означальні партикули представлені лексемами *власне, просто, рівно, саме, точно, якраз, прямо* та ін. Вони наділені релевантними властивостями лексем акцентувального типу; обіймають прислівні позиції в реченні-висловленні; конотують здебільшого непередикативний компонент; характеризуються здатністю до реалізації об'єктивно-модального значення реальності: *А що поганого в її крові, коли вона просто недолюблює Доцьку?* [4, с.42]; *Павло має роботу. Ондечки як мало лісу зрубали. А то ж якраз пора! Зима на носі* [4, с.45].

Основна функція **кількісних** партикул (*ледве не, трохи не, мало не, чи не, майже* та ін.) – комунікативно-прагматична, суть якої полягає у формуванні об'єктивного значення маркованого компонента та реалізації епістемічно-модального ставлення суб'єкта оцінки до дійсності: *І ця майже безформна й моторошна тінь [Дмитрикова] чомусь тягне руки в бік батькової хати* [4, с.31]; *Іван б'є Петруню чи не щотижня – аж душі її слухає* [4, с.68].

Системно-структурну сферу часток як репрезентантів модифікаційно-супровідного рівня формують **обмежувально-видільні партикули**, що прагматично орієнтовані на забезпечення реченню-висловленню узгодженої із ситуацією й суб'єктивними інтенціями мовця інформаційної самодостатності та повноцінності. До них зараховуємо лексеми *тільки, лише, лиш (лишень), хоч, хоча б, аж, же (ж), -таки, саме, собі* та ін., які здатні транслювати імпліцитні, проте облігаторні для семантичної структури речення смисли: *Газдувати маєш із чим, ал-л-ле де тобі! Лиш абись мав охоту* [4, с.28]; *Свекор у неї хоч і був твердий дуже, але ніколи не давав зобидити невісток. Навіть найпустішу невістку...* [4, с.67].

Таким чином, частотне використання часток, у тому числі й логіко-модальних, є характерним для творчості Марії Матіос. Зазначені лексеми збагачують художній текст, роблять його насиченим, колоритним, змістовним, виражають додаткові смислові чи емоційно-експресивні відтінки.

1. Бацевич Ф. Прагматика загального дейксису (на матеріалі часток української мови) [частки О, ОТ, ТО] [Текст] / Ф. Бацевич // Українська мова. – 2010. – № 2. – С. 15–24.
2. Давиденко М. О. Частки української мови з погляду їх складу, функції та семантики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.02 / М. О. Давиденко. – К., 1993. – 17 с.
3. Джочка І. Ф. Терміни на позначення різних груп часток в українській мові: проблема неоднозначного трактування / Джочка І. Ф. // Вісник Прикарпатського університету. Філологія. Вип. 42–43. – Івано-Франківськ, 2014–2015. – С. 190–195.
4. Матіос М. Майже ніколи не навпаки / Матіос М. – Вид. 3-тє. – Львів : Піраміда, 2011. – 176 с.
5. Педченко С. До проблеми класифікації модальних партикул / С. Педченко // Філологічні науки : зб. наук. пр. – Полтава, 2011. – Вип. 9. – С. 82–87.

ДОМІНАНТА СОЦІАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ В СУЧАСНІЙ ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ПРОЗІ

Левченко Ольга,

II курс, філологічний факультет.

Науковий керівник – Мартинець А.М.,

кандидат педагогічних наук, доцент.

Однією з проблем, до якої звертаються письменники різних країн та епох, є соціальна проблема. Сучасна література не стала винятком із цього правила. Письменники і сьогодні активно оцінюють, критикують і викривають несприятливі суспільні явища та проблеми. Дуже глибоким засобом критики соціуму є постановка проблеми через дитячі образи. Є. Субботський стверджує, що по-справжньому зрозуміти світ дорослих можна лише за умови врахування дитячого сприйняття цього світу [2, с.28].

Яскравими літературними явищами такого плану стали твори “35 кіло надії” Анни Гавальди та “Білим на чорному” Рубенса Гальєго, у яких читач може спостерігати процес становлення особистості головних героїв упродовж десяти років їхнього життя. Героєм повісті

“35 кіло надії” є тринадцятирічний хлопчик Грегуар Дюбоск, дитина, що була змушена подорослішати занадто швидко. У творі постає трагедія маленької людини, яка почувається чужою у своїй сім’ї, не знаходить однодумців та прихильників серед однолітків. Самотність, байдужість, черствість – саме такими епітетами можна охарактеризувати середовище, що оточує підлітка. Анна Гавальда, зображуючи трагедію однієї сім’ї, декларує проблему цілого суспільства. Хворий підліток виявляється тягарем не тільки для своїх рідних, він тягар для усіх, хто його оточує. Не зважаючи на проблеми адаптації в соціумі, Грегуар вирізняється великим прагматизмом та здібностями, які він з легкістю реалізовує за наявності мотивації. Нею стає дід Леон, ставлення якого до Грегуара суттєво відрізнялось від батьківського. Саме дід Леон пробував навчити онука як жити, розвивати в собі працелюбність і наполегливість, пояснював онукові, що він не винен у сімейних скандалах. З дідом Грегуар відчуває спокій та надію. “Закуток діда Леона – це все моє життя. Моє сховище та моя печера Алі-Баби” [1, с.27].

Рятуючи єдину близьку душу, у критичній ситуації Грегуар змінюється сам. Усім своїм єством герой доводить, що у світі кожна жива людина має право на щастя, любов і надію на зміни.

Головний герой твору “Білим по чорному” уникнув конфліктів. Цьому є просте пояснення. Він жив в інтернаті для хворих дітей. Проза Рубенса Гальєго егоцентрична: існують лише автор та його напружені, майже ворожі стосунки зі світом. Всім байдуже до нього, як і до таких же невиліковно хворих дітей. У творі підіймаються такі важливі проблеми, як проблема виживання, відсутності майбутнього у дітей-інвалідів, проблема дружби та спілкування [3]. Лікарі, медсестри та інший персонал дитячих будинків не приховують ставлення до дітей. Вони часто бажать дітям смерті, аби лишень не продовжувати страждання невиліковно хворих. Жорстокі слова – не найгірше, що випадає на долю головного героя та інших дітей інтернату. Атмосфера смерті в палатах, каша, яку навіть складно назвати їжею, вчителі та лікарі, що ставлять дитині діагноз “дебілізм” тільки через те, що в неї немає рук чи ніг, нещадні бійки безруких та безногих інвалідів не створювали атмосфери щасливого дитинства. На думку А.Мілкина, “ця книга є виразом тогочасної дійсності. В ста метрах від чорної ікри та шикарних басейнів, в ста метрах від нас, бідних, середніх, багатих – невинні люди, діти (!), живуть гірше ніж в’язні гітлерівських та сталінських концтаборів” [5]. Автор показує, що проявом героїзму в його оточенні є просте бажання жити, хоча голосу цих дітей ніхто не чує, а вони потребують того, щоб бути почутими. Прикладом може стати епізод, де герой марно кличе нянечок. І, зробивши зусилля, падає з ліжка та, ігноруючи біль, повзе до кімнати з дорослими; головою стукає в двері кімнати, де живуть дорослі, але ніхто не відгукується. Аналізуючи цей фрагмент автобіографічної повісті, О.Соломонов наголошує на думці, що це принциповий момент – герой вимагає відповіді від світу, що мовчить, але приречений залишитися в тиші [4].

Сила, любов та духовна перемога, перш за все над собою, об’єднують твори Анни Гавальди та Рубенса Гальєго. Саме сила, віра в себе та перемога над собою дають можливість головним героям творів перемогти обставини, “вирости” і йти далі.

Твори “35 кіло надії” та “Білим на чорному” є екскурсом у сучасні соціальні проблеми, на які так необхідно звернути увагу, адже саме процес взаємодії із соціумом має вплив на формування особистості. Письменники на прикладі окремих героїв декларують актуальні проблеми та виносять вирок цілому суспільству. Проблема дітей, що були змушені занадто рано подорослішати, доволі злободенна й актуальна сьогодні. Анна Гавальда та Рубенс Гальєго також звертають на це увагу й між рядків пропагують способи її вирішення.

1. Гавальда А. 35 кіло надії / А. Гавальда. – М. : ФЛЮІД, 2007. – 135 с.
2. Субботський Є. В. Дитина відкриває світ / Є. Субботський. – М. : Просвітництво, 1991. – 208 с.
3. Янович А. Дослідження проблематики та художніх особливостей роману Рубена Гальєго “Біле на чорному” [Електронний ресурс] / А. Янович, К. Партін. – Режим доступу : <http://www.tcek.ru>.
4. Соломонов О. Перевели в ч/б [Електронний ресурс] / О. Соломонов. – Режим доступу : <http://izvestia.ru/news/291014>]
5. Юрнен С. Чорним по білому [Електронний ресурс] / С. Юрнен. – Режим доступу : <http://magazines.russ.ru/inostran/2002/1/gal.html>.

КОЛОРИСТИЧНІ ІМПРЕСІЇ ПОЕТИЧНОГО ПРОСТОРУ Д. РИХТИЦЬКОЇ

Машталер Олеся,
IV курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Хороб М.Б.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Період на межі століть був, як й інші періоди, особливим у плані активації творчих імпульсів, урізноманітнення способів вираження творчого задуму, чому значною мірою сприяв процес синтезу мистецтв. Органічне взаємопроникнення різних видів мистецтва зумовлене, насамперед, наявністю між ними міцного внутрішнього зв'язку, що коріниться в первісному синкретизмові й створює передумови для формування “синтезованого синкретизму” (А. Ткаченко). До проблеми синтезу мистецтв у останні десятиліття зверталися дослідники: Л. Генералюк, Л. Голомб, І. Денисюк, М. Ільницький, О. Косінова, О. Мацяк, М. Моклиця, Н. Мочернюк, О. Рисак, М. Хороб, В. Чайковська, К. Шахова, В. Юдіна, Л. Яросевич та ін. Одним із найгрунтовніших досліджень після Г. Лессінга вважається естетичний трактат І. Франка “Із секретів поетичної творчості”, у якому автор вперше здійснив ґрунтовний аналіз ролі відчуттів у поетичній творчості, порівняв силу впливу поетичного слова на відчуття людини із силою впливу музики і малярства, визначив психологічні та естетичні основи творчого процесу. І. Франко зазначав: “Коли малярство апелює тільки до зору і тільки посередньо, при допомозі зорових вражень розбуджує в нашій душі образи, які найвизначніше являються в асоціації з даним зоровим враженням, то поезія апелює рівночасно до зору і до слуху, а далі, при допомозі слів, і до всіх інших зміслів і може викликати такі образи в нашій душі, яких малярство ніяким чином викликати не може” [6, с.104].

Синтез мистецтв “як органічне поєднання літератури із суміжними видами мистецтв, внаслідок якого збільшується емоційна сила образу” [1, с.8] став наскрізною рисою індивідуально-мистецького почерку Дарії Мельникович-Рихтицької (1928 р.н.). У ліриці поетеси спостерігаємо проникнення малярських засобів, барв у поетичний текст. У процесі творення художнього твору як живописцю, так і поету притаманна схвильованість, емоційність, а це – домінантні ознаки ліризму. Відомо, що колір містить у собі можливості логічного та чуттєво-образного шляхів пізнання світу. Окрім цього, колір пов'язаний з емоціями людини. Кожен колір має своє місце в кольоровому просторі письменниці Дарії Рихтицької, кожен колір викликає чітко визначені емоції. Для письменниці характерне новаторське вживання назв із семантикою кольору для створення емоційно-оцінних метафоричних означень. Лексика на означення кольору відіграє помітну стилістичну роль в поезії. У поетеси класична семантика кольору дещо видозмінена. Так, назви білого кольору у поезії Д. Рихтицької представлені широким спектром значення – від власне номінативних до символічно-узагальнених: “*Магнолія біла / В саду красою / Розцвіла..., / А буря / Пелюстки білі / Невинного цвіту / По дебрах жорстоких / Рознести хотіла*” [2, с.166]. Поетеса дивиться на природу очима художника-пейзажиста, спостерігає найтонші нюанси її вічно мінливого буття, бачить контрасти як у людському житті, так і в природі: “*На скроні / Білих яблунь / Цвіте цвіт, / Град оббиває / Квіт, а свіча / Тремтить / Крізь шторми / Життя*” [4, с.123].

В інтимній ліриці кольороназви білого утворюють бінарну опозицію – радість-смуток: “*Коли я / Від тебе йшла, / Згорнена / У мовчанню / Терпінь, / Вринала у білу / Заметіль забуття*” [3, с.75]. Своєрідна гра на внутрішній суперечливості, закладеній у міфологемній природі білого кольору, створює виразний стилістичний ефект, поглиблює мінорну тональність поезії. Стійкі асоціативні зв'язки усталюються між окремим кольором та його еталонними носіями, якими є, наприклад, небо, вода – для синього кольору, сонце – для жовтого тощо. Власне, естетика білого кольору ґрунтується на визнанні його елітарності: “*Люди дивуються, / Що білим віршем / Плачу...*” [3, с.142].

Привертають увагу кольоративи, вжиті й у прямому, і переносному значеннях. Власне, номінативну семантику представляють кольорономінації у сполученні з назвами таких реалій: об'єктів рослинного світу (“*В червоних / Ягодах калини / Є присмак / Гіркоти*” [2, с.30]), (“*Сині волошки / В житах / Гнулися / До землі*” [2, 35]), зовнішності людини (“*Лиш довге, / Світло-русе волосся / Горіло / Ніжністю / Пісень*” [2, 130]), “*З її очей / Злітав смуток / Ні – Вони / Не були*

сині, / Ані – карі, / Чи – сірі, Такого кольору / Очей / Не зустрічав / Вони були / Прозоро-світлі, / Світлі – / Ніби сльозами / Наповнялись” [2, с.131]).

Найбільш довершеним поетичним словом Дарія Рихтицька розкриває образ митця у поезії “Художник”. Авторка стверджує, що краса у мистецтві – це правда, поєднана із враженням, одержаним від споглядання природи. Дійсність – частина мистецтва, почуття – частина дійсності: *“І небувала гармонія / Форм і барв / Ясніла райдугою / Краси” [5, с.76].* Поетична традиція зумовлює використання у віршах синьої гами кольорів, точніше, активне вживання як у прямому, так і в переносному значенні слів “синій”, “голубий”, “блакитний”. Вказівку на конкретний реальний колір містять такі поетичні рядки: *“Вдивляюсь – / І ніколи / Не надивлюся – / На твої / Сині води, / Мій Дніпре, / Бо кожний раз / Ти інший / Колір маєш – / Ти немов веселка / На небі” [2, с.62].* Символічний образ “блакитної троянди” розкриває Дарія Рихтицька у поезії “Поодридали в небі журавлі”. Боротьба за щастя, долю, вічний порив душі до свого олімпу втілені у поетичному слові митця: *“Палай – / Моя душе, / Шукай – / Блакитної / Троянди / Навіть / У снігах” [2, с.35].*

Отже, елементи живопису, внутрішньо пов’язані з поетичним простором, спонукають глядача асоціативно уявляти “намальований” світ слова. Емоційні перетини та взаємозалежності живописного полотна і поезії спрямовують творчий процес, служать імпульсом для творення авторського новотвору. Процеси взаємодії суміжних мистецтв сприяють у конструюванні художньої моделі світу автора, а відтак у поглибленому осмисленні його художньо-естетичних вартостей. Феномен синтезу мистецтв репрезентує саму сутність літератури як поліаспектного та полікомпонентного виду мистецтва. Поетичне слово Дарії Рихтицької збагачене інтеграцією художніх елементів різних мистецтв, що значно розширило психологічно-емоційний спектр та асоціативні межі сприйняття художнього твору.

1. Рисак О. “Найперше – музика у слові” : Проблеми синтезу мистецтв в українській літературі кінця ХІХ – початку ХХ ст. / Рисак О. – Луцьк : Ред.-вид. від. “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1999. – 402 с.
2. Рихтицька Д. Жага справжнього : поезії / Дарія Рихтицька. – Детройт, 2002. – 322 с.
3. Рихтицька Д. Крижаний цвіт : поезії / Дарія Рихтицька. – Детройт, 1998. – 311 с.
4. Рихтицька Д. Магія вогню : поезії / Дарія Рихтицька. – Детройт, 2000. – 270 с.
5. Рихтицька Д. Шовкова косиця : поезії / Дарія Рихтицька. – Детройт, 1992. – 172 с.
6. Франко І. Із секретів поетичної творчості / І. Франко // Зібрання творів : у 50 т. – К. : Наукова думка, 1981. – Т. 31. – С. 45–119.

СЛОВОТВІРНІ ПАРИ У ВИРАЖЕННІ КОМУНІКАТИВНИХ ТАКТИК ПЕРСОНАЖІВ У ДРАМАТУРГІЙНОМУ ТЕКСТІ

Мовчій Юлія,
магістрантка Інституту філології.
Науковий керівник – Голянич М.І.,
доктор філологічних наук, професор.

Сучасний етап розвитку лінгвістичної науки позначений зацікавленням мовознавців дослідити мовленнєву поведінку комунікантів та з’ясувати семантико-стилістичний і прагматичний потенціал мовних одиниць у тексті як дискурсі. Доведено, що одиницям мови притаманна комунікативно-прагматична функція, яка полягає у виявленні комунікативних інтенцій мовця [1; 2; 4]. Однак малодослідженими у плані вираження тактико-стратегічних позицій персонажів залишаються одиниці різних мовних рівнів, зокрема й словотвірного. Тому **актуальність** роботи полягає у необхідності ґрунтовного дослідження значущості словотвірних пар у вираженні комунікативних тактик (КТ) дійових осіб драматургічного тексту. **Мета** дослідження – розкрити роль дериваційних пар “твірне – похідне” в експлікації комунікативних намірів персонажів.

Як зауважує Ф.Бацевич, КТ – це “визначена лінія поведінки на певному етапі комунікативної взаємодії, спрямованої на одержання бажаного ефекту чи запобігання ефекту небажаного; мовленнєві прийоми, які дають змогу досягнути комунікативної мети” [1, с.120].

Серед комплексних словотвірних одиниць важливу роль у декодуванні КТ персонажів відіграє словотвірна пара “твірне – похідне”. На думку дослідників, слова, що знаходяться у відношеннях словотвірної похідності, використовуються “з метою забезпечення тематизації рематичних компонентів попереднього висловлювання, виконуючи тим самим функцію комунікативної прогресії тексту” [2, с.7], що забезпечує структурно-смыслову цілісність висловлювань мовців.

Комплексне використання твірного й похідного слів може сприяти розгортанню як кооперативних КТ персонажів, так і конфліктних, засвідчуючи негармонійну взаємодію між співрозмовниками. Так, словотвірні пари, “компоненти яких введені до складу реплік різної адресації, реалізують комунікативну цілісність діалогічного фрагмента, засвідчують взаємне врахування мовцями інтенцій комунікативного партнера” [4, с.148–149], тобто виступають виразниками кооперативного спілкування. Наприклад: *Сиді р. Катю, приїжджай, ще ж не пізно! Уявляєш – як це буде чудесно? Ти завжди поруч зі мною. (Тихо). Я не забув тебе, Катю. (Ще тихіше). Люблю. Катерина (схвильовано, радісно). Спасибі, любий... Це справді було б чудово. Тільки... Ну, зрозумій – я зараз не можу* [3, с.110].

Слова “люблю” і “любий”, які перебувають у відношеннях словотвірної похідності (любити → любий), засвідчують неконфліктний характер спілкування між персонажами. Сидір послуговується КТ для освідчення в коханні, що реалізується словом “люблю”. Катерина відповідає хлопцю взаємністю, що увиразнено похідною лексемою “любий”. Дериваційна пара, вжита у тексті в прямому порядку утворення словотвірної мотивації “твірне – похідне”, “динамізує розгортання подій, служить для прискорення руху наративних ліній” [4, с.149]. Актуалізована у репліках дійових осіб названа словотвірна пара не тільки “виступає засобом реалізації анафоричних зв’язків у тексті” [2, с.16], а й сприяє виявленню закону мовленнєвого посилення емоцій.

Включення словотвірної пари до складу репліки одного адресата також відіграє важливу роль у декодуванні КТ персонажів, тому що “служить засобом компресії вираження комунікативного наміру, оскільки спричинює градацію семантики твірного, посилення його значення” [4, с.150]. Наприклад: *Горлиця (тихо засміялась). Як тобі пояснити, дитя?... Ну, затуманений. Ну, здається, в глибині твоїх очей синя каламуть... Я не вмію сказати... Гоніта (кидає піджак на землю). Сідай. Горлиця (сідає). Синя каламуть. П’янка синя каламуть. Вона мене теж п’янить... Тобі цього не зрозуміти, дитя* [3, с.309].

Словотвірні пари “п’янка – п’янить” сприяють увиразненню інтенційного стимулу Горлиці. Використання мотивованого слова в парі з його мотивувальним у межах репліки одного персонажа засвідчує виділення тотожного базового компонента дериватів, “розміщуючи його в іллокутивному фокусі висловлень” [4, с.150]. Так, дериваційна пара “п’янка – п’янить” підсилює семантику захоплення співрозмовником (Гонтою) й експлікує кооперативну комунікативну мету Горлиці, що представлена тактикою непрямого освідчення у коханні.

Таким чином, словотвірні пари у драматургічному тексті, розкриваючи свій текстотвірний та смислотвірний потенціал, є вагомими у процесі детермінування комунікативних намірів дійових осіб. Компоненти дериваційних пар, вжиті у репліках як різної, так і однієї адресації, сприяють експлікації КТ дійових осіб.

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 344 с.
2. Грещук О. Б. Словотвір у процесі породження тексту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Грещук О. Б. – Івано-Франківськ, 1996. – 24 с.
3. Коломієць О. Ф. Драматичні твори : у 2 т. / О. Ф. Коломієць. – К. : Дніпро, 1979. – Т. 1. – 1979. – 350 с.
4. Криницька О. І. Реалізація комунікативних стратегій у художньому тексті (на матеріалі української модерної драми кінця XIX – початку XX століття) : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / О. І. Криницька. – Івано-Франківськ, 2009. – 249 с.

ВИВЧЕННЯ ЛІРИЧНИХ ТВОРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В 7 КЛАСІ

Мочернюк Марія,
ІІІ курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Волощук Г.М.,
кандидат філологічних наук, викладач.

У школі вивчають лірику всіх жанрових груп, які визначають за провідними мотивами: політичну, громадянську, пейзажну, пейзажну, інтимну, медитативну, філософську, релігійну [4, с. 156]. У ліричних творах розкриваються найтонші почуття людини, найпотаємніші думки, викликані обставинами життя. Ліричні твори допомагають проникнути у внутрішній світ людини. Літературний критик Микола Добролюбов зазначав, що поет, відтворюючи враження і почуття, “робить велику послугу людям: без нього, багато прекрасних почуттів і благородних прагнень було б забуто нами; вони з’явилися б у нас на хвилину і зразу ж зникли в під впливом різних житейських турбот і дрібниць” [2, с. 213].

Таку ж думку з великою силою висловила Ліна Костенко у вірші “Страшні слова, коли вони мовчать”:

*Все повторялось: і краса, й потворність.
Усе було: асфальти й спориші.
Поезія – це завжди неповторність,
якийсь безсмертний дотик до душі...* [1, с. 138].

Методи вивчення лірики впливають із загальних дидактичних методів. Так, цілком закономірним і виправданим є використання індукції, дедукції, аналогії, порівняння; знаходять застосування словесний та практичний методи; широко застосовуються пояснювально-ілюстративний, проблемний, дослідницький методи навчання.

Специфіка цих методів полягає у використанні особливих прийомів, зумовлених особливостями навчального предмета. Одним із ефективних прийомів аналізу ліричного твору є його виразне читання, тобто таке читання, яке розкриває ідейно-естетичний зміст твору за допомогою інтонацій, тембру і сили голосу, пауз, міміки тощо. Голос, поза, міміка повинні сигналізувати: зараз відбудеться зустріч з незвичайною, величною, прекрасною поезією. Момент виразного читання завжди повинен бути урочистим, святковим, піднесеним. Тільки в такій атмосфері поезія може виявити втілене в ній багатство почуттів. Глибина сприймання читачем ліричного твору залежить від широти, культури його почуттів, емоційної чуйності, здатності проникати у внутрішній світ людини, відгукуватися на її радощі та болі [3, с. 315].

Аналізувати ліричний вірш – це вчити дітей заглиблюватися в його поетичні образи, спостерігати, як вимальовуються одна за одною картини або як змінюються почуття, настрої ліричного героя, чим вони викликані і як усе це безпосередньо виражається в контексті твору. Важливо з’ясувати, що хоче сказати поет, який характер має мова вірша і як вона виражає авторську ідею. Аналіз ліричного вірша не слід зводити до простого переказу змісту, примітивного перекладу мови поезії на мову прози, в результаті чого руйнуються образи, втрачається поетичність. Наприклад, рядки з поезії Ліни Костенко “Крила”:

*А й правда, крилатим ґрунту не треба.
Землі немає, то буде небо.
Немає поля, то буде воля.
Немає пари, то будуть хмари.
В цьому, напевно, правда пташина...
А як же людина? А що ж людина?
Живе на землі. Сама не літає.
А крила має. А крила має!*

Спробуємо переказати їх, не вдаючись до образності: крилатим ґрунту не треба, немає поля, буде воля, людина живе на землі, але літати не вміє, людина має крила. Отже, зникає емоційно-образне сприймання автора, яким пронизаний твір.

У процесі аналізу ліричного твору необхідно, щоб учні добре усвідомили ту художню логіку, завдяки якій він набуває своєї поетичної сили. Крила – це символ духовності, багатства

думки, емоційного піднесення, могутності, незалежності й впевненості. Образ крил уособлює усі ті чесноти, які роблять людину Людиною.

Зміст вірша помітно зміниться навіть тоді, коли переказати його прозовою мовою, зберігаючи образні вислови, тобто коли не брати до уваги ритміки твору, його мелодії, звукової інструментовки. Це дуже важливі компоненти структурної цілісності вірша. Особливо велике значення у передачі засобами художнього слова динаміки життєвих процесів належить ритму. Ритм надає віршеві музикальності, милозвучності. Мабуть, тому В.Г. Белінський порівнював лірику з музикою, а не з архітектурою, живописом, скульптурою, з якими він ставив в один ряд епічні твори, бо лірика – поезія почуттів, що виражає внутрішній світ людини [3, с. 319].

Отже, інтерес учнів до ліричних творів необхідно постійно розвивати. Якщо у школі організовуються вечори поезії, зустрічі з поетами, конкурси на краще літературні читання, колективне прослуховування віршів у виконанні визначних майстрів художнього слова, якщо уроки відзначаються високою емоційністю, учні не залишаються байдужими до ліричних творів.

1. Костенко Л. Вибране / Ліна Костенко. – К. : Дніпро, 1989. – 559 с.
2. Пасічник Є. А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах / Пасічник Є. А. – К. : Ленвіт, 2000. – 319 с.
3. Степанишин Б. І. Давня українська література в школі / Степанишин Б. І. – К. : Либідь, 2000. – 504 с.
4. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі : підручник / Г. Л. Токмань. – К. : Академія, 2012. – 312 с.

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ О. ДУХНОВИЧА

Надь Діана,
Ш курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Голянич М.Ю.,
кандидат філософських наук, професор.

Філософські погляди Олександра Духновича характеризуються обґрунтуванням національної ідеї, визволення населення Закарпаття з-під ідеологічного та політичного гніту інших держав. Мислитель ставить акцент на необхідності реалізації та поширення народної освіти, що, своєю чергою, сприятиме консолідації населення Підкарпатської Русі – русинів та усвідомлення ними своєї ідентичності. Проголошені О. Духновичем принципи моральної рівності усіх людей, освіти, виховання, активної участі у громадському житті є важливими й для вирішення проблем, які мають місце в сучасному суспільстві. Особливо важливо відзначити проголошену О. Духновичем ідею міждержавного діалогу, реалізація якої, у свою чергу, сприятиме взаєморозумінню, розв'язанню конфліктних ситуацій у суспільстві. Мислитель проголошує самотутність русинського народу, його об'єднання на культурній основі.

Я русин бил, есмь і буду, / Я родився русином,
Чесний мій рід не забуду, / Останусь его сином;
Русин бил мій отець, мати, / Руськая вся родина,
Русини сестри і брати / І широка дружина [1, с.18].

Олександр Духнович – “перший національний письменник Закарпаття” (І. Франко); перший у краї народний вчитель, теоретик “народницької педагогіки”. Як гуманіст, просвітник, Духнович спрямовував свою діяльність на те, щоб “забуті русини ожили духовно”, “оставили глибокий сон”. Іван Франко називав його “людиною, без сумніву, доброї волі і не малих здібностей, хоч і заплутаною у мовні та політичні доктрини” [2, с.567].

Світогляд О. Духновича ґрунтується на засадах християнства, іdealізму, просвітницького раціоналізму (тобто – віри в науку як у людино- і суспільно-перетворюючу силу) та народолюбства і демократизму. Тому й намагався прищепити співвітчизникам прагнення до освіти. У навчанні та вихованні просвітителю убачає шлях до того, щоб людина справді стала людиною, народ – народом, політик – “освіченим мудрецем”, гідним очолити державу, тощо. Таврував суспільний лад, у якому “золото володіє законом”. Поділ на багатих і бідних розглядав як поділ на

освічено-доброчесних і неосвічено-“нечестивих”: освічений – господар своєї долі, неосвічений – її раб.

Однак палкий українофіл О. Духнович під впливом різних обставин піддався русофільським настроям. Він закликав до єдності з росіянами, відмовляючись від орієнтації на Україну в мовних та літературно-естетичних питаннях. Філософ із просвітницьких позицій побоювався “периферійності” української культури та її відриву від російської. Виступав проти вживання розмовної народної мови в літературі. В останні роки життя перейшов на “язичіє”. Москвофільські погляди Духновича, що закарпатці, як і галичани, є частиною великого “руського” народу, нині відкинуті самою історією. Зате його переконаність у тому, що обабіч Карпат живуть представники одного й того ж народу не тільки підтвердила, а й набула актуальності у зв’язку з розпалюванням так званого “Русинського питання”.

Сьогодні гідна уваги дослідників категорія “філософії життя” О. Духновича, яка також розглядається у співвідношенні з такими чеснотами, як народолобство, дружні стосунки, добродіяння, а також з ідеями народної освіти, просвітництва, національного й культурного відродження, соціального й економічного піднесення, вшанування християнських цінностей життя, братерства слов’янських народів. Філософією його життя були добрі, корисні для народу вчинки, “живе” і друковане слово. Про це свідчить чимало фактів з життєтворчості О.В. Духновича. З метою поширення прогресивних ідей він заснував 1850 року “Литературное заведение Пряшевское”, яке об’єднувало 72 представників закарпатської інтелігенції. Під керівництвом О. Духновича товариство розгорнуло активну літературно-видавничу діяльність. Він будь-якими способами намагався допомогти своєму народові в піднесенні культури, освіченості, усвідомленні своєї гідності.

Можна багато розмірковувати над постаттю О. Духновича, але головна його риса – любов до рідного краю. Філософ окреслює декларацію свого патріотизму, де головним героєм є русин – господар свого краю, своєї, а не чужої землі: “О, я тебе не забуду!.. твоїм буду сином – другом аж по гроб” [1, с.19]. Олександр Духнович хоч і не у всьому послідовний, навіть “невилічимо заплутаний”, але своєю творчістю вплинув на розвиток філософської думки у складний період історії українського народу.

1. Духнович О. В. Твори / Олександр Васильович Духнович. – Ужгород : Карпати, 1993. – 254 с.
2. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – К. : Наукова думка, 1984. – Т. 42. – 598 с.

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВА МАНЕРА ВОЛОДИМИРА ЛИСА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ “СТОЛІТТЯ ЯКОВА”)

Наритник Христина,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Залевська О.М.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Упродовж останніх десятиріч необхідність художнього осмислення історії, зв’язку часів і поколінь має особливе значення. Відтворення історичних реалій, екзистенційно-психологічного осмислення дійсності та її глибинного художнього осягання притаманне В. Лису. Письменник із власної позиції подає художню версію буття часопростору, завдяки якій відбувається взаємопроникнення української історії та розповіді вже столітнього Якова. **Актуальність роботи** зумовлена потребою осмислення роману-сповіді “Століття Якова” В. Лиса, творчість якого є новою для літературного процесу, отже, маловивченою. **Мета роботи** – визначити жанрово-стильові ознаки роману.

Досліджуючи творчість Володимира Лиса, особливості його жанрово-стильової манери письма, відзначимо, що у романі “Століття Якова” спостерігається напрочуд широка часова парадигма – ціле століття, з тонким “перепроживанням” народної філософії, зображенням інтимної біографії героя, – “простої”, “звичайної” людини, яка, насправді, виявляється набагато шляхетнішою й значимішою, ніж усі ті, кого ми звикли такими вважати. Це своєрідний роман-

дзеркало, у яке нашому сучасникові варто пильно придивитися не так на себе, як на все те, що його оточує й значною мірою визначає.

Значимо, що жанр – тематичний, технічно усталений тип художньої творчості, специфічний для кожного різновиду мистецтва, який визначається своєрідністю зображення. Жанр має різне смислове наповнення, вживається як загальнотеоретичне поняття, що називає узагальнені властивості художніх творів певного типологічного ряду різних епох та літератур або окремої доби, напряму чи стильової тенденції, конкретного національного письменства чи ідіостилу. Історична зумовленість жанру як своєрідної змістової форми, що опосередковано фіксує зміст твору в його тематично-проблемних виявах, засвідчена стильовим контекстом. У сучасному літературознавстві відчутна семантична нечіткість цього терміна, який етимологічно пов'язується з епосом, лірикою та драмою, що є літературними родами, стосується літературних видів, тобто повістей, новел, поем тощо [2].

У жанровому відношенні “Століття Якова” визначають як сімейну сагу, роман-сповідь, історичний роман, родинну сагу. Як зауважує Костянтин Родик, письменник виходить за межі жанрової літератури, тому роман він відносить до психологічної прози.

“Століття Якова” – це екзистенційно-психологічний роман-сповідь. Філософські та психологічні чинники дають змогу протагоністові наприкінці життя згадати найважливіші епізоди, осмислити їх. Розповідь ведеться у формі монологу персонажа Якова, який прагне знайти своє місце у бурхливому світі ХХ століття, пізнати себе. Тож роман є сповіддю мудрої, зрілої людини.

У наш час твориться новий естетичний напрям – автентизм, який відходить від постмодернізму. В. Лис принципово декларує повернення до уроків історії, заманюючи читача в інтригу з переосмисленням минулого. Цей ефект будується на ревізії підручникових істин про історію, на явній полеміці з її хрестоматійним тлумаченням, а також на відкритті в минулому досі не зауважених людських драм і трагедій, що мають універсальний вимір і своєрідно кореспондують зі світом переживань нашого сучасника. Однак його цікавить не загальний, а саме приватний аспект історії, її індивідуальне переживання, яке найчастіше не збігається із загальними уявленнями та виявляє таким чином значний евристичний потенціал. Цей аспект є добрим виявленням автентичності в сучасній літературній творчості. Він засвідчує націленість на суб'єктивну, а не загальну й всеохоплюючу істину.

Як зазначає Я. Поліщук, для нього це добрий приклад такого автентичного, але різного за стилем письма. Автор виходить з блискучого знання матеріалу, яким володіє. На прикладі історії людини простежується ціла епоха. Читач може проаналізувати її крізь призму одного героя [3].

Підсумовуючи теоретичні дослідження, відзначимо, що для Володимира Лиса характерне автентичне з елементами реалізму світобачення, із синкретизмом різних комбінацій цього напрямку.

1. Лис В. Століття Якова / Лис В. ; передм. О. Забужко. – Х. : Книжковий клуб “Клуб Сімейного Дозвілля”, 2010. – 240 с.
2. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Т. 1 / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К. : Академія, 2007. – 608 с. – (Енциклопедія ерудита).
3. Поліщук Я. Автентизм (Спроба дефініції художнього напрямку ХХІ століття) / Ярослав Поліщук // Філологічні семінари. – К., 2011. – Вип. 15. – 116 с.
4. Поліщук Я. Герой без героїзму // Дніпро. – 2011. – № 5–6. – С. 176–182.

ВІТОЛЬД ГОМБРОВИЧ І МИКОЛА ХВИЛЬОВИЙ: ТИПОЛОГІЯ ХУДОЖНЬОГО МИСЛЕННЯ

Парубецька Уляна,
ІІІ курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Ткачук Т.О.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Серед письменників, які вийшли на літературну арену кінця ХІХ – початку ХХ століття, привертають увагу постаті Вітольда Гомбровича (1904–1969) і Миколи Хвильового (1893–1933) своєрідним поглядом на світ та оригінальним характеротворенням героїв, тяжінням до аміметичності в літературі. Протест проти суспільної замаскованості, лицемірства й облуди об'єднує письменників, що є підставою для типологічного аналізу на основі компаративного зіставлення. Тим більше, що досі не існує системного порівняльного дослідження творчості літераторів.

Художній доробок В. Гомбровича у польському літературознавстві досліджували такі науковці, як: Й. Квятковський, А. Кежунь, М. Марковський, його доробок став об'єктом наукових інспірацій і українських науковців: А. Базилевського, А. Бондара, М. Медицької, С. Яковенка. Відповідно, творчість М. Хвильового в українському літературознавстві студіювали: В. Агеєва, Ю. Безхутрий, С. Павличко, С. Хороб, Г. Яструбецька.

Українського й польського письменників єднає чимало ідей: спільною була думка про руйнівний вплив політики на суспільство. Адже більшовики, створивши Комуністичний Інтернаціонал, знаходили своїх прихильників серед робітничих й антиколоніальних рухів зарубіжних країн, зокрема Польщі. Встановлений режим у СРСР характеризувався суцільним контролем партії за кожною ділянкою життя людини [2, с.445].

Характерним для обох письменників було зображення головних героїв як природжених аутсайдерів. Й. Квятковський підкреслює, що в “Спогадах з періоду дозрівання” (“Pamiętniki z okresu dojrzewania” (1933)) В. Гомбровича переважає герой-оповідач, котрий духовно несформований, він – природжений аутсайдер [5, 334]. Гомбровичевий герой, як і персонажі творів М. Хвильового, що переживають внутрішнє сум'яття, залишаються обдуреними та відкинутими суспільством.

Скажімо, у повісті “Санаторійна зона” М. Хвильового в заміському санаторії зневіреними людьми у автора постають Анарх та Хлоня. У них вже немає шансу повернутися на своє попереднє місце в суспільстві, адже вони йому не потрібні, тому вважають, що єдиним виходом є самогубство.

Обидва письменники використовують потік думок та асоціації для проникнення в складні й суперечливі лабіринти людської душі, але роблять це по-різному. В. Гомбрович у романі “Космос” системно-асоціативний ряд застосовує тільки після абсурдної події, котра дала початок наскрізному мотиву твору – герої натрапляють на повішеного горобця, котрий не полишає свідомості ні Вітольда, ні Фукса, стає нав'язливою ідеєю: “Повішена пташка. Повішений горобець. Та ексцентричність кричала тут гучно і вказувала на людську руку, котра увірвалась в чагарник – але хто?..” (“Powieszony ptak. Powieszony wróbel. Ta ekscentryczność krzyczała tutaj wielkim głosem i wskazywała na rękę ludzką, która wdarła się w gąszcz – ale kto?..”) [4, с.6]. Автори заглиблюються у підсвідоме героїв, психопатологічні стани, спровоковані абсурдним, хаотичним світом.

Наприклад, Анарх із “Санаторійної зони” поринає у світ фантомів, що не може, врешті, зрозуміти, чи його мучитель Карно – тільки прояв власної хворобливої фантазії. “Він тепер був певний, що і Майя, і Хлоня, і весь санаторій – все це не що інше, як фантоми. І коли він помиляється, коли все це – вигадки, що він їх здобув за час патологічного процесу, коли навкруги його найреальніші особи – все-таки далі так жити не можна” [3]. Можемо спостерігати повне заглиблення головного героя Анарха у світ ілюзій, звідки виникає відчуття переслідування, що згодом призводить до зламу психіки та повної її руйнації.

Отже, у результаті компаративного зіставлення творів Вітольда Гомбровича і Миколи Хвильового виявлено низку стильових відповідностей і диференційних характеристик. Зокрема, світоглядні позиції обох письменників є досить подібними, адже вони визнають згубний вплив

політики тоталітаризму, що призводить до трагічної та безповоротної деформації суспільства. Нав'язування думок та ідеологій стає причиною формування героя-аутсайдера, який духовно несформований, розчарований та залишений наодинці із хаосом. Це призводить до психопатологічних станів, котрі виражені за допомогою сновидінь та марень у доробку обох письменників. Автори у своїх творах наголошують, що світ диктатури пригнічує природну свободу людини, котра стає заручником подій і бачить єдиний вихід – самогубство, що допоможе їй зняти із себе маску та не бути одним з експериментів соціального детермінізму.

1. Безхутрий Ю. Художній світ Миколи Хвильового [Електронний ресурс] / Безхутрий Ю. – Режим доступу : http://www-philology.univer.kharkov.ua/nauka/e/_buku/Bezkhutory.pdf.
2. Зашкільняк Л. О. Історія Польщі : Від найдавніших часів до наших днів / Л. О. Зашкільняк, М. Г. Крикун. – Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2002. – 752 с.
3. Хвильовий М. Повість про санаторійну зону [Електронний ресурс] / М. Хвильовий. – Режим доступу : http://dobrovol.org/to_read.php?id=2&type=print.
4. Gombrowicz. W. Kosmos / W. Gombrowicz. – Kraków : WL, 1997. – 168 s.
5. Kwiatkowski J. Wielcy nowatorzy: Witkacy, Gombrowicz, Schulz / J. Kwiatkowski // Dwudziestolecie międzywojenne. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2013. – 559 s.

ДЖЕРЕЛА ТВОРЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ МЕТАФОР (НА МАТЕРІАЛІ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ 2013–2015 РОКІВ)

Петрина Мар'яна,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Барчук В.М.,
доктор філологічних наук, професор.

У лексиці сучасної української мови спостерігаємо семантичні зрушення, які виникають унаслідок переосмислення подій та явищ суспільного життя. Відбувається виокремлення соціально маркованих експресивних значень. Актуальність дослідження політичної лексики та джерел її утворення зумовлена необхідністю дослідження семантичних модифікацій.

Мета дослідження – визначити джерела творення політичних метафор, які функціонують у ЗМІ зазначеного періоду.

І. Холявко основними критеріями віднесення слова до політичної лексики називає понятійно-сміслову співвіднесеність із політичною сферою, наявність спеціальних ремарок у лексикографічних джерелах, пояснень або дефініцій у довідковій літературі, частотність використання у мовленні та функціональне навантаження слова [3, с.6].

На думку О. Мінкової, процес оновлення політичної лексики відбувається шляхом творення нових лексичних одиниць або через конотативну переорієнтацію значень слів чи словосполучень, які вже перебували у вжитку [1, с.6]. Політична лексика поповнюється новими елементами внаслідок розширення спектра конотацій загальноновживаних та спеціальних лексем і формування нових лексико-семантичних варіантів [2, с.142].

Інструментом творення нових лексико-семантичних варіантів слова є когнітивна метафора, що на основі особливостей мислення людини стає експресивним засобом семантичної деривації в публіцистичному тексті. Семантична деривація передбачає вторинну номінацію, яка в гносеологічному аспекті базується на здатності понять переходити з однієї сфери до іншої, враховуючи попередній досвід та одночасно відображаючи нові ознаки суспільної дійсності.

Метафоричні моделі містять систему поняттєвих, духовних, морально-етичних цінностей, що виробляються колективною свідомістю впродовж суспільного розвитку.

Сучасна політична метафора утворюється через образне переосмислення загальноновживаних слів та за допомогою детермінологізації спеціальної лексики з різноманітних сфер людської діяльності.

На основі вивчення складу політичної лексики виокремлюємо дві великі групи джерел творення політичних метафор:

- 1) шар загальноновживаної лексики;

2) шар спеціальної лексики.

Серед загальноновживаної лексики визначаємо групи слів за наявністю в них таких архісем: “явище природи” та “людська діяльність”;

Виділяємо дев'ять видів спеціальної лексики на основі сфер функціонування базових лексичних одиниць: військову, спортивну, азартну, медичну, фізичну, кулінарну, технічну, економічну, юридичну.

У публіцистичних текстах на загальноновживану лексику нашаровуються специфічні відтінки значення, які відображають людські якості. Наприклад, соціальна природа особистості та її інтегрованість у сімейні відносини спричинила виникнення метафоричної сполуки “*батьківські права на коаліцію*” (“ТСН”, 29.10.14.). Журналіст вважає батьком того, хто буде керувати коаліцією.

Процес народження дитини – перейми – став компонентом такого метафоричного утворення, як “*коаліційні перейми*” (“ТСН”, 02.11.14). У телевізійній програмі розповідали про формування нової коаліції, порівнюючи народження нової людини зі складними політичними домовленостями. Тут спільною семою є “болісний процес”.

Для характеристики політичної системи ЗМІ використовують медичну лексику, а саме експресивно-конотаційні одиниці, які вживаються для встановлення негативного діагнозу чи вказують на погіршення стану пацієнта: “*хвора політика*”, “*євромайданить*”, “*майданить*” (“ТСН”, 25.11.14), “*газова голка*” (“ТСН”, 12.10.14), “*невиліковна мажоритарка*”, “*вакцинація суспільства*” (СП, № 3, 2014). У семантичній структурі таких лексем виявляємо як мінімум одну негативну сему. У метафорі “*невиліковна мажоритарна*” основною є негативна сема “хвороба” та конотативний компонент “безнадійний стан”, що характеризують виборчу систему. Прикметник *хворий* зазвичай поєднується з іменниками – назвами істот. Його сполучення із суспільними термінами не є типовим, вживається, щоб показати неспроможність політичних інститутів виконувати свої функції. Отже, визначальним при творенні таких політичних лексем є дефініція “хворобливий стан”. Часто вживаними у медійних текстах є назви хвороб та їхніх збудників, що сприяють посиленню експресії публіцистичного тексту, – “*передвиборча лихоманка*”, “*вірус більшовизму*”, “*корупційне зараження*”. Наприклад: “*Мажоритарка невиліковна, щеплення проти порушень на виборах*” (“ТСН”, 02.11.14).

Із кулінарної сфери у сферу політичну переходять лексеми, що означають назви страв – “*радикальний вінегрет*”, “*салат з партійних активістів*” (УТ, 14.10.14), процес приготування їжі та інструменти, які при цьому використовують, – “*сито люстрації*” (“ТСН”, 12.10.14), “*переварити*” (Д, 23.10.14) – молодіжний сленгізм, росіянізм за походженням, зі значенням процесу сприймання й аналізу інформації, утворений через образне переосмислення дієслова перетравлювати – засвоювати їжу. Показовим щодо семантичних модифікацій та стилістичного нашарування значень є такий фрагмент тексту: *Українська багатопартійність: вожді з гарніром... річ же в тім, що останнім часом в Україні було кілька моментів, коли здавалося: от-от з'явиться потужна партія, що не є лише підтанцьовкою в лідера*” (УТ, 24.10.14). Лексема “*гарнір*” виражає знижену оцінну семантику, поєднується на смисловому рівні із контекстуальними синонімами “*підтанцьовка*” – ті, що присутні для створення ефекту великої кількості. Вираз “*вожді з гарніром*” конденсує експресію слів зі зниженою семантикою.

Отже, основними джерелами поповнення політичної лексики 2013–2015 рр. стають загальноновживані слова, що характеризують діяльність людини й навколишній світ, і спеціальна лексика (військова, спортивна, азартна, медична, фізична, кулінарна, технічна, економічна та юридична).

Інструментом творення політичних лексичних одиниць є когнітивна метафора. Сучасні політичні метафори виникають унаслідок нашарування на основну сему загальноновживаних та спеціальних лексем конотативно-експресивних смислових компонентів різного рівня негації з використанням іронії та сарказму. Такі додаткові смислові відтінки реалізуються у певних контекстах та сприяють формуванню оцінного значення й загалом свідчать про негативне сприйняття пересічним громадянином України політичного процесу. Політична лексика виконує стилістично-експресивну функцію, надаючи публіцистичним текстам певного емоційного

звучання, викликає в читача відповідні емоції, налаштовує на сприйняття тих чи тих політичних подій, формуючи таким чином громадську думку.

Список умовних скорочень

Д – газета “День”

УТ – газета “Український тиждень”

СП – газета “Слово Просвіти”

1. Мінкова О. Ф. Експресивний потенціал засобів вторинної номінації в мові новітньої української публіцистики) : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 / О. Ф. Мінкова. – Запоріжжя, 2010. – 21 с.
2. Таран А. А. Термінологізація лексики в суспільно-політичному дискурсі / А. А. Таран // Термінологічний вісник : зб. наук. пр. – К. : ІУМ НАНУ, 2013. – Вип 2 (2). – С. 138–142.
3. Холявко І. Суспільно-політична лексика у пресі 90-х років ХХ ст. (семантико-функціональний аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01 / І. В. Холявко. – Кіровоград, 2004. – 20 с.

СВОЄРІДНІСТЬ РОМАНУ-ІНІЦІАЦІЇ У СУЧАСНІЙ ПОЛЬСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРУ ТОМКА ТРИЗНИ “ПАННА НІХТО”)

Проць Христина,
IV курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Спатар І.М.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Розвиток романного жанру в літературному процесі ХХ ст. дуже насичений: виникають та розвиваються нові жанрові форми, проходять своєрідне переродження вже відомі. Одним із перспективних напрямів жанрової теорії стала розробка концепції роману-ініціації.

Роман-ініціація – це розповідь про посвячення у доросле життя, усвідомлення молодим героєм власної пристосованості або, навпаки, непристосованості до нього, про ритуал переходу від дитинства до юності та зрілості, осмислення смерті та пов'язаного із цим смислу життя, розуміння кордонів між дитинством та дорослим буттям, між собою колишнім та собою теперішнім, відкриття складності й неоднозначності оточуючого світу тощо.

Актуалізація роману-ініціації в літературному процесі ХХ ст. спричинена основними тенденціями в розвитку витонченої словесності цього періоду [1]. Однак, якщо у світовій літературі роман-ініціація виокремився в окремий жанр, то в українському письменстві літературознавчих праць, присвячених теоретичній проблемі роману-ініціації, довго не було. Окремі ініціаційні мотиви простежувалися хіба що у фольклорі, а зокрема в бувальщинах та чарівних казках.

На відміну від українського, у польському літературознавчому обігу термін “роман-ініціація” існує з кінця 90-х років ХХ століття. Велика заслуга при цьому належить сучасному дослідникові Пшемиславу Чаплінському, який визначає роман-ініціацію як “нарацію про дозрівання, процес дорослішання, про втрату стану невинності та вступ в етап гріха й досвіду” [4]. Науковець зазначає, що використання ініціаційної фабули стало своєрідною модою в літературі того часу.

Сюжетно-фабульним підґрунтям роману-ініціації є структура чарівної казки, мотиви й образи якої В. Пропп виводить зі сценарію обряду ініціації [3]. Посвячення молоді людини відбувається поетапно (згадаймо трьохстадійну структуру обряду переходу за Арнольдом ван Геннепом – сегрегація, транцизія, інкорпорація) [2]. Першою фазою є вилучення індивіда зі звичної соціальної структури, із того оточення, у якому він перебуває. Наступним етапом стають випробування психологічного характеру: перевірка персонажів віщими снами та видіннями, переживання символічної смерті й воскресіння, після чого ініційовані особи набувають нових знань і досвіду. Завершенням обряду ініціації є повернення молодих людей у їхнє звичне середовище якісно іншими. Однак не завжди розв'язка роману-ініціації є щасливою і герой успішно завершує цей обряд. Трапляються випадки, коли він помирає або закінчує життя

самогубством, так і не впоравшись із тими труднощами, які йому пропонує доля. Невід'ємною структурною одиницею обряду ініціації є і мотив жертвопринесення.

Дебютний роман Томка Тризни “Панна Нікто” є типовим взірцем роману-ініціації. Аналізуючи процес становлення головної героїні крізь призму обряду ініціації зазначимо, що початок твору цілком зіставляється з першою фазою ініціації. У творі Томка Тризни це переїзд родини Кавчаків з Явішова до Валбжиху, зміна середовища та умов існування, початок навчання головної героїні Марисі в новій школі, знайомство з однокласниками, неспроможність одразу налагодити контакти з ними. Однак дівчинка не виявляється слабкодухою і швидко пристосовується до життя у новому колективі.

Наступній фазі ініціації у творі відповідає майже весь сюжет, адже роман цілком переповнений описами художніх візій героїні, її нестандартних снів, вигадками уявних друзів (Пімпус), плануванням майбутньої сім'ї. Також на цьому етапі відбувається своєрідне формування характеру Марисі під впливом двох її нових подруг. Першою, з ким знайомиться Марійка і хто починає її змінювати, є Кася Богданська, дочка лікарки і француза, всесторонньо обдарована і артистична натура, екзальтована і при цьому дуже самотня. Вона має великий вплив на Марисю і дуже швидко переманює останню, приваблюючи своїм способом життя. Після одногомісячного знайомства з Касею і досвіду пекельної таємниці “краси, котра вбиває” [5] Марися, а для Касі вона є Мінкою, кардинально змінює свій стиль життя.

Іншою героїнею, котра відіграла не менш важливу роль у формуванні характеру Марисі, була Ева Богдай – справжня красуня, дочка багатих, впливових, але аморальних батьків. Це за її протекцією Майка, тобто Марися, наближається до кольорового світу неправдивих псевдоцінностей: “Побачиш, заволодіємо всім світом. Але мусиш мене у всьому слухатися” [5]. Вона зраджує всі свої моральні ідеали, намагається навіть помирити Катерину і Еву, бо вірить у щире дружбу трьох, але натомість виходить у цій ситуації жертвою, залишається віч-на-віч з розбитими мріями та сподіваннями, і єдиним виходом із цієї ситуації вважає смерть.

Останній етап ініціації в романі Т. Тризни має трагічне спрямування. Марися, пригнічена й поглинута депресією, покінчує життя самогубством та позбавляє життя свого молодшого братика Зеня, який є незрячим від народження. У цьому епізоді наявний один із невід'ємних елементів ініціації – мотив жертвопринесення.

Отже, розгортання сюжету твору Т. Тризни “Панна Нікто” відбувається крізь призму трьохетапної ініціації, зокрема інтерпретації постатей юних головних героїнь, їхніх вже не дитячих поглядів на життя. Проблематика твору характеризується виразним екзистенціальним підтекстом. Таким чином, наведені вище змістові та поетикальні особливості роману дозволяють визначити жанр досліджуваного тексту як роман-ініціацію.

Як бачимо, Томек Тризна створив справжній взірець постмодерної прози роману-ініціації, який глибиною свого змісту та актуальністю порушених проблем став причиною однієї із найважливіших критично-літературних дискусій 90-х рр. минулого століття.

1. Романко Т. О. Типологічні особливості головних героїв сучасного роману ініціації: (на матеріалі творів Л. Дереша, М. Нагача, Н. Мак-Донелла) / Т. Романко // Науковий вісник ВНУ ім. Лесі Українки. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – 2011. – № 11 (222) : Літературознавство. – С. 89–94.
2. Геннеп А. Обряды перехода: систематическое изучение обрядов / А. ван Геннеп; [пер. с фр. Ю. В. Ивановой, Л. В. Покровской]. – М. : Восточная литература, 2002. – 198 с.
3. Пропп В. Исторические корни волшебной сказки / В. Пропп. – М., 1986. – 386 с.
4. Czaplinski P. Wyzwania prozy polskiej lat dziewięćdziesiątych [Online] / Czaplinski P. – Protokół dostępu : <http://www.polonica.ru/node/193>.
5. Tryzna T. Panna Nikt. Tajemnicza powieść o dojrzywaniu. – 232 [Online] / Tryzna T. – Protokół dostępu : <http://chomikuj.pl/Kamilka616/Ksiazki/Literatura+polska/Tomek+Tryzna+Panna+Nikt,198028519.pdf>.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ СУБСТАНТИВНОЇ ДІАЛЕКТНОЇ ЛЕКСИКИ У ГОВІРЦІ СЕЛА БАБУХІВ РОГАТИНСЬКОГО РАЙОНУ

Стрельченко Іван,
ІІІ курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Ковальчук М.П.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Село Бабухів розмістилося на правому березі річки Гнила Липа за 5 кілометрів на південь від міста Рогатин. Перша згадка про село Бабухів припадає на 3 січня 1441 року в одній з галицьких судових книг.

Актуальність опису говіркового мовлення, зокрема на лексико-семантичному рівні, зумовлена відсутністю досліджень діалектної лексики села Бабухів зокрема і суміжних із ним сіл Рогатинського району.

Мешканці села Бабухів використовують у розмовному мовленні в основному наддністрянський діалект. Українські діалектологи наголошують на тому, що наддністрянський говір мав значний вплив на сусідні діалекти [4]. Наддністрянський говір ліг в основу південно-західного (галицького) варіанта української літературної мови, його риси широко відбиті у мові художньої літератури, фольклору [2; 3].

Що стосується лексичних особливостей досліджуваної місцевості, то зауважимо, що місцеві слова часто своїм походженням сягають ще східнослов'янської мовної спільності й часто трапляються в діалектах сучасних слов'янських мов. Наприклад: *бузьок* – “чорногуз” (відоме в багатьох південно-західних говорах); *збитки* – “пустощі”, звідси *збитошний* – “пустотливий”; *куча* (*кучі*) – “приміщення для свиней” [1].

Лексика говірки села, як і взагалі наддністрянських говірок, має порівняно багато запозичень з інших мов. У ній, як і в інших наддністрянських говірках, зустрічаються або діалектні слова-запозичення з польської мови, або слова, спільні з польською мовою. Наприклад, *варга* (*варга*) – “губа” (польськ. *warga*), звідси *варгатиї* – “губатий”; *кубіста* – “жінка” (*kobieta*); *мидниця* (*мидниця*) – “таз” (*miednica*); *таний* – “дешевий” (*tani*) та ін.

Частина діалектних слів запозичена з німецької мови (а також з ідиш – єврейської мови). Наведемо для прикладу такі запозичення: *фист* – “міцно”, “сильно” (*fest*); *урльоп* – “відпустка” (*Urglaub*, польськ. *urlop*) та ін.

Серед субстантивної лексики досліджуваної нами території можна виокремити такі лексико-семантичні групи іменників:

- найменування осіб за характером або родинною приналежністю: *бахур* – “юнак, розбишака”, *вар'ят*, або *вар'єт*, – “людина, несповна розуму”, *коліжанка* – “подруга”, *кубіста* – “жінка”, *стрийко* – дядько з боку батька, *стрийна* – “тітка з боку батька”, *хлоп* – “чоловік”, *швагро* – “сестрин чоловік”, *нендза* – “надокучлива особа”, *цьоця* – “тітка”;

- лексеми на позначення органів чи частин тіла: *ока* – “очі”, *писок* – “рот”, *рамена* – “плечі”, *пагнісці* – “нігті”, *варги* – “губи”, *пазурі* – “дуже довгі нігті”, *крижі* – “поперек”, *тигавка* – “горло”;

- субстантиви зі значенням одягу: *гачі*, *портки*, *сподні*, *ногавиці* – “штани”, *гринадля* – “шпилька до волосся”, *кацабайка* – “груба куфайка”, *запаска* – “фартух”, *камізелька* – “жилетка”, *кашкет* – “картуз”, *майтки* – “спідня білизна”, *фринзлі* – “тороки”, *вонуча* – “шматок тканини, у який закутують ногу для утеплення”, *лахи* – “одяг загалом”, *кабатє* – “безрукавка”;

- іменники на позначення типів взуття: *капці* – “черевики”, *мешти* – “туфлі”, *ходаки* – “чоботи для тяжкої роботи”, *шлапаки* – “неохайне зношене взуття”;

- найменування кухонного приладдя та посуду: *банєк* – “каструля”, *бляшка* – “дека для випікання”, *брайтура* – “духовка”, *ке'лішок* – “стакан”, *пательня* або *рондель* – “сковорідка”, *слоїк* – “скляна банка”, *кохля* – “черпак”;

- іменна лексика на позначення овочів, фруктів, продуктів харчування та готових страв: *бараболя*, або *бульба*, – “картопля”, *зупа* – “суп”, *кісто* – “вермішель”, *леди* – “морозиво”, *мармуляда* – “варення”, *мізерія* – “вид салату”, *мнєсо* – “м'ясо”, *пляцок* – “солodka випічка”, *ру'обабар* – “ревінь”, *студенець*, або *дриглі*, – “холодець”, *яб'ко* – “яблуко”, *пузички* – “червоні

порічки”, *плячки* – “деруни”, *поташ* – “харчова сода”, *волива*, або *олій*, – “олія”, *ясьок* – “велика квасоля”;

- субстантиви на позначення меблів, елементів будинку та прибудов: *бамбетель* – “дерев’яний диван”, *креденс* – “сервант”, *люстро* – “дзеркало”, *п’єц* – “піч”, *стрих* – “горище”, *півниця* – “льох”, *банта* (*банти*) – драбина для курей, *слуп* – “стовп”, *штахета* – “невелика дошка, елемент паркану”, *штихета* – “цілий паркан”, *склеп* – “магазин”;

- субстантиви на позначення назв птахів, тварин, рослин та комах: *бомок* – “гедзь”, *бузьок* – “лелека”, *кітка* – “кицька”, *ку^огут* – “півень”, *паце* або *куця* – “свиня”, *ціня^єта* – “курчата”, *чічка* – “квітка”, *ру^ожа* – “троянда”;

- іменники із семантикою предметів для обробки землі: *тралі* – “густі вила з затупленими кінцями”, *“рискаль”* – “вид лопати, що має п’ятикутну форму робочої поверхні”, *шуфля* – “широка лопата”;

- іменникові лексеми на позначення назв об’ємних посудин: *мідниця* – “таз (зазвичай, значних розмірів та зроблений з металу)”, *ночник* – “горщик”, *путня* – “відро”, *балія* – “велика миска або ванна для купання”;

- найменування речей повсякденного вжитку, побутової техніки: *жилетка* – “лезо для гоління”, *железко* – “праска”, *шмата*, або *катран*, – “ганчірка”, *коц* – “покривало або тонка ковдра”, *пипка* – “пустунчик або пляшка з соскою для немовляти”.

Сформована нами лексико-семантична класифікація демонструє строкатість і різноманітність субстантивної діалектної лексики в говірці села Бабухів Рогатинського району, переважна частина якої підтверджує її належність до лексики наддністрянського діалекту української національної мови.

1. Бевзенко С. П. Українська діалектологія / С. П. Бевзенко. – К. : Вища школа, 1980. – 246 с.
2. Жилко Ф. Т. Нариси з діалектології української мови / Ф. Т. Жилко. – К. : Рад. школа, 1966. – 316 с.
3. Жовтобрюх М. А. Проблеми взаємодії української літературної мови і територіальних діалектів / М. А. Жовтобрюх // Мовознавство. – 2003. – № 1. – С. 13–18.
4. Матвіяс І. Г. Відображення особливостей говорів української мови / І. Г. Матвіяс // Мовознавство. – 2008. – № 6. – С. 29–36.
5. Атлас української мови / голов. редкол. І. Г. Матвіяс. – К. : Наук. думка, 1988. – Т. 2 : Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі.

МІФОЛОГІЧНІ СТРУКТУРИ В ПРОЗІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Тимків Христина,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Мафтин Н.В.,
доктор філологічних наук, професор.

У повісті “Близнець” ми розглядаємо зв’язок головних героїв з пантеоном язичницьких божеств та символами часово-просторових вимірів. Так, в образі названої матері близнюків, Парасковії Тарасівни, ми бачимо богиню родинного тепла, затишку та долі – Макошу. Перш за все, не випадковим є її ім’я, адже Парасковія (з грец.) – п’ятниця, а саме п’ятниця була днем богині Макоші. Відомо, що Макоша за дохристиянськими віруваннями відповідала за долю людей, підкидаючи жереб. Так і Парасковія Тарасівна проявляє своє “божественне начало” у творі через підкидання жереба і таким чином вирішує майбутнє близнюків. Також богині Макоші в українській міфології плести нитки життя допомагають її помічниці Доля і Недоля, так нитки переплітаються і створюють гармонію, зважаючи на те, що Зосима і Саватій – це єдине ціле, нитки розійшлися: Саватій отримав долю і став щасливим, а Зосима – ні.

Щодо Рідної матері хлопців, то вона втілює в собі богиню Ладу, це впливає з її приналежності до Ладиного дня – середи, а самі близнюки є Лелем і Полелем. Парасковія Тарасівна, кинувши жереб, розділила долі хлопців між двома матерями: Саватій (щасливий) залишився їй, а Зосима відійшов до “кровної” матері. Тут ми знаходимо аналогію з Франковим твором “Лель і Полель”. У Франка мати Лада просила-заклинала дітей не розлучатись. Вони зігнорували про-

ханья мами, тому були приречені на різні долі, але вони настільки пов'язані її любов'ю, що Владко фізично відчуває момент смерті брата-близнюка. У Шевченка братів роз'єднала "названа" мати. Тому хлопці не відчувають один одного.

Не можна не зауважити, що Зосима і Саватій утілюють історичних особистостей – Бориса і Гліба. Це поєднання простежується крізь спільний символ, що змінив життя і справжніх, і вигаданих братів, – річку Альту. Адже на ній, за історичними даними, Святополк Окаянний убив Гліба, а за Шевченком, Альта – місце загибелі матері хлопців, що безповоротно змінило їхню долю.

Не менша кількість міфологічних символів простежується в "Наймичці" Тараса Шевченка. У цьому творі головна героїня Лукія є, очевидно, також Макошею, а її син Марко – богом Спасом. На це вказують календарно-обрядові елементи. Так, Лукія-Макоша пов'язана з жнивами, що ми бачимо ще на початку твору, коли Лукія грає роль царівни жнив. Також жнива є символом "культу смерті", це відображається у творі, коли Лукія на могилі роздумує над майбутнім сина, власне, там воно і вирішується. Макоша, як відомо, також є богинею домашнього затишку, що реалізувала в собі Лукія.

Марко є Спасом. Автор акцентує на тому, що на Спаса хлопчик народився, на Спаса почав ходити, не лише з приходом Лукії, а й з народженням її дитини село цілком змінюється, люди ніби святкують прихід свого божеств. Лукія-Макоша відповідає за жнива, що є символом смерті, саме тому Марта, названа мати Марка, із приходом Лукії з дитиною в село починає говорити про смерть. Вона, на відміну від Якима, відчуває зміни, це пов'язано з залишками матриархату, адже раніше був пантеон жіночих божеств.

Тарас Шевченко закінчує твір жнивами, як і розпочинає. Отож маємо своєрідне коло, яке є символом безкінечності. Навіть, не зважаючи на смерть Лукії, бачимо, що усе повторюється, а Марко незабаром одружиться і дасть початок новому колу, яке розпочнеться знову ж таки зі жнив, адже Яким призначив день весілля по святу Покрови, що збігається з другим Спасом.

У повісті "Несчастний" ми прослідкували принципово інший зв'язок з міфом, зокрема те, що твір написаний на основі "Казки про дідову і бабину доньку". Відомо, що в основу казки закладено давньоязичницький обряд ініціації.

У повісті, як і в казці, є мачуха, що бере участь в усіх подіях і є активним героєм. Батько є абсолютно пасивним героєм, власне, в цих стосунках відображаються залишки матриархату.

"Бабиною донькою" в Шевченка виступає Іполит, оточений постійною опікою матері, яка, зрештою, руйнує його. Образ "дідової доньки" – амбівалентний. Він проявляється в Лізі та Миколі одночасно. "Дідова донька" в казці страждає від недоїдання та знущань – у повісті це відобразилось у Миколі, але саме Ліза виступає безпосереднім виконавцем завдань обряду ініціації. За казковим сюжетом дівчину виганяють з дому і вона проходить випробування. Власне це відбувається з Лізою, коли її відправляють далеко від домівки. Тут не можна не згадати про Юлію Клавдівну, що допомагає дівчині, на нашу думку, саме вона є втіленням казкової Баби-Яги.

Наступним має пройти обряд "бабина дочка" – Іполит. Його теж відвезли у місто, однак він не проходить обряд, вони з матір'ю "гризуться" між собою (тут простежується мотив казки про 12 місяців, коли мати з донькою гризлися між собою, перетворившись у собак).

Обряд проходить і мачуха, але, якщо Ліза переходить у доросле життя, стає жінкою, то Марія Федорівна вступає в принципово інший і новий відрізок життя – старість.

Найважливішим є закінчення твору, момент повного поєднання казки та повісті, у якому пройдено обряд, покаране зло, а добро винагороджується в образі Лізи, яка стає дорослою жінкою, вийшовши заміж та повернувши собі маєток і всі багатства.

Міфологічні особливості творчого феномену Тараса Шевченка в тому, що він сам став міфотворцем, уводячи в міф своє "Я", що розширює світ його творів до безмежності й робить текст надчасовим і надпросторовим.

1. Войтович В. Міфи та легенди України / В. Войтович. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2009. – 392 с
2. Плющ Л. І. Екзод Тараса Шевченка : Навколо "Москалевої криниці" : дванадцять статтів / Л. І. Плющ. – К. : Факт, 2001. – 384 с.
3. Шевченко Т. Г. Усі твори в одному томі / Т. Г. Шевченко. – К. : Ірпін, 2000. – 824 с.

АРГУМЕНТНО-ПРЕДИКАТИВНІ СТРУКТУРИ З ДІСЛОВАМИ “СПОКОЮ” В ІНДОЄВРОПЕЙСЬКИХ І КИТАЙСЬКІЙ МОВАХ

Остапович Ольга,
II курс, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Дрогомирецький П.П.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Предметом нашого дослідження є лексико-семантична група локативних дієслів стану спокою, які є лінгвістичною універсалією. Ми ставили собі за мету проаналізувати відмінності в актантній, валентній та морфологічній структурі висловлювань з локативними дієсловами стану спокою в різноструктурних та генетично неспоріднених мовах, а саме у слов'янській – флективній синтетико-аналітичній українській, двох германських: аналітико-синтетичній та менш флективній німецькій та аналітичній (з найнижчим ступенем флективності) англійській, у порівнянні з неіндоєвропейською мовою ізольююче-аморфного типу (китайською). Мікрогрупа дієслів, що становить ядро відповідного семантичного класу, налічує всього чотири дієслова, а саме: *стояти, лежати, сидіти, висіти*; *stehen, liegen, sitzen, hängen*; *stand, lie, sit, hang*; *站(zhàn), 躺(tǎng), 坐(zuò), 挂(guà)* [1; 2; 5].

Очевидно, що мінімальна реченнева структура, у якій реалізуються семантико-синтаксичні характеристики досліджуваних дієслів, є трикомпонентною: агенс стану (предмет, особа) – дія (реалізація семантичної ознаки положення в просторі у статичному, вертикальному чи горизонтальному стані) – та адвербіалізатор чи модифікатор (обставина місця), наприклад: *Книжка лежить на столі*; *Das Buch liegt auf dem Tisch*; *The book lies on the table*. *本书躺在桌上*. (*Běn shū tǎng zài zhuō shàng*) [4]. Цілком очевидно, що лівосторонній актант чи партиципant буде облігаторним, як і сама дія, що виражається дієсловом з певною валентністю, а правосторонній (обставина) – може бути як облігаторним, так і факультативним.

Порівняльний аналіз дозволяє виявити в аналізованих мовах такі семантико-детонативні типи лівостороннього партиципанта:

- особа: *Дівчинка лежить у ліжку*. *Das Mädchen liegt im Bett*. *The girl lies in bed*. *女孩躺在床上*. (*Nǚhái tǎng zài chuángshàng*);
- жива істота: *Собака сидить на землі*. *Der Hund sitzt auf der Erde*. *The dog sits on the earth*. *狗坐在地上*. (*Gǒu zuò zài dìshàng*);
- предмет: *Ваза стоїть на полиці*. *Die Vase steht auf dem Regal*. *The vase stands on the shelf*. *花瓶站在架子上*. (*Huāpíng zhàn zài jiàzi shàng*);
- речовина: *Пластик лежить у шафі*. *Die Plastik liegt im Schrank*. *The plastic lies in the cupboard*. *塑料躺在衣柜里*. (*Sùliào tǎng zài yīguì lǐ*);
- атмосферне явище: *Сніг лежить на горі*. *Der Schnee liegt auf dem Berg*. *Snow lies on the mountain*. *雪躺在山*. (*Xuě tǎng zài shān*);
- абстрактне поняття: *Відповідальність за справу лежить на директорові*. *Die Verantwortung für das Unternehmen liegt bei dem Direktor*. *The responsibility for the case lies on the director*. *责任的原因在于导演*. (*Zérèn de yuányīn zàiyú dǎoyǎn*);
- населений пункт: *Лондон лежить на Темзі*. *London liegt an der Themse*. *London lies by the Thams*. *伦敦躺在泰晤士河*. (*Lúndūn tǎng Tàiwùshìhé*) [2; 4].

Таким чином, можна зробити висновок, що синтаксично-валентна структура в зіставлюваних мовах принципових відмінностей не має і може бути представлена у формулі Subj – VfPraed – Adv loc. Можемо прогнозувати, що головні відмінності виявлятимуться радше на морфологічному рівні.

За нашими відомостями, спільними для зіставлюваних мов є випадки, коли ми можемо виявити обов'язковий статус правовалетного актанта:

- а) носій стану (населений пункт) – дія – адвербіалізатор: *Місто лежить в долині річки Рейн*. *Die Stadt liegt im Rheintal*. *The town lies in the valley of the river Rhine*. *城市躺在山谷莱茵河*. (*Chéngshì tǎng zài shāngǔ Láiyīnhé*); б) носій стану (речовина) – дія – адвербіалізатор (особа): *Золото висить на її шиї*. *Das Gold hängt an ihrem Hals*. *The gold hangs on her neck*. *金挂在她的*

脖子. (Jīn guà zài tā de bózi);в) носій стану (небесний об'єкт) – дія – адвербіалізатор (космічний простір): Місяць висить на небі. Der Mond hängt auf dem Himmel. The moon hangs in the sky. 月亮挂在天堂(Yuèliàng guà zài tiāntáng);д) носій стану (абстрактне поняття) – дія – адвербіалізатор (абстрактне поняття): На площині лежать дві лінії. Auf der Fläche liegen zwei Linien. On the plane lie two lines. 在平面躺二线条(Zài píngmiàn tǎng 'èr xiàn) [2; 4].

Як ми уже зазначили вище, головні відмінності в будові аналізованих аргументно-предикативних структур зіставлюваних мов знаходяться у царині не синтаксису, а морфології. Ці відмінності спостерігаються і між близькоспорідненими германськими мовами більшою мірою, між германськими та слов'янською українською і найбільше – між усіма трьома названими індоевропейськими мовами та китайською. Якщо у всіх індоевропейських мовах лівосторонній актант (підмет) репрезентований іменником чи займенником у називному відмінку (Sn), то правосторонній (обставина місця) – препозиціонально-субстантивними словосполученнями, тобто іменником у різних непрямих відмінках у поєднанні з локальними прийменниками. Тобто українська мова як найбільш флективна реалізує цей актант у родовому, орудному та місцевому відмінку (Praep.Sg., Praep.Si., Praep.Sl). Менш флективна німецька обмежується іменником у давальному відмінку (Praep.Sd), оскільки німецький *dativus* семантично ізоморфний українському давальному, орудному й місцевому, а поруч із семою інструментальності реалізує сему локативності. Через відсутність в англійській мові, як найменш флективній, морфологічно експліцитного відмінювання іменника, окрім *direct case* і *possessive case*, правосторонній актант реалізує сему локативності виключно через локальні прийменники у поєднанні з іменником. Зрозуміло, що функцію присудка у всіх цих структурах виконує *Verbum finitum*. Китайська мова, як ізолююче-аморфна, не знає морфологічних категорій відмінка, таким чином у ролі лівостороннього актанта виступає незмінюваний іменник, роль предиката виконує дієслово, але це *Verbum Infinitum* без морфологічних кваліфікаторів часу, особи чи числа, а у ролі адвербіалізатора (обставини місця) виступають так само незмінювані іменники, сему ж локативності, аналогічно до англійської мови, передають виключно просторові прийменники [3; 6].

Підсумовуючи сказане, можемо зробити висновки. Наявність спільних рис у синтаксичній реалізації аргументно-предикатних структур з дієсловами “спокою”, навіть між індоевропейськими та китайською мовами, можна пояснити універсальними механізмами мислення, логіко-синтаксичним вираженням яких є суб'єктно-предикатна структура простих речень і синтаксичні члени речення як такі. Разючі відмінності у морфологічній репрезентації, на противагу цьому, пояснюються відмінностями внутрішньої будови мов, різним граматично-категоріальним наповненням вираження одних і тих самих загальнолюдських смислів, у даному випадку – стативи і локативності. Китайська мова, як бачимо, на шкалі флективності показує тенденцію навіть далі від малофлективної англійської до практично абсолютного нуля, і, як у випадку з англійською, “рятівним колом” виступають локальні просторові прийменники.

1. Баранова З. И. Русско-китайский словарь / Баранова З. И., Котов А. В. – М. : Русский язык, 1990. – 566 с.
2. Дрогомирецький П. П. Валентно-інтенційна структура локативних дієслів стану // Мовознавство. – № 6 (138). – 1989. – С. 58–60.
3. Зеленецкий А. Л. Сравнительная типология немецкого и русского языков / Зеленецкий А. Л., Монахов П. Ф. – М., 1983. – С. 3–30.
4. Новый практический курс китайского языка. – Beijing Language and Culture University Press, 2006. – 242 p.
5. Русско-китайский и китайско-русский словарь. – М. : Русский язык, 1999. – 592 с.
6. Korunets I. V. Contrastive Typology of the English and Ukrainian Languages / Korunets I. V. – Kiev, 1995.

**ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ “ТРАДИЦІЙНИЙ ЖІНОЧИЙ ОДЯГ”
 (“TRADITIONAL WOMEN’S DRESS”) ІСТОРИЧНИХ ПРОВІНЦІЙ
 СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ
 (ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ)**

Федюк Любов,
V курс, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Дерев’янка О.А.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Поняття концепту є одним із провідних у сучасній когнітивній лінгвістиці. Складними й цікавими для дослідження вважають концепти, пов’язані з культурою певного народу, адже вони відображають уявлення не тільки однієї людини, але цілої спільноти і зазнавали певних змін у ході історичного розвитку цього народу. В англomовному світі чимало досліджень стосуються традиційного одягу народу королівств, що складають англійську державу (М. А. Newsome, Е. Johnson, R. M. D. Grange, J. T. Dunbar та інші). Праці Н. F. McClintock включають документальну інформацію про галльський одяг (ірландський та шотландський), який одягали до 17 століття. Традиційний одяг Англії як відлуння місцевих та європейських традицій досліджено у працях J. Nazir. Грунтовне дослідження історії одягання кілту у різних історичних провінціях здійснив М. А. Newsome. У вітчизняній лінгвістичній літературі Г. Полякова проаналізувала лексико-семантичне поле “одяг” у російській, англійській та німецькій мовах в аспекті порівняльної лінгвокультурології. Англійську лексику моди ХХ–ХХІ ст. досліджував Г. Коваленко в когнітивному і традиційному лексикологічному аспектах. Ю. Верем’єва порівнювала лексику семантичного поля “жіночий одяг” в англійській та російській мовах.

Мета дослідження – порівняльний аналіз лексики традиційного жіночого одягу як культурологічної частини англomовної картини світу історичних провінцій Об’єднаного Королівства Великої Британії та Північної Ірландії.

У ході дослідження встановлено, що основний одяг для жінок складався з блузи (*smock*), гетрів (*hose*), довгої сукні (*kirtle*), звичайного плаття (*gown*), парадного верхнього плаття (*surcoat*), пояса (*girdle*), плаща (*cape*), капюшона (*hood*) і чепчика (*bonnet*).

Шотландські жінки, у свою чергу, мали костюм з унікальними елементами. Серед одягу поширеними були туніки, які носили довжиною до щиколотки, і плащ (*brat*). З кінця 1500-х до 1746 рр. з’явилася нова версія жіночого верхнього одягу *arisaid*. Фактично шотландський жіночий одяг складався із нижньої білизни під назвою *chemise*, спідниці (*skirt*) або нижньої спідниці (*petticoat*) і корсета (*bodice*), куртки (*jacket*), жилета (*vest*) або *shortgown*. Жіночий денний одяг був таким же, який носили англійські чи інші європейські жінки. Крім *arisaid*, або пледа, не було нічого власне “шотландського” у їхній моді.

У 19 столітті набув поширення популярний вигляд валлійського національного костюма для жінок, що складався із червоного пальта (*cloak*), високого чорного капелюха (*black hat*), смугастої фланелевої нижньої спідниці (*striped flannel petticoat*), яку одягали під фланелеву нічну сорочку з відкритим передом (*open-fronted bedgown*) з фартухом (*apron*), шаллю (*shawl*), хусткою (*kerchief*) чи шапкою (*cap*).

Що ж стосується жінок Ірландії, то вони носили сорочку *leine*, але тільки як нижню білизну. Різниця з чоловічим відповідником цього одягу полягала лише в тому, що вони одягали *leine* повної довжини (як це робили монахи Ірландії). Вважаємо, що семантичне значення цього слова схоже із семантичним значенням слів на позначення англійської блузи *smock*, шотландської нічної сорочки *chemise* та валлійської нічної сорочки *bedgown*.

Охарактеризувавши лексику на позначення елементів традиційного жіночого одягу історичних провінцій як вербального втілення лінгвокультурного концепту “traditional women’s dress”, ми систематизували одержані дані у такій таблиці.

	Англія	Шотландія	Уельс	Ірландія
Верхній одяг	<i>cape</i>	<i>petticoat</i>	<i>petticoat</i>	<i>Cota Mor</i>
		<i>brat</i>	<i>cloak</i>	<i>brat</i>
		<i>arisaid</i>		
Натільний одяг	<i>smock</i>	<i>chemise</i>	<i>bedgown</i>	<i>leine</i>
	<i>hose</i>	<i>skirt</i>		
	<i>kirtle</i>	<i>bodice</i>	<i>bodice</i>	
	<i>surcoat</i>	<i>jacket</i>	<i>shawl</i>	
	<i>girdle</i>	<i>vest</i>	<i>apron</i>	
	<i>gown</i>	<i>shortgown</i>	<i>coat-like gowns</i>	<i>Guna</i>
Головні убори		<i>Tam o'Shanter</i>	<i>black hat</i>	
	<i>bonnet</i>	<i>bonnet</i>		
	<i>hood</i>	<i>Kertch</i>	<i>kerchief</i>	<i>Linen Roll</i>
		<i>mob cap</i>	<i>cap</i>	

Очевидно, що сукні *gowns* різних фасонів носили у всіх історичних провінціях, де відповідно відрізняється вербалізація цього концепту (рядки таблиці із сірим тлом). Верхній одяг у вигляді пальта мав також власні модифікації і способи найменування: *brat, cloak, cota mor, arisaid, cape* (збіг – рядки таблиці з помаранчевим тлом). Нічну жіночу сорочку в різних провінціях позначали лексемами *smock, chemise, bedgown, leine* (рядки таблиці із жовтим тлом). Подібні головні убори, що вербалізуються за допомогою різних лексем, позначено блакитним кольором.

Описана в процесі дослідження лексики суттєво збагатила словниковий запас англійської мови. Характерними особливостями лексики традиційного одягу вважаємо давнє історичне походження, вживання однакових чи подібних найменувань у територіально чи історично споріднених народів, а також наявність лексики на позначення тих елементів одягу, які не зустрічаються в інших країнах світу.

КОНЦЕПТ ЗРАДИ В ПОЛЬСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Ходинська Христина,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Пелехата О.М.,
кандидат філологічних наук, доцент.

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки когнітивна лінгвістика є одним із пріоритетних напрямів науки про мову як новий етап у вивченні відносин мови та мислення.

Мета дослідження полягає у розкритті семантики концепту як лінгвокультурного поняття, у виявленні, класифікації, узагальненому аналізі особливостей мовного вираження концепту “зрада” в українському та польському публіцистичному тексті. Дане дослідження виконане в руслі міждисциплінарного підходу на основі досягнень сучасної лінгвістики, психолінгвістики, соціолінгвістики, когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології.

Наукова новизна полягає в недостатньому вивченні та проблемі вербалізації концепту “зрада”, який є значущим як для носіїв української та польської мов, так і для сприйняття, категоризації та концептуалізації навколишньої дійсності взагалі.

Вплив мови на пізнання і сприйняття навколишнього світу, проблеми мовної картини світу, існування концептів як одиниць, які існують у ментальному просторі як людини, так і нації, розглядаються у працях Ю.Д. Апресяна, Н.Д. Арутюнової, А. Вежицької, С.Е. Нікітіної, Ю.С. Степанова та інших. Немає єдиної дефініції концепту. Наприклад, Ю.С. Степанов вважає, що концепт — це “згусток культури у свідомості людини; те, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини, й засіб за допомогою якого людина сама входить у культуру” [2, с.43].

Значущість концепту “зрада” для української ментальності існує “як в аспекті впливу християнського світосприйняття, так і в аспекті міжлюдських стосунків” [1, 329]. Але в усі часи зрадництво мислиться людьми як щось страшне, неприпустиме й має негативне емоційне забарвлення.

В українському тлумачному словнику зафіксовані такі значення лексеми “зрада”:

1. Перехід на бік ворога; віроломство, зрадництво.
2. Порушення вірності у коханні, дружбі.
3. Відмовлення від своїх переконань, поглядів [4].

У польському словнику знаходимо такі визначення:

1. Дії на шкоду народів, краю.
2. Недотримання подружньої чи партнерської вірності.
3. Відмова від якихось засад, принципів, ідеї [5].

Зрада в її психологічно-ментальних проявах і характеристиках – багатогранна й неоднозначна категорія. Зраду можна розглядати в різних площинах:

- державна зрада;
- він – вона;
- батьки – діти;
- зрада дружби.

В основі лінгвокультурного концепту “зрада” лежить архетипічне уявлення про важливість і необхідність збереження вірності. При цьому відношення вірності і зради являє собою своєрідну єдність, яка відображає ціннісні домінанти в поведінці представників українського та польського лінгвокультурного середовища. Культурний концепт “зрада” спирається на такі семи, як “підступність”, “віроломство”, “відступництво”, “обман”, “небезпека”. Категоріальною рисою концепту є не його ізольованість, а зв’язок з іншими концептами, що репрезентують фрагменти концептосфери “зрада”. Тому в концепт “зрада” в обох лінгвокультурах за асоціацією входять такі поняття, як “кохання”, “страждання”, “біль”.

Якщо розглядати аспект подружньої зради, то тут розуміння зради в польському та українському лінгвокультурному середовищах є подібним. Ураховуються при цьому і соціальні, і психологічні, і культурні чинники. Марта Поремб'як, психолог із Варшавського університету, вважає, що під зрадою можна розуміти “один зі способів перебороти страх перед близькістю” [3, с.1]. Існує також думка, що тяга до безладних зв’язків частково закладена на генетичному рівні.

Людина функціонує в суспільстві, тому постійно перебуває в середовищі оцінки. Суспільство, наприклад, ставиться до жіночої зради з більшим негативом, ніж до чоловічої.

Отже, дослідження концепту “зрада” показало, що зміст концепту міститься в його інтерпретаційному полі. Однак немає єдиного визначення зради, яке б однозначно окреслило, яку поведінку можна вважати зрадою, а яка є допустимою та прийнятною.

1. Панфілова Н. Семантичне ядро концепту зрада в українській мові / Панфілова Н. // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград, 2005. – Вип. 59. – С. 327–333.
2. Степанов Ю. С. Константы : Словарь русской культуры / Степанов Ю. С. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Академический проект, 2001. – 990 с.
3. Режим доступу : http://www.statsoft.pl/Portals/0/Downloads/Niewiernosc_malzenska_analiza_ankiety_internetowej.pdf.
4. Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/zrada>.
5. Режим доступу : <http://sjp.pwn.pl/sjp/;2545299>.

ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНОМОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ, АБО АНГЛОМОВНІ ОСТРІВЦІ В ШИРОКОМУ УКРАЇНОМОВНОМУ МОРІ

Хрущ-Ріпський Юрій,
ІІІ курс, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Дерев'янка О.А.,
кандидат філологічних наук, доцент.

2016 рік названо роком вивчення англійської мови в Україні. Передові вищі навчальні заклади України, що орієнтувалися на європейську освіту, вже тривалий час приділяли велику увагу вивченню студентами англійської мови.

ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” постійно розвиває наукову, науково-методичну та навчальну взаємодію з університетами європейських країн: Польщі, Словаччини, Угорщини, Німеччини, Великої Британії та заморськими країнами – США та Австралії. В університеті створено ряд кафедр іноземних мов. Серед них кафедра англійської мови, яку очолює досвідчений науковець і керівник проф. Бистров Я.В., кафедра іноземних мов і країнознавства Інституту туризму (проф. Угринюк В.М.), кафедра іноземних мов і перекладу Інституту історії, політології і міжнародних відносин (проф. Ткачівська М.Р.), кафедра іноземних мов (проф. Ткачівський В.В.).

Усі вищезгадані кафедри – це “англомовні острівці”, що працюють у широкому україномовному середовищі. Складність вивчення англійської мови полягає в тому, що ми, студенти, в повсякденному житті більше спілкуємось українською мовою, ніж англійською.

Викладачі, професори й доценти, що нас навчають, високо мотивовані на те, щоб ми добре знали мову. Лекції, практичні заняття та інші форми вивчення англійської мови відбуваються на високому науково-методичному рівні. Високкокваліфіковані викладачі не тільки прививають нам любов до англійської мови, а й постійно підкреслюють її практичну значущість. Сьогодні, коли Україна має реальну можливість стати дійсно європейською країною, для нас зростають можливості практичного застосування отриманих знань у процесі працевлаштування та співпраці зі спеціалістами європейських країн.

Щира і правдива вмотивованість викладачів усе більше сприймається нами, студентами. Наші спостереження свідчать, що на перших двох курсах студенти рідко розмовляють про майбутню спеціальність та роботу, про практичне використання отриманих знань. На третьому курсі бесід на тему працевлаштування, подальшого навчання в магістратурі – вибір професійного чи наукового спрямування, вже не рідкість. Більше того, все більше випадків спілкування студентів між собою англійською мовою.

З метою набуття мовленнєвих навичок, збагачення активного словника та переборення страху невпевненості в практичному використанні англійської мови ми пропонуємо:

- на перервах, в позанавчальний час розмовляти з викладачами англійської мови англійською. Це сприятиме розвитку мовлення, дозволить викладачам поправити неправильну лексику чи будову речень і, зрештою, принесе як користь студентові, так і підвищить почуття поваги викладачів до студентів, що намагаються розмовляти англійською мовою;
- організувати об'єднання “любителів” англійської мови типу дискусійного клубу, на зібраннях якого студенти роблять повідомлення, обговорюють соціально-політичні, морально-етичні та інші проблеми. Вільне обговорення різних проблем збагачує не тільки мовлення, а й лексику студентів;
- організувати конкурси, олімпіади, огляди на кращого знавця англійської мови;
- практикувати прослуховування виступів відомих англомовних політиків, літераторів, майстрів ораторського мистецтва і намагатись відтворити їх;
- видавати англійською мовою “Студентський вісник”, у якому розмістити рубрику типу “Страшне перо не в гусака”, де поміщати неправильні вислови, не до місця вживані слова, типові помилки, що допускаються студентами;
- просити дирекцію факультету залучати до читання предметів соціально-економічного, психолого-педагогічного циклів тощо англомовних викладачів. Це не тільки підвищить

інтерес студентів до предметів, але й авторитет викладача та сприятиме збагаченню активного словника студентів.

Таким чином, вищезгадані форми самостійної роботи студентів, спрямованої на розвиток умінь і навичок оволодіння англійською мовою, дозволять значно розширити і доповнити те, що отримують студенти на заняттях. Оволодіння англійською мовою в україномовному середовищі є складною не лише філологічною, а й психологічною проблемою, яка полягає в тому, щоб перебороти поріг страху. Незручності, допустити помилку в мовленні. Відомо, щоб говорити – треба багато слухати і бути активними у спілкуванні, щоб слухати – треба мати оточення, яке розмовляє мовою, що вивчається. Таке оточення необхідно створювати самим собі. У цьому випадку англомовні “острівці” переростуть в “острови” а потім – в “архіпелаги”. Лише активна позиція, пошук будь-яких форм, способів, засобів і можливостей спілкування англійською мовою дозволить досягти успіхів в оволодінні мовою.

1. Артюшина М. В. Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі : навч. посібник / Артюшина М. В., Котикова О. М., Романова Г. М. – К. : КНЕУ, 2007.
2. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посібник / Кузьмінський А. І. – К. : Знання, 2005.
3. Кудрянт З. Н. Система освіти в Україні / Кудрянт З. Н. // Педагогіка : навч. посібник. – Одеса : ПДПУ, 2001.
4. Мешко Г. М. Вступ до педагогічної професії : Практикум / Мешко Г. М. – Тернопіль : ТИПУ, 2008.
5. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посібник / Фіцула М. М. – К. : Академвидав, 2006.

НЕОЛОГІЗМИ В МОВІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕРІОДИКИ: ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ

Цап Наталія,
V курс, Інститут філології.
Науковий керівник – Ципердюк О.Д.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Інноваційні процеси в українській пресі, які належать до актуальних питань сучасного українського мовознавства, вивчали Н. Клименко, Є. Карпіловська, Л. Кислюк [1], А. Нелюба [2], О. Стишов [4], Н. Поліщук [3] та багато інших лінгвістів. Мета нашого дослідження – проаналізувати функціональні та семантичні особливості неологізмів, зафіксованих у сучасній пресі, зокрема в журналі “Український тиждень”, часописі “І”, газетах “Дзеркало тижня. Україна”, “Високий замок”, “Газета по-українськи”, упродовж 2014 – 2016 років.

Оскільки публіцистичне мовлення є “живим”, сьогочасним і від того динамічним, частина його лексики зазнає семантичних модифікацій і конотацій, словотвірних інновацій, реактивації пасивних одиниць, рецепції іншомовних запозичень, що суттєво розширює палітру стилістичних особливостей. Далі детальніше зупинимося на функціонально-семантичних особливостях неологізмів у мові сучасної преси.

Номінативна функція, яка полягає в найменуванні того, що в мові не має прямого однослівного позначення, є доміантною для тих загальнономовних інновацій, які позбавлені ознак оказіонального творення. Цю функцію виконують неолексеми на позначення осіб за фахом, характером діяльності, належністю до політичної партії, громадської організації, руху, території проживання тощо із суфіксами **-ник** (*ватник*), **(-ів)ець** (*автомайданівець, ягуарівець*), у тому числі й відабредіатурні утворення (*атошник, айтішник, ДНРівець (дегенерівець), ЛНРівець*) (пор. у контексті: “*Ягуарівці*” *проходили в справі козака Гаврилюка*”), аналітичні новотвори на зразок *зелені чоловічки, чорні чоловічки, путінська епоха, епоха кучми-ющенка, медійний партизан, диванна сотня, медійна кома, епоха золотих унітазів, покоління нульових, третя світова трусанина*.

Номінативно-оцінна функція найбільше притаманна композитам та юкстапозитам, які, порівняно з простими словами, мають більшу семантичну, комунікативну та експресивну місткість, містять пізнавально-оцінну сему і, виступаючи мікрообразами контексту, допомагають відтворити емоційно насичену картину, напр.: *кінонебосхил, жидобандерівець, путінферштеєр*,

блогер-сталініст, зрадофіл, медіа-стайня, майдан-арбайтер, глядач-англофіл, невмійко-маніяк, фрік-“Оля”, Путін-ленд, народ-богоносець, Донбас-годувальник, стерво-корупціонер-лікар, се-паратист-нардеп, топ-корупціонер.

Характерологічна функція проявляється в новотворах для розкриття сутності людських характерів, типів, до яких прикута увага читача. Так, *Путлер* – вигадане прізвище Володимира Путіна через фашистську політику, яку він веде (ПУТін+гітЛЕР); *Ліліпутін* (ЛІЛІПут+ПУТІН) – через невеликий зріст Путіна. *Шоколадний король* – жартівливе, в окремих контекстах навіть дещо саркастичне найменування Петра Порошенка через підприємницьку діяльність, пов’язану із виготовленням і продажем солодошів.

Виступаючи джерелом мовленнєвого новаторства, неолексеми використовуються з художньо-виражальною метою і виконують **експресивну функцію**. Ураховуючи характер експресії, розмежовуємо **експресивно-оцінні** та **експресивно-емоційні** утворення. **Експресивно-оцінні** неологізми проявляють себе переважно через переосмислення значення слова. Так, лексема *орки* набуває нового, переносного значення “агресивні прибічники Партії регіонів” і вжита в текстах для передання настроїв хвилювання, жорстокості, насильного і непомірного ставлення до громадян. **Експресивно-емоційні** неологізми здебільшого утворені афіксацією, елементи якої є носіями певної додаткової семантики. Ці неолексеми, за своїми функціонально-семантичними ознаками близькі до жаргонізмів, часто функціонують у мові преси із саркастичним, зневажливо-іронічним відтінком, напр.: *випивончик, беркутня, договірняк, одобрямс, майданутий, нулячий, фейсбучний, майдаун, правосек*.

Оскільки основне призначення публіцистичного тексту – служити розв’язанню суспільно-політичних питань, активно впливати на читачів, переконувати у справедливості певної ідеї, спонукати їх до творчої діяльності, пропагувати прогресивні ідеї, учення, знання, то закономірно лексико-словотвірним інноваціям властива **функція впливу (імпресивно-вольова, прагматична)**. Вона характеризує неолексеми на зразок *Кисельов-ТБ, Арбузов-продакшн, алкомайдан, фрік-“Оля”, вишиватник, хунта, шароварицина, укроп, укр* (українець), *кримнашівка, рашинський, еврофобський*.

Креативно-авторську функцію в журналістському тексті виконують неолексеми оказіонального характеру. Вони залежать від контексту, створеного конкретним автором у конкретній комунікативній ситуації з метою експресивно-стилістичного впливу на адресата мовлення через незвичність, новизну та ненормативність таких слів (*не-читання, що-читання*).

Функція мовної гри виявляється в каламбурних інноваціях (утворених способом контамінації), якими характеризують політичних діячів, їх негативні дії (*Путлер, Луганда, Донбабве, беркутітушка, простітушка, айтітушка*) або відображають широкий спектр явищ (*олігархоніміка*). Такі неологізми супроводжуються негативною оцінкою, мають іронічний чи сатиричний ефект.

Таким чином, виявлені в періодиці новотвори є здебільшого іменниками-номінаціями осіб за фахом, характером діяльності, соціальною чи політичною належністю, назвами географічних об’єктів, часових проміжків, подій, явищ, процесів, рідше – прикметниками. Водночас неолексеми містять різноманітні емоційно-стилістичні відтінки (зазвичай зневажливо-іронічні та саркастичні).

Інновації багатofункціональні, вони демонструють динаміку української мови та її невичерпні виражальні можливості.

1. Клименко Н. Ф. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі : монографія / Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк. – К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2008. – 336 с.
2. Нелюба А. Лексико-словотвірні інновації. 2012–2013 : Словник / Анатолій Нелюба, Євген Редько. – Х. : Харківське історико-філологічне т-во, 2014. – 172 с.
3. Поліщук Н. О. Термінологічна лексика Майдану (на матеріалах газет “Дзеркало тижня”, “Українська правда”, “Газета по-українськи”, “Високий Замок”) / Н. Поліщук // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Проблеми української термінології. – 2014. – № 791. – С. 138–143.
4. Стишов О. А. Неологізація як один із визначальних виявів динамічних процесів у лексико-семантичній системі мови / О. А. Стишов // Мовознавство. – 2003. – Вип. 10. – С. 55–57.

ЕКОНОМІКА

ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА – УЧАСНИКА ЗЕД

Глушак Євгенія,
IV курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Гринів Л.В.,
кандидат економічних наук, доцент.

Метою даного дослідження є визначення теоретичних аспектів організації та стратегії ЗЕД при виході підприємства на зовнішні ринки та закріпленні своїх позицій на ньому.

У сучасних глобалізаційних умовах господарювання ЗЕД швидко розвивається, набуваючи нових рис і форм, тому існує необхідність постійного вивчення особливостей її організації.

Стратегія зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) підприємства є однією зі складових загальної стратегії підприємства і являє собою план розвитку підприємства стосовно діяльності, пов'язаної з виходом на зовнішній ринок, завоюванням бажаної частки ринку, розширенням та підтриманням своїх позицій.

Особливості стратегії ЗЕД поділяють на дві групи – загальні та специфічні (характерні) риси. Загальні риси є характерними не лише для стратегії ЗЕД, а й для інших видів стратегій. Характерні риси стратегії ЗЕД властиві лише даному виду стратегії і до них варто віднести: врахування пріоритетності ЗЕД підприємства, а також комплекс управлінських рішень щодо вибору найоптимальніших векторів ЗЕД та набір конкретних довгострокових заходів “завоювання” зовнішнього ринку в межах загальної стратегії підприємства [3].

Формування стратегії зовнішньоекономічної діяльності відбувається під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, які, у свою чергу, формують експортний потенціал підприємства, що є основою для формування стратегії [2].

Серед зовнішніх чинників формування стратегії ЗЕД науковці виділяють економічні, демографічні, політико-правові, соціокультурні, науково-технічні, природні [1, с. 65]. Тобто при розробці стратегії міжнародного маркетингу значну увагу необхідно приділити аналізу цих чинників кожного зарубіжного ринку, тобто провести PEST-аналіз.

Для прикладу, було проведено аналіз діяльності ТОВ “Дена Метал Україна”.

Товариство є дочірньою компанією датської компанії Dana Metal Denmark.

Предметом діяльності товариства є: виробництво продукції виробничо-технічного призначення з металу і металевого дроту, комплектування наборів кріплення для меблів, покриття готової продукції поліетиленовим порошком, реалізація виготовленої продукції.

Як свідчать фінансові показники діяльності, частка експортованого товару від загальної реалізації складає третину, а за останні три роки експорт товарів зріс на 27,3%, а імпорт – на 3,34%. Обсяги реалізації фірми збільшилися на 4,69% у 2014 році та на 13,54% у 2015 році. Але, не зважаючи на це, прибуток зменшився на 9,56% і 7,14% відповідно (рис. 1).

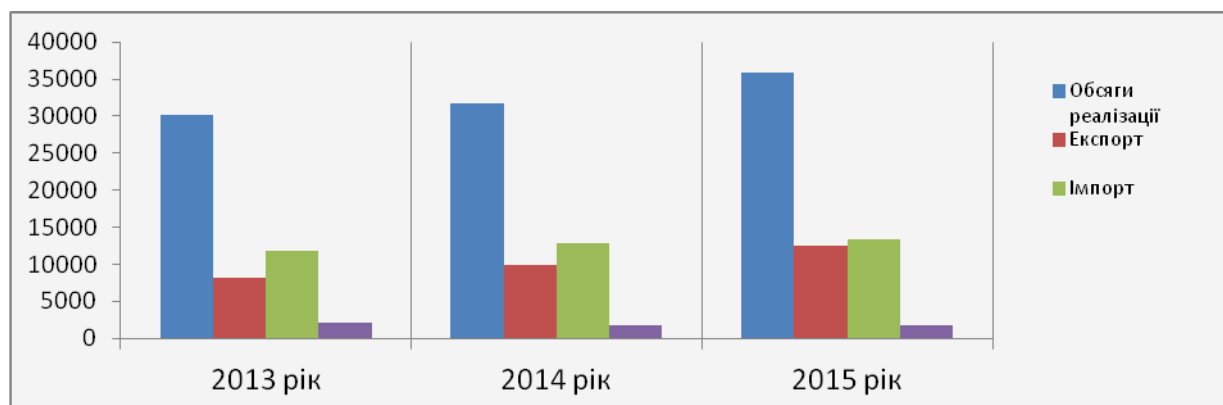

Рис. 1. Динаміка основних показників діяльності ТзОВ “Дена Метал Україна” у 2013–2015 рр.

Також було побудовано матрицю й проведено PEST-аналіз середовища ТОВ “Дена Метал Україна” методом експертних оцінок (рис. 2, табл. 1).

Політичні фактори	Економічні фактори
1. Нестабільність уряду 2. Можлива зміна податкового кодексу (суттєво знизить прибутки підприємства) 3. Високий рівень корупції (бар’єри для здійснення безперебійної ЗЕД) 4. Вступ України до ЗВТ дасть можливість збільшити експорт, але також можуть з’явитися іноземні фірми-конкуренти	1. Нестабільна із тенденцією до спаду економічна ситуація в країні 2. Курс національної валюти знижується (підприємство має можливість більше товарів експортувати) 3. Ціни на устаткування і сировину ростуть, що здорожчує продукцію 4. Ціни на енергоресурси зростають
Соціо-культурні фактори	Технологічні фактори
1. У зв’язку із військовою загрозою молодь виїжджає за кордон (старіння нації призведе до зменшення працездатного населення) 2. Низька платоспроможність українського населення 3. Постійна зміна смаків та вподобань кінцевого споживача 4. Наявність постійного попиту на товари, що виробляються	1. Наявність необхідного устаткування 2. Імпорт обладнання від материнської компанії. 3. Відсутність нової техніки 4. Наявність інноваційного продукту – кабелене-сучих систем EL-UP 5. Наявність єдиної в Україні технології покриття пластиком

Рис. 2. Матриця PEST для ТОВ “Дена Метал Україна”

Виявлені фактори зовнішнього середовища свідчать, що ТОВ “Дена Метал Україна” є підприємством із високим технологічним рівнем. Водночас економічні та політичні фактори більшою мірою чинять негатив на підприємство, тому що серед найбільш впливових з них більшість отримала негативну оцінку. Сумарна оцінка впливу дорівнює 3. А це означає, що реакція підприємства на стратегічні фактори зовнішнього середовища перебуває на середньому рівні.

Таблиця 1

PEST-аналіз для ТОВ “Дена Метал Україна”

	Вага	Оцінка	Зважена оцінка
Можливості			
Вступ України до ЗВТ	0,11	4	0,44
Попит на товари	0,15	5	0,75
Наявність устаткування	0,08	3	0,24
Інноваційний товар	0,06	1	0,06
Технологія покриття пластиком	0,14	4	0,56
Здешевлення гривні	0,08	2	0,16
Загрози			
Зміна податкової системи	0,14	3	0,42
Корупція	0,07	1	0,07
Ціни на устаткування та енергоресурси	0,06	2	0,12
Старіння нації	0,07	2	0,14
Відсутність нової техніки	0,04	1	0,04
Сумарна оцінка	1		3

Отже, для вдосконалення подальшої діяльності та для розвитку ЗЕД підприємству варто акцентувати увагу на подальшому розвитку технологій, адже це є однією з найсильніших сторін. Також при розробці стратегії необхідно враховувати такі чинники, як мінливий попит споживачів і нестабільну економічну та політичну ситуацію в країні. Можливим варіантом вдосконалення стратегії ЗЕД ТОВ “Дена Метал Україна” є пошук нових ринків збуту в тих країнах, де ще не представлено цю продукцію.

Як бачимо, даний вид аналізу є дуже важливим для підприємств, які мають на меті здійснення ефективної ЗЕД, адже він включає в себе комплекс факторів мікро- та макросередовища, які мають різний вплив на підприємство.

У сучасних умовах глобалізації економічних відносин перед вітчизняними підприємствами постало питання консолідації в міжнародний економічний простір. Лише розробка конкретного плану заходів і ефективна стратегія ведення ЗЕД дозволить вітчизняним підприємствам визначитися з основними видами дій щодо виходу на зовнішні ринки та закріпити свої позиції як конкурентоспроможних господарюючих суб'єктів.

1. Баула О. В. Особливості формування стратегія зовнішньоекономічної діяльності підприємства в сучасному глобалізаційному просторі / О. В. Баула, А. В. Сачук // Матеріали за ІХ-а міжнародная научная практичная конференция “Настоящие исследования и развитие – 2013”. – София: “Бял ГРАД-БГ” ООД, 2013. – Т. 7 : Экономика. – С. 64–68.
2. Соколовська В. М. Формування експортного потенціалу підприємства в сучасних умовах господарювання / В. М. Соколовська // Ефективна економіка. – 2009. – № 2. – С. 18–25.
3. Циганкова Т. М. Міжнародний маркетинг: теоретичні моделі та бізнес-технології : монографія / Т. М. Циганкова. – К. : КНЕУ, 2004. – 400 с.

ОЦІНКА РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Євчук Христина,
II курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Ємець О.І.,
кандидат економічних наук, доцент.

Сьогодні більшість українських підприємств переживають глибокий спад виробництва і знаходяться в критичному стані або на межі банкрутства.

Вихід підприємства з кризового стану передбачає, у першу чергу, ефективне використання фінансових, матеріальних, трудових, інформаційних, техніко-технологічних, екологічних та ін. ресурсів. З точки зору процесів глобалізації та стратегічного розвитку, саме стан цих ресурсів та підприємницьких можливостей підприємства, який забезпечує стабільне функціонування та динамічний розвиток, являє собою економічну безпеку підприємства. Отже, економічна безпека підприємства передбачає стійкий розвиток (тобто збалансований і безупинний), що досягається за допомогою ефективного використання всіх видів ресурсів і підприємницьких можливостей для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам).

Для забезпечення ефективного функціонування підприємств у сучасних динамічних умовах необхідні відповідні підходи, що дозволять проводити моніторинг діяльності з точки зору забезпечення та підтримки економічної безпеки підприємства.

В умовах недостатньо розвинутого інформаційно-аналітичного забезпечення, що притаманне майже кожному вітчизняному підприємству, методика оцінки рівня фінансової безпеки, на нашу думку, має спиратися на традиційні показники, які використовуються у плануванні, обліку та аналізі господарської діяльності підприємства. Одними з найбільш поширених наразі є показники оцінки фінансового стану підприємства, які відображають стан фінансово-господарської діяльності підприємства, наявність, розміщення, використання та рух ресурсів підприємства.

Враховуючи той факт, що економічна безпека підприємства і, зокрема, фінансова безпека, як одна з її складових, являє собою комплексне поняття, що викликає необхідність побудови інтегрального показника рівня фінансової безпеки підприємства. На нашу думку, логічної завершеності і достатньої об'єктивності результатів аналізу можна досягти, тільки якщо з'єднати в загальний синтетичний показник основні коефіцієнти, що характеризують фінансово-господарську діяльність підприємства.

На основі узагальнення надбань окремих авторів ми запропонували такі етапи діагностики рівня фінансової безпеки підприємства:

1) визначення переліку фінансових показників, що можуть бути використані для проведення діагности фінансової безпеки підприємства і які можливо розрахувати на основі даних відкритої бухгалтерської звітності: форми 1 “Баланс” та форми 2 “Звіт про фінансові результати”;

2) проведення нормування значень обраних показників;

3) розрахунок інтегральних показників рівня фінансової безпеки підприємства. Такий розрахунок пропонується здійснити шляхом згортання показників фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності в єдиний показник за допомогою графічного методу. Згідно з графічним методом інтегральний показник визначається як площа багатокутника, число вершин якого відповідає числу приватних характеристик, що враховуються;

4) за допомогою отриманих значень інтегральних показників можливо охарактеризувати рівень фінансової безпеки підприємства.

На основі розрахованих даних було побудовано діаграму “Павук”, яка дає можливість наочної інтерпретації отриманих результатів, що дозволяє швидко визначити поточний стан фінансової безпеки підприємства, до якого варто прагнути.

Проведене дослідження дозволяє нам зробити ряд висновків:

- сьогодні фінансова безпека є однією з найбільш актуальних і значущих, проте наукові підходи та методичне забезпечення щодо оцінювання рівня фінансової безпеки підприємств потребують подальшого дослідження і вдосконалення;

- напрямки вдосконалення оцінки фінансової безпеки підприємств є індивідуальними – їх необхідно вести шляхом відбору необхідних для конкретного суб’єкта фінансових коефіцієнтів та побудови інтегрального зведеного показника, який може бути покладено в основу подальшого оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства;

- для об’єктивного оцінювання фінансової безпеки підприємств пропонується вимірювати відносно нормального та критичного значення інтегральний показник та аналізувати його зміни у динаміці;

- практичне застосування оцінки фінансової безпеки підприємств дозволить отримувати об’єктивну інформацію щодо фінансового стану підприємства та визначати конкретні напрями підвищення рівня їх фінансової безпеки.

1. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення [Текст] : монографія / Т. Г. Васильців. – Львів : Арал, 2008. – 384 с.
2. Ільяшенко С. М. Складові економічної безпеки підприємства і підходи до їх оцінки [Текст] / С. М. Ільяшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3. – С. 12–19.
3. Отенко І. П. Економічна безпека підприємства [Текст] : навч. посіб. / І. П. Отенко, Г. А. Іващенко, Д. К. Воронков. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012. – 256 с.
4. Клопов І. О. Управління економічною безпекою промислового підприємства [Електронний ресурс] / Клопов І. О. – Режим доступу : www.URL: http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2011/eco_2011_1/2011_1/043-52.pdf.

КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ЦІЛЕЙ РЕГІОНУ

Кондратюк Наталія,
V курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Дмитришин Л.І.,
доктор економічних наук, професор.

Відкритість економіки і глобальна конкуренція визначають необхідність створення регіональних умов для забезпечення конкурентоспроможності, залучення інвестицій, інновацій, робочої сили та інших чинників виробництва. Внаслідок цього регіон повинен реалізовувати проактивну поведінку в нестабільному і невизначеному зовнішньому середовищі, розробляти і впроваджувати стратегічні цілі й стратегії свого розвитку, тобто здійснювати стратегічне управління [3].

Дослідженню аспектів формування стратегічних цілей розвитку регіону присвячені праці таких вітчизняних і зарубіжних авторів, як У. Айзард, Р. Акофф, І.С. Благун, І.Г. Бурдак, З.С. Варналій, А.Л. Гапоненко, І.Є. Галушак, В.М. Геєць, Т.В. Голікова, А.Г. Гранберг, Х. Дейлі, М.І. Долішній, М.В. Жук, І.Т. Зварич, Н.Я. Калюжнова, В.Ю. Керецман, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, В.Н. Лексин та ін. Проте низка питань, пов'язаних з нечітким формулюванням цілей, їх слабкою структуризацією і взаємозв'язком за рівнями управління, недостатнім узгодженням між собою, все ще не знайшли належного відображення в наукових працях.

Формування стратегічних цілей ґрунтується на принципах, які впливають з властивостей регіону як організації, системи, об'єкта й суб'єкта стратегічного управління [1]. До них відносять:

- принцип партнерства органів влади, підприємців і населення при організуючій ролі держави;
- принцип керованого розвитку регіону й провідної ролі управлінських цілей;
- принцип опосередкованої керуючої дії на умови розвитку економіки;
- принцип багаторівневості (ієрархії) цілей регіонального розвитку;
- принцип реалізації цілей на базі концепції збалансованої системи показників (ЗСП).

Стратегічні цілі на рівні регіону в цілому інтегруються й представляються органами управління з урахуванням цілей зацікавлених сторін і приймають форму управлінських цілей. Регіон, займаючи середнє положення в ієрархії економічних систем, об'єктивно формує піраміду цілей трьох рівнів:

- 1) макроекономічні цілі регіону як підсистеми національної економіки;
- 2) мезоекономічні цілі регіону як системи;
- 3) мікроекономічні цілі регіону в розрізі складових його елементів [2].

Система формування і реалізації стратегічних управлінських цілей розвитку регіону може бути представлена моделлю стратегічного управління у вигляді таких етапів:

1. На першому етапі формування стратегічних цілей здійснюється у вигляді трансформації бачення й місії регіону в макроцілі та стратегії розвитку територіальних формувань.

2. Другий етап полягає у трансформації стратегії макрорівня в цілі мезорівня.

3. На третьому етапі відбуваються комунікація, деталізація цілей і стратегій мезорівня.

4. Четвертий етап пов'язаний з формуванням цілей і стратегій мікрорівня.

5. Для реалізації стратегічних цілей необхідно трансформувати стратегії в стратегічні плани, програми, заходи (п'ятий етап).

6. На шостому етапі здійснюється реалізація й адаптація цілей і стратегій шляхом виконання і коректування стратегічних програм, заходів [5].

На основі дослідження сучасних проблем формування стратегічних цілей складних систем встановлено необхідність ґрунтового аналізу як цілей макрорівня, тобто національних, так і цілей економічних підсистем (регіонів), що формують цю складну національну систему, причому, зважаючи на сучасні мінливі та невизначені умови розвитку, макроекономічні цілі повинні орієнтуватися на передбачення, попередження, проактивну поведінку, тобто це мають бути стратегічні цілі [4].

1. Бурдак І. Г. Новітні шляхи фінансової політики України / І. Г. Бурдак. – К. : Фенікс, 2009. – 144 с.
2. Галушак І. Є. Моделювання цілей розвитку регіону / І. Є. Галушак // Моделювання регіональної економіки : збірник наукових праць. – Івано-Франківськ : Плай, 2009. – № 1 (13). – С. 232–238.
3. Галушак І. Є. Формування стратегічних цілей економічного розвитку регіону / І. Є. Галушак // Бізнес-інформ. – Х., 2011. – № 10. – С. 21–24.
4. Долішній М. І. Актуальні проблеми регіональної економіки в Україні / М. І. Долішній, С. М. Злупко // Регіональна економіка. – 2003. – № 3. – С. 7–17.
5. Жук М. В. Регіональна економіка / М. В. Жук. – К. : Академія, 2008. – 415 с.

ЕКОНОМІЧНІ ПОГЛЯДИ ІВАНА ФРАНКА: ДУМКА СУЧАСНИКА

Курей Оксана,

V курс, економічний факультет.

Науковий керівник – Ціжма Ю.І.,

кандидат економічних наук, доцент.

Серед видатних діячів суспільно-політичного та наукового життя Західної України кінця XIX – початку XX століття особливо наполегливістю, всебічним розвитком та незчисленною кількістю економічних праць відзначився письменник, публіцист, економіст, філософ, історик та політик – Іван Якович Франко (1856–1916), відомий українцям як поет та письменник, але далеко не всім своїми блискучими економічними знаннями та судженнями. Цього року відзначаємо 160 років від дня його народження і 100-річчя його смерті.

Однією з важливих складових у творчості Великого Каменяра є висвітлення актуальних економічних питань, гострих соціально-економічних проблем, господарської динаміки і трансформації. Причому цей аспект притаманний не лише його економічним дослідженням, а й художнім творам, в тому числі і поезії.

Іван Франко, як письменник, є одним із найбільш досліджуваних вітчизняними вченими. Найглибше проблематику економічних пошуків Івана Франка вивчали Д. Вірник, Є. Голубовська, С. Злупко, Л. Корнійчук, І. Басса, Я. Кульчицький, В. Студінський та інші.

Іван Франко відзначився в різних ділянках економічної науки, що найтісніше пов'язане із практичним процесом підвищення добробуту народу. Через те він постійно проявляв інтерес до української економічної думки різних історичних епох, намагався висловлювати свою думку з приводу наукового доробку окремих українських економістів.

Ринок є насамперед середовищем, котре формує клімат у суспільстві і в рамках якого відтворюються та існують відносини як на рівні виробництва, так і на рівні міжособистісних стосунків. Такі висновки можна зробити, заглибившись у творчість Івана Франка, де показано всю складність, невизначеність та неоднорідність життєвого буття в різних його вимірах [3].

Письменник аналізує стан найманого працівника крізь призму поняття додаткової вартості й трудової теорії вартості, зокрема суперечності між роботодавцями та робітниками. Кожен робітник бажає якнайдорожче продати себе, тобто свою робочу силу, а капіталіст прагне отримати найбільший прибуток за рахунок збільшення рівня експлуатації. Так, І. Франко у статті “Що нас єднає, а що розділяє?” зазначає, що “зараз усе тримається на егоїзмі, отже, він мусив кожного формувати у цьому напрямі, подібно як стрімка ріка торує собі річище в напрямі своєї течії. Ця людська риса, вироблялась протягом довгих років життя і досвіду...” [1].

У посібнику “Розмови про гроші і скарби” І. Франко торкнувся суті й закономірності виникнення і ролі грошей в обміні, виклав своє розуміння основних функцій грошей, детально розглянув гроші у їх функціях, всебічно і доступно з'ясував закономірності розвитку грошей від зливків, які йшли на вагу, до паперових грошей із їх національною формою, державними знаками і примусовим курсом, розкрив суть грошей у здійсненні операцій лихварського і торговельного капіталів у докапіталістичну добу [2].

У багатогранній науковій та публіцистичній спадщині І. Франка окреме місце належить статистиці. Письменник досить глибоко і ґрунтовно вивчає статистичні дані, здійснює їх аналіз та використовує результати у написанні творів різного напрямку та жанру. “Вся вартість статистичних виводів, – зазначає І. Франко у статті “Статистика яко метода і яко наука”, – залежить в першій лінії од правдивості первісних даних статистичних” [1].

Питання відносин власності, особливо в аграрному секторі, є ключовим у багатьох творах І. Франка як одна з найбільш болючих проблем суспільства. Так, у статті “Земельна власність у Галичині” зазначено, що все починає “сю справу від “грунту”, себто від земельної власності, яка

будь-що-будь являється досі головною віссю, довкола котрої обертаються всі наші крайові відносини” [1].

Додає честі І. Франку також і те, що він не захищає усупільнення власності та підприємницького інтересу. Вчений стверджує, що особистий інтерес громадян повинен збігатися і підпорядковуватись інтересу усїєї громади, держави та нації. У своїй “Народній програмі” він слушно зауважує, що “весь народ буде заможний тоді, коли кожний член його буде заможний”.

Утвердження безперервності розвитку української економічної думки та врахування етнопсихологічних особливостей, а також міжнародних впливів є найціннішим у поглядах Івана Франка. Вчений-енциклопедист у своїх оцінках і судженнях був об’єктивний, незважаючи на те, до яких суспільно-світоглядних орієнтацій належав той чи інший економіст. Для Івана Франка національний інтерес був завжди головним, а тому з таких позицій він аналізував розвиток української економічної думки, її теорії та постаті.

Він зумів гармонійно поєднати в економічній складовій своєї великої творчої спадщини широке коло соціальних проблем, які породжувалися саме в господарській та політичній системі держави.

1. Злупко С. М. Іван Франко і економічна думка світу / С. М. Злупко. – Львів : Вид. центр Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2006. – 413 с.
2. Кульчицький Я. В. Філософія економічних систем у науковій спадщині Івана Франка / Я. В. Кульчицький // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.7 – С. 394–398.
3. Студінський В. Економічний аспект творчості Івана Франка (спроба системно-порівняльного аналізу) / В. Студінський // Українське літературознавство. – 2010. – Вип. 72. – С. 15–20.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА

Мандзюк Ганна,
ІІІ курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Гнатюк Т.М.,
кандидат економічних наук, доцент.

В основі господарської діяльності будь-якого виробничого підприємства є процес виробництва продукції. Безперервний випуск продукції згідно з виробничими програмами і господарськими планами потребує систематичного здійснення витрат певних матеріальних, нематеріальних та грошових витрат, що, у свою чергу, пов’язано з процесом визначення собівартості виробництва продукції.

Витрати є важливою і непростю економічною категорією, від повноти, своєчасності та правильності відображення якої в обліку залежить об’єктивність інформації про результати діяльності підприємства. Дані обліку витрат є основою формування цінової політики підприємства, оцінки технологічного й організаційного рівня виробництва, а також визначення фінансового результату та ефективності функціонування підприємства. Для забезпечення продуктивної діяльності підприємства управлінському апарату потрібно володіти оперативною, повною та достовірною інформацією про величину, склад і місце виникнення витрат на підприємстві.

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємств зазначені у Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 16 “Витрати” та Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”.

Витрати звітного періоду – це зменшення активів або збільшення зобов’язань, які відповідно призводять до зменшення власного капіталу підприємства (як виняток розцінюється вилучення або розподіл капіталу між власниками), за умови, що ці витрати можна достовірно оцінити [1]. Слід зауважити, що П(С)БО 16 має загальний характер, не враховує особливості кожної галузі виробництва і фактично призначене для регламентації фінансового обліку та формування показників фінансової звітності. Проте саме поняття обліку витрат є більш широким, ніж звичайна реєстрація фактів, подій і явищ у ретроспективі. Воно є об’єктом управління та адміністрування господарських процесів підприємства та включає процес формування інформаційної системи вибору оптимальних управлінських рішень із множини альтернатив.

Витрати можна класифікувати за:

- видами продукції, робіт, послуг;
- місцем виникнення витрат;
- календарними періодами;
- способом перенесення вартості на продукцію;
- ступенем впливу обсягу виробництва на рівень витрат.

Окрім перелічених класифікаційних ознак можна виділити поділ витрат на:

- витрати виробництва, цеху, дільниці, служби;
- витрати на валову, товарну, реалізовану продукцію;
- витрати на виріб, типові види виробів, групи однорідних виробів, разові замовлення;
- витрати поточні, одноразові;
- витрати прямі, непрямі, умовно-змінні, умовно-постійні;
- витрати виробничі та невиробничі;
- витрати за економічними елементами, витрати за статтями калькуляції.

Загальна сума понесених підприємством витрат у процесі виробництва та реалізації продукції являє собою собівартість продукції – базовий показник виробничо-господарської діяльності підприємства [2, с.114–115]. Собівартість реалізованої продукції формується з виробничої собівартості продукції, реалізація якої була здійснена у звітному періоді, нерозподілених постійних витрат та наднормативних виробничих витрат.

За П(С)БО 16 основними складовими виробничої собівартості є: прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати, змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати.

Також для достовірного визначення суми виробничої собівартості продукції необхідно зменшити її на справедливую вартість супутньої продукції, яка реалізується, а також на вартість супутньої продукції в оцінці можливого її використання, що використовується на підприємстві [1].

Виробничі витрати обліковуються за допомогою одного з методів, які забезпечують складання достовірних калькуляцій собівартості, відповідають вимогам і специфіці окремих виробництв та дозволяють організувати ефективний контроль за зниженням витрат на виробництво [2, с.115].

На підприємствах застосовують різноманітні методи обліку витрат та визначення собівартості продукції залежно від виду виготовлюваної продукції, технологічної складності її виготовлення та певних організаційних особливостей. Вітчизняними науковцями виокремлюються чотири основні методи, а саме: попроцесний, попередільний, позамовний та нормативний.

Така класифікація сформувалася на двох різних принципах, що є її суттєвим недоліком, адже у ній поєднані принцип поділу витрат за об'єктами обліку (переділами, процесами, замовленнями) і принцип поділу витрат за способами контролю.

Попри певні відмінності у характеристиках та сферах застосування вищеперелічених методів, використання кожного з них забезпечує виконання таких завдань:

- групування витрат виробництва за центрами витрат і за видами продукції;
- визначення витрат за їх видами у розрізі елементів витрат і статей калькуляції;
- обчислення собівартості одиниці продукції;
- здійснення контролю за витратами;
- визначення й оцінка результатів діяльності виробничих підрозділів та підприємства в цілому.

Оскільки виявлення відхилень від норм та їх облік є характерним не тільки для нормативного методу обліку, пропонується сформувати класифікацію методів, застосовувавши єдиний принцип – спосіб групування витрат на виробництво за окремими об'єктами обліку [3].

Згідно з Планом рахунків бухгалтерського обліку витрати, понесені на виробництво продукції, обліковуються на рахунку 23 – “Виробництво”. За дебетом цього рахунка протягом звітного періоду відображаються всі виробничі витрати (як прямі, так і розподілені непрямі), а по кредиту – фактичну виробничу собівартість випущеної з виробництва готової продукції, а також вартість поворотних відходів та виробничого браку.

На 23 рахунку аналітичний облік можна вести за видами виробництв, за статтями витрат і видами або групами продукції, що випускається. У разі необхідності на великих підприємствах аналітичні рахунки можуть відкриватися за структурними підрозділами підприємства (центрами витрат і відповідальності).

Для обліку витрат на організацію, обслуговування та управління цехами (дільницями) призначений рахунок 91 – “Загальновиробничі витрати”. За дебетом цього рахунка непрямі витрати накопичуються, а за кредитом такі витрати розподіляються пропорційно до обраної бази розподілу та списуються на рахунки 23 “Виробництво” та 90 “Собівартість реалізації”.

Останнім завершальним етапом обліку витрат на виробництво є зведений облік або узагальнення витрат за статтями калькуляції, елементами, цехами та видами виробів. Узагальнення витрат здійснюється в певній послідовності, базуючись на зведених даних, які формуються у результаті оброблення первинної документації [3, с.131].

Отже, організація і здійснення обліку витрат як єдиної інформаційної системи забезпечує формування множини альтернативних управлінських рішень для менеджменту виробничого підприємства. Основними регламентними нормами для належної організації і здійснення обліку витрат поряд з П(С)БО 16, НП(С)БО 1 та ПКУ мають стати:

– “Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості” № 373, розроблені Державним інститутом комплексних техніко-економічних досліджень (ДІП ДІКТЕД) у відповідності з вимогами національних стандартів бухгалтерського обліку і нормативно-законодавчої бази України станом на 01.01.2007 р.;

– “Методичні рекомендації з формування складу витрат на порядку їх планування у торговельній діяльності”, затверджені Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України 22.05.02 р., № 145;

– Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств, затверджені Міністерством аграрної політики України № 132 від 18.05.2001 р., та галузеві регламенти.

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 “Витрати”, Наказ Міністерства фінансів від 31.12.99 р. № 318 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.
2. Терещенко Л. О. Інформаційні системи і технології в обліку : навч. посіб. / Л. О. Терещенко, І. І. Матієнко-Зубенко. – К. : КНЕУ, 2003. – 187 с.
3. Добровський В. М. Управлінський облік : навч. посіб. / Добровський В. М., Гнилицька Л. В., Коршикова Р. С. ; за ред. В. М. Добровського. – К. : КНЕУ, 2005. – 278 с.

МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Микитюк Оксана,
V курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Щур Р.І.,
кандидат економічних наук, викладач.

Питання фінансового забезпечення інноваційної діяльності є надзвичайно важливим та актуальним, і водночас добре відомим як таке, що вирішується надзвичайно складно. Механізм фінансового забезпечення інноваційного розвитку регіону – це система фінансових відносин із приводу фінансового забезпечення та фінансового регулювання інноваційного розвитку регіону, об’єднана певною організаційною структурою.

Івано-Франківська область входить до складу регіонів, у яких існує великий інноваційний потенціал, щоб ефективніше його використовувати, потрібно розробити чіткий, стабільний, адаптований до сучасних ринкових умов механізм фінансування інноваційної діяльності. Проаналізуємо традиційні форми фінансового забезпечення інноваційної сфери Прикарпатського регіону: самофінансування, кредитування, зовнішнє фінансування.

В Івано-Франківській області протягом 2009–2014 рр. динаміка питомої ваги власних коштів підприємств у загальній сумі витрат на фінансування інновацій була досить нестабільною. Так, якщо в 2010 році частка самофінансування досягла тільки 1,2%, то в 2011 році – 84%, тобто підприємства майже повністю фінансово забезпечували себе самостійно. Обсяги фінансування за рахунок власних коштів в 2013 році становили 151 млн грн, а в 2014 році у 2 рази зменшилися – 79 млн грн [1].

Наступна форма фінансового забезпечення – зовнішнє фінансування (кошти державного та місцевого бюджетів, вітчизняних та іноземних інвесторів, кошти позабюджетних фондів, інші джерела). Протягом 2009–2014 рр. найбільші обсяги зовнішнього фінансування інновацій зафіксовано в 2010 році (2 065 млн грн), а найменші в 2014 році – 2,7 млн грн [1].

Щодо кредитування інноваційної діяльності регіону, то найбільша сума кредитних коштів за 2010–2014 рр. (2011 р. через брак інформації не аналізуємо) була залучена у 2013 році (254,8 млн грн), або вони становили 52,1% від загальної суми витрат на фінансування інновацій області. В усіх інших випадках частка кредитів незначна. Кредити для здійснення інноваційної діяльності використали підприємства міст Івано-Франківська (10,2% загального обсягу інноваційних витрат), Калуша (38,9%) та Галицького району (14,2%) [2].

До механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку регіону відносять певні фінансові важелі: стимули та санкції. Розглянемо основний фінансовий стимул, який використовує держава – пряме державне фінансування.

Простежимо взаємозалежність між обсягами державного фінансування інноваційних програм в Україні й обсягами державної участі в інноваційних проектах у Івано-Франківській області за 2010–2014 рр. Так, незважаючи на значне зростання державних інвестицій в інновації у 2010–2012 рр., Івано-Франківська область не отримувала коштів на інновації взагалі. Тільки у 2014 році Івано-Франківській області було виділено 175,5 тис. грн, сума є надзвичайно малою для активізації інноваційних процесів у регіоні. Вважаємо таку ситуацію неприпустимою, адже важко уявити, що жодне підприємство не потребувало в зазначений період бюджетних асигнувань на інновації [1].

Державна підтримка інноваційної діяльності може здійснюватись у формі сприятливої податкової політики. На жаль, в Україні не тільки не діє системна підтримка податкового стимулювання інноваційної діяльності, а й взагалі практично відсутнє будь-яке стимулювання. Наразі тільки дві норми Податкового кодексу України (дані – ПКУ) частково сприяють певним видам інноваційної діяльності: звільнення від операції із ввезення на митну територію України устаткування, яке працює на відновлювальних джерелах енергії, енергозберігаючого для виробництва альтернативних видів палива (п. 16 ст. 197 ПКУ); з 1.01.13 року до 1.01.23 року, платник податків, який відповідає певним критеріям має право застосовувати ставку податку на прибуток підприємств 5% (п. 15 підрозділу 10 розділу XX Перехідні положення ПКУ) [2].

Програма розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності Івано-Франківської області до 2020 року визначає основні напрями механізму фінансового забезпечення: фінансово-кредитна підтримка суб'єктів господарювання, які реалізують або планують реалізувати інвестиційні проекти інноваційного спрямування, надаватиметься шляхом часткового (до 50%) безвідсоткового кредитування; фінансова підтримка наукових розробок у пріоритетних напрямках інноваційної діяльності області та інвестиційних проектів інноваційного спрямування, включених до планів реалізації Стратегії розвитку Івано-Франківської області на відповідний період, здійснюватиметься на безповоротній основі [3].

Отже, ні держава, ні регіон не задіює повністю всі елементи механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку, а кроки, зроблені владою сьогодні в напрямі стимулювання інноваційної сфери, є непослідовними та не принесли бажаних результатів.

1. Наука, технології та інновації в Івано-Франківській області [Електронний ресурс] / Головне управління статистики у Івано-Франківській області. – Режим доступу : <http://ifstat.gov.ua>.
2. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Програма розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності Івано-Франківської області до 2020 року від 25.12.2015 року [Електронний ресурс] / Івано-Франківська обласна рада. – Режим доступу : <http://www.if.gov.ua>.

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ОЦІНКИ РІВНЯ І ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Плешка Ярослава,
V курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Дмитришин Л.І.,
доктор економічних наук, професор.

Дослідження рівня життя населення було завжди актуальною темою, оскільки стосувалося безпосередньо основних пріоритетів суспільного розвитку людської цивілізації. Рівень життя населення як соціально-економічна категорія являє собою рівень і ступінь потреб людей у матеріальних благах, побутових і культурних послугах. Тому аналіз життєвого рівня населення дає можливість визначити основні напрямки вдосконалення соціально-економічної політики держави.

Теорія рівня та якості життя населення досліджувалася вітчизняними і закордонними вченими: О.І. Амошею, Д.П. Богинею, П.Т. Бубенко, М.І. Долішнім, В.В. Онікієнком, С.І. Дорогунцовим, В.С. Пономаренком, М.О. Кизимом, Е.М. Лібановою, С. Валентеєм, А. Дауренбековим, В.Ф. Майером, В. М. Жеребіним, Т.С. Клебановою, О.В. Кузнецовою, В.О. Мандибурою, Н.М. Рімашевською, О.Ф. Новиковою, В.Я. Райциним, О.Є. Суриковим та ін.

Рівень життя – багатогранне явище, що залежить від безлічі різноманітних причин, починаючи від теорії, де проживає населення, тобто географічних факторів, і закінчуючи загальною соціально-економічною й екологічною ситуацією, а також станом політичних справ у країні [17, с.245].

Основним показником, який офіційно використовується фахівцями ООН для зіставлення оцінки рівня і якості життя населення у різних країнах світу, є індекс людського розвитку (ІЛР). Він являє собою інтегральну оцінку трьох складових компонент, що характеризують довголіття, рівень освіти і доходів населення країн світу.

Так, при розрахунках ІЛР регіонів країни використовуються окремі показники, які оцінюють випадкові імовірнісні явища, а не базові характеристики рівня і якості життя населення.

Наразі єдиним узагальнюючим показником, який характеризує рівень розвитку регіонів і розраховується органами державної статистики, починаючи з 1996 року, є показник валової доданої вартості.

Аналіз основних показників рівня життя населення в Україні засвідчує, що всі вони мають неоднакову спрямованість соціально-економічної системи України у зміні показника рівня життя населення за останні п'ять років. Негативно на життєвому рівні населення відбивається зростання середнього рівня цін, зменшення площі життєвого фонду. Однак одночасно з цими процесами відбувається зростання частки ВВП, що споживається безпосередньо населенням, зростання середнього рівня заробітної плати тощо.

Державне регулювання соціальних процесів – вплив органів державної влади за допомогою різноманітних засобів (форм, методів, інструментів) на розвиток соціальних відносин, умови життя та праці життя населення. Розглядаючи питання світового досвіду щодо регулювання соціальних процесів, варто зазначити, що соціальна політика будь-якої держави, в тому числі України, включає:

1. Вирішення проблем безробіття та забезпечення ефективної зайнятості.
2. Розподіл і перерозподіл доходів населення.
3. Створення системи соціального захисту населення.
4. Захист навколишнього середовища тощо.

Вирішення проблем соціальної політики та соціальної сфери має бути пов'язане з виробленням Україною власної моделі регулювання соціально-економічних процесів з урахуванням досвіду зарубіжних країн.

1. Базилевич В. Д. Макроекономіка : підручник / Базилевич В. Д. – К. : Знання, 2005. – 851 с.
2. Перехідна економіка / Геєць В. М., Панченко Є. Г., Лібанова Е. М. та ін. ; за ред. В. М. Гейця. – К. : Вища школа, 2003. – 591 с.

3. Пономаренко В. С. Рівень і якість життя населення України : монографія / Пономаренко В. С., Кизим М. О., Узунов Ф. В. – Х. : ІНЖЕК, 2003. – 226 с.
4. Основні показники рівня життя населення (2006 р.) // Праця і зарплата. – 2006. – № 26 (липень). – С. 2.
5. Хаустова В. С. Міжнародний порівняльний аналіз рівня та якості життя населення країн світу / Хаустова В. С., Узунов Ф. В. // Вісник ДонДУЕТ. – 2003. – № 4 (20). – С. 47–55.

РОЗВИТОК ТОВАРНИХ БІРЖ В УКРАЇНІ

Саїв Ілона,
V курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Криховецька З.М.,
кандидат економічних наук, доцент.

Світовий досвід свідчить, що в сучасних ринкових умовах серед організаційних форм торговельної діяльності важливе місце посідає біржова торгівля. Товарна біржа є однією з головних складових ринкової економіки, без розвитку й удосконалення якої навряд чи можна говорити про повноцінний розвиток ринку в нашій країні. Проблемні питання становлення та розвитку біржового товарного ринку в Україні знаходяться в полі зору вітчизняних науковців. Однак сучасні економічні реалії вимагають поглибленого вивчення питань стратегічного розвитку товарних бірж з метою формування цілісного, ефективного біржового товарного ринку України, що здатен інтегруватися до світового біржового простору.

В Україні й досі триває процес формування національного біржового товарного ринку, який супроводжується суттєвими протиріччями і відбиває основні проблеми розвитку економіки країни в цілому.

Рис. 1. Кількість бірж в Україні 1992–2015 рр.

Як бачимо з рис. 1, простежується динаміка зростання кількості бірж в Україні з кожним роком. Так, станом на 1 січня 2013 року було зареєстровано 574 біржі. При цьому повноцінно функціонувало з них менше половини. Станом на початок 2015 року в Україні (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополь та частини зони проведення антитерористичної операції) налічується 555 (без урахування фондових бірж), з яких: універсальних – 104 (18,74%), товарних і товарно-сировинних – 391 (70,45%), агропромислових – 24 (4,32%), інших – 36 (6,49%). Ефективно змогли функціонувати лише 11 з них [2]. Однак навіть ця кількість є занадто високою для країни з такою територією й обсягом бізнес-

угод. Варто зазначити, що у багатьох країнах світу функціонує тільки одна біржа, наприклад, Швеція, Швейцарія, Нідерланди; в Англії – 5 бірж, а у США – 30 товарних [3, с.135].

Таке інтенсивне кількісне зростання біржової мережі не впливає на якісний рівень розвитку біржової діяльності, який в Україні залишається низьким. Велика кількість товарних бірж передовсім зумовлена відсутністю будь-яких фінансових вимог до їх статутного капіталу, до технічного та технологічного забезпечення. Насамперед, це недосконалість вітчизняного законодавства, за яким біржі створюються в Україні як неприбуткові організації, а у світі вони мають організаційно-правову форму АТ, здійснюючи публічні емісії (ІРО), отримують фінансування на фондових ринках і виплачують дивіденди. Така структура забезпечує формування ресурсів для якісної організації торгівлі з використанням новітніх ІР-технологій та засобів зв'язку.

Крім того, на тлі загального збільшення обсягу реалізованих товарів через біржу, обсяг продажу небіржових товарів має тенденцію до скорочення, і зменшується обсяг торгівлі транспортними засобами, непродовольчими товарами, земельними ділянками, в окремі роки нерухомістю, що є позитивним явищем. Підсилення такої тенденції в майбутньому сприятиме гармонізації вітчизняного біржового обороту з товарно-груповими параметрами світового біржового ринку. Щодо товарної структури біржового товарного ринку у 2014 р. слід зазначити, що, незважаючи на позитивну динаміку окремих груп біржових товарів, частка таких небіржових товарів, як нерухомість, становила 9%, продовольчих товарів – 7%, проте невелика частка біржових товарів, таких як паливо, метали.

Основними факторами, що впливають на процес становлення біржового товарного ринку в Україні, є такі: недосконалість нормативно-правової бази; відсутність активного використання деривативів для хеджування цінних ризиків; непрозорість ринку; відсутність біржової культури; політична ситуація, погіршення економічного стану у зв'язку з конфліктом на сході країни.

Для покращення ситуації на біржовому ринку, на нашу думку, доцільно запропонувати такі заходи щодо реформування і покращення біржової діяльності: значно скоротити чисельність бірж, лишивши лише постійно функціонуючі зі значною кількістю угод та обсягів торгів; забезпечити ефективне регулювання, контроль та координацію біржової діяльності шляхом створення комісії з регулювання біржового товарного ринку України; підвищити рівень біржової культури та відроджувати історичні традиції біржової діяльності; забезпечити прозорість біржової діяльності; впроваджувати нові інформаційні технології в біржову діяльність, а саме електронні торги. Запропоновані заходи, на нашу думку, мають покращити інвестиційну діяльність у країні, підвищать товарообіг і сприятимуть виходу економіки країни з тіні. Однак цей процес можливий лише за умов цілеспрямованих дій держави щодо створення стратегічних засад розвитку товарних бірж.

1. Закон України “Про товарну біржу” від 10 грудня 1991 р. – № 1956-ХІІ.
2. Державний комітет статистики. Статистична інформація. Кількість бірж України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Пластун О. Л. Проблеми біржової діяльності в Україні та варіанти їх вирішення / О. Л. Пластун // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2013. – Вип. 37. – С. 134–139.
4. Щепіна Т. Г. Аналіз сучасного стану біржового ринку України / Т. Г. Щепіна, В. А. Рябошапка // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2015. – Вип. 40. – С. 96–100.

ПРОБЛЕМИ ВИХОДУ УКРАЇНСЬКИХ ВИРОБНИКІВ НА ЗАРУБІЖНІ РИНКИ

Ярославська Вероніка,
V курс, економічний факультет.
Науковий керівник – Гречаник Н.Ю.,
кандидат економічних наук, доцент.

Попри всі торгові преференції, надані Україні Європою, вітчизняному бізнесу вкрай складно виходити на ринок ЄС через низьку якість своєї продукції. Українські підприємства, бізнес яких був орієнтований на потреби російського ринку, в авральному порядку шукають

альтернативу. Росія й найближчі сусіди, що знаходяться під її впливом, фактично перекрыли українським постачальникам шлях до своїх ринків. За даними Держстату, за рік експорт до Росії скоротився більше ніж на 60%, постачання продукції на інші ринки СНД упало майже на 57%. У цій ситуації вітчизняні виробники налаштовані активно освоювати експорт до Євросоюзу. Момент більш ніж підходящий з урахуванням того, що Європа з квітня 2014 року відкрила кордони для українських товарів, скасувавши на них ввізні мита як торговельні преференції для України.

Перспективи на ринку ЄС в українських виробників є. Ідеться не лише про традиційних лідерів експортного сегмента – зернові, металургію, а й про інші продукти. Наразі Україна постачає в Європу кілька десятків найменувань продукції: від постільної білизни та взуття до промислового обладнання. Однак лєвова частка експорту – це метал, добрива і сільгосппродукція. У сукупності ці сфери становлять майже 70% усього експорту в ЄС.

Торік торгівля з Європою принесла Україні 17 млрд доларів, склавши майже 36% від усього експорту країни. І перспективи щодо виходу на один із найбільших світових ринків з понад 500 млн споживачів дійсно є. Про це свідчить досвід українських компаній, які вже присутні на ринку ЄС.

Виглядає ця процедура так: виробник подає заявку до Європейської комісії на отримання сертифіката відповідності своєї продукції європейським нормам. Після цього підприємство відвідують інспектори, які визначають, наскільки виробничий процес відповідає нормативам ЄС, і дають свої рекомендації. Таких інспекцій може бути декілька, а їх робота розтягується не на один рік. І лиш коли всі рекомендації виконано і на підприємстві все ідеально, виробник отримує довгоочікуваний сертифікат, який дозволяє йому торгувати в країнах ЄС.

Багато хто сьогодні просто не готовий до такої процедури. Виробникам украї бракує коштів на модернізацію виробництва: у ситуації звуження ринку та зниження купівельної спроможності багато підприємств намагаються хоча б залишитися на плаву – їм не до модернізації.

Хоча незабаром вибору не залишиться. Україна поступово на законодавчому рівні вводить євростандарти для виробників задля приведення національних нормативів у відповідність до європейських вимог. Ті, хто не зможе їх дотримуватися, втратять можливість торгувати не лише в Європі, а й на внутрішньому ринку.

Зараз у виграші опинилися ті, хто ще кілька років тому вловив тенденцію європейських перспектив у торгівлі. Одними з найбільш успішних у цій сфері виявилися виробники курятини.

Хоча і їм європейських сертифікатів довелося домагатися по кілька років через жорсткі вимоги до якості, які щороку поповнюються новими нормативами.

На те, щоб отримати євросертифікати для експорту фуа-гра та гусятини, у птахофабрики “Снятинська Нова” пішло два роки. За словами директора фабрики, за цей час довелося реконструювати цех, всі матеріали замінили антикорозійними, удосконалили систему руху продукції по цеху. Але найбільш важким для виконання виявилася необхідність змінити психологію співробітників у питанні дотримання санітарних норм.

Своєю чергою, європейська Служба підтримки експорту на сайті Єврокомісії exporthelp.europa.eu допомагає зацікавленим у торгівлі з ЄС отримати всю необхідну для цього інформацію. На сайті викладено безкоштовну базу даних російською мовою про всі нормативи та вимоги до товарів, що продаються в Європі. Питання лише у здатності вітчизняного бізнесу виконувати ці умови та мати чітку стратегію виходу до європейських покупців.

Для успішного виходу на зовнішній ринок виробник повинен, по-перше, чітко розуміти цільову аудиторію свого товару. По-друге, дотримуватися всіх до єдиного стандартів якості та сертифікації нового для себе ринку збуту. І третє – експортер має усвідомлювати, що він не отримає моментального прибутку, навпаки – він повинен з нуля побудувати торговельні відносини з новим споживачем, що принесе дохід, але в довгостроковій перспективі.

Однак не всі виробники готові до таких умов. Багато в чому саме цим пояснюється те, що в європейських супермаркетах досі немає практично ніяких готових продуктів українського виробництва.

Ми справді віримо в те, що Україна має шанс стати повноцінним гравцем на ринку ЄС, але для цього потрібно позбутися “комплексу неповноцінності” й чітко зрозуміти, що наші

товари цілком конкурентоспроможні на зовнішніх ринках. Звичайно, за умови дотримання всіх стандартів.

1. Щербак В. Г. Проблеми проникнення вітчизняних підприємств на зовнішні ринки / Щербак В. Г., Лозенко А. П. // Фінанси України. – 1999. – № 4. – С. 41–43.
2. Крисанов Д. Ф. Особливості та передумови формування транспортно-логістичних ланцюгів підприємствами агропродовольчого комплексу України / Д. Ф. Крисанов // Вторая международная научно-практическая конференция [“Проблемы развития транспортной логистики” Интер – ТРАНСЛОГ 2010], (Одеса, 13–17 вересня, 2010 р.). – Одеса, 2010. – С. 56–59.
3. Українське молоко поїде до Європи, якщо молокозаводи витримають перевірку комісії ЄС // Економіка. – 2009. – 8 вересня. – С. 5.

ПРАВознавство

Україна в період директорії

Бабак Віталій,
I курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Присташ Л.Т.,
кандидат юридичних наук, доцент.

У 1917–1921 рр. українці отримали унікальний шанс на створення власної держави. Революції в Росії, Німеччині та Австро-Угорщині відвернули на деякий час увагу цих імперій-гнобителів від України. Покинувши її на деякий час, вони мали змогу діяти самостійно, піднятися з колін, звільнитися від іноземних поневолювачів, заявити світові про своє існування. Це був сприятливий час для створення держави ще й тому, що після революцій у трьох найбільших тоталітарних імперіях Європи нею ширився революційний рух, розгорталася національно-визвольна боротьба, раніше гноблені й експлуатовані народи домагалися волі, своєї державності, незалежності. Внаслідок невдач на фронті припинила своє існування Російська імперія. З 3 березня 1917 року починається один із найцікавіших періодів у історії нашої держави – Українська революція, яка тривала до 1921 року. Цю добу поділяють на три етапи – Добу Української Центральної Ради, гетьманату Павла Скоропадського та Директорії УНР.

Невдоволення населення політикою гетьмана Скоропадського спричинило утворення опозиції до гетьмана в обличчі Українського-Національного союзу, який проголосив, що боротиметься за встановлення законної влади та демократичне виборче право. Коли стало очевидно, що війна наближається до свого завершення, і Німеччина, завдяки якій Скоропадський прийшов до влади, капітулює, у країні розпочинається революція, війська, які були розташовані на території України, повертаються на Батьківщину. Росія анулювала Брест-Литовський мирний договір та розпочинає наступ на Українську державу. Гетьман, щоб зберегти свою владу, 14 листопада оголошує федерацію з небільшовицькою Росією, що і стало приводом для повстання проти нього. У ніч на 13 листопада створено керівний орган для організації повстання – Директорію у складі 5 осіб: В. Винниченко (голова), С. Петлюра (головний отаман), Ф. Швець, О. Андрієвський і А. Макаренко. Директорія звернулася до населення України з відозвою, у якій оголосила владу гетьмана поваленою, оскільки вона була незаконною і повідомляла про своє створення та взяття всієї повноти влади у свої руки.

З моменту приходу до влади Директорії потрібно було визначити свій правовий статус, але не було видано жодного документа, який би встановлював її повноваження або розмежовував обов'язки між директорами. Фактично Директорія уособлювала законодавчу, виконавчу, а іноді і судову владу. 23 січня було скликано парламент – Трудовий конгрес українського народу, якому судилося стати останнім акордом молодого українського парламентаризму, оскільки більше в період Української революції парламент не скликався. Виконавча влада належала Раді Народних Міністрів у складі 18 осіб, яких призначала Директорія. Основним завданням уряду було “негайне переведення в життя великих задач”, окреслених Декларацією. Найвищим органом судової гілки був Верховний суд, який згодом був перейменований у Найвищий Суд. Влада на місцях належала Радам депутатів від селянства, робітництва та трудової інтелігенції, проте реально вся влада належала комісарам й отаманам, яких призначала Директорія. Було збережено попередній адміністративно-територіальний поділ: губернія – повіт – волость.

Головна проблема, з якою зіткнулася Директорія після приходу до влади, – проблема колізій з попередніми і паралельними системами законодавства, оскільки у час, коли вона прийшла до влади, на території України зберігали чинність нормативно-правові акти гетьманату, Центральної Ради, Тимчасового Уряду та Російської імперії.

Поразку української революції 1917–1920 рр. спричинила ціла низка причин як внутрішнього, так і зовнішнього порядку. Це як і вкрай несприятливі зовнішньополітичні обставини, небажання провідних держав Європи розуміти, що українці – не малороси, а окрема нація, розуміти ідею нашої боротьби, так і відсутність не тільки єдності національно-демократичних сил, а й порозуміння між членами Директорії. Але, говорячи про причини поразки, слід погодитися з

досить слушною думкою українського історика з діаспори І. Лисяка-Рудницького, що “було б помилкою говорити про абсолютну поразку української революції. Вона не досягла своєї остаточної мети, але вона внутрішньо переродила суспільство України...” і що “... немає сорому в тому, щоб бути переможеним у боротьбі за свободу. Навпаки, така поразка може стати джерелом духовної обнови, що з нього черпатимуть силу наступні покоління, продовжувачі цієї самої боротьби на новому історичному етапі”.

1. Дорошенко Д. Історія України. 1917–1920. Ч. 2 / Дорошенко Д. – К., 2002. – С. 422.
2. Історія держави і права України : підручник : у 2 т. / за ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Гончаренко. Т. 2 / кол. авт.: В. Д. Гончаренко, А. Й. Рогожина, О. Д. Святоцький та ін. – К. : Ін Юре, 2003. – 580 с.
3. Тищик Б. Й. Історія держави і права України : акад. курс : підручник / Б. Й. Тищик, І. Й. Бойко. – К. : Ін Юре, 2015. – 808 с.
4. Гісем О. В. Історія України : довідник / О. В. Гісем, О. О. Мартинюк. – К. : Літера ЛТД, 2010. – 400 с.

ДЕРЖАВНИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ КАДАСТР ТА ЗНАЧЕННЯ ЙОГО ВЕДЕННЯ

Гулян Юлія,
IV курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Мороз Г.В.,
кандидат юридичних наук, доцент.

У зв'язку з інтеграцією України у світовий економічний, соціальний та гуманітарний простір постає проблема створення національної кадастрової системи, зокрема у сфері земельних відносин, адже саме на земельний кадастр покладається вирішення завдань обліку всіх одиниць земельної власності, лише на його основі здійснюється реальне гарантування прав на земельні ділянки.

Сьогодні Державний земельний кадастр в Україні характеризується значною кількістю проблем, зокрема: невизначеністю правового статусу земельних кадастрових відомостей і порядку ведення кадастру, недостатньою достовірністю земельно-кадастрової інформації, відсутністю документального статусу земельних ділянок в електронних даних тощо. Тому актуальність даної теми потребує численних досліджень та практичних доробок, які дозволять виробити єдину цілісну систему заходів, спрямованих на кардинальне удосконалення ведення державного земельного кадастру в Україні.

Згідно з положеннями Земельного кодексу України та Закону України “Про Державний земельний кадастр”, Державний земельний кадастр – єдина державна геоінформаційна система відомостей про землі, розташовані в межах кордонів України, їх цільове призначення, обмеження у їх використанні, а також дані про кількісну і якісну характеристику земель, їх оцінку, про розподіл земель між власниками і користувачами. Таким чином, саме земельний кадастр є основою для ведення кадастрів інших природних ресурсів [1, 2].

На жаль, сьогодні призначення Державного земельного кадастру (надання необхідної інформації владним державним та місцевим органам, визначення розміру плати за землю тощо) забезпечується не повністю.

Жодне із завдань Державного земельного кадастру України сьогодні не дотримується: не забезпечується повнота відомостей про всі земельні ділянки – за даними Держгеокадастру станом на 2015 р. у Державному реєстрі земель обліковувалися семантичні та картографічні відомості лише близько 11 млн земельних ділянок, тобто майже 42% від їх загальної кількості; не застосовується єдина система просторових координат та система ідентифікації земельних ділянок – ця система дотепер не знайшла свого повноцінного закріплення у земельно-кадастровій діяльності, а порядок кадастрової нумерації земельних ділянок є не до кінця врегульований; не запроваджено єдину систему земельно-кадастрової інформації та її достовірності – дотепер ведення окремих складових земельного кадастру здійснюється без єдиної інформаційної системи різними суб'єктами, що унеможливорює контроль за достовірністю такої інформації [3].

Ведення Державного земельного кадастру являє собою сукупність складних технологічних, економічних та юридичних процесів. Основними принципами його ведення повинні стати: принцип єдності (охоплення всієї території країни і ведення за єдиною системою); принцип законності (дотримання вимог законодавчих актів України з питань ведення Державного земельного кадастру); принцип відкритості відомостей Державного земельного кадастру; принцип порівнянності даних земельного кадастру з відомостями інших кадастрів, реєстрів, принцип повноти кадастрового обліку тощо.

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що сьогодні правове регулювання Державного земельного кадастру та його складових у рамках Закону України “Про Державний земельний кадастр” має значні труднощі у їх реалізації, а сам кадастр поки не можна вважати достовірним джерелом інформації про земельні ресурси. Для того, щоб навести лад у земельно-кадастровій системі, пропонується:

- 1) упорядкування обліку земель і вдосконалення системи управління органами земельних ресурсів, що сприятиме інвестиційній активності, розвитку ринку земель;
- 2) приведення Державного земельного кадастру у відповідність зі світовими стандартами та методологією;
- 3) забезпечення належного контролю за якістю землевпорядних робіт, проведення моніторингу охорони земель і підвищення їх родючості, освоєння нових земель.

Для того, щоб в Україні діяла ефективна земельно-кадастрова система, потрібно проаналізувати діюче законодавство і внести зміни, які б відповідали реаліям сучасного життя.

1. Закон України “Про державний земельний кадастр” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3613-17>.
2. Земельний Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
3. Мартин А. Проблеми державного земельного кадастру в Україні [Електронний ресурс] / А. Мартин. – Режим доступу : http://www.myland.org.ua/userfiles/file/AGMartyn_cadastre.pdf.

ЗАКОННЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО НЕПРАЦЕЗДАТНИХ ОСІБ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Кисилиця Наталія,
III курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Яремак З.В.,
кандидат юридичних наук, доцент.

В умовах побудови правової держави в Україні суттєвою гарантією щодо забезпечення суб'єктивних прав, свобод та інтересів громадян і організацій є судове представництво. Ч. 3 ст. 56 Кодексу адміністративного судочинства України (КАСУ) передбачається два види представництва в адміністративному суді, а саме законне і договірне. Як один із видів законного представництва в адміністративному судочинстві виділяють представництво непрацездатних осіб (на відміну від інших видів судочинства, для яких законне представництво такої категорії громадян не передбачено. – *Прим. авт.*).

Відповідно до Закону “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування”, непрацездатними громадянами є особи, які досягли встановленого законом пенсійного віку або визнані інвалідами, у тому числі діти-інваліди, а також особи, які мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника (ст. 1). Під непрацездатною відповідно до ч. 3 ст. 75 Сімейного кодексу України (СКУ) необхідно розуміти особу, яка досягла пенсійного віку, встановленого законом, або є інвалідом I, II чи III групи.

Аналіз чинного законодавства дозволяє дійти висновку, що втрата працездатності може бути постійною і тимчасовою. Постійна втрата працездатності настає у зв'язку із досягнення пенсійного віку або інвалідністю особи. Під тимчасовою втратою працездатності розуміють неспроможність особи виконувати свої трудові обов'язки внаслідок короткотривалих обставин об'єктивного характеру (хвороба, травма, вагітність та пологи, необхідність здійснювати догляд

за членом сім'ї або у зв'язку із настанням обставин, спричинених діями державних органів).

КАСУ не вказує, які саме категорії непрацездатних осіб може представляти законний представник.

За загальним правилом законне представництво батьками їх повнолітніх, дієздатних дітей не допускається. Винятком із цього правила можна вважати законне представництво батьками їх повнолітніх непрацездатних дітей (ч. 3 ст. 154 СКУ), законне представництво дітьми своїх непрацездатних, немічних батьків (ч. 2 ст. 172 СКУ) та представництво повнолітніх непрацездатних осіб їх дідом, бабою, братом, сестрою, мачухою та вітчимою (ч. 2 ст. 258 та ч. 2 ст. 262 СКУ).

Однак законне представництво дітьми своїх непрацездатних, немічних батьків суперечить ст.ст. 39, 58, 242, 244 Цивільного кодексу України, зі змісту яких випливає, що факт непрацездатності або немічності батьків не є підставою для визнання їх недієздатними. Законодавством не передбачене встановлення опіки над дієздатними батьками, якщо вони є непрацездатними або немічними. Юридичні дії від імені таких осіб може здійснювати лише особа, яка має на те спеціальні повноваження – довіреність. У цьому випадку йтиметься про договірне (добровільне) представництво.

Судова практика теж не може одностайно вирішити питання законного представництва непрацездатних осіб.

У Крюківському районному суді м. Кременчук Полтавської області позивач заявив клопотання про залучення до участі в справі як законного представника свого сина. Як обґрунтування клопотання позивач посилається на те, що він є непрацездатним, у зв'язку з похилим віком та за станом здоров'я не може особисто захищати свої права в суді. Як видно з матеріалів справи, позивач є пенсіонером за віком, отже, непрацездатним. Син підтвердив родинні зв'язки копією свідоцтва про народження. Суд постановив, аналізуючи ст. 56 КАСУ та ст. 172 Сімейного кодексу України, залучити до участі в справі за адміністративним позовом як законного представника позивача його сина.

Протилежне рішення прийняв Вінницький міський суд Вінницької області в аналогічній ситуації. Суд, провівши системний аналіз законодавства, дійшов висновку, що адміністративне процесуальне представництво за законом непрацездатних фізичних осіб і фізичних осіб можливе лише у випадку обмеження їх цивільної дієздатності. Підтвердження даного факту суду не було надано. За таких обставин суд прийняв рішення, що донька не може представляти інтереси позивачів на підставі свідоцтва про народження.

Аналіз чинного законодавства та судова практика не дає можливості врегулювати питання законного представництва непрацездатних осіб.

Провівши дослідження норм ЦКУ, а саме ст. 242 представництво за законом, ч. 3 даної статті передбачає, що законним представником у випадках, встановлених законом, може бути інша особа. Зважаючи на бланкетний характер норми, вважаємо за необхідне звернення до норм СКУ, де у ст. 154 зазначено право батьків на представництво своїх непрацездатних сина, дочки як їх законних представників без спеціальних на те повноважень. Це ж стосується дітей як законних представників своїх непрацездатних батьків (ст. 172 СКУ).

Надалі вважаємо за необхідне внести зміни до ст. 56 КАСУ, визначивши, що саме особи з постійною непрацездатністю мають право на законне представництво їх інтересів. До таких категорій осіб належать особи з повною втратою працездатності – особи, які досягли пенсійного віку, і з частковою – особи, які є інвалідами.

Верховному Суду України постановою доцільно виробити правову позицію з метою однакового застосування судами норм, які стосуються законного представництва непрацездатних осіб.

1. Закон України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” від 09.07.2003 № 1058-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
2. Кодекс адміністративного судочинства України: чинне законодавство зі змінами і доповненнями станом на 3 червня 2015 р. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2015. – 196 с.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

4. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
5. Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / О. М. Пасенюк (кер. авт. кол.), О. Н. Панченко, В. Б. Авер'янов [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Пасенюка. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 704 с.
6. Ухвала Крюківського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 20.10.2015 року № 537/3426/15-а Вінницького міського суду від 12.09.2013 року № 127/3797/13-а [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua>.

ЗЕМЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ: ЗАКОНОДАВЧІ ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ВІДЧУЖЕННЯ

Ковалишин Тетяна,
IV курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Мороз Г.В.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Земля є основним національним багатством, що перебуває під охороною держави. Особлива охорона надається землям сільськогосподарського призначення, що пов'язано з їхньою пріоритетністю серед інших категорій земель, чим і зумовлені певні обмеження в їхньому обігу.

Мораторій на відчуження земельних часток (паїв) був запроваджений з прийняттям 18.01.2001 року Закону України “Про угоди щодо відчуження земельної частки (паю)”. Заборона відчужувати земельні частки (паї) мала діяти до врегулювання порядку реалізації прав громадян і юридичних осіб на земельну частку (пай) Земельним кодексом України [1].

Утім, із прийняттям нового Земельного кодексу України 25.10.2001 року мораторій не був знятий, навпаки, п. 15 розд. X “Перехідні положення” ЗКУ ввів додаткові обмеження, і в сучасній редакції мораторій встановлений до набрання чинності законом про обіг земель сільськогосподарського призначення, але не раніше 1 січня 2017 року.

Думки науковців з питання доцільності скасування мораторію або, навпаки, його продовження розійшлися. Так, головні аргументи прихильників зняття мораторію полягають у тому, що відкриття ринку землі залучить додаткові інвестиції в економіку, спростить земельні відносини. Якщо с/г виробництвом будуть займатися не орендарі, а власники, то вони будуть більше думати про меліоративні заходи, охорону і відновлення родючості земель.

На думку А.М. Мірошніченка, заборона продати земельну ділянку означає, що від земельної ділянки власник не може отримати високого економічного ефекту. Слід зважати, задача земельної ділянки в оренду не може компенсувати втрат від неможливості продати земельну ділянку, оскільки ставки орендної плати є мізерними, і причиною цього якраз і є встановлений мораторій [2, с.62].

Враховуючи викладене, заборона на відчуження земельних ділянок сільськогосподарського призначення є шкідливою не тільки для їхніх власників, а для економіки держави в цілому (через відсутність повноцінного ринку земель щорічно не використовується понад 2 млн га орних земель).

Щодо проблем, які покликаний вирішити мораторій, то науковці відносять до таких загрозу обезземелення українських селян та вибуття продуктивних земель із сільськогосподарського використання внаслідок спекулятивних процесів.

С.А. Балюк та В.В. Медведєв наголошують на тому, що скасувати мораторій на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення доцільно за умови радикальної зміни державної стратегії землекористування.

Чим може закінчитися скасування мораторію без уведення попередніх процедур? Можна прогнозувати принаймні два сценарії. Перший сприятливий – агрохолдинг, що придбав землю, буде працювати на землі й збільшувати аграрну могутність країни. Другий несприятливий – скуплять землю за безцінь з метою її перепродажа з колосальною вигодою [3, с.6].

Якщо говорити про ефективність установленого мораторію, то слід зазначити, що практика виробила цілу низку схем обходу мораторію. Отже, ринок земель сільськогосподарського

призначення існує, проте у нелегальному вигляді. Мораторій фактично стимулює виведення земельних ділянок зі сфери сільськогосподарського виробництва. Це катастрофічно позначається на вартості земельних ділянок, стимулює корупцію [2, с.64].

Стосовно пошуку альтернатив мораторію на відчуження земель, слід звернутися до світового досвіду. Так, у Польщі держава через спеціально створений орган здійснює викуп у селянських господарств земель і продає їх перспективним господарствам, малоземельним, молодим селянам тощо [2, с.68].

В Угорщині пріоритетне право на придбання земельних ділянок сільськогосподарського призначення надається особам, що пов'язані із сільськогосподарською діяльністю та мають необхідну кваліфікацію.

На нашу думку, система мораторію на відчуження земель сільськогосподарського призначення за 25 років свого існування вже вичерпала свій потенціал щодо досягнення своєї мети, і з розвитком сучасних суспільних відносин такі обмеження є недоцільними та необґрунтованими. Звичайно, враховуючи сучасну недосконалу систему земельних відносин, що склалася, недоречно говорити про повне скасування мораторію без будь-яких інших альтернативних рішень. Тому вважаємо, що слід запозичити досвід іноземних держав та врахувати доктринальні дослідження вчених, і, зважаючи на пріоритетність земель сільськогосподарського призначення, встановити певні обмеження щодо їх відчуження.

1. Мірошніченко А. М. Мораторію – ні! [Електронний ресурс] / Мірошніченко А. М. – Режим доступу : <http://www.amm.org.ua/ua/moratoriyuni>.
2. Юрченко А. Д. Соціально-економічні та правові аспекти мораторію на відчуження приватних земель сільськогосподарського призначення / Юрченко А. Д., Мірошніченко А. М. // Бюлетень Міністерства юстиції. – 2006. – № 12. – С. 59–75.
3. Балюк С. А. Скасування мораторію на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення: доцільно чи ні? / Балюк С. А., Медведєв В. В. // Голос України. – 2015. – № 162. – С. 6.

ПОСТУПОВА ЛІКВІДАЦІЯ ЦАРИЗМОМ АВТОНОМНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ

Максимів Любомир,
І курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Присташ Л.Т.,
кандидат юридичних наук, доцент.

На початку XVIII ст. у відносинах між Україною і Росією з'явилася напруженість. Оголосивши війну Швеції, Петро I висунув вимогу перед українцями воювати за інтереси царя. Це викликало невдоволення серед українського населення. Невдоволення примусило Мазепу шукати іншого покровителя для захисту України. Намагаючись змінити правовий статус Гетьманщини, Мазепа іде на співпрацю зі шведським королем Карлом XII. 28 червня 1708 р. відбулася Полтавська битва. Здобувши перемогу, Петро I не тільки, завдав Карлові XII нищівного удару, але й водночас поклав край спробам шведів створити східноєвропейську імперію. Тим самим відкрив шлях до експансії власної молоді імперії [5, с.101].

Щодо українців, то битва поклала кінець їхнім намаганням відокремитися від Росії. Тепер остаточне поглинення Гетьманщини міцніючою Російською імперією було тільки питанням часу. І справді, Петро I вважав англійське поневолення Ірландії придатною моделлю для здійснення своїх намірів щодо України. В результаті Полтавської битви українське козацтво опинилось у вигнанні.

5 квітня 1710 р. під Бендерами відбулася козацька рада, на якій гетьманом було обрано П. Орлика. Вірогідно, тоді ж була затверджена генеральна старшина. При обранні гетьмана були затверджені “Пакти і Конституція прав і вольностей Запорозького Війська” [3, с.6].

Ця перша у світі конституція була демократичною і визначала прогресивний історичний напрям розвитку державних реформ. Хоч і не була вона втілена в життя, однак залишилась однією з найвидатніших історичних державно-політичних пам'яток. “Пакти й Конституція прав і вольностей Війська Запорозького” має посідати належне місце в європейській історіографії і,

беззаперечно, зберігає певну актуальність для депутатського корпусу сучасного парламенту незалежної самостійної України.

Продовжуючи тиск на українські землі, російська влада не враховувала політичних та соціально-економічних інтересів українців, втілюючи у життя політику політичного поневолення українського населення, нищення української культури.

Створення в Україні у 1722 р. Малоросійської колеги офіційно мотивувалося необхідністю наведення порядку в судових та адміністративних органах України. Насправді ж, колегія мала завдання – знищити всі давні порядки України й ввести її у систему управління Російської держави [4, с.96].

Із запровадженням Малоросійської колегії на Гетьманщині, по суті, виникло двовладдя: з одного боку, формально влада перейшла до Генеральної Військової Канцелярії на чолі з наказним гетьманом П. Полуботком, а з іншого – реальна сила опинилася в руках російського чиновника Вельямінова і Малоросійської колегії [2, с.176].

Однак у 1726 р. з'явилися ознаки близької війни з Туреччиною, тому 1727 року Малоросійська колегія була розпущена. Владу гетьмана було відновлено й очолив Гетьманщину Д. Апостол.

Зразу ж після смерті Апостола знову нова імператриця Анна Іванівна заборонила вибори гетьмана й заснувала ще одну колегію під назвою “Правління гетьманського уряду”. Складалася вона з трьох росіян і трьох українців на чолі з російським князем Шаховським [6, с.55].

У віданні Правління Гетьманського уряду перебували питання, пов'язані з організацією й функціонуванням митної і прикордонної служб, встановленням адміністративно-територіальних кордонів між полками і сотнями, проведенням перепису населення і власності України. Однак Правління Гетьманського уряду не мало підтримки українського народу.

Для знищення всіх залишків української автономії, закріпачення селян, здійснення пильного нагляду за розвитком економіки було створено Другу Малоросійську колегію, яку очолив П. Рум'янцев. Обіймаючи посаду генерал-губернатора Малоросії та президента другої Малоросійської колегії, П. Рум'янцев проводив активну колоніальну політику російського уряду щодо Гетьманщини, спрямовану на остаточну ліквідацію її політичної автономії. За його розпорядженням були проведені реформи козацької служби, податкової системи (запроваджено подушний податок) та поштової справи.

Протягом правління П. Рум'янцева були зроблені дуже важливі кроки для ліквідації автономії України: створення Малоросійської губернії, ліквідація сотенно-полкового устрою Гетьманщини, запроваджено загальноімперську систему адміністративно-політичного управління, поділ на намісництва (Київське, Чернігівське, Новгород-Сіверське), остаточно покріпачено українських селян Лівобережжя, на Україну поширено дію “Жалувальної грамоти дворянству”, проведено секуляризацію монастирських маєтків, відправлення до Санкт-Петербурга прапорів України, гетьманських клейнодів, військових печаток.

Незважаючи на політичний, військовий тиск Запорізька Січ все-таки залишалася доволі сильною. Так було до російсько-турецької війни 1768–1774 рр., після якої Січ була ослаблена, тому царат наважився її зруйнувати без серйозних для себе наслідків. Покінчити із Запоріжжям Катерина II вирішила ще й після придушення селянської війни під проводом Пугачова. Доля Запорізької Січі остаточно була вирішена 23 квітня 1775 року на так званій раді при височайшому дворі [1, с.250].

6 червня 1775 року генерал-поручик Текелі доповідав у Петербурзі, що Січ зайнята російськими військами. А 3 серпня вийшов царський маніфест про її скасування. Хоч Запорізька Січ і перестала існувати, вона залишила слід у пам'яті українського народу. Запоріжжя протягом більше двох століть приваблювало пригноблені елементи феодального суспільства, насамперед селян, перспективою звільнення від ланцюгів кріпосництва і перетворення у вільних виробників.

1. Апанович О. Розповіді про запорізьких козаків / О. Апанович. – К. : Дніпро, 1991. – 335 с.
2. Історія України та її державності : курс лекцій : навч. посібник / [Л. Є. Дещинський, С. В. Терський, І. Я. Хома та ін.]. – Л. : Національний університет “Львівська політехніка”, 2009. – 383 с.

3. Кресіна І. О. Гетьман Пилип Орлик і його Конституція / І. О. Кресіна, О. В. Кресін. – К. : Фотовідеосервіс, 1993. – 80 с.
4. Кульчицький В. С. Історія держави і права України / В. С. Кульчицький, Б. Й. Тищик. – К. : Атіка, 2001. – 320 с.
5. Субтельний О. Мазепинці. Український сепаратизм на початку XVIII ст. / О. Субтельний. – К. : Либідь, 1994. – 228 с.
6. Субтельний О. Україна : Історія / О. Субтельний. – К. : Либідь, 1991. – 513 с.

ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ В ОТРИМАННІ СТАТУСУ УЧАСНИКА АТО

Никифорок Ірина,
V курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Кохан Н.В.,
кандидат юридичних наук, доцент.

20 серпня 2014 року Кабінет міністрів України ухвалив постанову № 413, якою затвердив “Порядок надання статусу учасника бойових дій особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення” [1].

Офіційно опублікований 10 вересня текст постанови став черговим розчаруванням. Перше, що відразу впадає в око, – це додатки до постанови: зразки довідок про участь в АТО, які повинні видавати командири військових частин. Однак сьогодні більшість учасників уже має довідки про участь в АТО. Проте жодна із них не схожа на встановлений законом зразок. Фактично до набрання чинності постановою, командири військових частин на численні запити від особового складу видавали довідки про участь в АТО довільного зразка. Ухвалений Кабінетом міністрів Порядок надання статусу учасника бойових дій учасникам АТО не містить жодного положення стосовно довідки про участь в АТО, які видавалися до набрання чинності цим Порядком.

У пункті 4 Порядку наведено перелік документів, які підтверджують участь в антитерористичній операції. Однак у цьому переліку не згадуються ані військовий квиток із печаткою, ані власне сама довідка. Тому учасники АТО мусять знову їхати у військову частину, щоб повторно писати рапорт на видачу довідки, яку вже й так мають. Тим більше, що незрозуміло, чи цю нову довідку видаватимуть одразу на місці, чи її доведеться якийсь час чекати. З огляду на це можна бути певним, що частина претендентів на статус учасника бойових дій відсіється вже на етапі вимушеного перероблення довідок.

Вищезазначений Порядок передбачає дворівневу перевірку документів. На першому етапі документи учасників АТО розглядають комісії, утворені в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади чи інших державних органах, у підпорядкуванні яких перебували військові частини установи та заклади, у складі яких проходили службу чи працювали військовослужбовці. На другому етапі міжвідомча комісія розглядає документи, надіслані комісією, ухвалює рішення щодо надання учасника бойових дій, про що інформує комісію. Очевидне запитання, яке впливає з тексту Порядку: скільки часу забере розгляд документів та надання статусу УБД. Річ у тому, що в Порядку часові рамки для цього визначено лише для міжвідомчої комісії, згідно з пунктом 6 (5) і 7 (2) міжвідомча комісія має місяць на розгляд документів, після чого зобов'язана ухвалити рішення. Невизначення в Положенні строку розгляду документів комісіями першого рівня фактично створює підґрунтя для зволікання з розглядом документів осіб, що брали участь в АТО [2].

Кабінет Міністрів постановив створити єдиний реєстр учасників антитерористичної операції, з огляду на це, постає питання стосовно доцільності перевірки документів двома комісіями. Створення єдиного реєстру учасників АТО передбачає, що Державна служба у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції вже перевірятиме списки учасників, подані та вивірені командирами частин. Тому виходить, що законом насправді встановлено чотири рівні перевірки документів особи, яка претендує на статус учасника бойових дій, а саме: внутрішня перевірка при формуванні списків та видачі довідок учасника АТО ко-

мандирами військових частин; перевірка списків при формуванні єдиного реєстру; перевірка документів комісією при відповідних міністерствах; перевірка документів міжвідомчою комісією, що, у свою чергу, теж ускладнює процедуру отримання статусу учасника АТО [1].

У пункті 8 Порядку передбачено можливість самостійно звернутися до комісії. З тексту Порядку випливає, що це швидше виняток, ніж правило, оскільки не визначено жодних строків та процедури таких звернень.

Крім того, зауважимо, що в Порядку проігноровано можливість звернення до комісії родичів осіб, що загинули під час участі в АТО, а також третіх осіб. Тобто родини загиблих не наділені правом скористатися пільгами, закріпленими за учасниками бойових дій.

Насторожує й відсутність норм щодо визначення підстав для відмови міжвідомчою комісією в наданні статусу учасника бойових дій. Це свідчить про непрозорість механізму надання статусу УБД.

Доцільно було б: 1) визнати чинним доказом участі особи в АТО довідку, що видавалася командиром частини та затверджувалася печаткою до набрання чинності Порядком про участь в АТО; 2) доповнити перелік документів, що засвідчують участь в АТО, військовим квитком із печаткою, та довідкою про участь в АТО; 3) створити єдиний реєстр учасників АТО; 4) забезпечити прискорену і спрощену процедуру розгляду документів одним органом – міжвідомчою комісією; 5) встановити чіткі строки розгляду документів та ухвалення рішення комісіями; 6) сформулювати критерії відмови в наданні статусу УБД; 7) передбачити чіткий покроковий механізм оскарження рішень комісії; 8) надати право звернення до комісії родинам загиблих осіб, що брали участь в АТО.

Учасники АТО не претендують на більше, ніж передбачено для них законом. Штучно створювати умови, за яких захисникам держави фактично доведеться в кожній інстанції доводити, переконувати, просити, є знущенням і приниженням.

1. Порядок № 413 “Порядок надання статусу учасника бойових дій особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення”, затверджений постановою КМУ від 20.08.14 р. № 413 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/413-2014-%D0>.
2. Дзеркало тижня. Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/internal/uchasnik-bojovih-diy-nerealna-mriya-uchasnika-ato-ht ml>.
3. Закон від 22.10.1993 № 3551-ХІІ “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НОРМ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ІЗ ЗАКОНОДАВСТВОМ ПОЛЬЩІ

Обітоцький Андрій,
IV курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Ганкевич О.М.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Протидія корупції є однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності, розв’язання якої залишається надзвичайно важливим і складним для багатьох країн. Це сповна стоїть перед Україною, для якої корупція стала чинником, що реально загрожує національній безпеці і конституційному ладу держави.

Крім цього, корупція є важливою перешкодою на шляху для інтеграції України в Європейське співтовариство. З огляду на це, важливим є вивчення успішного досвіду розвинутих країн-сусідів, зокрема Польщі, що допоможе у пошуку шляхів вирішення цієї проблеми.

Так, спершу варто загально розглянути антикорупційну політику та законодавство України як з теоретичної, так і нормативної сторони.

Важливо розпочати з доктринальної проблематики стосовно одностайного визначення терміна “корупція”. Він є широковживаним, а його зміст дослідники розглядають по-різному:

від зведення корупції до такого злочину, як одержання хабара, до визначення корупції загальними формулюваннями, які не містять конкретних ознак правопорушення [5, с.174–175].

На нашу думку, погоджуючись з точкою зору Березюка Сергія Володимировича, доцільним є звернення до нормативного трактування, яке міститься у спеціальному законі, оскільки останнє найбільш чітко відображає природу самого явища в юридичному аспекті.

Перш ніж перейти до огляду законодавства у сфері запобігання та боротьби з корупцією, доцільно проаналізувати особливості вітчизняної антикорупційної політики. Наразі основні позиції держави щодо цього питання містяться у чинному Законі України “Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки” від 14 жовтня 2014 року. Даний нормативний акт відповідає вимогам європейської спільноти.

Розглянемо також різні поглядів учених-юристів на тенденції та перспективи щодо вдосконалення національної антикорупційної політики (стратегії), а зокрема точку зору Юрія Федорівича Лавренюка щодо необхідності зменшення кількості дозвільних документів, податків і зборів, що ускладнюють підприємницьку діяльність, що в результаті є корупційними ризиками. [2, с.35–36].

Тепер зупинимось на чинному антикорупційному законодавстві України. В жовтні 2014 року був прийнятий Закон України “Про запобігання корупції”, яким було введено такі новели: “хабарем” можуть бути нематеріальні або негрошові об’єкти, спеціальні антикорупційні інструменти (антикорупційна експертиза, спеціальна антикорупційна перевірка), зовнішнє врегулювання конфлікту інтересів тощо [3, с.1].

Розглянувши загальні риси оновленого вітчизняного антикорупційного законодавства, перейдемо до порівняльного аналізу політики та законодавства у сфері запобігання корупції в Польщі. Варто розпочати з того, що початком реальної антикорупційної державної політики в Польщі стало прийняття 17 вересня 2002 р. урядом Державної програми боротьби з корупцією “Антикорупційна стратегія” [4, с.160].

Реалізація Антикорупційної стратегії у Польщі відбувалась у три етапи та ґрунтувалася на концепції “належного врядування”.

Основою концепції “належного врядування” є принципи демократії та верховенства права. Відповідно до неї, ефективність управління суспільством полягає у взаємодії держави, громадянського суспільства та бізнесових структур. У Білій книзі Європейського врядування, прийнятій Європейською комісією у 2001 р., поняття врядування визначено як правила, процеси і поведінка, які впливають на те, яким чином застосовується влада на європейському рівні, насамперед у питаннях відкритості, участі, відповідальності, ефективності та узгодженості [1].

Щодо польського антикорупційного законодавства, то важливе місце слід виокремити для Закону “Про протидію введенню до фінансового обігу матеріальних засобів нелегального чи невизначеного походження” від 16.11.2000 р., який передбачав створення нового державного органу фінансової розвідки. Також необхідно згадати прийнятий 11 жовтня 2002 р. Кодекс етики цивільної служби, у якому визначено стандарти поведінки державних службовців та депутатів. З 24 серпня 2006 р. увійшов в дію Закон “Про Центральне антикорупційне бюро (далі – ЦАБ) (Centralny Urząd Antykorupcyjny)”. Основною метою діяльності цього управління є боротьба зі зловживаннями владою та використанням привілеїв для досягнення особистої і майнової користі, а також діяльністю, спрямованою проти економічних інтересів держави [4, с.161].

Перейдемо до порівняння, і в першу чергу доцільно звернутися до думки Гречанюк Роксолани Володимирівни, яка вважає, що потрібно розширити повноваження Національного антикорупційного бюро, за аналогією з польським ЦАБ.

Крім цього, на нашу думку, потрібно впровадити в Україні концепцію “належного врядування”, а найефективнішою та найбільш оптимальною формою для реалізації цього буде запровадження електронного врядування.

Підсумовуючи вищесказане, можна дійти висновку, що в рамках антикорупційної політики в Україні, окрім формування ефективного правового та інституційного механізмів запобігання та протидії корупції, необхідно насамперед забезпечити втілення в життя принципів “належного врядування”, втіливши їх у формі електронного врядування. Та все це можливе лише за наявності сильної політичної волі вищого керівництва держави протидіяти корупції.

1. Європейське врядування [Електронний ресурс] // Біла книга. – Режим доступу : <http://upi.org.ua>.
2. Лавренюк Ю. Ф. Пріоритетні напрями антикорупційної політики України / Ю. Ф. Лавренюк // Державне управління. – 2014. – № 1 (1). – С. 35–37.
3. Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про запобігання корупції” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52247.
4. Підбережник Н. Управлінські механізми запобігання та протидії корупції в країнах ЄС: досвід Польщі / Н. Підбережник // Збірник наукових праць. – 2013. – Вип. 36. – С. 158–165.
5. Соловійов В. М. “Побутова корупція”: сутність, генеза та сучасні тенденції в Україні [Електронний ресурс] / В. М. Соловійов // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією : (теорія і практика). – 2011. – Вип. 25–26. – С. 173–182. – Режим доступу до журн. : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/boz_2011_25-26_20.pdf.

КАРАБАХСЬКИЙ КОНФЛІКТ ЯК ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА САМОВИЗНАЧЕННЯ “СТОРОНИ”, ЯКУ НЕ ПИТАЮТЬ

Пелеш Михайло,
IV курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Пташник І.Р.,
викладач.

Карабахський конфлікт має глибокі історичні передумови. У кінці 18-го століття на південному Кавказі виникло декілька ханств, у тому числі й Карабаське, що кинули виклик впливу Оттоманської імперії. Після революції 1917 року і Азербайджан, і Вірменія проголосили незалежність і в ході російської громадянської війни добивались контролю над Карабахом [3, с.192–193].

До 1980-х років населення Нагірного Карабаху (тут і далі – НК) на 75% складалося з етнічних вірмен, причому більшість азербайджанців жили в Шуші і Шушінському районі [4]. Це створило передумови для конфлікту на етнічному ґрунті. Цей період конфлікту характеризується наявністю основ для конфлікту, які самі по собі не є його каталізатором, проте можуть слугувати перехідним підґрунтям для його виникнення.

Перші кроки до загострення

Причини, що були зазначені вище, призвели до конкретних подій у кінці 80-х років. У Нагірному Карабасі розвинувся рух за зміну його статусу. 1988 року Верховна Рада НК проголосувала за відділення від Азербайджану. Цей крок призвів до зростання напруженості до критичної межі, демонстрацій, закликів до збройної боротьби, гострих публікацій у пресі тощо [2, с.45].

Військовий конфлікт

10 грудня 1991 року, за кілька днів до офіційного розпаду Радянського Союзу, в Нагірному Карабаху відбувся референдум, на якому 99,89% населення висловилося за повну незалежність від Азербайджану. Після цього почалися широкомасштабні військові дії, в результаті яких Азербайджан втратив контроль над Нагірним Карабахом і прилеглими до нього сімома районами. З 12 травня 1994 року, після підписання в Бішкеку договору про перемир'я, бойові дії припинилися. З 1992 року переговори з мирного врегулювання ведуться в рамках Мінської групи ОБСЄ, співголовами якої є США, Росія і Франція [1].

Для розуміння суті конфлікту необхідно дослідити позиції сторін, виявити, у чому вони розходяться, чому конфлікт досі не був вирішений.

Московська декларація

У декларації щодо врегулювання конфлікту в Нагірному Карабасі, яку підписали 2 листопада в Москві президенти Росії, Азербайджану і Вірменії, були підготовлені пропозиції за базовими принципами врегулювання (так званий Мадридський документ) з тим, щоб забезпечити основу для продовження переговорів на вищому рівні після проведення в 2008 році в обох країнах президентських виборів (у Вірменії – у березні, в Азербайджані – 15 жовтня).

Нагірний Карабах

Позиція Нагірного Карабаху базується на тому, що Азербайджан при будь-якому керівництві проводив політику геноциду по відношенню до карабахських вірмен. У силу цього

вірменська більшість НК і керівництво НКР вважає неможливим знаходження НК у складі Азербайджанської Республіки. На переговорах представники НКР спираються на те, що проголошена в 1991 р. Нагірно-Карабахська республіка створена відповідно до законодавства СРСР і норм міжнародного права.

Азербайджан

Офіційна позиція Азербайджану полягає в тому, що конфлікт, який почався в 1988 році, став результатом військової агресії, яку здійснила Вірменія проти Азербайджану з метою відторгнення частини азербайджанської території – Нагірного Карабаху і приєднання його до Вірменії. У цьому конфлікті Азербайджан має такий суттєвий козир, як нафта.

Вірменія

Вірменія також не зацікавлена в участі у збройному конфлікті, тому що це неминуче призведе до міжнародної ізоляції країни, а також значних матеріальних витрат. Основою офіційної позиції Республіки Вірменія є згода з тими принципами і рішеннями політичного врегулювання, що вигідні НК, бо в питанні самовизначення саме НК і Азербайджан є основними сторонами конфлікту.

Визнання на міжнародній арені

Нагірно-Карабахська республіка є частково визнаною, НКР визнали Абхазія, Південна Осетія та Придністровська Молдавська Республіка.

Міжнародний суд 22 липня 2010 року виніс консультативний висновок про те, що одностороння декларація про незалежність Косово від Сербії не порушує норми міжнародного права. Конфлікт у Нагірному Карабаху, що почався в 1988 році, також заснований на прагненні цієї самопроголошеної республіки, населеної переважно вірменами, відокремитися від Азербайджану.

Зараз конфлікт спалахнув з новою силою. Поштовхом до розв'язання конфлікту може стати рішення, яке прийме Міжнародний Суд ООН щодо самовизначення, на основі прецеденту з Косово. Це певною мірою відверне погляди Азербайджану і Вірменії, а також дасть вагомий поштовх до ескалації конфлікту.

1. Корнелл С. Конфликт в Нагорном Карабахе: динамика и перспективы решения [Електронний ресурс] / Корнелл С. – Режим доступу : http://www.sakharov-center.ru/azrus/az_016.htm.
2. Манасян А. З. Карабахский конфликт: Ракурсы правового похода / Манасян А. З. – Ереван : АМАРАС, 1998. – 96 с.
3. Нагорный Карабах в 1918–1923 гг. : сборник документов и материалов. – Ереван : Изд. АН Армении, 1992. – 415 с.
4. Нагорный Карабах. История [Электронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gandzasar.ru/nagorno-karabakh.htm>. – Назва з екрану.

НАУКОВІ ЗАСАДИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Сегін Ірина,
V курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Багай Н.О.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Удосконалення аграрного законодавства України є необхідною умовою забезпечення належного правового регулювання суспільних відносин у сільському господарстві. Важливим напрямом удосконалення аграрного законодавства є його систематизація.

Чинне аграрне законодавство досить об'ємне, різноманітне за колом врегульованих відносин і нерідко надзвичайно складне для сприйняття. Безсистемність, внутрішні суперечності, розкиданість аграрно-правових норм по нормативних актах різних галузей права, наявність прогалин, відсутність чіткої політики в галузі правотворчості не сприяють удосконаленню вітчизняного аграрного законодавства. Така ситуація негативно впливає на застосування аграрно-правових норм та врегулювання аграрних відносин.

У науці аграрного права підходи до питання систематизації аграрного законодавства викладені в роботах Н.О. Багай, І.В. Духневич, В.М. Єрмоленка, З.А. Павловича, С.Д. Домбров-

ського, В.А. Сонюка, О.О. Погрібного, В.І. Семчика, В.М. Стретовича, А.М. Статівки, Н.І. Титової, Ю.С. Шемшученка, В.В. Янчука, В.З. Янчука та інших.

Під систематизацією аграрного законодавства розуміють діяльність, пов'язану з упорядкуванням і вдосконаленням законодавчих та інших нормативно-правових актів, із зведенням їх у внутрішньо узгоджену систему.

В аграрно-правовій науці сформувалися різні погляди щодо систематизації аграрного законодавства України.

І.В. Духневич вважає, що процес систематизації аграрного законодавства варто розпочати з його обліку [1]. Облік законодавства як один зі способів систематизації – це діяльність щодо збору, зберігання і підтримання в контрольному стані нормативних актів аграрного законодавства, а також щодо створення пошукових систем, що забезпечують знаходження необхідної правової інформації в масиві чинних актів. Вітчизняна та зарубіжна практика цілком переконливо демонструє, що якість обліку нормативних актів в органах державної влади, ефективність збору та зберігання відомостей про чинні нормативно-правові акти, про внесення до них змін та доповнень багато в чому визначають юридичну культуру правотворчості, ефективність правозастосовчої діяльності та правового виховання [1].

Учені В.В. Янчук, С.Д. Домбровський, В.А. Сонюк, В.М. Єрмоленко вважають, що головним актом, який би регулював аграрні правові відносини, має стати Аграрний кодекс України. Аграрний кодекс як єдиний кодифікований акт дозволить уніфікувати механізм правового регулювання аграрних відносин, роздроблений різноєрархічними нормативно-правовими актами чинного аграрного законодавства, що призводить до виникнення непотрібного дублювання, суперечностей, розбіжностей, нерегульованості єдиного органічного масиву аграрних правовідносин [2, с.61]. За своєю структурою Аграрний кодекс має відображати відповідну галузь права та законодавства. Як зазначає Н.О. Багай, Аграрний кодекс з урахуванням значення в системі інших актів галузі законодавства мав би характеризуватися високим ступенем стабільності [3, с.123]. А в сучасний період реформування аграрних та земельних відносин такої стабільності навряд чи вдалось би досягти.

О.О. Погрібний, В.І. Семчик та В.М. Стретович вважають, що поряд із кодифікацією варто враховувати можливість і доцільність інкорпорації. Учені підкреслюють також важливу роль у систематизації аграрного законодавства України консолідації нормативних актів, яка б допомогла у сучасних умовах забезпечити системність аграрного законодавства, що, у свою чергу, зробило б його більш доступним для розуміння та користування не лише практичними працівниками сфери агропромислового комплексу, а й усіма зацікавленими особами [4, с.231–234].

Підтримуємо думку Н.І. Титової про доцільність розробки саме Основ аграрного законодавства України як основного кодифікованого акта з питань регулювання суспільних відносин у сільському господарстві [5, с.7–8]. Н.О. Багай зазначає, що кодифікація аграрного законодавства у вигляді Основ аграрного законодавства відбивала б його принципові риси, зокрема комплексну, інтегровану, спеціалізовану природу [3]. На нашу думку, в сучасний період розвитку аграрних відносин прийняття Аграрного кодексу є недоцільним. Погоджуємося з думкою Ю.С. Шемшученка про те, що “національному аграрному законодавству слід ще пережити етап свого становлення, досягти певної стабільності, а це дозволить, у свою чергу, більш якісно виконати кодифікацію нормативного матеріалу” [6, с.58].

Отже, ліквідувати прогалини, усунути колізії в аграрному законодавстві, застарілі та неефективні акти аграрного законодавства, здійснити оновлення аграрного законодавства відповідно до змін в аграрних правовідносинах можливо за умови систематизації всіх нормативно-правових актів, які регулюють суспільні відносини в сільському господарстві.

Оскільки аграрне законодавство України – галузь законодавства, яка є динамічною й такою, що перебуває на етапі свого розвитку, то найбільш доцільною та обґрунтованою формою систематизації на сучасному етапі є розробка і прийняття Основ аграрного законодавства.

1. Духневич І. В. Перспективи систематизації аграрного законодавства [Електронний ресурс] / І. В. Духневич. – Режим доступу : [file:///C:/Users/user/Downloads/Трив_2011_1_13%20\(5\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/Трив_2011_1_13%20(5).pdf).
2. Єрмоленко В. Концептуальні засади систематизації законодавства про аграрні майнові правовідносини / В. Єрмоленко // Юридична Україна. – 2007. – № 11. – С. 58–61.

3. Багай Н. О. Кодифікація аграрного законодавства України: окремі питання / Н. О. Багай // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: “Юриспруденція”. – 2013. – № 6–1. – Т. 2. – С. 124–126.
4. Аграрне законодавство України: проблеми ефективності / [В. І. Семчик, В. М. Стретович, О. О. По-грібний та ін.]; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького; [за ред. В. І. Семчика]. – К.: Наук. думка, 1998. – 239 с.
5. Титова Н. І. Аграрне законодавство України / Н. І. Титова // Право України. – 1995. – № 1. – С. 6–9.
6. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / за ред. Ю. С. Шемшученка. – Х.: Право, 2008. – Т. 4 : Методологічні засади розвитку екологічного, земельного, аграрного та господарського права. – 480 с.

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Цепенда Андрій,
IV курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Козлов А.М.,
викладач.

У зв'язку з підписанням у 2014 році Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, гармонізація вітчизняного законодавства з правом ЄС є однією з важливих умов поглиблення співпраці нашої країни з європейськими інтеграційними об'єднаннями та їх державами-членами. Це створює необхідні передумови переходу до наступних стадій інтеграції, включаючи членство України в Євросоюзі.

Цю проблематику розглядали такі науковці, як Грудницька Світлана Миколаївна, Шермет Олег Олексійович, Христина Лісецька та Ернест Бучьорт.

Основним етапом створення акціонерного товариства є прийняття рішення про його заснування, укладення статуту, утворення органів товариства та державна реєстрація в Єдиному державному реєстрі. Такий порядок створення притаманний і законодавству Польщі, але з певними особливостями. Так, згідно з Кодексом господарських товариств Польщі є обов'язкове нотаріальне посвідчення статуту й розмір статутного капіталу є встановленою сумою – 100 000 злотих [1]. Новелою Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань” є подання документів у електронній формі, а строк розгляду документів, поданих для державної реєстрації, становить 24 години з моменту надходження [2]. Така форма та строк практикуються в Польщі протягом багатьох років. Там вона проводиться в Національному судовому реєстрі, а Закон “Про Національний судовий реєстр” визначає, що в разі подачі документів у паперовій формі розгляд заяви триває 7 днів з моменту надходження документів, а в електронній – 24 години з моменту подачі документів [3]. Як свідчить практика, строк розгляду документів у паперовій формі становить від 2 до 3 тижнів [4]. На нашу думку, це стимулює до зникнення паперової форми подачі документів. Особливістю також є те, якщо протягом 6 місяців від дати укладення статуту товариство не зголосилося до судового реєстру, то акціонери мають право вимагати повернення внесків.

Наступним важливим аспектом порівняльного аналізу є визначення прав та обов'язків акціонерів. Як і у вітчизняному законодавстві, акціонери в Польщі мають право на отримання дивідендів, або частки в чистому прибутку компанії, право на участь у поділі майна у випадку ліквідації товариства, право участі в загальних зборах та інші права, які притаманні українським акціонерам. Досить цікавим є те, що акціонер, який володіє звичайною акцією, має право одного голосу, а особа, яка володіє привілейованою, – два голоси, якщо інше не передбачено в статуті товариства. Також відмінністю від Українського законодавства є відсутність переважного права викупу акцій у випадку виходу з товариства акціонера. Відсутність даного права є загрозою для товариства, оскільки акціонер може її відчужити будь-кому, навіть акціонеру товариства, з яким вони конкурують. Позитивним аспектом є можливість міноритарних акціонерів об'єднати свої голоси і вибрати члена наглядової ради, але в той же час немає автоматичного права акціонерів на придбання акційової емісії.

Обов'язки акціонерів у Польщі є ідентичними до Українського законодавства: дотримання статуту, виконання рішень загальних зборів, виконання зобов'язань перед товариством, оплачування акції відповідно до статуту та нерозголошення комерційної таємниці.

Щодо органів акціонерних товариств та їх повноважень варто зазначити, що вони аналогічні Українському законодавству: загальні збори акціонерів, наглядова рада та виконавчий орган. Розбіжності проявляються у строках та кількості членів певних органів. Відповідно до вітчизняних норм річні загальні збори товариства проводяться не пізніше 30 квітня наступного за звітним роком, а в Польщі не пізніше 6 місяців [5]. Також польським законодавством встановлено строк діяльності наглядової ради – не довше 5 років, натомість в Україні встановлено, що раз на 3 роки повинні розглянути питання про припинення або продовження строку повноважень наглядової ради. Мінімальна кількість членів наглядової ради в публічному акціонерному товаристві становить 3 учасники, а в приватному – 5. Стосовно правління встановлена каденційність строком на 5 років з можливістю продовження цього строку.

Слід зазначити, що власники більше 95% акцій акціонерного товариства можуть примусово викуповувати частки акціонерів компанії, розмір пакета акцій яких не дозволяє безпосередньо брати участь в управлінні компанією. Така норма негативним чином відбивається на міноритарних акціонерах, оскільки не прописує правила викупу та розрахунку ціни акцій, що призводить до суттєвого зменшення вартості акцій при примусовому викупі. Це питання врегульоване в Кодексі господарських товариств Польщі, де зазначається, що ціна примусового викупу акцій розраховується за останні 60 днів [1].

На основі вищевикладеного матеріалу варто зазначити, що законодавство у сфері правового регулювання акціонерних товариств є прогресивним і суттєвого удосконалення не вимагає. Доказом цього є аналіз, проведений нами. Норми, які регулюють акціонерні товариства, в більшості випадків є тотожними з вітчизняним законодавством. Позитивні аспекти, які варто перейняти в країни-сусіда, є надання, в деяких аспектах, захищеності міноритарним акціонерам, оскільки на практиці виникає обмеження їхніх прав. На нашу думку, внаслідок змін у Законі України “Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб- підприємців та громадських формувань” варто наголошувати на недоцільності використання паперової форми подачі документів і залишити лише поштову та електронну.

1. Kodeks spółek handlowych: od 15.09.2005 [Електронний ресурс] // Sejm RP. – Режим доступу : <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20000941037>.
2. Закон України “Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань”: від 15.05.2003 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/755-15>.
3. USTAWA “O Krajowym Rejestrze Sądowym”: od 20.08.1997 [Електронний ресурс] // Sejm RP. – Режим доступу : <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19971210769>.
4. Lisiecka K. Środowisko w globalnej orientacji zarządzania przedsiębiorstwem / Lisiecka K., Kubasik A. // Kolegium Zarządzania AE. – Katowice, 2010.
5. Закон України “Про акціонерні товариства”: від 17.09.2008 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/514-17>.

ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ ЕКСТРАДИЦІЇ В УКРАЇНІ

Шешурак Оксана,
III курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Микитин Ю.І.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Епоха 21 століття характеризується посиленням злочинності транснаціонального характеру, що зумовлює необхідність співробітництва держав у сфері боротьби зі злочинністю. Зокрема сучасне криміногенне становище, яке існує в Україні у поєднанні з наміром нашої держави приєднатись до європейської спільноти, вимагає вдосконалення національної правової бази та

підвищення ступеня міжнародного співробітництва України з іншими державами. Одним із чинників ефективного міжнародного співробітництва є співробітництво з розшуку, затримання та видачі осіб, які вчинили злочин, що проводиться відповідно до вироблених міжнародною спільнотою правових стандартів.

Закріпивши видачу особи (екстрадицію) в основному кримінально-процесуальному законі – КПК України, законодавець надав йому статус кримінального процесуального інституту [2]. Проте правові норми, які регулюють даний інститут, не забезпечують комплексний та якісний механізм виконання процесу екстрадиції.

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 541 КПК України: екстрадицією є процес видачі особи державі, компетентними органами якої ця особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку. А саме питання про видачу особи вирішується при поєднанні територіального принципу (місця вчинення злочину і місця знаходження злочинця) і принципу громадянства, проте не видача власних громадян не означає, що вони залишаються безкарними. Кожна сторона міжнародного договору на прохання іншої сторони договору зобов'язується порушити або перейняти відповідно до свого законодавства кримінальне переслідування щодо свого громадянина, підозрюваного у скоєнні злочину на території іншої сторони, якщо вона відмовляється у його видачі [2].

Суб'єктів екстрадиційних правовідносин слід поділяти на такі групи:

1 група – суб'єкти міжнародно-правових екстрадиційних правовідносин – суб'єкти права екстрадиції (держави);

2 група – суб'єкти внутрішньо-правових відносин – суб'єкти реалізації екстрадиції (компетентні органи, які діють від імені держави);

3 група – суб'єкти, які мають і захищають власний чи інший інтерес (особа, яка підлягає екстрадиції, та захисник) [5].

Об'єктом виступають дії компетентних органів певної держави, що мають на меті здійснити екстрадицію особи, яка вчинила злочин, або ж відмовити у цьому.

Наразі існує низка проблем у сфері практичного застосування інституту екстрадиції:

1. Відсутність спеціального договору між Україною і державою, в якій перебуває особа. Нині співробітництво України з іншими державами відбувається на основі багатосторонніх і односторонніх угод з окремими країнами. Проте є ряд держав, які не уклали з Україною угоду про екстрадицію (США, Малайзія, Саудівська Аравія та інші), і відносини у сфері екстрадиції з такими державами є нерегульованими.

2. Складність процесу екстрадиції, що спричиняє тривалу (затяжну) процедуру видачі особи. Довготривалість процедури надсилання запиту про особу або ж про арешт особи, незабезпечення вчасної реалізації екстрадиційного розшуку надає можливість відповідним особам переховуватись від органів слідства та суду.

3. Неналежне фінансування процесу екстрадиції в поєднанні з відсутністю використання коштів за цільовим призначенням. КПК України закріплює, що витрати, пов'язані з процесом екстрадиції, є процесуальними, а Європейська конвенція про видачу правопорушників установлює, що їх нестиме та сторона, на території якої вони виникли, а витрати, пов'язані з транзитним перевезенням, – сторона, що звернулася із клопотанням про таке перевезення.

4. Несвоєчасне надання екстрадиційних документів (у повному обсязі) уповноваженими на те органами (Генеральною прокуратурою України, Міністерством юстиції України) та невідповідне їх оформлення.

5. Нерегульованість або ж недостатня урегульованість окремих процедур, що складають процес екстрадиції (зокрема проведення екстрадиційної перевірки).

6. Відсутність норм у КПК України, які б встановлювали:

- відмову у видачі не тільки громадян України, але й осіб, що постійно проживають на території України;

- дозвіл на екстрадицію осіб, які обвинувачуються у вчиненні злочину, лише за умови, якщо вказані особи будуть передані для відбування покарання в Україну;

- відмову в екстрадиції, якщо особа вчинила злочин, за який у державі, що направила клопотання про видачу, передбачено покарання у вигляді довічного позбавлення волі.

З огляду на викладене можна констатувати, що інститут екстрадиції складається з норм матеріального, процесуального права та норм, які мають договірний характер. Проблеми, які існують у сфері практичного застосування даного інституту, потребують невідкладного вирішення з тією метою, щоб забезпечити якісну форму міжнародної співпраці, орієнтовану на підтримку законності та правопорядку.

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/254k/96-вр.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Лихова С. Актуальні питання вдосконалення інституту екстрадиції [Електронний ресурс] / С. Лихова // Право України. – 2001. – № 1. – Режим доступу : <http://www.info-prensa.com/article-121.html>.
4. Пиріг Н. М. Теоретичні та практичні проблеми при видачі осіб екстрадиції під час досудового розслідування в сучасному правовому просторі [Електронний ресурс] / Пиріг Н. М. – 2014. – Режим доступу : http://legalactivity.com.ua/index.php?catid=95:5-0214&id=750:280114-01&Itemid=118&lang=ru&option=com_content&view=article.
5. Березняк В. С. Екстрадиція як інститут кримінально-процесуального права України [Електронний ресурс] / Березняк В. С. – Режим доступу : <http://mydisser.com/ua/avtoref/view/15501.html>.

РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАВО ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ

Яш Костянтин,
II курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Гейнц Р.М.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Правове регулювання відносин власності є одним із найважливіших напрямів нормативної діяльності держави. За допомогою права держава регулює належність тих або інших об'єктів власності певному суб'єкту, визначає обсяг повноважень власника, способи захисту прав власника тощо. Феномен власності полягає в тому, що вона впливає на всі сфери суспільного та особистого життя людини. Саме тому проблематика відносин власності в цілому та приватної власності зокрема здавна й донині залишається в центрі уваги суспільства й держави, законодавця й дослідників й обумовлює актуальність нашого дослідження.

Питання, які стосуються права приватної власності, досліджуються у роботах таких учених, як: І.А. Бірюков, В.І. Борисова, І.О. Дзера, Ю.О. Заїка, О.В. Старцев, Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, Я.М. Шевченко та інших.

Історично індивідуальній власності окремого громадянина передувала спільна власність – народу, племені, роду, сім'ї. Вже в Законах XII таблиць знаходимо згадку про право власності, що позначалося терміном “dominium”, до якого додавали “jure Quiritum” – власність за правом квіритів. Цей додаток означав, що право власності (в основному на землю) первинно належало римському народу, а згодом у вигляді права приватної власності – римським громадянам – квіритам [1, с.116–117].

Право приватної власності є головною правовою формою насамперед індивідуального привласнення благ в усіх країнах з ринковою економікою. В Україні радянського періоду, як і в інших республіках колишнього Союзу РСР, таке привласнення забезпечувалось інститутом права особистої власності. Трансформацію правового регулювання права приватної власності можна простежити за нормативно-правовими актами, які приймалися в різні періоди. Так, ст. ЦК УРСР 1922 поряд із державною і кооперативною формою власності передбачалася також і власність приватна. У приватній власності могли бути: ненаціоналізовані будівлі, знаряддя і засоби виробництва, гроші, цінні папери та інші цінності, у тому числі золота і срібна монета та іноземна валюта, предмети домашнього вжитку, господарства й особистого користування; товари, продаж яких не заборонено законом, і будь-яке інше майно, не вилучене з приватного обігу [2, с.643].

Однак уже з 1929 року здійснюється наступ на приватний сектор економіки та запроваджуються обмеження щодо приватної власності. Цей процес завершується прийняттям 1937 ро-

ку Конституції УРСР, яка закріпила право особистої власності громадян на їх трудові доходи і заощадження, на жилий будинок і підсобне домашнє господарство, на предмети домашнього господарства і вжитку, на предмети особистого користування і комфорту.

Особиста власність знайшла своє закріплення і у ЦК УРСР 1963 року [3]. Новим кроком до становлення інституту приватної власності було прийняття 3 серпня 1990 р. Закону України “Про економічну самостійність Української УРСР” [4], яким передбачалась індивідуальна (особиста і приватна трудова) власність.

Індивідуальна власність громадян проіснувала до 7 липня 1992 р. коли Верховна Рада України прийняла зміни до Закону України “Про власність” [5]. Відповідно до цих змін поняття “індивідуальна власність” було вилучено та введено повноцінне право приватної власності. Це знаменувало перемогу прихильників ринкових реформ.

У чинному ЦК України, прийнятому 16.01.2003 р. [6], про право приватної власності йдеться у ст. 325. Відповідно до положень цієї статті суб’єктами права приватної власності є фізичні та юридичні особи, які можуть бути власниками будь-якого майна, за винятком окремих видів, які відповідно до закону не можуть їм належати. Склад, кількість і вартість майна, яке може бути у власності фізичних та юридичних осіб, не є обмеженими. Частина 3 ст. 325 ЦК України встановлює лише один виняток із зазначеного вище правила, який стосується розмірів земельної ділянки.

Таким чином, проведене дослідження дає підстави для висновку:

- 1) в Україні радянського періоду право приватної власності було підмінене правом особистої власності, здійснення якого громадянами допускалось в межах, передбачених законом;
- 2) юридичне визнання приватної власності в Україні остаточно завершилось у 1992 році;
- 3) чинний Цивільний кодекс забезпечує суб’єктам права приватної власності рівні з суб’єктами права державної та комунальної власності умови здійснення своїх прав, не встановлюючи загальних обмежень її розмірів та правомочностей власника.

1. Орач Є. М. Основи римського приватного права : навчальний посібник / Є. М. Орач, Б. Й. Тишик. – Львів : Ред.-вид. від. Львів. ун-ту, 2000. – 238 с.
2. Цивільне право України: Загальна частина : підручник / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. – 3-тє вид., переробл. і доповн. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 976 с.
3. ЦК УРСР від 18.07.1963 № 1540-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1540-06>.
4. Про економічну самостійність Української УРСР : Закон України від 3.08.1990 р. № 142-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/142-12>.
5. Про власність : Закон України від 07.02.1991 № 697-XII (втратив чинність 20.06.2007 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/main/697-12>.
6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

ПЕДАГОГІКА

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКИХ ІНТЕРЕСІВ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Броневи́ч Христи́на,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Деркачова О.С.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Вступ. Задля розбудови української освіти на початку нового тисячоліття необхідно створити умови для особистісного зростання і творчого самовираження кожного громадянина нашої держави. Школа має забезпечити духовний розвиток і саморозвиток особистості, навчити вихованців мистецтву творити себе і своє життя. Велику роль у цьому процесі відіграє книга.

Постановка проблеми. Дані наукових досліджень свідчать про те, що ставлення людини до книги формується в молодшому шкільному віці. Від початкової школи значно залежить, чи полюблятимуть діти читання, чи, можливо, залишаться байдужими до літератури. Саме тому необхідно знаходити нові способи, шляхи щодо формування читацьких інтересів у молодших школярів.

Аналіз останніх досліджень. Проблема формування й розвитку читацьких інтересів молодших школярів не нова і багатоаспектна. Вона досліджується багатьма науками. Окремі аспекти порушеної проблеми відображено в наукових працях М. Бахтіна, Л. Виготського, Н. Волошиної, Т. Донченко, О. Ісаєвої, А. Копчук, М. Наумчук, Є. Пасічника, О. Савченко, Н. Скрипченко, В. Сухомлинського, Г. Ткачук та ін.

Мета статті – розкрити основні шляхи формування читацьких інтересів у молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Щоб визначити зміст знань, які, на наш погляд, є найефективнішими для пробудження інтересу до читання, ми проаналізували програму початкової школи, яка засвідчує, що на уроках читання значна частина припадає на вміння працювати з книгою, пізнавати, розрізнявати та називати окремі літературні жанри, виконувати творчі завдання на основі прочитаного та розуміти зміст тексту.

Завжди поживляють навчальний процес і активізують клас *ігрові моменти* на уроках читання. Можна використовувати літературні ігри, в основі яких – впізнавання творів за окремими малюнками чи уривками, постановка і розгадування “хитрих” питань за прочитаними книгами, відгадування імен літературних героїв, прізвищ письменників [1].

На уроці читання досить важливе значення має також *розповідь учителя*. Вона повинна бути емоційною, цікавою, доступною і зрозумілою для дітей, торкатися найглибших почуттів, але водночас не має містити складних термінів і фактів.

Важливим засобом виховання читацьких інтересів є *систематичне голосне читання учнів*, тому що у дітей молодшого шкільного віку переважає слухова пам’ять, підкріплена зоровим сприйняттям. І для того, щоб вони усвідомлено сприймали те, про що читають, їм необхідно почути, побачити, проаналізувати, запам’ятати [1].

Для літературного і загального розвитку молодших школярів значну роль відіграють *художні конкурси на краций малюнок* за прочитаними творами, на вміння декламувати, читати по книзі, а також на знання віршів і прози.

Надзвичайно важливим засобом розвитку самостійності й активності школярів у пошуках нового є *літературні екскурсії та літературні вечори*.

Існує велика *різноманітність форм позакласної роботи з книгою*. З метою раціонального проведення уроків роботи з дитячою книжкою крім класних занять учитель має передбачати *бібліотечні заняття* у шкільній та міській дитячій бібліотеці [1].

Досить важливим засобом пробудження інтересу не тільки до читання, а й до навчання загалом є *методи активізації*: мозковий штурм, спостереження, групове обговорення, проблемний метод. Завдяки методам активізації знання учням не “дається на блюдечку”, вони повинні

самостійно приймати рішення і шукати відповідь. Діти відчувають себе “дослідниками”, що, звісно, розвиває їхні творчі здібності і формує позитивну мотивацію до навчання [2].

Одним зі шляхів залучення школярів до читання є *літературна творча діяльність*, яка передбачає створення казок, віршів, оповідань. Творчість учителя породжує творчість учня. Якщо в школі не працюватимуть вчителі, які люблять книги і з насолодою говоритимуть про це учням, то мало ймовірно, що вони будуть дуже успішними в допомозі дітям стати активними читачами [3].

Якщо на кожний урок намагатися підбирати такі види навчальної діяльності, які дають матеріал для роздумів, можливість виявити ініціативу і самостійність, потребують розумового напруження, винахідливості, творчості, це зацікавить дітей, викличе позитивні емоції, сприятиме пошуку, формуванню школяра як читача.

1. Ковальова В. І. Шляхи формування читацьких інтересів у молодших школярів [Електронний ресурс] / В. І. Ковальова, О. В. Ковальова. – Режим доступу : <http://1aya.ru/paper/art-185482.php>.
2. Dytfeld K. Metody aktywizujące jako system motywowania uczniów do nauki [Zasób elektroniczny] / K. Dytfeld, E. Smółka. – Dostęp : http://www.powiatostrzeszowski.pl/asp/pliki/dok/publikacja_na_strone_p._katarzyny_dytfeld_i_p._eweliny_smolki.pdf.
3. Developing Teachers' Knowledge of Children's Literature : Teachers as Readers [Electronic resource]. – Access mode : <http://booksforkeeps.co.uk/issue/179/childrens-books/articles/other-articles/developing-teachers'-knowledge-of-children's>.

КОЛОРИСТИКА УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗОК

Варварук Христина,
II курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Наконечна Л.Б.,
кандидат філологічних наук, доцент.

У природному середовищі немає нічого безколірного. Колір люди навчилися сприймати набагато раніше, ніж мову. Колір – одна з перших характеристик навколишнього світу, яку сприймає дитина. Особливо важливим є вплив кольору на дитину в період формування її смаку і характеру. Більшість дітей любить яскраві кольори червоно-жовтого спектра, тому що вони відповідають їхньому станові підвищеної активності. Діти бояться темряви не тільки через монстрів, якими їх лякають старші, а й через кольорово-світлову деривацію (обмеження в кольорі та світлі).

Ознайомлюючись із культурною скарбницею народу, починаючи з маминої колискової, продовжуючи повчальними казками, народними піснями, колядками, щедрівками, діти стикаються із кольороназвами, символістичне навантаження яких в українській культурі є особливим і нерідко різниться від сприйняття кольору іншими народами світу.

Мета нашого дослідження – аналіз колористики українських народних казок та символічного навантаження кольороназв.

Улюбленими художніми текстами дітей дошкільного і молодшого шкільного віку є зазвичай казка, через яку діти чи не вперше ознайомлюються із символікою кольору.

Як зазначають дослідники, словесна колористика українських народних казок, з одного боку, може фіксувати традиційні уявлення народу, а з іншого, – породжувати нові смисли та культурні коди, які передбачають глибинну інтерпретацію зв'язку міфологічної та фольклорної свідомості, відтворених у мові [4, с.322].

Аналіз словесної колористики українських народних казок засвідчує наявність певної дуальності (подвійності) значення кольору.

Наприклад, в українських народних казках *білий колір* у більшості випадків символізує чистоту, моральну і духовну силу, позитивні, добрі емоції (*Дайте мені сорочку, Хоч не тоненьку, Аби біленьку*). На противагу чистоті білого у семантику чорного кольору зазвичай закладено негатив, недобрі думки і наміри: *білий світ – чорна земля; біла хата – чорний крук, чорний кіт; білі руки – чорна хустка; білі коси – чорні злидні* [4, с.318].

Але у словосполученні *чорна рілля* чорний колір вживається в позитивному значенні – як такий, що символізує родючість і перспективу.

Чорний колір у колядках та щедрівках також не однозначний. Розглядаючи його вживання, дослідники вказують на суперечливі асоціації, які потребують пояснення. З одного боку, колір має звичне для сучасної людини трагічне звучання, а з іншого – це колір добра і краси, колір урочистості, з ним у свідомості народу зливалось сприйняття планети, людини [2].

Чорні брови, чорні очі – передають народний ідеал краси: *Там дівчина жито жала, гарна, чорноброва. Чорні очка, чорні очка, як терен, як терен* (народні пісні). Взагалі, як зазначають дослідники, в колядках ніколи не оспівуються очі синього, сірого, зеленого кольору. Рідше використовується лише відтінок чорного – карий.

У позитивному значенні оспівується вороний – чорний кінь, друг і помічник господаря: *Аж то військо та славне, запорізьке, Та на вороних конях виграває...* (історична пісня).

У фольклорних текстах нерідко використовується й інший колір – червоний, який вважається таким, що перебуває на межі чорного і білого. Тому його розглядають як третій компонент домінантної тріади кольорів, які стосуються різних стихій, пов'язаних із життям і смертю. Так, у казці “День, ніч і смерть”, *білий дід* символізував день, *чорний* – ніч, а *червоний* – смерть.

Загалом в українській народній казці червоний колір символізує красу, тепло, силу. Людська врода асоціювалася із червоною калиною – символом краси: *Чи я в лузі не калина була, Чи я в лузі не червона була* (народна пісня).

Інші традиційні для української народної казки кольори – *сірий* і *сивий* – як такі, що пов'язані з відтінками білого або поєднанням білого й чорного (*сірий вовк, сірий кіт, собака Сірко; сиві хмари, сивий дід, сивий кінь, сива давнина*), *рябий* (*собака Рябо, Курочка Ряба*) та ін.

Жовтий колір набагато менше представлений у текстах українських народних казок. Він перш за все символізує життя, його багатство, як фізичне, так і духовне (*жовте сонце, жовта пшениця, жовте поле*), але й кінечність (*жовте листя, жовтий цвіт*).

В українській народній казці *зелений* символізує життя – молодість, енергію, силу, міць здоров'я, красу (*зелене поле, зелений пагін, зелені гори, зелене зілля, зелень*): *Принеси літо-літешко І зеленеє житешко* (Веснянка). Пригадаймо народну пісню, у якій зелене жито асоціюється з дорогими, хорошими гостями в домі: *Зеленеє жито, зелене, Хорошії гості у мене. Зеленеє жито ще й овес, Бо зібрався рід наш увесь*.

Репрезентативними для української народної казкової прози є передусім запозичені кольороназви *золотий* і *срібний*. Так, *срібний* пов'язується з білим кольором або його відтінками й символізує молодість і легкість (*срібний місяць, срібні хмари, срібний човник, срібнеє весельце*). *Золотий* також стосується палітри білого, світлого кольору в його поєднанні з жовтим: *золоте волосся, золотоволосі сини, золотокрилі орли, золоті явори, золоторунні зірки, золоті ниви* [4, с.321]. За тлумаченням дослідників символіки казок, кольороназва *золотий* використовується для позначення чогось цінного, бажаного, малодосяжного, а також смерті. Пригадаймо золоте яєчко у відомій казці “Курочка Ряба”.

Отже, символіка кольорів наших предків надзвичайно широка й різноманітна. У барві був початок життя і його кінець, колір служив засобом змалювання навколишньої дійсності в найтонших її проявах. Барва є одним із засобів комунікації з минулим, дозволяє проникнути у свідомість наших прародичів і черпати вікові знання про навколишній світ, життя, душу, збережені у кольоровому кодї людства.

1. Веклич Ю. І. Значення кольорів у культурах народів світу у контексті формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів початкової школи / Ю. І. Веклич // Проблеми сучасної педагогічної освіти. – 2013. – № 39. – С. 56–62.
2. Дунець О. Символіка та семантичне навантаження червоної барви в українських народних колядках та щедрівках / О. Дунець // Народознавчі зошити. – 2010. – № 5–6. – С. 659–665.
3. Китова С. Симфонія кольорів у лексиці колядок і щедрівок : (Колір у системі художніх засобів українських пісень різдвяного циклу) / С. Китова // Народна творчість та етнографія. – 2004. – № 1–2. – С. 22–26.
4. Шевченко Л. Колористика української народної казки / Шевченко Л., Дергач Д. // Література. Фольклор. Проблеми поетики. – 2012. – С. 317–322.

ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНИХ УМІНЬ І НАВИКІВ ДРУГОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Вістовська Роксолана,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Білавич Г.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Вивчення елементів риторики на уроках української мови є важливим складником навчального процесу. Не здобувши належного рівня риторичних умінь, учні не зможуть творчо будувати висловлювання, міркувати над проблемою, аргументувати власні думки, переконувати інших тощо. З огляду на це проблема формування риторичних умінь на уроках рідної мови є актуальною, що пояснюється всезростаючою потребою суспільства в умінні вправно володіти словом.

Риторика – комплексна наука, її місце – на стику, пересіченні (причому багаторівневному) низки наук – філософії, логіки, лінгвістики, етики, сценічної майстерності. Інакше кажучи, риторика начебто вбирає в себе з інших наук такі змістовні компоненти, які в системі визначають її як науку про закони ефективної мисленнево-мовленнєвої діяльності. Причому кожний компонент, пересікаючись та взаємодіючи з іншими, наповнюється якісно новим, перетвореним змістом, аніж це було у складі тієї чи іншої науки. Таким чином, риторика – це не просто сума різних змістовних компонентів, а наука, яка інтегрує в себе необхідні знання, передбачає свою систему законів і предмет дослідження, а також чітку функціональну спрямованість [2, с.1].

У сучасному світі вмінні спілкуватися, виступати публічно необхідно всім, незалежно від віку, статі, професії. Саме ці знання необхідно отримувати в школі.

Аналіз науково-методичної літератури, багатовікового досвіду дає підстави зробити висновки: навчання ораторського мистецтва – це найлегший шлях до порозуміння з людьми, впевненості в собі та професійного зростання [1, с.1]. Риторика розвиває в учня цілу систему особистісних якостей: культуру мислення (самостійність, самокритичність, глибину, гнучкість, оперативність, відкритість мислення, ерудицію); культуру мовлення (правильність, виразність, ясність, точність, стислість, доцільність); культуру поведінки (ввічливість, тактовність, толерантність, коректність, розкутість); культуру спілкування (повага до співрозмовника через вивчення його інтересів, управління поведінкою аудиторії, залучення однопісців, відповідальність за своє слово); культуру виконавської майстерності (виразність та доцільність жестів, міміки, правильність дикції та інтонації) [3].

Великі потенційні можливості для формування риторичної особистості молодшого школяра мають уроки української мови. Зазначимо, що засвоєння навчального матеріалу з риторики відбувається активніше, коли вчитель і учень успішно співпрацюють. Це зумовлює добір методів і організаційних форм під час навчання риторики. Так, важливою частиною на заняттях з рідної мови є поєднання традиційних та інноваційних методів навчання, які сприятимуть ефективному формуванню риторичних умінь учнів [4, с.186].

На основі проведених спостережень та анкетування в других класах школи № 21 м. Івано-Франківськ ми дійшли висновку, що молодші школярі відчують низку труднощів при усній комунікації: їм не вистачає потрібних слів (34% респондентів); часто гублять думку (30%); повторюють одні й ті ж слова (28%); неправильно вимовляють звуки (89%); неправильно наголошують слова (100%); уживають діалектизми (46%) тощо.

Задля виправлення і запобігання цим труднощам ми пропонували такі методи: читання та аналіз текстів, побудова питань до них, виразне читання віршів; добір заголовків до текстів, обговорення їх; стимуляція творчості учнів на рівні творення казки, інсценізації їх; вправи з техніки мовлення, виразного читання художніх текстів, виголошення власних промов залежно від ситуації мовлення; повідомлення із власного життєвого досвіду відповідно до різних ситуацій (побут, громадське життя).

Отже, під час навчання української мови вчителю необхідно пробуджувати інтерес учнів до проблем риторики, тому на уроках слід приділяти достатньо уваги проблемам ораторського мистецтва, культурі мовлення, методам підготовки різних видів публічних виступів, умін-

ню вести конструктивний діалог, бесіду. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в розробці системи риторичних вправ для другокласників з метою формування їхньої риторичної компетенції.

1. Горошкіна О. Роль риторики у формуванні мовної особистості учня [Електронний ресурс] / О. Горошкіна. – Режим доступу : <http://www.stationline.org.ua/pedagog/104/17696-rol-ritoriki-u-formuvanni-movno%D1%97-osobistosti-uchnya.html>.
2. Плеханова Т. Риторичні основи журналістики. Основні поняття риторики [Електронний ресурс] / Т. Плеханова. – Режим доступу : <http://moodle.znu.edu.ua/mod/page/view.php?id=26239>.
3. Риторична культура вчителя в умовах профілізації / О. М. Горошкіна, А. В. Нікітіна та ін. – Луганськ : СПД Резніков В. С., 2007. – 279 с.
4. Шкуринська Л. Формування риторичних умінь в учнів початкових класів на уроках рідної мови / Л. Шкуринська // Актуальні проблеми формування риторичної особистості вчителя в україномовному просторі : збірник наукових праць (за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції 23 квітня 2015 р.) / за ред. проф. К. Я. Климової. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 220 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЯВІВ БУЛІНГУ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ЗОШ

Герин Марія,

У курс, Педагогічний інститут.

Науковий керівник – Кулик І.В.,

кандидат педагогічних наук, доцент.

Сьогодні надзвичайно гостро постає проблема агресивних проявів у міжособистісних стосунках учнівської молоді. Реальністю стало пропагування культу сили та жорстокості в ЗМІ, зниження виховного потенціалу сім'ї, порушення взаємодії між школою та сім'єю, поширення зразків асоціальної поведінки. Значного поширення набуло явище булінгу в загальноосвітніх навчальних закладах. Булінг (bullying, від англ. bully – хуліган, забіяка, задирака, грубіян, насильник) визначається як утиск, дискримінація, цькування. Цей термін означає тривалий процес свідомого жорстокого ставлення (фізичного і психічного) з боку дитини або групи до іншої дитини або інших дітей [2]. Інтернет та сучасні технології – вільний простір для кібер-булінгу. Діти створюють веб-сторінки та сайти, де можуть вільно спілкуватися, коментувати, ображаючи інших, поширювати плітки, фотографії особистого характеру та іншу інформацію [3, с.85].

Актуальність вивчення цього явища у наш час обумовлюється тим, що, по-перше, збільшується кількість фіксованих випадків булінгу. А, по-друге, ситуація булінгу призводить до низки педагогічних (шкільна дезадаптація, академічна неуспішність), психологічних (зниження самооцінки, порушення соціалізації, соціальна дезадаптація), медичних (травматизація) наслідків.

Дослідження проводилося на базі 7–8 класів Івано-Франківської загальноосвітньої школи № 28. Вибірка складалась із 31 учня: 19 хлопців і 12 дівчат (віком від 12–14 років).

У дослідженні були використані такі психодіагностичні методики: модифікована проєктивна методика “Тест руки” Вагнера, опитувальник Баса-Дарки, а також анонімне опитування учнів школи.

Кореляційний аналіз схильності до булінгу з особистісними рисами агресивності, емоційності, демонстративності, тривожності, динамічними властивостями активності-пасивності, які виявлялися за модифікованою проєктивною методикою “Тест руки”, дозволив знайти низку значущих кореляцій: шкала Агресії – 37% (рука стиснута в кулаці), Вказівка – 15%; Страх – 12%, Емоційність – 4%; Комунікація – 7%; Залежність – 2%; Демонстративність – 11%; Інвалідність – 3%; Активна безособовість – 5%; Пасивна безособовість – 4%. Як бачимо, уявлення підлітків щодо агресивності дій руки посідає перше місце серед інших показників. А це свідчить про високий рівень дратівливості та ворожості у середовищі підлітків.

Опрацювавши результати опитувальника Баса-Дарки, ми отримали такі результати: прояви фізичної агресії становлять 22%; Непряма агресія – 17%; Дратівливість – 14%; Негативізм – 10%; Вербальна агресія – 35%; Почуття провини – 2%. Це означає, що найбільш поширеною

формою прояву булінгу серед даної вибірки учнів є вербальна агресія, що значно впливає на психіку жертви булінгу, оскільки передбачає її ізоляцію, у той час як почуття провини становить усього 2%, що свідчить про низький рівень моральних та емпатійних якостей підлітків.

За результатами опитування на запитання “Чи відбуваються у вашому класі бійки між учнями?” – більшість респондентів (75,3%) відповіли “так, інколи”. На запитання “Чи були ви коли-небудь учасником або свідком такої ситуації у вашій школі, коли група учнів обирає собі жертву, якій дають прізвиська, дражнять, залякують?” – 60 респондентів відповіли ствердно, 14 вказали, що брали участь у знуцанні над жертвою, а 9 були в ролі жертви. Наступне питання – “Хто найчастіше виступає в ролі кривдника?” – за відповідями більшості респондентів (60,7%), у ролі кривдника виступають як хлопці, так і дівчата. Щодо вікових особливостей кривдника, більшість респондентів вказала, що кривдниками є однокласники (38 опитаних) та однолітки (40 опитаних), проте досить багато опитуваних вказали на учнів з інших класів (48 осіб) і старших учнів (35 осіб).

На основі цих відповідей можна зробити висновок, що як стать, так і вік кривдника варіюються, і не можна простежити чітку тенденцію в цих даних. Цікавим видається факт, що обидві статі, мотивуючи власну поведінку, пояснюють її рівними правами чоловіків і жінок, тобто гендерна рівність у середовищі підлітків розуміється буквально. Судячи з одержаних даних, більша половина хлопців і половина дівчат уживають ненормативну лексику, проте більшість із них проявами насилля це не вважають. Насміхаються і дражняться обидві статі теж практично однаково.

Таким чином, шкільний булінг за своєю природою є складним соціально-психологічним явищем. Відповідно до отриманих результатів нашого дослідження булінг, як системне цілеспрямоване насильство між учнями в українській школі, існує. Надалі планується детальне вивчення зв'язку схильності до булінгу з типами акцентуації характеру особистості.

1. Бердышев И. С. Жестокое обращение в детской среде / И. С. Бердышев // Современные подходы к профилактике, диагностике и реабилитации детей, подвергшихся разным видам насилия в семье и обществе. – СПб. : Семья, 2011. – С. 90–93.
2. Інформаційний портал з протидії булінгу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ayhunkoil13.wix.com/antibullyingportal>.
3. Лушпай Л. І. Шкільний булінг як різновид суспільної агресії / Л. І. Лушпай // Наукові записки [Нац. ун-ту “Острозька академія”]. Серія: Філологічна. – 2013. – Вип. 33. – С. 85.

ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ЕТИМОЛОГІЄЮ СЛІВ НА УРОКАХ МОВИ І ЧИТАННЯ

Жовнір Ольга,
III курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Наконечна Л.Б.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Серед численних запитань, які виникають у допитливого мовця, є і таке: чому навколишні предмети називаються так, а не інакше? На це і багато інших питань, як-от: про країну походження слова і його первинне значення, фонетичні та семантичні зміни у його “біографії” – може відповісти розділ мовознавства, який зародився ще у Давній Греції, – етимологія [за 4, с.114–115]. Вивчати мову цікавіше, звертаючись до історії походження слова, витоків його значення.

В одних випадках пояснити походження слів можна без особливих зусиль, а в інших – виникнення слів залишається зовсім незрозумілим. Так, прозорим є походження слів “літак” (бо літати), “підвіконня” (бо розташоване під вікном), підсніжник (бо пробивається з-під снігу). А ось виникнення слів “школа”, “дошка”, “кішка”, “помідор” не можуть бути поясненні так само просто, хоча вони і є звичними і загальновідомими.

Проаналізувавши навчальну програму з української мови і літературного читання для початкової школи і відповідні підручники, з'ясували, що поданий навчальний матеріал мало

зорієнтований на ознайомлення учнів з українською лексикою з погляду її історичного розвитку, хоча у підручниках зрідка подають етимологічні довідки. Так, навіть першокласників автори “Букваря” Н. Скрипченко та М. Вашуленко ознайомлюють з етимологією слів *перо* та *олівець* [4, с.142–143].

З походженням слів учитель може ознайомлювати своїх вихованців під час вивчення чи не всіх навчальних тем, особливо опрацюючи теми з лексикології і будови слова. Так, наприклад, під час вивчення теми “Написання великої букви” у 3 класі можна запропонувати учням розповісти про походження їхнього імені, а на уроці літературного читання під час вивчення теми “Державні символи у творах українських поетів” варто повідомити про походження слів *герб*, *прапор* і його синонімів *знамено* і *стяг*.

Пропедевтичне вивчення етимології слова радять здійснювати кількома способами: 1) учитель сам повідомляє про походження слів, використовуючи цікавий матеріал; 2) учні під керівництвом учителя знаходять підказку в запропонованому тексті і самі вчать пояснювати походження лексеми.

Подаємо кілька вправ, які допоможуть учням пояснити назву предметів:

Вправа 1. Відгадайте, хто в загадці про себе так говорить: *На сонечко я схожий і сонечко люблю. До сонця повертаю голівоньку свою. Стою стрункий, високий, в зелених шатах я, І золотом убрана голівонька моя.* Питання: чому соняшник має таку назву?

Вправа 2. Визначіть, чому ці тварини, птахи, рослини мають таку назву: *носоріг, дикобраз, косуля; синиця, снігур; незабудки, дзвоники, ротики.*

Вправа 3. Визначте, на яку ознаку предмета вказують назви: *веснянка, тонконіс, заметіль, подорожник, маслюк, опеньок, підберезник, сиріожка.*

Під час ознайомлення учнів з етимологією слів доцільно використовувати шкільні етимологічні словнички і довіднички, у яких через загадки, казки, легенди, вірші, кросворди, ребуси, крилаті вислови розповідають історію слів. Ці ігрові форми, безперечно, сприяють розвиткові пізнавальних інтересів молодших школярів, розширенню їхнього світогляду. Поданий у них матеріал не тільки ознайомлює з історією походження слова, але й дає добрий матеріал для роздумів, зіставлення, збагачує словниковий запас учнів, зацікавлює мовою, дає розуміння про те, що мова змінюється і розвивається. Він цікавий як дітям, так і їхнім батькам, а вчитель може успішно використовувати на уроках і в позаурочний час.

Отже, вважаємо, що необхідно ознайомлювати молодших школярів з етимологією слів, адже це не тільки сприятиме зацікавленню учнів мовою та історією, а й пробуджуватиме їхню творчу думку і фантазію, спонукатиме домислювати, порівнювати, творити.

1. Грона Н. Система роботи над словниковими словами з учнями 1–4 класів / Н. Грона // Початкова школа. – 2009. – № 5. – С. 8–12.
2. Крехно Т. І. Етимологічний словничок. 1–4 класи / Т. І. Крехно. – Х. : Ранок, 2010. – 80 с.
3. Мовчун А. У світі етимології. Вивчаємо походження слів української мови : навчально-довідковий посібник для учнів і вчителів початкових класів / А. І. Мовчун, Л. В. Мовчун. – К. : Наш час, 2009. – 135 с.
4. Попова Л. Етимологічний аналіз слів як засіб формування орфографічної грамотності молодших школярів / Л. Попова // Наукові записки. Серія: Педагогіка. – 2009. – № 4. – С. 114–115.
5. Торчинська Т. Активізація пізнавального інтересу учнів початкових класів до уроків української мови на основі етимологічних знань [Електронний ресурс] / Торчинська Т. – Режим доступу : http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/20/visnuk_18.pdf.
6. Тучапська Г. Чому так називається? Етимологічний словник учня початкових класів / Г. Тучапська. – Тернопіль : Богдан, 1998. – 72 с.

РОЗВИТОК ТВОРЧОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ

Загребельська Вікторія,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Барило С.Б.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Поняття “творчість”, “творча особистість”, “творча діяльність”, “творча активність” увійшли в педагогічну науку як результат тривалих і глибоких філософських, педагогічних і психологічних досліджень.

Проблему творчої діяльності, що пов’язана з творчими здібностями, розглядали багато вчених: Т. Байбара, Д. Богоявленська, Л. Виготський, О. Крутецький, В. Моляко, В. Пономарьов, С. Рубінштейн та ін. Дослідження науковців свідчать про те, що саме молодший шкільний вік є найсприятливішим для розвитку творчості дітей.

Зауважимо, що на уроках музичного мистецтва мало уваги приділяють розвитку творчості. В сучасних програмах відсутні завдання для розвитку музично-творчих здібностей молодших школярів. Тому ми вважаємо, що дана тема є досить актуальною і потребує додаткового вивчення.

Слід зазначити, що в сучасній методиці музичного виховання існує велика кількість цікавих методик для розвитку творчості учнів молодших класів, а також розроблені різноманітні завдання, які, на жаль, мало використовують на уроках музичного мистецтва і в позакласній діяльності.

Наведемо приклади цікавих методик і творчих завдань, які може використовувати вчитель музики, але перед цим зупинимось на педагогічних умовах, які важливо враховувати у процесі роботи по розвитку творчості.

1. Необхідно дати мінімальний обсяг знань, коротко і цікаво пояснити суть процесу творчості. Можна навести цікаві приклади щодо виникнення цього цікавого явища. Наприклад:

- проводити цікаві бесіди про народну музику, яка вивчається учнями початкових класів, приміром, колісанки, календарні пісні, необрядовий фольклор тощо;
- використовувати музичні картини світу, тобто показати картинку до музичного твору і коротко розказати про нього;
- навести приклади літературних творів (вірші, казки, загадки тощо).

2. Після пояснення одразу ж перейти до вироблення слухових навичок. Проводити таку роботу слід у вигляді тренінгів, закріплюючи знання з допомогою виконання різних варіантів вправ, щоразу ускладнюючи завдання.

3. Навички проявлятимуться лише за умови багаторазового (не менше 8–10 разів) прослуховування і закріплення в різних варіантах мелодичного ходу. Вже в четвертому класі кількість прослуховувань можна зменшити до 5 разів.

4. Учитель дає дітям завдання (передати образ, настрій, створити мелодію). Завдання може бути у вигляді малюнка (графічна творчість), також це може бути творчість у співі, танцювальна творчість тощо.

Зазначимо, що можливі неймовірні версії асоціації, форми прояву творчості учнів. Зауважень, виправлень учителя не може бути.

5. Така робота може проводитись з усіма учнями класу, тобто колективно, і поступово можна переходити до індивідуальних завдань, тобто кожному учневі пропонувати інше завдання.

6. Роботу з розвитку творчості слід проводити постійно, якщо не на кожному уроці, то кілька разів на місяць. На виконання завдань слід давати 3–5 хвилин. Перші навички творчості з’являються приблизно в 3–4 класі.

7. Музичні твори, які вчитель ілюструє сам без використання технічних засобів, мають використовуватись емоційно, чітко, виразно і красиво.

На уроках музичного мистецтва і в позакласній діяльності можна використати відомі методики (“Розкажи про мене”, “Виправ помилки”, “Перевір свою увагу”, “Хто краще па-

м'ятає", "Спостережливість"), які описані в науковій музично-педагогічній літературі, а також різноманітні творчі завдання, які були використані під час проходження педагогічної практики на уроках музичного мистецтва ("Визнач тембр", "Розпізнай голос", "Вгадай, хто я", "Ритм і творчість", "Намалюй музику" та ін.).

Перелічені творчі завдання можна використовувати не тільки на уроках музичного мистецтва, а й у позакласній діяльності та на уроках образотворчого мистецтва, природознавства, літератури.

Отже, зазначена тема актуальна й потрібна. Завдання для вербальної, мелодичної, образної творчості є дуже різноманітними, і з великої кількості методик і творчих завдань можна вибрати найбільш цікаві.

1. Виготський Л. С. Уява і творчість у дитячому віці : Психологічний нарис / Л. С. Виготський. – 3-тє вид. – М., 1991. – 93 с.
2. Дорошенко Т. Розвиток творчих здібностей на уроках музики / Т. Дорошенко // Початкова школа. – 2001. – № 4. – С. 34–37.
3. Сушицька О. Розвиток творчих здібностей молодших школярів / О. Сушицька // Початкова освіта. – 2011. – № 45. – С. 6–8.

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Іванців Ірина,
ІІІ курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Будник О.Б.,
доктор педагогічних наук,
старший науковий керівник.

Економічне виховання доцільно використовувати з початкової школи. Доступні економічні поняття в початковій школі повинні реалізуватись на основі здобутих раніше дітьми знань, умінь і навичок. Важливо, що знання молодших школярів інтегрувались у зміст інших предметів (математика, читання, трудове навчання, природознавство), оскільки молодший шкільний вік – це період набуття базових життєвих знань, навичок і формування процесів розуміння, усвідомлення власного життєвого досвіду та навколишнього світу.

Мета статті: обґрунтувати сутність економічного мислення та особливості його формування в учнів початкових класів.

Економічне виховання учнів початкових класів – організована педагогічна діяльність, спрямована на формування економічної культури учнів.

Особлива актуальність економічного виховання зумовлена тим, що кожна людина стикається з проблемами економіки у професійній діяльності і в особистому житті.

Важливим компонентом економічної культури є економічна свідомість – знання основних законів розвитку ринкової економіки, підвищення ефективності виробництва, перебудови його структури, вдосконалення виробничих відносин, системи управління та методів господарювання.

Складником економічної свідомості є економічне мислення – здатність до осмислення явищ економічного життя з урахуванням досягнень науки і техніки. Воно сприяє творчому розв'язанню особистістю економічних проблем, конкретних трудових завдань [5, с. 276–277].

Формування економічного мислення молодших школярів є основною складовою економічного виховання. Тому передбачається використання в навчальному процесі літературного матеріалу, проведення екскурсій, роботи у малих групах, у парах, інших методів активного навчання, що розвиває в дітей спостережливість і вміння порівнювати, робити висновки та узагальнювати побачене [1, с. 59].

З метою розвитку економічного мислення доцільно проводити уроки у формі рольових, імітаційних, ділових ігор, широко використовувати практичні завдання, пов'язані з життям.

Адже на таких заняттях інтегруються міжпредметні знання, вміння і навички, які формуються в учнів початкової школи.

Економічне мислення тісно переплітається з екологічним, адже і те, й інше для молодших школярів є надзвичайно важливим елементом становлення, вони покликані формувати у людини активну природоохоронну позицію і бути основою в процесі оволодіння екологічними знаннями, умінням та навичками [4, с. 254–255].

Наведемо приклади завдань та фрагментів занять з метою формування економічного мислення молодших школярів (за Варецькою).

1. Лисиця вирішила влітку здати в оренду свій будинок відпочивальникам, які заплатили їй 1300 л. грн. Після їх від'їзду господарка підрахувала, що за електроенергію, яку витратили відпочивальники, необхідно заплатити 250 л. грн, ремонт майна, яким вони необережно користувалися, становив 1000 л. грн. Крім цього, відпочивальники користувалися телефоном, і Лисиця мала заплатити за цю послугу 170 л. грн.

Чи отримала прибуток Лисиця?

2. Від продажу кожного стільця меблева фабрика Мишка отримує прибуток 13 л. грн. З кожних 10 л. грн прибутку Мишко повинен сплатити податок 4 л. грн. Який прибуток залишається у ведмедика, якщо він продав 200 стільців [2, с. 60]?

Висновок: ефективними педагогічними засобами формування розвитку економічного мислення молодших школярів слугують задачі економічного змісту, проблемні ситуації, казки, ігри, інтерактивні технології.

1. Будник О. Б. Психологічні особливості екологічного мислення та їх вираховування у господарському вихованні школярів / О. Б. Будник // Збірник наукових праць : філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ, 1998. – Ч. 1. – С. 58–65.
2. Варецька О. В. Початки економіка. 4 клас : навчально-методичний посібник для вчителя / О. В. Варецька. – Запоріжжя : Просвіта, 2014. – С. 54–61.
3. Лазарева С. Екологічне та природоохоронне виховання учнів гірських шкіл – запорука збереження та сталого розвитку Карпат / С. Лазарева // Гірська школа українських Карпат. – 2008–2009. – № 4–5. – С. 244–247.
4. Максимович О. Зміст екологічної освіти й виховання учнів гірських шкіл у системі збереження традицій раціонального природокористування / О. Максимович, О. Максимович // Гірська школа українських Карпат. – 2007. – № 3–4. – С. 135–139.
5. Фіцула М. М. Економічне виховання / М. М. Фіцула // Педагогіка. – К. : Академія, 2002. – С. 276–278.

ФОРМУВАННЯ ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ НАВИЧОК У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СИСТЕМІ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Ільницька Христина,
Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Романишин Р.Я.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Проблема розвивального навчання не є новою у сучасній навчально-методичній літературі. Окремі ідеї були відображені у працях Я.-А. Коменського, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Й. Гербарта, К. Ушинського та ін. Сучасні розробки цього навчання пов'язані з дослідженнями психологів та педагогів Л. Виготського, Л. Занкова, В. Давидова, Д. Ельконіна, Н. Менчинської, А. Дусавицької, С. Семенець, Н. Тализіної, В. Репкіна, С. Максименко.

У навчально-методичній літературі знаходимо низку означень поняття *розвивальне навчання*. Зокрема, **розвивальне навчання** – це навчання, орієнтоване на закономірності розвитку особистості, у якому розвивальний ефект є не побічним, а прямим результатом. Воно розглядає дитину як особистість, яка в умовах сьогодення створює максимум сприятливих умов для її розвитку.

В Україні навчально-виховний процес, організований на засадах розвивального навчання, реалізовує науково-педагогічний проект “Росток”, автором і науковим керівником якого є кан-

дидакт педагогічних наук Т. Пушкарьова, а підручником, за яким навчаються молодші школярі, є підручник Л. Петерсон [3].

Проблема формування обчислювальних навичок у молодших школярів залишається актуальною проблемою початкової школи не тільки за традиційною системою навчання, але і за розвивальною. Дослідження А. Клецкіної показало, що погіршується якість обчислень, зокрема культура усних обчислень.

При формуванні обчислювальних навичок як у традиційній, так і розвивальній системі навчання важливе місце займають читання та запис чисел у десятковій системі числення, які пов'язані з такими поняттями, як число, цифра, розряд, клас, розрядні числа, розрядні доданки, зручні доданки. Учні повинні усвідомити розрядні одиниці та співвідношення між ними, а також позиційний принцип запису чисел [2].

Для формування основних понять і способів обчислень у системі розвивального навчання використовуються методичні підходи, в основі яких лежить ідея зміни ознак предметних, схематичних, символічних та вербальних моделей, встановлення відповідності між цими моделями, перехід від однієї моделі до іншої, виявлення закономірностей і різноманітних залежностей, що становлять основу подальшого вдосконалення обчислювальних умінь та навичок, формування обчислювальної культури учня.

За визначенням А. Ільєсової, “ця ідея дозволяє інтерпретувати на методичному рівні теорію поетапного формування розумових дій (П. Гальперін, Н. Талізін), сприяючи усуненню розриву між знаннями, умінями та навичками і активно використовувати при цьому прийоми розумової діяльності на різних етапах засвоєння” [1, с.32].

У методичній системі розвивального навчання процес організації обчислювальної діяльності молодших школярів відбувається в таких умовах, коли кожне вивчене поняття чи спосіб дії розглядається у тісному взаємозв'язку з іншими поняттями і способами обчисленнями, що були вивчені раніше і засвоюються у певній послідовності. Це дозволяє врахувати індивідуальні здібності дитини, її життєвий досвід, а переваги того чи іншого типу мислення поступово включити в самостійну обчислювальну діяльність, що сприятиме розвитку мислення загалом.

Організація обчислювальної діяльності в умовах методичної концепції розвивального навчання математики у початкових класах здійснюється через розв'язок загальних навчальних задач, які поділено на 3 блоки:

1. Формування уявлень про чотири арифметичні дії:
 - засвоєння змісту арифметичних дій (додавання, віднімання, множення, ділення);
 - вивчення властивостей арифметичних дій;
 - засвоєння взаємозв'язку між арифметичними діями.
2. Формування усних прийомів обчислень:
 - формування табличних навичок обчислень;
 - формування узагальнених способів обчислень у межах 100.
3. Формування письмових прийомів обчислень:
 - засвоєння алгоритмів письмових обчислень;
 - формування вмінь застосовувати їх до розв'язку обчислювальних задач.

Методико-математичною основою розв'язку представлених навчальних задач є теоретико-множинний та аксіоматичний підходи до поняття числа у математиці, правила запису чисел у десятковій системі числення та алгоритми дій з ними.

Практичні дії з різними сукупностями дозволять урахувати закономірності активізації уваги, відповідно до яких увага учнів активізується, якщо мислинцева діяльність супроводжується відповідною моторною діяльністю і зоровим сприйняттям об'єктів [4].

В основі пояснення покладено спосіб співвіднесення рисунка та математичного запису. Встановлюючи відповідності між цими моделями, учні активно використовують прийоми таких розумових дій, як аналіз, синтез та порівняння.

Загалом, методика організації обчислювальної діяльності молодших школярів у системі розвивального навчання характеризується направленістю на формування понять та загальних способів обчислень, максимальним включенням раніше вивчених способів обчислень у процесі засвоєння нових способів обчислень та організацією самоконтролю при виконанні обчислень.

1. Ильясова А. Б. Развитие мыслительных действий учащихся при формировании понятий на уроках математики в младших классах : дис. ... канд. пед. наук / Ильясова А. Б. – М., 1997. – 165 с.
2. Истомина Н. Б. Методика обучения математике в начальных классах / Истомина Н. Б. – М. : Линко-Пресс, 1998. – 280 с.
3. Семенец С. П. Рефлексія як особлива задача розвивального навчання математики / С. П. Семенец // Математика в школі. – 2009. – № 10. – С. 13–15.
4. Зинченко В. П. Непроизвольное запоминание / Зинченко В. П. – М. ; Воронеж, 1996. – 544 с.

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Клюс Лілія,
IV курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Гуменюк І.М.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Розвиток мовлення є одним із найважливіших завдань шкільного курсу української мови. Як відомо, навички усного мовлення у дітей починають формуватися значно швидше, ніж писемного, ще у дошкільний період. Тому вже в початковій школі вчитель стикається з уже наявними в мовленні учнів помилками, що спричинені різноманітними чинниками.

Аналіз педагогічної, психологічної та методичної літератури показав, що проблема методів пов'язана зі змістом освіти. У цьому напрямку працюють провідні дидакти О.Я. Савченко, В.І. Зязюн, Л. Охріменко, А.М. Алексюк. Нами проаналізовано праці М. Вашуленка, О. Овчарук, Л. Щербакової, які розробляють ідеї особистісно орієнтованого, компетентнісного підходу до організації навчального процесу в початковій школі [2, с.29].

На шляху до подолання помилок у діалогічному мовленні учнів учителеві дуже важливо мати чітку програму дій. Багато науковців, експертів із цього питання вважають, що варто для початку встановити помилку, визначити причину її появи у мовленні дитини. А потім правильно дібрати метод, щоб назавжди прибрати її з мовлення школяра.

Найчастіше у спілкуванні учнів виникають такі помилки, як:

- 1) повторення одних і тих самих слів;
- 2) вживання діалектних і просторічних слів, форм слова;
- 3) невміння знаходити межі речень; зустрічається у двох варіантах:
 - а) невиправдане ділення складного речення на прості;
 - б) невміння ділити текст на речення;
- 4) пропуск необхідних слів, а іноді й істотних епізодів, фактів, ознак описуваного предмета;
- 5) порушення логічної послідовності й обґрунтованості;
- 6) вживання русизмів, що спричинені впливом різних телепрограм, мультфільмів тощо;
- 7) неправильна вимова слів, що може спричинити неправильне розуміння сказаного.

Проходячи педагогічну практику в школі, ми помітили, що ще однією досить важливою і поширеною помилкою учнівського мовлення є невміння висловити власну думку, що свідчить про малий словниковий запас. Вважаємо, що вчителю початкових класів необхідно працювати над цим з першого дня, відколи дитина переступила поріг школи. Всі мовні помилки повинні бути виправлені як в усному, так і в писемному мовленні учня. Школяр, який допустив помилку, повинен засвоїти правильний варіант, а якщо можливо, усвідомити причину помилки. Адже мовленнєвий розвиток учня – це найважливіша умова його успішного навчання та розвитку.

Відповідно до освітньої галузі “Мова і література” Державного стандарту початкової загальної освіти, навчання української мови здійснюється за такими змістовими лініями: мовленнєвою, мовною, соціокультурною. Мовленнєва змістова лінія, яка є основою, передбачає розвиток усного і писемного мовлення учнів, їхнє вміння користуватися мовою як засобом спілкування, пізнання, впливу. З цією метою розвиваються, удосконалюються усні види мовленнєвої

діяльності, якими учні певною мірою оволоділи ще в дошкільному віці, а також формуються й удосконалюються види мовленнєвої діяльності, пов'язані з писемним мовленням [1].

Дуже важливо правильно дібрати методи у навчальному процесі, щоб уникнути в подальшому виникнення нових помилок. Формування комунікативної компетентності учнів, а водночас – усунення недоліків мовлення здійснюється такими способами:

- оптимальний добір традиційних методів і прийомів, форм роботи з розвитку усного й писемного, діалогічного й монологічного мовлення; використання завдань для розвитку діалогічного мовлення (див. табл. 1).

Таблиця 1

Методи розвитку діалогічного і монологічного мовлення

Монологічне мовлення	Показники розвитку мовлення	Діалогічне мовлення
Монолог, розповідь, оповідь	Змістовність, точність, логічність, лексичне багатство, виразність, чистота, правильність	Діалог, бесіда
Доповідь		Дискусія, дебати
Усний переказ		Сюжетно-рольова гра
Повідомлення тощо		Театралізація тощо

- проведення уроків розвитку зв'язного мовлення, на яких формуються навички побудови творів-розповідей, описів, роздумів;

- компетентнісна спрямованість змісту й організаційних форм уроків, що передбачають оволодіння усіма видами мовленнєвої діяльності;

- організація та проведення нетрадиційних форм уроків (інтегровані уроки, уроки-подорожі, уроки-казки тощо), які сприяють розвитку творчих здібностей, формуванню комунікативних умінь і навичок учнів;

- застосування інноваційних педагогічних технологій (інтерактивне навчання, розвиток критичного мислення, проектне навчання тощо), нових форм і методів навчання (рефлексія, релаксація, емпатія тощо) [3, с.52].

Отже, застосування діалогічних методів у навчальному процесі сприяє активізації, поповненню словникового запасу учнів, подоланню недоліків дитячого мовлення і дозволяє застосовувати знання на практиці, що дає найкращі результати. Варто зауважити, що правильне діалогічне мовлення сприяє розвитку логічного мислення, творчої уяви та викликає інтерес до навчання. Тому уроки, насичені такими методами, школярам подобаються і запам'ятовуються найбільше.

1. Державний стандарт початкової загальноосвітньої школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://iteach.com.ua/resources/full-time-tuition/m1/vp6/poch_school.
2. Охріменко Л. Діалогічні методи навчання на уроках української мови в початкових класах / Л. Охріменко // Початкова школа. – 2015. – № 1. – С. 29–33.
3. Попович Л. Формування комунікативної компетентності молодших школярів / Л. Попович // Початкова школа. – 2015. – № 1. – С. 52–54.
4. Савченко О. Формування у молодших школярів загальнонавчальних комунікативних умінь та навичок / О. Савченко // Початкова школа. – 2014. – № 10. – С. 6–10.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Кучирин Мирослава,
IV курс, Колонійський інститут.
Науковий керівник – Гловацька О.Л.,
викладач.

Сьогодні особливо актуальними є проблема розвитку читацької самостійності молодших школярів та потреба реорганізації позакласного читання в молодших класах, оскільки саме сформованість навичок самостійної роботи з книжкою є передумовою збагачення інтелектуального та духовного світу дитини. Як відомо, духовне відображення українського народу немож-

ливо уявити без живодайного впливу художньої літератури на формування національної самостійності, бо саме література є одним із активних чинників суспільного виховання совісті, моралі, загальнолюдських цінностей, інтелектуальності.

Позакласне читання – це поняття багатоскладове; це невід’ємна складова курсу читання в початковій школі. До позакласного читання входить: ознайомлення учнів із творами, рекомендованими програмою початкових класів; розширене читання творів письменника, який вивчається за програмою, з метою поглибленого засвоєння його творчості й епохи, у яку він жив і творив як майстер художнього твору.

Особливості позакласного читання:

- це один із важливих шляхів літературного розвитку;
- це один із шляхів морально-естетичного виховання учнів;
- це система, що формує всебічно розвинену особистість;
- позакласне читання передбачає багату скарбницю для саморозвитку;
- уроки позакласного читання спрямовують учнів на самостійну роботу з творами;
- позакласне читання виробляє потребу в читанні;
- позакласне читання передбачає свободу вибору книжок;
- уроки позакласного читання можуть мати різноманітні форми навчання (виставки книг, читацькі конференції, літературні диспути, уроки-бесіди тощо).

Основною метою позакласного читання в молодших класах є формування в учнів стійкої потреби самостійного й осмисленого читання, формування потреби систематичного читання книг, спираючись на знання й навички. Досягти цієї мети можна лише на основі вироблення в школярів позитивного ставлення до читання за власною ініціативою.

Завдання позакласного читання в початкових класах:

- ознайомити учнів із широким та доступним колом дитячого читання;
- формувати спеціальні уміння самостійно та продуктивно працювати з дитячою книжкою, орієнтуватись у світі книжок і вибирати їх для задоволення власних пізнавальних потреб;
- формувати в учнів уміння самостійно працювати з різними джерелами друкованої продукції для знаходження потрібної інформації;
- накопичення у школярів досвіду спілкування з дорослими та однолітками на основі прочитаного;
- ознайомити дітей з різними формами проведення цікавого і змістовного дозвілля з книжкою;
- виховувати кваліфікованого читача, здатного вбирати в себе інтелектуальний, морально-етичний, естетичний досвід людства у творах дитячої літератури;
- навчити користуватися довідковою літературою та бібліотечно-бібліографічними позначками;
- вчити читати і вміло представляти великі за обсягом твори;
- розширення та поглиблення знань молодших школярів з навколишнього середовища. Формування елементів наукового світогляду;
- моральне, естетичне та трудове виховання молодших школярів;
- розвиток мовлення (головним чином, усного) та мислення;
- формування уявлень про літературні елементи.

Кожне з цих завдань має свої конкретні шляхи реалізації, але розв’язується у взаємозв’язку з рештою у процесі всієї роботи на уроках класного та позакласного читання.

Вчителеві треба приділяти більше уваги та часу організації й проведенню позакласного читання в молодших класах, тому що загальновідомо, що у книжки, яка довго була основним джерелом інформації та популярним засобом дозвілля, з’явилися могутні суперники – телебачення, відео.

Ось чому важливо правильно організувати позакласне читання в молодших класах, використовувати різноманітні форми й методи навчання на уроках, ретельніше готуватися до них, спрямовувати позакласне читання так, щоб дитина не розгубилася в книжковому морі, щоб до її рук потрапляли найнеобхідніші твори, а спілкування з ними стало звичним, щоденним і, що дуже важливо, приємним заняттям.

1. Мартиненко В. Позакласне читання : навчальна програма / Мартиненко В. // Початкова школа. – 2003. – № 2. – С. 39–43; № 12. – С. 36–39.
2. Мартиненко В. Робота з дитячою книжкою / Мартиненко В. // Початкова школа. – 2003. – № 7. – С. 24–28; № 8. – С. 40–43.
3. Методика викладання української мови / за ред. С. І. Дорошенка. – К. : Вища школа. – 1992. – 398 с.
4. Наумчик М. М. Робота з дитячою книжкою / Наумчик М. М. // Позакласне читання. 4 (3) клас. – Тернопіль : Підручники та посібники. – 1998. – 128 с.
5. Підлужна Г. В. Позакласне читання молодших школярів: реакції та перспективи / Підлужна Г. В. // Початкова школа. – 2004. – № 6. – С. 56–59.
6. Підлужна Г. В. Позакласне читання молодших школярів як педагогічна проблема / Підлужна Г. В. // Початкова школа. – 1998. – № 7. – С. 18–22.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ НАОЧНОСТІ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Мазур Наталія,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Хімчук Л.І.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Молодший шкільний вік є одним із важливих періодів у становленні технічно-грамотної особистості. Важливе місце у формуванні технічного мислення в учнів 1–4 класів посідають наочні методи навчання.

В “Українському педагогічному словнику” вказано: “Наочність у навчанні – один з основних принципів дидактики, відповідно до якого навчання будується на конкретних образах, що безпосередньо сприймаються учнями” [2, с.224].

Проблематикою наочності займався багато видатних педагогів, а саме: Я.А. Коменський, Г. Песталоцці, К.Д. Ушинський, Л.В. Занков, О.Я. Савченко, С.П. Логачевська, А.М. Захарова та ін.

Наочні методи навчання психологи і педагоги умовно поділяють на метод ілюстрації, метод демонстрації та самостійне спостереження.

“Ілюстрування – оснащення ілюстраціями статистичної наочності, плакатів, карт, рисунків на дошці, картин та ін. Демонстрування – використання приладів, дослідів, технічних установок та ін. Самостійне спостереження – безпосереднє сприймання явищ дійсності” – таке визначення дає методу наочності М.М. Фіцула [3, с.125–126].

Особливого значення для візуального сприйняття і розуміння набувають методи наочності на уроках трудового навчання. Вирізняють такі види наочних методів:

- демонстрування об’єктів і процесів, що вивчаються, в натуральному вигляді (інструменти, зразки виробів, моделі тощо);
- демонстрування художніх і графічних зображень (малюнки, таблиці, технологічні карти тощо);
- демонстрування кінофільмів, діапозитивів та фільмів;
- демонстрування прийомів роботи для засвоєння умінь і навичок обробки матеріалів [1, с.22].

Для визначення особливостей використання наочних методів на уроках трудового навчання було проведено опитування, бесіди з учнями і учителями, спостереження уроків трудового навчання у Камінській ЗОШ I–II ст.

Предметом дослідження були особливості використання наочних методів навчання, таких як: демонстрація наочних посібників, показ трудових дій, самостійне спостереження учнів, виробничі екскурсії.

У результаті дослідження визначено, що для демонстрації наочних посібників характерні такі особливості: своєчасність та помірність демонстрування наочності перед учнями, наукова обґрунтованість, яскравість і цікавість наочності для дітей. Використання цих особливостей дає змогу учням легко сприймати продемонстровані посібники.

Завдяки відповідям учителів початкових класів, визначені такі особливості ефективного показу трудових дій: знайомство учнів з інструментами та матеріалами, добра видимість для учнів з будь-якого місця за партою, показ трудових дій з коментарем, акцентування уваги дітей на основні або важкі прийоми роботи.

Вивчення досвіду учителів свідчить, що самостійне спостереження учнів наочних засобів є ефективним за умови врахування таких особливостей: зосередження уваги дітей на найважливішому, прогулянки в природу, занотовування та обговорення учнівських спостережень.

Також були визначені особливості для проведення виробничих екскурсій: повідомлення заздалегідь працівників виробництва, ретельне планування, ознайомлення з правилами безпеки поведінки. Дотримуючись цих особливостей, під час екскурсії діти добре засвоюють навчальний матеріал.

Якщо враховувати вищеподані особливості, то навчальний процес дасть позитивний результат й ефективно впливатиме на розвиток учня.

1. Степанова Л. В. Методика трудового навчання в початкових класах : навч-метод. матеріали для ступеневої підготовки вчителів початкових класів / Л. В. Степанова. – Івано-Франківськ, 2008. – 124 с.
2. Український педагогічний словник / [уклад. С. Гончаренко]. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Фіцула М. М. Педагогіка : посібник / Михайло Миколайович Фіцула. – К. : Академія, 2001. – 515 с.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ЗАПОБІГАННЯ ЯВИЩА ПРОФДЕФОРМАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ВИПРАВНИХ УСТАНОВ

Пальчак Дмитро,
V курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Комар І.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Соціально-політичні, економічні та правові процеси, що відбуваються в Україні, супроводжуються суперечностями в багатьох сферах суспільного життя; не є винятком і пенітенціарна система. Завжди, в усі часи, робота з персоналом вважалась “візитною карткою” будь-якої організації чи відомства. А щодо органів і установ виконання покарань вимога єдина: персонал має бути обличчям держави та гідно представляти її на всіх рівнях.

Значний внесок у вивчення професійної деформації працівників Державної пенітенціарної служби України (далі – ДПтС України) зробили відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: Л. Багрій-Шахматов, І. Богатирьов, О. Бандурка, В. Глушков, Л. Васильєв.

Одне з найважливіших місць у системі особистісних якостей працівника повинна займати стійкість до професійної деформації. Важливість даного питання пов’язана з тим, що через специфічні стосунки працівники кримінально-виконавчої системи піддаються негативному та деформуючому впливу [1, с.9]. За окремими експертними оцінками, серед працівників установ виконання покарань поширена професійна деформація, яка веде до деградації особистості.

Поняття професійної деформації частіше всього пов’язують із моральними якостями особистості, її ставленням до виконання службових завдань тощо. Це призводить до перекрученого розуміння мети та завдань професійної діяльності, шляхів її досягнення та значимості.

Багато важливих питань професійної деформації працівників ДПтС України, на нашу думку, досі залишаються спірними, а деякі з них не розв’язані взагалі, зокрема: відсутня єдина концепція протидії професійній деформації працівників ДПтС України; неопрацьований механізм впливу професійної деформації на виконання службових обов’язків таких працівників; недостатньо висвітлена проблема детермінації професійної деформації.

Так, професійна деформація виражена комплексом специфічних змін окремих рис, структури особистості в цілому. Говорячи про неї, мають на увазі вплив умов і змісту професійної діяльності на негативну зміну особистих якостей і поведінку співробітників названої системи, на їх професійну культуру. Особливо небезпечним є те, що часто ті працівники пенітенціарної системи, які мають безпосередній контакт із засудженими, реалізуючи фундаментальну духовну

потребу бути визнаним іншими, активно відтворюють свою деформовану сутність у найближчому соціальному оточенні. Таке відтворення здійснюється через повсякденну діяльність та спілкування і йде шляхом поступового розширення кола осіб (засуджені, колеги, сім'я, друзі) і поглиблення психологічного представництва в них. Головним тут є й те, що імовірність професійної деформації персоналу залежить від його службово-трудоного стажу та сили деформуючого впливу. Наприклад, серед співробітників пенітенціарних установ зі стажем служби, що перевищує десять років, набагато більше акцентуантів, ніж серед співробітників, молодших за терміном проходження служби у цій парафії. На більш ранніх етапах проходження служби такі зміни мають прояв лише у засвоєнні професійного жаргону, наслідуванні деяких манер поведінки засуджених, а в подальшому – у втраті здібності до емпатії, співчуття до чужого горя, у формуванні установки на посилення жорсткості покарання [2, с.7]. Крайніми формами прояву професійної деформації є рукоприкладство, грубість, застосування спецзасобів без крайньої необхідності.

Серед факторів, які суттєво впливають на процес виникнення професійної деформації працівників ДПтС України, слід виділити такі:

По-перше, спостерігається постійний відтік кадрів із системи, оскільки престиж професії надзвичайно низький, адже великої моральної чи матеріальної зацікавленості в роботі із засудженими немає.

По-друге, значна частина працюючих в установах ДПтС України не відповідає високим професійним вимогам, які визначені сучасними міжнародними стандартами щодо утримування засуджених, освіти та високотехнологічного виробництва. Від цього найбільше потерпає сам працівник і, звичайно, засуджені.

У профілактичній роботі слід ураховувати чинники й передумови, що зумовлюють вияви синдрому; у діагностичній роботі варто спиратися на характерні ознаки та симптоми; у корекційній – здійснювати корекцію всіх розглянутих атрибутів досліджуваного феномену. Психологічний вплив має бути спрямований не тільки на проблемні сторони особистості для їх відновлення та реабілітації, а й на активізацію потенційних можливостей і внутрішніх ресурсів особистості, котрі можуть виступати як опорні й компенсаторні.

Отже, застосування вказаних методів психокорекційної та профілактичної роботи сприяє підвищенню мотивації до професійної діяльності пенітенціарних працівників, формуванню в них змістовно життєвих, ціннісних орієнтацій та установок особистісного зростання, а також забезпечує збільшення стресостійкості службовців, оволодіння ними прийомами саморегуляції, освоєння конструктивних стратегій поведінки у професійній діяльності, спричиняє вироблення умінь долати конфлікти, розвиває усвідомлення особистісної відповідальності за успішність власної життєдіяльності.

1. Бодюл Є. М. Правові та організаційні засади виконання покарання в кримінально-виконавчих установах відкритого типу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08 / Бодюл Є. М. ; Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2005. – 18 с.
2. Галай А. О. Організаційно-правові засади формування та функціонування персоналу установ виконання покарання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07 / Галай А. О. ; Національна академія держ. податкової служби України. – Ірпінь, 2003. – 20 с.

СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА НОВЕЛИ Я.Л. ВИШНЕВСЬКОГО “ТЕСТ”

Плеш Лідія,
IV курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Білавич Г.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Сьогодні у світі внаслідок нестійких соціально-економічних та культурно-освітніх процесів поширилася соціальна дезадаптація, знецінилася мораль, зникла мотивація до здорового способу життя. Усе це призвело до різкого зниження рівня здоров'я дітей та юнацтва, зокрема зріс відсоток небезпечних інфекційних хвороб, ВІЛ/СНІДу. За даними Українського центру конт-

ролю за соціально небезпечними захворюваннями, 2015 року Міністерством охорони здоров'я України було зареєстровано 15 808 нових випадків ВІЛ-інфекції (із них 2 961 дитина до 14 років). Усього з 1987 року в Україні офіційно зареєстровано 280 297 нових випадків ВІЛ-інфекції, від СНІДу в Україні померло 38 128 людей [1]. Стандартним упродовж багатьох останніх років став імідж СНІДу як “чуми ХХ століття”, а, як відомо, у народі чуму традиційно сприймали як “Божу кару” за гріхи, за недотримання моральних норм суспільства [2].

Ця проблема є в центрі уваги не тільки науковців, педагогів, медиків, а й широких кіл громадськості. Не залишились осторонь тут і українські та зарубіжні письменники.

Так, до прикладу, ця архіважлива соціальна тема висвітлена в новелі “Тест” польського письменника і науковця Януша Леона Вишневського. Твір увійшов до збірки “... Про любов”, яка вміщує в собі 10 романтичних історій різних польських авторів, з-поміж яких дві новели автора.

Я.Л. Вишневський усебічно аналізує проблему ВІЛ/СНІДу – вірусу імунодефіциту людини – з позицій медичних, психологічних тощо. Уже на початку новели відчувається певна напруга, автор уводить читача “у невідомість подальшого розвитку подій”. Головна героїня (молода жінка) виходить заміж за заможного чоловіка, і все, здавалося б, чудово. Однак незабаром у сім'ї виникає проблема: дружина виявляється ВІЛ-інфікованою [3].

Далі героїня описує всі свої переживання, те, як її підтримує медсестра, подруга, проте від неї віддаляється чоловік Енріке. Він її вважав у всьому винною, спеціально довго затримувався у відрядженні, аби не пересікатися з дружиною. Через такий моральний натиск вона не витримує і вирішує покінчити життя самогубством. Сюжет твору доволі драматичний, однак автор закінчує новелу на доволі оптимістичній ноті: медсестра, яка доглядала й підтримувала хвору, вчасно наспіла в критичний момент, привела до тями свою підопічну і сповістила нещасній, що повторний результат на ВІЛ-інфекцію виявився негативним. У подальшому жінка пройшла повторну перевірку, яка підтвердила помилковість першого тесту. Героїня розпочала життя з нової сторінки.

Загальна канва новели досить хвилююча і напружена. Ми бачимо, як рідна людина може стати чужою, а чужі люди прагнуть піклуватися і віддавати всі сили й турботу, зігріти своїм теплом, щирістю й увагою. Радість і журба в цьому творі тісно переплетенні. Героїні, звісно ж, пощастило, бо тест виявився негативним. Завдяки підтримці медсестри вона змогла стати на ноги.

Попри те, що Я.Л. Вишневський оптимістично завершує свою історію про один із випадків ВІЛ-інфекції з-поміж своїх сучасників, ця проблема не є розв'язана в суспільстві. Наука зробила чималий поступ у напрямі вивчення цього захворювання, та, на жаль, ліків ще не знайдено. Своєрідними духовними ліками для таких хворих можуть стати твори художньої літератури, які здійснюють терапевтичний вплив на читача, уселяють надію на краще, спонукають замислитися над недугою, глянути на неї під іншим кутом, виховують почуття любові до ближнього, навчають умінню співпереживати, боротися з життєвими труднощами й негараздами й вірити... На жаль, багато хто, дізнавшись про наявність у своєму організмі ВІЛ-інфекції або СНІДу, просто втрачають жагу до життя і намагаються якнайшвидше з ним покінчити. Тому такі твори, як новела “Тест”, своєчасні і дуже потрібні, оскільки не тільки поглиблюють знання учнів про ВІЛ і СНІД, формують усвідомлення того, що тільки власний досвід життя, поведінка та вчинки гарантують запобігання ризику інфікування ВІЛ, а й звертають увагу на соціальні та морально-етичні проблеми ВІЛ-інфікованих. Новела наче спонукає читача перевірити себе на стійкість, людяність, виваженість, моральність, мудрість. І насамперед на відповідальність. Відповідальність як щодо власного життя, так і життя тих, хто поруч із нами і хто прийде після нас.

Отже, Я.Л. Вишневський у творі “Тест” порушує актуальну проблему ВІЛ/СНІДу саме в соціальному й морально-етичному вимірах. Новела сповнена оптимізму, віри, надії та любові. Автор утверджує читача в думці: головне в житті – мати завжди надію в серці та підтримку від рідних людей.

1. Фонд Олени Пінчук АнтиСНІД [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.anti-aids.org/news/aids_stat/spid-v-ukraine-statistika-na-01012016-10757.html.
2. Вірус імунодефіциту людини / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org>.
3. Про любов / Януш Леон Вишневський, Мануела Гретковська [та ін.]. – Варшава, 2012. – 224 с.

ХОРЕОГРАФІЧНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ЗБАГАЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО СВІТУ ДИТИНИ

Римик Вікторія,
II курс, Педагогічний інститут.
Науковий керівник – Калинчук О.В.,
асистент.

Мистецтво – це простір, у якому творчість є центром діяльності людини. Мистецтво багатогранне у своїй сутності і, саме тому воно допомагає компенсувати негативні переживання, зумовлює позитивні враження, сприяє спілкуванню з довкіллям, розвитку самосвідомості.

Мистецтво танцю виконує чимало функцій, зокрема створення рівноваги душевного, внутрішнього стану людини, і в багатьох випадках може бути основою гармонійності особистості. Саме тому очевидна актуальність і затребуваність вибору цієї теми.

Мета статті – визначення впливу хореографічного мистецтва як засобу збагачення внутрішнього світу дитини.

Зрозуміло, що життя дитини не повинно обмежуватися одним лише навчанням у школі. Навіть якщо шкільні успіхи середні, час для улюблених занять потрібно обов'язково виділити. Це допоможе дитині сформуванню гарної самооцінки, досягти успіхів поза шкільною діяльністю, а також навчить планувати свій час. Часто батьки віддають дітей у хореографічні колективи, де вони зміцнюють здоров'я, розширюють загальний культурний і художній кругозір, який є формою задоволення духовних потреб, засобом розвитку естетичного смаку [5].

Хореографія – це світ краси руху, звуків, світлових фарб, костюмів, тобто світ чарівного мистецтва. Саме універсальність хореографічного мистецтва впливає на формування високої організації особистості в суспільстві, інтегруючи досягнення культури в основу діяльності людини [4, с.15–16].

На думку А.Шевчук, танцювальне мистецтво не повинно давати дитині нічого матеріального, натомість найбільш суттєве, що повинна дати хореографія, – це внутрішній стержень, внутрішнє збагачення, характер, сюди також входять і такі важливі риси духовного характеру, як переживання, вираження емоцій та почуттів, втілених в художньо-естетичні форми мистецтва.

Провідна функція хореографічного мистецтва – вираження емоцій і почуттів. Поза вираженням це мистецтво не існує. Тому основними виражально-зображальними засобами в ньому є загальнолюдські засоби передавання емоцій і почуттів – інтонація (музична, пісенна), міміка, виражальні рухи, пози, жести, художньо узагальнені танцювальні рухи.

У танцювальній діяльності дитина відчуває особливе задоволення від власних дій, у яких вона більш чи менш повно зливається з музичною динамікою, характером музики. Пластично переживаючи музичний настрій, розвиток образу, сюжету, вона відчуває естетичні емоції. У дитини розвивається музикальність, пластична виразність, артистичність.

Важливу роль у збагаченні духовних сил дитини відіграє вчитель. Педагог-хореограф повинен сформувати, розвинути і зміцнити у дітей потребу в спілкуванні з мистецтвом, розуміння його мови, любов і гарний смак до нього. Всю виховну роботу в колективі педагог повинен будувати за принципом інтересу, він є основним і визначальним. Під музику дітям варто втілювати свої фантазії в реальний образ танцю, імітувати рухи тварин чи створювати образ, характер в танці. Все це від уроку до уроку представляється в русі від простого до більш складного. Творча активність дітей розвивається поступово шляхом цілеспрямованого навчання, розширення музичного досвіду, активізації почуттів, уяви та мислення. Завдання педагога полягає в тому, щоб спрямувати дитячу активність у потрібне русло, дібравши для цього цікавий та різноманітний музично-танцювальний матеріал.

В основу навчання дітей молодшого шкільного віку необхідно покласти ігровий початок. Гра – невід'ємна частина діяльності дітей. Ідеться про те, щоб зробити гру органічним компонентом уроку (заняття). Правильно підбрані та організовані в процесі навчання танці-ігри сприяють вмінню працювати, викликають інтерес до уроку, роботи, навчання, допомагають розвивати увагу та пам'ять, артистизм та уяву, образне мислення та моторику, вміння орієн-

туватись у просторі, імпровізувати, чути музику і відчувати ритм, відтворювати характер за допомогою рухів.

Загалом, заняття танцем стимулюють дитину в прагненні бути зовні стрункою, підтягнутою, красивою. Через танцювальні па виховується уміння граційно і витончено рухатися, шляхетно поводитися, задовольняються естетичні потреби та інтереси, виховуються естетичні почуття і смаки, ціннісне ставлення до мистецтва, до оточуючого світу і людей. У дитини виробляється почуття гармонії в собі, як єдності внутрішньої і зовнішньої краси [1, с.70].

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що у результаті активного емоційного знайомства з хореографією формується художній смак дітей, вони починають помічати і сприймати прекрасне не тільки в мистецтві, а й у житті.

1. Колногузенко Б. М. Методика роботи з хореографічним колективом. Ч. 1 : Хореографічна робота з дітьми : навч. посібник / Б. М. Колногузенко ; Харк. держ. акад. культури. – Х. : ХДАК, 2005. – 153 с.
2. Марущак О. Вплив хореографічного мистецтва на всебічний гармонійний розвиток дитини [Електронний ресурс] / О. Марущак // Мистецтвознавчі студії : збірник наукових праць студентів мистецько-педагогічного факультету. – 2012. – Режим доступу : http://studmpf.udpu.org.ua/wpcontent/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96/Olena_Maruschak.pdf. – Заголовок з екрану.
3. Пуртурова Т. В. Навчайте дітей танцювати : навчальний посібник для студентів закладів середньої професійної освіти / Т. В. Пуртурова, О. М. Белікова, О. В. Кветний. – М. : Владос, 2003. – 256 с. : іл.
4. Савчин Л. Хореографічне мистецтво – складова художньо-естетичного досвіду особистості / Л. Савчин // Педагогіка. – 2013. – № 9. – С. 15–19.

ВИХОВАННЯ ДРУЖНІХ СТОСУНКІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Сіщук Оксана,

V курс, Педагогічний інститут.

Науковий керівник – Барило С.Б.,

кандидат педагогічних наук, доцент.

Виховання дружніх стосунків у дитячому колективі є актуальною проблемою. Цьому питанню присвячено багато праць у педагогічній і психологічній літературі, але виховання в дітей дружніх стосунків засобами музики, зокрема музичних ігор, присвячено дуже мало праць науковців.

На особливу роль музичних ігор, у тому числі народних, свого часу вказували видатні педагоги і музиканти України: В. Верховинець, О. Суховерська, М. Стельмахович, К. Трильовський та ін.

Досліджуючи наукові джерела, ми виявили, що для згуртованості дитячого колективу дуже добре використовувати музично-ігрову діяльність. Слід зазначити, що молодший шкільний вік – завершальний етап дитинства. Характер спілкування молодших школярів з ровесниками в цей період має свої особливості: потреба в спілкуванні проявляється значно активніше, ніж на попередніх вікових ступенях; відбувається активне освоєння вподобань, у період засвоєння найважливіших моральних понять активно починає проявлятися інтерес до внутрішнього світу іншої людини, до її почуттів, переживань. Тому перед педагогами стоїть завдання – використати всі можливі методи, які будуть сприяти формуванню дружніх взаємин з однокласниками.

Шкільна педагогіка виділяє такі умови розвитку дружніх відносин між школярами: наявність позитивної атмосфери в класі; створення радісної обстановки від спілкування дітей один з одним; включення дітей у конкретну діяльність, у якій доцільно створювати такі ситуації, які б викликали позитивні моральні почуття, дії, поступки, а також потребували від дітей активності, самостійності у судженнях і в реальних діях; планомірне педагогічне керівництво.

Використання на уроці музичного мистецтва, в позакласній діяльності різних ігрових ситуацій з використанням сюжетів пісень про дружбу і друзів за провідної ролі музики, видів музичної діяльності закономірно сприяє розвитку дружніх взаємин молодших школярів. Резуль-

татом вирішення таких ситуацій стають особисті досягнення школярів у сфері взаємовідносин з ровесниками, їх задоволеність змістом, ходом і результатом спільної ігрової діяльності.

Для згуртування учнівського колективу на уроці музичного мистецтва й позакласній діяльності слід використовувати різні музичні ігри та музично-ігрові ситуації. Першим етапом такої роботи має бути підбір музичних ігор, який відбувався на основі таких критеріїв:

- музичні ігри повинні відповідати музичним інтересам школярів, а також відповідати педагогічному завданню – розвитку дружніх взаємин дітей;
- музичні ігри мають бути цікавими, сюжетними, динамічними, що дозволяє використовувати їх на уроці.

Для виявлення уявлень школярів про дружбу необхідно проводити індивідуальні бесіди, спостереження за поведінкою дітей, визначали активних і не дуже активних учнів. Для цього можна запропонувати дітям відповісти на такі питання:

1. Чи є у тебе друг у класі?
2. Чому ти вважаєш його своїм другом?
3. Що означає слово “друг” і що означає для тебе “дружити”?
4. А сам ти можеш назвати себе чийось другом? Чому?
5. Назви тих, з ким у тебе є дружні відносини. Як ти розумієш ці відносини?

Далі варто дослідити, яким чином у дітей проявляється цікавість до уроків, на яких використовуються музичні ігри. Ми виявили, що такі уроки школярам подобаються більше, тому що в музичних іграх можна допомогти один одному, проявити свій характер, ставлення до інших учнів. Аналізуючи відповіді, слід звертати увагу на особливості розуміння дружби учнями (характеристика даного процесу, ключові слова, вимовлені дитиною).

Перед тим як проводити музичні ігри з метою розвитку дружніх стосунків між дітьми, необхідно визначити, чи є в класі окремі групи, хто з ким дружить, хто користується більшим авторитетом, для цього можна провести спостереження і невеличке анкетування. Потім необхідно підібрати музичний репертуар (пісні про дружбу) і виконувати їх з використанням різних ігрових ситуацій.

У позакласній діяльності та на перервах можна використовувати рухливі ігри під музику з елементами бігу, ходьби, стрибків тощо: “Пташка маленька”, “Гляньте діточки”, “Шевчик”, “Журавель”, “Третій зайвий” та інші.

Зазначимо, що перед проведенням кожної гри треба розповісти учням про правила їх проведення, хід гри, наголошуючи на взаємодопомозі, підтримці один одного, використовуючи такі ключові слова, як дружба, повага, взаємодопомога, увага, а також декілька разів прослухати музичний супровід до гри.

Таким чином, для згуртування учнівського колективу, виховання між школярами дружніх стосунків слід використовувати не тільки суто педагогічні методи, а й музичні ігри, тому що саме в ігровій музичній діяльності відбувається зближення між учнями класу, діти краще пізнають один одного, стають більш уважними до інших своїх однокласників, у них розвиваються такі риси характеру, як взаємодопомога, підтримка, тобто виховуються дружні стосунки.

1. Моїсєєва Н. М. Формування творчої компетентності учнів під час підготовки виконання колективних творчих робіт / Н. М. Моїсєєва // Початкове навчання та виховання. – 2011. – № 16–18. – С. 82–97.
2. Толмачова Т. Досвід формування творчої уяви учнів / Т. Толмачова // Початкова освіта. – 2010. – № 38. – С. 8–10.

УКРАЇНСЬКА КАЗКА ЯК ЗАСІБ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Фесюк Мар'яна,
III курс, філософський факультет.
Науковий керівник – Єгорова І.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

У всі часи важливим фактором виховання дітей була усна народна творчість. Казка – дуже поширений жанр народної творчості. Немає такого народу, який би не знав її. Українські митці слова добре усвідомлювали непересічну вартість усної народної творчості, зверталися до неї, записували оповіді казкарів. З-поміж збирачів казок минулого можна назвати І. Франка, П. Чубинського, І. Срезневського, Д. Яворницького, І. Манжуру, Б. Грінченка, із сучасних – П. Лінтура, Н. Забілу, С. Пушика, І. Гурина, М. Пригару, О. Іваненко та ін. Обробки народних казок здійснювали І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко, П. Гулак-Артемівський, Є. Гребінка, М. Драгоманов.

Широке використання казок у початковій школі зумовлюється тим, що їх зміст викладений у цікавій формі. Існує чіткий поділ персонажів на добрих і поганих, сутність учинків яких легко розуміється дітьми і дає змогу визначити якості кожної дійової особи. Це полегшує юним читачам змогу правильно оцінити моральність вчинку.

Основними критеріями відбору казки є:

- художньо-виховна, емоційно-почуттєва доцільність та значущість кожного окремого твору;
- доступність та відповідність викладу матеріалу віковим особливостям і творчим можливостям молодших школярів;
- вимога не видозмінювати першооснову фольклорного матеріалу;
- перспектива колективного прилюдного виступу з приводу прочитаного;
- добре продуманий сценарій виховних вправ з чергуванням сольних та групових номерів, їх видовищність, яскравість та колоритність оформлення тощо.

Специфікою казок є сильне моральне начало, повчальний зміст, який приховано у ненав'язливій моральній позиції, що спонукає слухача самостійно дійти відповідних висновків щодо етики поведінки чи морально-етичних правил життя [1, с.436].

Казки, незалежно від статі і віку їх героїв, мають велике психологічне значення для дітей молодшого шкільного віку, оскільки полегшують зміну ідентифікації залежно від проблем, що хвилюють дитину. Малюк легко входить у незвичну для нього казкову обстановку, миттєво перетворюючись на казкового героя, і разом з тим так само вільно перемикається на прозаїчну повсякденність. Він інтуїтивно відчуває, що казки нереальні, але в той же час допускає, що це могло відбуватися і в дійсності. Так з'являється дійсність літературних переживань дитини: відчуття казковості в реальному, повсякденному і реальному в казковому, чарівному [2, с. 67].

Споконвіку народ плекав і передавав нащадкам дивовижні мрії про непереможність добра, правди, про щасливе життя. Народна казка розвиває творчу уяву дітей. Нерідко казковість, фантазія стають реальністю життя, як-от: килим-літак став справжнісіньким літаком, чоботи-бігунці перетворились на швидкісні потяги.

У казках олюднюються звірі, птахи, явища природи – всі вони розмовляють людською мовою.

Є в казці гіперболізація (перебільшення): у маленьку дідову рукавичку вміщується багато різних звірів; Кирило Кожум'яка розриває одночасно дванадцять шкур, тощо [3, с.156].

Проблема виховання з опорою на національні традиції дозволяє виділити певні етапи, через які проходить вихователь з дитиною:

1. Первинне усвідомлення понять. Бо добро та зло дає дитині принципову можливість морального вибору дії. Результат первинної роботи: формування “центральної зони” свідомості дитини, зміст якої відображують моральні почуття, які були висвітлені українською народною казкою.

2. Пристосування “центральної зони” свідомості дитини до конкретних умов існування. Захисний фільтр спрацьовує, коли пережиті дитиною почуття знаходять прояв через фізіологічні захисні реакції (сміх, сльози...).

3. Неприйняття інформації дитиною, яка несумісна зі щирими моральними почуттями, (як приклад, у казці “Фарбований лис”, де розповідається про те, що гордість і зазнайство, хитрість губить головного героя). У такому випадку мова йде про “відштовхування” небажаних форм поведінки та відмову від небажаних почуттів.

Отже, можливості українських народних казок свідчать про ті динамічні імпульси, які призводять до істинного розуміння моральності та спонукають до наслідування позитивних моральних якостей.

Беручи приклад з улюбленого героя в повсякденному житті, молодші школярі утверджують у собі вірність переконанням, виявляють співчуття, чуйність. Під впливом художніх образів у дітей виникають конкретні уявлення про почуте і прочитане. Вони сприймають не просто текст, окремі слова і речення, що входять до його складу, а реальну дійсність, виражену за допомогою слова. І саме особливості казки визначаються тим, що вона несе не просто певну інформацію, а викликає в дитини емоційні переживання.

1. Лановик М. Б. Українська усна народна творчість : підручник / М. В. Лановик. – 4-те вид., стереотип. – К. : Знання-Прес, 2006. – 591 с.
2. Лисенко Н. В. Педагогіка українського довілля : навч. посіб. : у 3 ч. Ч. 2 / Н. В. Лисенко. – К. : Слово, 2010. – 360 с.
3. Ткачук Г. Методика позакласного читання в початкових класах : навчально-методичний посібник / Г. Ткачук. – Кам’янець-Подільський : ФОП, 2010. – 264 с.

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ І ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Хрущ-Ріпська Марія,
ІІІ курс, Юридичний інститут.
Науковий керівник – Хрущ В.Д.,
кандидат педагогічних наук, професор.

Сьогодні обговорюються всі передумови для входження України в когорту розвинутих країн Європи. Про це свідчать візова лібералізація, двосторонні та багатосторонні угоди з європейськими країнами, культурно-освітні зв’язки тощо. Все більше й більше громадян України відвідують країни Європи, де повага до закону, ustalених норм і правил поведінки є усвідомленим обов’язком, якого дотримуються як дорослі, так і діти.

У процесі формування правової свідомості і культури у молодших школярів вчителі опираються на офіційні документи: Укази Президента, Постанови Міністерства освіти, Програму правової освіти населення, в яких вказується, що правова освіта є складовою частиною системи загальної освіти. Цими документами передбачено, окрім формування правосвідомості, також виховання в учнів ціннісних орієнтирів, активної позиції як членів громадянського суспільства. Надання правової освіти здійснюється в усіх дошкільних та загальноосвітніх закладах.

Змістом правового виховання молодших школярів є:

- доведення до свідомості учнів знань про їх елементарні права на повагу до себе, на захист, на відпочинок;
- дотримання основних обов’язків: самостійно виконувати те, що під силу, не робити шкоду іншому, дотримуватись режиму дня;
- розуміння учнями значення понять “право”, “правило”, “закон”, “законність”, “правосвідомість”;
- знання етичних норм поведінки, зв’язку норм етики з нормами права.

Також дітям пояснюється, що таке закони держави, хто їх створює, для чого вони існують, хто спостерігає за їх дотриманням.

Одночасно із цим у дітей виховується повага до держави і права, виробляються уміння і навички правильної (правової) поведінки, формується нетерпиме ставлення до правопорушень, спонукання дітей до боротьби із власними відхиленнями від норм моралі і права, подолання хибних уявлень, негативних навичок і звичок поведінки.

У процесі вивчення дисциплін “Краєзнавство”, “Я у світі” діти отримують поняття про країну, державу, суспільство, правила поведінки, про вчинки та їх наслідки тощо.

Кожен молодший школяр повинен засвоїти, що він є особистістю, яка має людські права, честь і гідність, може вільно висловлювати свої думки, пам’ятаючи, що її права враховуються й охороняються законами.

У правовиховному процесі доцільно застосовувати такі групові та індивідуальні форми роботи з дітьми та їх батьками: бесіди, заняття типу “Дитина і закон”, тери-мандрівки, вікторини, свята, конкурси, декади правових знань тощо.

Разом з тим досвід свідчить, що з року в рік зростає дитяча злочинність. Так, нещодавно телебачення країни оприлюднило матеріал про вкрай занедбану дитину, учня 1-го класу, який поведив себе настільки безкультурно, порушував норми і правила поведінки, що батьки однокласників забирали їх в інші школи. Вчителька цього класу звільнилась з роботи і перевелась в інший навчальний заклад.

У зв’язку з неправомірною поведінкою учнів актуальною стає потреба у суспільній роботі школи з правоохоронними органами, службою у справах неповнолітніх, сім’єю, відділами освіти, управлінням юстиції. Особливу увагу необхідно звертати на покращення позакласної та позашкільної роботи з дітьми та не залишати дітей самих на себе.

У наш час через події на Сході України, проведення АТО багато дітей стають напівсиротами, а то й сиротами. Сьогодні найбільше вражає те, що окрім цього вимушеного сирітства панує і розвивається таке явище, як соціальне сирітство, коли за живих батьків дитина, фактично, стає сиротою, залишеною на себе.

Досвід показує, що ефективний вплив на формування правової свідомості молодших школярів має проведення з ними занять на теми: “Як чинити з бійкою”, “Дитячі примхи”, “Дитина задрить... допоможи їй”, “Наодинці вдома”.

Різні форми і методи виховної роботи з учнями молодших класів з питань формування правової свідомості і правової культури дозволяють упорядковувати поведінку дітей, розуміти, що дітям дозволено, а що заборонено, як необхідно діяти в тій чи іншій життєвій ситуації. Саме тому вивчення регулятивних правових норм має надзвичайно важливе значення для інтеграції молодших школярів у сучасне суспільство.

У зв’язку з тим, що досить часто не всі вчителі підготовлені до правового виховання учнів, в останніх проявляються нерозуміння вимог права, правовий нігілізм і, як наслідок, правове безкультур’я.

Разом з тим, на низький рівень підготовленості багатьох учителів до правовиховної роботи впливають такі фактори, як:

- недостатня кількість нової літератури правового спрямування. В школах часто відсутні юридичні енциклопедії, довідники та інша література правового плану;
- багато вчителів незнайомі з матеріалами Всеукраїнської міжвідомчої координаційно-методичної ради з питань правової освіти школярів, в яких особлива увага звертається на емоційно-оціночне ставлення до права: правопорядку, вміння жити з людьми і серед людей.

Таким чином, щоб школярі поважали закон, вони повинні не тільки його знати і розуміти, виконувати правові приписи, а й мати нормальні поняття про необхідність цього закону, про невідворотність покарань за порушення закону та володіти правовою культурою.

1. Горбунова Л. Роль правової освіти в утвердженні верховенства права / Горбунова Л. // Право України. – 2006. – № 4. – С. 90–96.
2. Євтушенко Р. Розвиток правової свідомості – необхідна умова побудови правової держави / Р. Євтушенко // Історія України. – 2003. – № 9. – С. 18–25.
3. Кутиркін А. Шляхи розвитку теорії та практики правового виховання населення України / Кутиркін А. // Право України. – 2008. – № 3. – С. 122–125.
4. Машіка В. Формування методичних прийомів при формуванні правових термінів і понять / Машіка В. // Історія в школах України. – 2001. – № 4. – С. 19–23.
5. Шпиталенко Г. Основи правознавства : навч. посібник / Шпиталенко Г. – 5-те вид. – К. : Каравела, 2008. – 376 с.

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ДИЗАЙН СУЧАСНОЇ ДИТЯЧОЇ УКРАЇНСЬКОЇ КНИЖКИ

Бабій Ірина,
IV курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Бабій Н.П.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Актуальність теми наукової статті зумовлена недостатнім дослідженням питання. Розглянуто діяльність сучасних західноукраїнських дитячих видавництв, зокрема техніки ілюстрування ними книжок.

Дизайн сучасної дитячої книги відіграє важливу роль у формуванні естетичного смаку юних читачів. Головною складовою книги є ілюстрації, оскільки саме на них звертають увагу покупці. Особливо це стосується наймолодших, які ще не вміють читати, а дізнаються багато цікавого саме завдяки зображенням у книгах.

У Західній Україні виданням виключно дитячої літератури займаються “Видавництво Старого Лева” (Львів), “Навчальна книга – Богдан” (Тернопіль), “Чорні вівці” (Чернівці) та “Кашалот” (Івано-Франківськ).

“Видавництво Старого Лева” засноване у Львові 13 грудня 2001 р. Мар’яною Савкою та Юрієм Чопиком. Друкує дитячу літературу різних жанрів: казки, оповідання, вірші, пісні та промовки. В ілюстраціях книг цього видавництва можна спостерігати, як рисовані від руки олівцями (напр. ілюстрації Мар’яни Прохасько до книг: “Куди зникло море” 2014 р. та “Як зрозуміти козу” 2015 р.), так і комп’ютерні стилізовані колажі (“Зірки та макові зернятка” 2013 р., “Війна, що змінила Рондо”, 2014 р. – ілюстрації виконані творчим об’єднанням “Аграфка”). До речі, книжка “Зірки та макові зернятка” першою в Україні отримала престижну нагороду “Opera Prima” конкурсу Bologna Ragazzi Award 2014. Цю нагороду ще називають книжковим “Оскарком”.

Зустрічаються ілюстрації і в техніці фотоколажу (“Казка про Майдан” 2014 р., ілюстрації Лукашук Христини). Багато ілюстрацій зараз виконують у сучасній комп’ютерній графіці (“Антоніми” 2014 р., “Аграфка”). Зустрічаються зображення і в 3D графіці (“Чи є в бабуїна бабуся?”, ілюстратор Арсен Джанікян). Переважну більшість ілюстрацій виконують у змішаних техніках (напр., “Прислів’я українські” 2014 р. Анастасії Стефурак; малюнки виконані на крафті лінійно, а колір та об’єм задані на моніторі). Ще однією особливістю цього видавництва є орієнтація на втілення культурних та національних характеристик Львова у фігуративних та антропоморфних мотивах (“Казки старого Лева” 2011 р., ілюстрації Володимира Штанка).

Випуском дитячих книжок займається і видавництво “Навчальна книга – Богдан”, що діє у Тернополі, засноване 1997 р. Богданом Будним. В ілюстраціях видавництва спостерігаємо переважно класичні графічні техніки, поєднані з комп’ютерною графікою. Іноді трапляються ілюстрації, виконані аквареллю, темперою та іншими художніми матеріалами. Спостерігаємо використання оригінальних, нетрадиційних для книжкової ілюстрації технік, як-то пластилінова пластика Ганни Осадко. Також виконані в простій комп’ютерній графіці (“Кольорові речі” 2014 р.) і в техніці комп’ютерного колажу (“Рукавичка” 2011 р., ілюстрації творчого об’єднання “Аграфка”).

Новачок книжкового ринку “Чорні вівці” – проект Святослава Померанцева, Василя Дроняка та Христі Венгринюк, заснований 3 листопада 2015 р. у м. Чернівці. Дебютували з арт-буком “У царстві Лева”, виконаним у техніці комп’ютерного колажу, і книжкою “Зайчикове щастя” з ілюстраціями в техніці акварелі, кольорового олівця та комп’ютерного колажу. Ілюстрації виконані художницею Христиною Лукашук.

Івано-франківське видавництво “Кашалот” засноване 2003 року відомою художницею Оленою Рубановською та її братом Кирилом. “Фішкою” цього видавництва є яскраві, екологічно чисті книги з тканини для дітей від 6-ти місяців. Усі ілюстрації в книжках зроблені в техніці комп’ютерної графіки. На жаль, зараз видавництво не випускає нової продукції, але вже видані екземпляри ще можна знайти в книгарнях або замовити в інтернет-магазинах.

Таким чином, для більшості сучасних видавництв першочерговим завданням залишається виживання на ринку. Тому в книгарнях ще досі мало справді вдало продуманих книг, з якісними стильними та оригінальними ілюстраціями. Гарна книга є або політикою видавництва, або заслугою самого автора. Книга служить не лише джерелом інформації, а й прикладом гарного смаку та джерелом інтелектуального задоволення. Таке видання після першого прочитання не забудеться, як учорашній журнал.

1. Графічні техніки в ілюстрації дитячої книги [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://poglyad.com/blog-21/post-187>.
2. Грисюк М. П. Дитяча книга західної України. Видавництва, особливості, сучасний стан [Електронний ресурс] / М. П. Грисюк // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архітектура. – 2011. – № 3. – С. 27–29. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/had_2011_3_9.pdf.
3. Денисенко А. Феєрія ілюстрацій до дитячої книжки [Електронний ресурс] / Денисенко А. – Режим доступу : <http://litakcent.com/2012/04/13/fejerija-iljustracij-do-dytjachoji-knyzhky>.
4. Детская книга-игрушка “Кашалот” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.margaritka.dp.ua/?page_id=705.
5. Дивує, чому “дорослі” видавництва не переймають досвіду “дитячих” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.barabooka.com.ua/divuye-chomu-dorosli-vidavnistva-ne-perejmayut-dosvidu-dityachih>.

СУЧАСНИЙ ФОТОПОРТРЕТ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА

Брезицька Ілона,
магістрант, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Дяків М.В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Актуальність теми. Оскільки тема стосується сучасного розвитку портретного жанру, читачу буде цікаво ознайомитись із сучасними тенденціями мистецтва в місті Івано-Франківськ, зокрема художнього фотопортрета.

Мета статті. Ментально прийнято вважати, що своє – не найкраще. Метою статті є звернення уваги на молодих митців Івано-Франківська, аргументація їхньої кваліфікованості та потужного мистецького бачення, яке слід вважати конкурентним у межах мистецтва фотографії; проведення стилістичного аналізу творів та виявлення стилістичних особливостей між авторами.

Художня фотографія в контексті інших видів мистецтва користується значним попитом серед мешканців Івано-Франківська. Давайте розглянемо фотографію у Івано-Франківську, зокрема портретний жанр. Проаналізуємо це явище на прикладі двох фотохудожників-портретистів: Яни Стефанишин та Сергія Горічка. Ці особистості обрані не випадково, бо хочеться детально розповісти про світобачення жінки і чоловіка на фотографію, особливості робіт, колірну гаму та атмосферу.

Розпочнемо з аналізу творів Яни. На нашу думку, ця людина локально змінила бачення людей на жанр “ню”. Її роботи відзначені відчуженням від тривіальності, банальності зображення. Моделі Стефанишин – прозорі, витончені німфи, оголені не в силу привернення уваги до жіночих принад, а для зображення чуттєвої душі, чистоти, краси в первинному вигляді.

При перегляді робіт Яни ми одразу помічаємо контраст між темним, однорідним тлом і світлим, приємним кольором тіла, жіночним і витонченим. Кольорова гама фотографій завжди містить медовий, теплий відтінок, яким найчастіше передається тіло, а темне тло, як правило, містить м’які зелені відтінки. Композиційний центр виділений кольором і займає досить велику частину зображення. Тіло подається в цікавих ракурсах, простежується нестандартний підхід до пози моделі на кожній роботі Яни.

Така незвичайна обробка створює ефект ретроспективи, живописної передачі, відсилань у минулу епоху, зародження жанру “ню” як такого. Щодо Сергія Горічка, то його роботи – теж здобуток особистого стилю та почерку автора. Фотографувати Сергій розпочав у 2010 році, і згодом це хобі стало його способом життя. Більшість останніх портретів виконанні в чорно-

білій гамі, а сам фотограф зосереджується на передачі емоцій і внутрішніх переживань моделі. Особливим акцентом у фотографіях Сергія є проникливий погляд героїв, які дивляться не в камеру, а ніби зазирають у душу глядачів.

Чоловічі портрети автора більш мужні, стримані, як правило, поясні або погрудні, зосереджені на певному віці моделей або статі.

Сергій також фотографує відомих іванофранківців, зокрема в його доробку є цикл портретів Міс України 2013 р., випускниці нашого Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, Анни Заячківської. Фотографії Анни – цікава серія робіт, у якій відчувається звернення до самої людини, а не до її титулів та заслуг.

Подібні ознаки можна помітити і в інших персонажах, котрі зображені на портретах Горічка – він виокремлює певне значення кожної людини, а не її статус, визнання чи популярність. Роботам притаманна драматичність, але без надмірної гри та театральності в композиціях.

Сергій надихається обличчям людини, передачею світла і тіні на ньому, зміною настрою та емоційного стану, які щосекунди змінюються і тільки фото фіксує істинність миті. Відсутність деталей і розмите навколишнє середовище акцентує увагу на обличчі зображуваного. Сергій, як і Яна, дотримується принципів реалістичного зображення з незначною стилізацією. Слід зазначити, що обидва фотографи комерційні, але постійно знаходять час на зйомки творчого характеру. Яна і Сергій активно працюють над пошуком нових творчих ідей, застосовують усі можливі ефекти обробки фотографії, і це постійне вдосконалення є очевидним у кожній новій роботі авторів.

Роботи відомих закордонних фотографів, які також працюють у жанрі портрета, дещо відрізняються від фотографій івано-франківських митців. Цікавим є те, що не продиктовано рівнем майстерності: відмінності помітні у самому підході до подачі моделі на фото. Як правило, ці фото більш динамічні й епатажні в плані подачі образу людини. Це зумовлено високим статусом моделей, адже більшість з них – зірки кінематографа, відомі суспільні діячі, політики тощо. Наприклад, Ігор Сахаров фотографує зірок у незвичних, неприродних образах, подає сутність людини з нетипової сторони. Проте він, як і Яна Стефанишин та Сергій Горічок, концентрує увагу безпосередньо на героях: Яна піддає спостереженню красу жіночого тіла; Горічок простежує за духовним змістом портретів, а Ігор Сахаров емоційно відкриває нам своїх персонажів і при цьому творить нову форму подачі портрета.

Висновки. Як зазначено вище, творчі здобутки фотомитців рідного міста заслуговують на увагу, а їхні твори гідні того, щоб представляти своїх авторів у рамках загальнодержавних чи європейських організацій, виставок тощо. Ми сподіваємось на те, що ця стаття переконала читачів більше цікавитись сучасним мистецтвом фотопортрета, який у Івано-Франківську досягнув неабияких здобутків і визнання. Завдяки молодим митцям Івано-Франківська, які вкладають багато часу, енергії та зусиль у розвиток мистецтва фотографії, в місті активно проводяться фотовиставки, презентації тощо.

ПРОБЛЕМИ ФОНІАТРІЇ У СПІВАЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Гроссберг Тарас,

IV курс, Інститут мистецтв.

Науковий керівник – Стасько Г.Є.,

кандидат педагогічних наук, доцент.

У медичній галузі отоларингології чільне місце належить *фоніатрії*, роль якої у вокальній педагогіці важко переоцінити, оскільки предметом її вивчення є голосові можливості людського організму, його фізіологічна сутність та усунення функціональних порушень і зокрема профілактичні заходи збереження тривалої працездатності всієї голосотвірної системи впродовж усього життя. В історії розвитку вокального мистецтва питання охорони, гігієни та режиму співака завжди стояло досить гостро, хоча, як окремий напрямок медицини, т. зв. вокалотерапія виникла досить недавно і визріла з фоніатричної практики лікування порушень голосового апарату.

Міцний взаємозв'язок між частотою звукових коливань і конкретними фізіологічними процесами в організмі людини встановлено вченими та практиками дуже давно. Звук, як відомо, є одним із носіїв інформації, найбільш могутній за силою впливу на мозок людини, адже ще стародавні філософи стверджували, що спів, як Божественний Дар, є подвійною молитвою, яка сприймається Космосом (Арістотель, Платон, Геракліт). Ефективність звучання голосу зумовлюється не тільки емоційним впливом на окремі органи і системи тіла людини. Вібрації музичних звуків активізують вегетативні механізми вищої нервової діяльності, викликають особливі вібраційні відповіді у підсвідомості людини. А спів – це також вібрації кісток тіла людини від звукових хвиль, які поширюються, як відомо, т. зв. лептонними колами. Вчені відзначають магічний емоційний вплив співацької діяльності на інтелектуальний, психологічний та фізіологічний стан людини (комунікативність, мислення, пам'ять, креативність, емоційну стабільність тощо) [1; 2; 4;]. Існує навіть думка (Ю.Андреев), що багато корисної інформації було сповіщено людству позаземними цивілізаціями, яку зараз поступово розкриває сучасне техногенне суспільство [1, с.42].

З огляду на це, клінічна фоніатрична практика поділяє різноманітні порушення голосової функції на *функціональні та органічні*, які вміщують низку етіологічних чинників: захворювання носоглотки, ротоглотки, гортані, легень, бронхів, трахеї, серцево-судинної системи, перенапруження, неправильна техніка голосоподачі, зниження слуху тощо, особливо поширених у середовищі дітей та підлітків. Поділ порушень голосу на функціональні та органічні має досить умовний характер, оскільки між ними важко провести чітку межу. Спочатку завжди фіксується частковий розлад у роботі гортані та голосових зв'язок – легка охриплість, зниження активності гортані та ін. Проте, ця умовна диференціація розладів має важливе значення для вибору ефективних методів лікування та складання прогностичних характеристик логопедичних завдань у кожному конкретному випадку.

Функціональні розлади – це завжди тимчасові, скороминущі розлади в роботі голосотвірної системи, пов'язані найчастіше з простудними захворюваннями, а *органічні* – пов'язані з патологічними змінами, які мають стійкий характер, вродженими вадами в діяльності та будові органів, хронічними хворобами тощо. Наукові дослідження в галузі фоніатрії на пострадянському просторі проводилися відомими російськими вченими: Д.І.Кошляковим, Н.П.Симановським, Є.Н.Малютіним, М.С.Ербштейном, Ф.Ф.Заседателевим, Л.Д.Работновим, І.І.Левідовим, французьким фоніатром Раулем Юссоном та ін., праці яких заклали основи сучасної клініко-педагогічної практики не тільки в лікувальній системі, а й у музичних навчальних закладах, зокрема консерваторіях. В сучасній українській фоніатрії відомі імена вчених-практиків – братів Віктора та Леоніда Триносів, які тривалий час успішно працювали у Київській та Львівській консерваторіях, Л.Зарицького та ін.

Проблеми фоніатрії у співацькій діяльності стосуються функціонування голосотвірної системи. Найвразливішим місцем голосового апарату є гортань – основний орган звукоутворення. Почервоніння слизової оболонки гортані, а тим більше набухання її свідчить про гостре (а то й хронічне) запалення, викликане простудою, перенесеним грипом або іншою інфекцією, а також можливим подразненням – хімічними та іншими речовинами. Крім того, тривалий спів форсованим (надмірно голосним, напруженим) звуком може викликати крововилив у зв'язку, а згодом, привести до різного роду пухлин, гематом.

Все це дозволяє зробити висновок, що співакам варто дбати про здоров'я не тільки голосового апарату, а й усього організму загалом, оскільки в співацькому акті беруть участь всі частини як дихального і голосового органів, так і все тіло. Дотримування здорового й активного способу життя, збалансованої повноцінної їжі, відмова від шкідливих звичок (паління, гострих страв, холодного пиття), а також дотримування поміркованого співацького режиму (без перевантаження і форсування) сприятимуть збереженню повноцінного тону голосового апарату і його професійної тривалої працездатності.

1. Аспекти фізіології та медицини у постановці голосу : методичні рекомендації / авт.-уклад. Т. П. Павленко. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2008. – 56 с.
2. Злобин К. В. Физиология пения в профилактике заболеваний голоса певцов / К. В. Злобин. – М., 1958. – Гл. 1–3.

3. Зарицкий Л. А. Практическая фонология / Л. А. Зарицкий, Л. А. Тринос, В. А. Тринос. – К. : Вища школа, 1984. – 168 с.
4. Люш Д. Развитие и сохранение певческого голоса / Д. В. Люш. – К. : Музична Україна, 1988. – 140 с.
5. Стасько Г. Психотехніка співу у вокальній педагогіці : монографія / Г. Є. Стасько. – Івано-Франківськ : ПНУ ім. В. Стефаника, 2011. – 176 с.
6. Шушарджан С. В. Музыкотерапия и резервы человеческого организма / С. В. Шушарджан. – М., 1998. – 124 с.

ДУХОВНА МУЗИКА В ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДИТИНИ

Греля Марія,
магістрантка, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Новосядла І.С.,
кандидат мистецтвознавства, викладач.

Сучасні умови політичної та соціальної нестабільності, що склалися в Україні в останні роки, спричинили кризу духовного життя. Виникло загострення історичних суперечностей: прояв бездуховності в суспільстві та прагнення до гармонізації картини буття з повноцінним відродженням у ній світу людини. У зв'язку з цим духовність народу, розвиток духовної культури особистості усвідомлюються як найбільш важливі й необхідні чинники у розбудові суверенної України. Це вимагає принципово нових підходів до питань виховання молодого покоління на засадах загальнолюдських, національних цінностей, вибору справжніх духовних орієнтирів та незалежного життєвого шляху.

Формування духовності дітей – це процес виховання особистості. Починаючи ще від Я.Коменського, видатні педагоги світу – Й.Песталоцці, Ф.Дістервег, Г.Сковорода, В.Сухомлинський, А.Макаренко, К.Ушинський – вважали, що виховання має пронизуватися високою духовністю, людяністю, гуманістичною і творчою спрямованістю навчально-виховного процесу.

Психолого-педагогічною наукою визначено, що основи духовного розвитку, духовної культури особистості закладаються у дитинстві. Саме в шкільному віці відбувається становлення основних особистісних механізмів та утворень, на підставі яких формується світогляд, самосвідомість та духовні якості людини. У цьому віці важливо закласти “коди” високої духовності, тобто таке підґрунтя, на якому буде розвиватися та вдосконалюватися духовна сфера особистості на наступних етапах її життя.

Духовна музика як вид мистецтва відкриває дитині можливість пізнавати світ і в процесі пізнання розвиватися. Виховна ефективність музичного впливу таїться в самій специфіці розуміння музики на рівні музичного сприйняття як художнього спілкування, коли в музичному звучанні сприймаються не просто звуки або структурні елементи, а соціальні почуття людини, і естетичне переживання полягає у співпереживанні, у співчутті вираженої радості чи горя, дружи або ворожнечі.

У дитини під час слухання творів релігійного змісту, в процесі сприйняття музичних образів виникає почуття співпереживання, до якого вона у своєму повсякденному житті не може піднятися. Після завершення контакту з музичним твором дитина повертається в зону своїх емоцій, але вже якоюсь мірою збагаченою. Ця особливість духовної музики дає можливість дитині духовно заповнювати те, чого бракує їй у повсякденному житті, обмеженому простором і часом, а також компенсувати за допомогою уяви задоволення своїх естетичних потреб.

Духовна музика, маючи величезний виховний потенціал, здатна донести до свідомості дитини закладені в ній морально-етичні ідеї, формуючи певні якості, відповідні цінності та ставлення до явищ дійсності.

Художність і доступність надають духовній музиці великого педагогічного значення. Вона відіграє виховну роль, тому що її засобами передаються моральні, соціальні, філософські позиції.

Зростання функції виховного впливу духовних творів в учнів визначається наявністю знань і рівнем зацікавленості релігійною музикою, обізнаністю з духовною музикою (глибоке знання творів духовної тематики, які вивчаються на уроці, обізнаність із музичним мистецтвом

релігійного спрямування; виявлення активного стійкого інтересу до вивчення духовних творів, бажання оволодіти мистецтвом їх виконання; активна участь у проведенні заходів, присвячених духовній музиці); участю у виховних заходах (потреба у спілкуванні з творами духовної музики, активний і постійний інтерес до музичних творів релігійного змісту, участь у різноманітних формах творчої діяльності школи, до участі в музично-виховних заходах); ставленні до духовної музики, її сприйняття (емоційне сприйняття творів духовної музики, емоційний відгук на прослухані твори, позитивне ставлення до творів церковної музики).

Отже, духовна музика – це особлива художня форма осмислення дійсності, це – традиційна галузь культури, де впродовж століть формувалися морально-етичні, ціннісні орієнтири народу: естетичні та художні ідеали, правила моральної поведінки тощо. Виховний вплив духовних творів на виховання учнів, їхня музична освіченість залежить від правильно спланованої та організованої музично-естетичної роботи у школі. Традиція національного духовного виховання повинна посісти належне місце в сучасній школі (у школах різного типу навчання, у недільних школах). Особливо доцільним є введення у школах різного типу навчання факультативних предметів, де б учні ознайомилися з національним, музичним, духовним надбанням народу.

1. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 124–129.
2. Болгарський Д. А. Церковний спів у музичному вихованні та освіті / Д. Болгарський // Вісник православної педагогіки. – 1999. – № 1. – С. 39.
3. Кошміна І. Спадщина духовної культури / І. Кошміна // Мистецтво в школі. – 2012. – № 4. – С. 38.
4. Московчук Л. Морально-естетичне виховання учнівської молоді засобами духовної музики [Електронний ресурс] / Московчук Л. – Режим доступу : http://www.lnu.edu.ua/Pedagogika/periodic/visnyk/18/26_moskovchuk.pdf.

СПЕЦИФІЧНІ ПРИЙОМИ ГРИ НА САКСОФОНІ

Гудзик Андрій,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Круль П.Ф,
доктор мистецтвознавства, професор.

З 70-х років минулого століття в саксофоновій музиці спостерігається процес становлення виконавської техніки на значно вищій рівень за рахунок введення нових темброво-виражальних прийомів гри і особливих ігрових ефектів. Цей процес тісно пов'язаний з пошуками музикантів і композиторів нової та оригінальної звучності в музиці для духових інструментів.

У даній статті ми розглянемо систематику нових прийомів гри на саксофоні та штрихову палітру звуковимовлення саксофоніста.

Сьогоднішні в арсеналі професійного саксофоніста повинен бути повний набір технічних засобів, як традиційних, так і специфічних.

У процесі розробки теми були враховані цінні ідеї, що містяться в науково-методичних працях вітчизняних і зарубіжних саксофоністів: М.Мимрика, А.Осейчука, К.Делянгля, Е. Руссо, Ф.Хемке та ін.

Матеріалом для дослідження послужили музичні твори для саксофона різних композиторських шкіл і напрямків. Це твори В.Рунчака, Ф.Вудза, Дж.Гершвіна, Т.Йошімітцу, Р.Ноди, К.Лоба і ін.

Виконавський процес саксофоніста являє собою багаторівневий феномен, де інтелектуальний, психічний, емоційний і творчий початок тісно пов'язані між собою. Основними компонентами в структурі виконавського процесу є звуковидобування і звуковимовлення.

Система “виконавець – інструмент” вимагає від музиканта готовності координувати ігрові дії всіх компонентів виконавського апарату, пов'язаних з інструментом. Саме на основі цієї координації й управління звучанням інструмента формується той чи інший рівень виконавської техніки.

Розгляд сучасної саксофонової літератури показав, що номенклатура специфічних прийомів досить численна і різноманітна. У систематиці прийоми об'єднуються в групи за способом звукоутворення і звуковидобування.

Глісандо – прийом гри, заснований на ефекті “ковзання” при переході від одного звука до іншого. Це одна з найчисленніших груп, що включає такі різновиди, як: портаменто, гліссейд, араш, жете, фліп і т. д.

Вібрато. У сучасних творах область застосування вібрато розширюється, з'являються такі нові його види як: вібрато висоти, вібратіссімо, акордове вібрато, сморцандо, або клапанне вібрато.

Трелі і тремоло. З розвитком технічних можливостей інструмента сфера застосування тремоло і трелей значно розширилася – як між двома монофонічними звуками, так і між мультифонічними утвореннями.

Мультифоніки – прийом гри, вироблений на монофонічному інструменті, коли дві або більше висоти звучать одночасно.

Чвертьтонова альтерація – особливий вид звуковисотної організації (мікрохроматики), заснований на відхиленні від традиційного темперованого ладу.

Прийоми спектрального звучання з тембровими модифікаціями. Ця група включає найрізноманітніші прийоми, які передбачають зміну якості тембру: детембр, сюртембр, тембральний акцент, субтон.

Шумові й ударні ефекти. Незвичайна група прийомів, які передбачають відтворення звуків з супутніми їм шумовими і ударними ефектами: слеп, флютаж, гра на мундштуці та ін.

Біфон – виконавський прийом, пов'язаний з одночасною грою на двох інструментах.

Перманентне дихання, також відоме як безперервне або ланцюгове, – це різновид виконавського дихання музиканта-духовика, що отримав велике поширення останнім часом.

Широта поняття “виконавська творчість” дозволяє уникати обмежень тільки теоретичними й технологічними питаннями, однаковою мірою говорити про артикуляційно-штрихову техніку саксофоніста та орієнтацію її на художньо-виразовий зміст виконавської майстерності в цілому.

Через артикуляційно-штрихове звуковимовлення, тембр, інтонацію, динаміку, агогіку, мелодію, фразування та інші засоби музичної виразності виконавець створює уявлення й задає певні образні установки на художньо-емоційне сприймання характеру музики.

У своїй більшості твори такої естетичної та технологічної спрямованості створюються в тісній співпраці композитора з виконавцем. У багатьох випадках саме виконавці сприяли впровадженню специфічних прийомів в музичну практику.

Якісне відтворення й переконлива інтерпретація цих творів, безперечно, є показником високої майстерності й художньої зрілості саксофоніста.

Нові прийоми не тільки істотно збагачують звукову палітру саксофона, приносячи в музику незвичні колористичні ефекти, яскраві звукові поєднання, експресію та емоційний настрій, а і є важливим показником професійного рівня виконавця, характерними ознаками його ігрової техніки, яка відповідно до сучасної музики формує особливий стиль виконавської творчості й музичного мислення.

1. Осейчук А. Школа джазової гри на саксофоні / Осейчук А. – М., 1991.
2. Браудо І. Артикуляція / Браудо І. – Л. : Музика, 1973. – Вип. 2.
3. Крупей М. Основні теоретично-технологічні аспекти формування виконавської майстерності саксофоніста / Крупей М. // Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. – К., 2004.
4. Гарват І. В. Основи джазової імпровізації / Гарват І. В. – К., 1980. – 121 с.
5. Грей Д. В. Блюзова імпровізація : збірник / Грей Д. В. – Нью-Йорк, 1961.

СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ЗВУКОЗАПИСІВ СПІВАКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЕСТРАДИ 70-х рр. XX – поч. XXI ст.

Дибач Ігор,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Карась Г.В.,
доктор мистецтвознавства, професор.

Актуальність даної теми зумовлена тим, що за останні п'ятдесят років наростають дискусії про розвиток напрямку мистецтва, пов'язаного з технологічним стрибком – інформаційною революцією у сфері музики, а саме звукозаписом. Незважаючи на поширення цього явища в сучасному соціокультурному просторі України, бракує досліджень про вплив звукозаписів українських естрадних співаків на розвиток музичної естради. Саме брак інформації та значущість проблеми зумовили вибір указаної теми.

Метою нашої роботи є з'ясування ролі соціокультурного середовища у функціонуванні звукозаписів співаків української естради 70-х рр. XX – поч. XXI ст.

Об'єктом дослідження є звукозапис як вид музичної комунікації.

Предмет – соціокультурні умови функціонування звукозаписів співаків української естради 70-х рр. XX – поч. XXI ст.

Проблема розкриття творчого потенціалу співака в сучасних умовах залежить від науково-технологічного процесу – звукозапису, який стає предметом вивчення мистецтвознавства та культурології.

Завданнями нашого дослідження є пошук звукозаписів та відеозаписів українських естрадних співаків 70-х рр. XX – поч. XXI ст., їх опис та каталогізація; виокремлення провідних тенденцій у цьому процесі; встановлення інформаційного та художнього впливу звукозаписів та відеозаписів на розвиток сучасної української музичної естради. У нашій роботі ми розглядаємо такі поняття, як естрада, дискографія, звукозапис, культура, соціокультурна ситуація, знайомимося з історією створення найвідоміших студій звукозапису на теренах СРСР та України.

Дослідження базується на дисертаціях Андріани Скорик “Мистецтво телекомунікації в глобальному просторі медіакультури. Український дискурс” [6], Миколи Мозгового “Становлення і тенденції розвитку української естрадної пісні” [4], Марата Муратова “Естрада як феномен масової культури” [5], монографіях Олени Берегової “Комунікація в соціокультурному просторі України: технологія чи творчість” [1], Олени Колесник “Феномен інтерпретації в художній культурі” [2], Степана Максимюка “З історії українського звукозапису та дискографії” [3] та ін. Однак у жодному з вищезгаданих досліджень не висвітлюється тема нашої роботи.

У сучасному суспільстві засоби масової інформації мають могутній і дієвий вплив на свідомість людини, саме тому студії звукозапису є невід'ємною частиною формування національної творчості будь-якої держави. І саме завдяки звукозапису та відеозапису українські виконавці мають можливість популяризувати як народну пісню, так і творчість сучасних українських композиторів, поетів та співаків, що стало невід'ємним атрибутом у формуванні незалежної України.

На думку Степана Максимюка, усі авторитетні установи та бібліотеки народів світу мають осередки фонозаписів з тисячами цінних плит. Кожна нація старанно береже такі фонозаписи, бо вони є частиною її культурних надбань, саме тому й Україна повинна мати такі осередки, де б зберігалися та охоронялися фонозаписи українських співаків. На жаль, можемо констатувати, що державних осередків із фондovими записами українських виконавців, у тому числі естрадних, практично немає.

Зберігати звукозаписи треба і для виховання підростаючого покоління, адже прослуховування фондів різних фонотек допоможе краще пізнати національний колорит українців та сприятиме формуванню емоційно-ціннісного ставлення до української музики.

1. Берегова О. Комунікація в соціокультурному просторі України: технологія чи творчість? / Берегова О. – К. : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2006. – 388 с.
2. Колесник О. Феномен інтерпретації в художній культурі : монографія / Олена Сергіївна Колесник. – К. : НАККіМ, 2014. – 265 с.

3. Максимюк С. З історії українського звукозапису та дискографії / Степан Максимюк ; наук. ред. Р. Савицький, Ю. Ясіновський [=Історія укр. музики (Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України), 12: Дослідження]. – Львів ; Вашингтон : Вид-во Українського Католицького університету, 2003. – 287 с.
4. Мозговий М. Становлення і тенденції розвитку української естрадної пісні : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.01 – теорія та історія культури / Мозговий Микола Петрович ; Київський нац. ун-т культури і мистецтв. – К., 2007. – 19 с.
5. Муратов М. Эстрада как феномен массовой культуры : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филос. наук : 24.00.01 / Муратов Марат Мурзабекович ; Казанский государственный университет культуры и искусств. – Казань, 2005. – 19 с.
6. Скорик А. Мистецтво телекомунікації в глобальному просторі медіакультури. Український дискурс : автореф. дис. на здобуття наук ступеня д-ра мистецтвознавства : 26.00.01 – теорія та історія культури (мистецтвознавство) / Андріана Ярославівна Скорик ; НМАУ ім. П. І. Чайковського. – К., 2015. – 37 с.

**ДИТЯЧЕ ВОКАЛЬНО-ХОРОВЕ ВИКОНАВСТВО
В СУЧАСНОМУ МИСТЕЦЬКОМУ КОНТЕКСТІ:
НА МАТЕРІАЛІ ХОРОВИХ КОЛЕКТИВІВ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ**

Дутка Марія,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Ярошенко І.В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Хорове мистецтво на Україні є невід'ємною складовою національної культури. Воно охоплює всі віхи життя, впливаючи на формування менталітету і тому має виховне значення. У сучасних умовах постає питання щодо підтримки, укріплення, вивчення та вдосконалення виконавських традицій дитячого хорового мистецтва. Протягом всього історичного розвитку воно вдосконалювало свої вокально-технічні та художньо-виражальні можливості в різних виконавських жанрах. Однак саме вокальні засади хорового співу поки що вивчені недостатньо. Особливої уваги потребує дослідження історичних обставин, факторів, що сприяли розвитку певних властивостей, зокрема особливих рис вокального інтонування, що притаманні вітчизняній традиції хорового виконавства. Такі знання мають не тільки історичне, а й теоретично-хорознавче значення. Вони необхідні для вирішення завдань практично-творчого характеру (наприклад, пов'язаних з особливостями інтерпретації того чи іншого жанру або стилю, з вимогами тембрального співвідношення партій, з умовами співу в дитячих хорових колективах).

Хоровий спів як виконавське мистецтво найдоступніший та улюблений вид дитячої творчості. Він не вимагає будь-яких додаткових витрат, оскільки людський голос універсальний і загальнодоступний.

Зростання інтересу до дитячого вокально-хорового виконавства зумовлено потребою поглибленого дослідження його розвитку в сучасному контексті на матеріалі дитячих хорових колективів західного регіону України.

Дослідженням історичного аспекту розвитку вокально-хорового мистецтва займалися такі провідні науковці: С.Бень, Т.Гнатів, С.Горбенко С.Грица, Б. Кудрик, Н.Гарасимова-Персидська, Л.Кияновська, О.Дем'янчук, М.Загайкевич, В.Іванов, Б.Кіндратюк, Л.Дорохіна, В.Павлінчук, Л.Пархоменко, Б.Фільц, Н.Кобрин, О.Цалай-Якименко, О.Цвігун, К.Шамаєва, О.Шреєр-Ткаченко, П.Шеманський, Ю.Ясіновський. Теоретичною основою дослідження стали філософські теорії формування культури особистості та сутності художньої творчості (Ю.Афанасьєв, В.Шульгіна), положення теорії національної ідеї, концептуальні педагогічні, мистецтвознавчі та культурологічні засади (Л.Горенко, С.Садовенко), наукове осмислення закономірностей розвитку дитячого хорового виконавства (Г.Стулов, П.Сокальський, Н.Брюсова), наукові праці з методики (А.Іваницький, В.Харків), дитячого вокально-хорового виконавства (А.Єгоров, В.Ємельянов, Н.Калугіна, В.Краснощоків, А.Кречківський, О.Маруфенко, П.Чесноков, Л.Шаміна, А.Юрлов).

Звернення до проблематики дитячого вокально-хорового мистецтва України зумовлюється зростаючою активністю розробки його виконавського, педагогічного, жанрового, творчого

аспектів, а також відсутністю послідовного дослідження феномену дитячого хорового виконавства в сучасному мистецькому контексті.

Об'єктом дослідження є дитяче вокально-хорове виконавство.

Предмет – формування дитячого вокально-хорового мистецтва в сучасному контексті: на матеріалі хорових колективів західного регіону України.

Мета статті – провести аналіз дитячого вокально-хорового виконавства на матеріалі хорових колективів західного регіону України. Для досягнення цієї мети важливо представити основні виконавські тенденції сучасного дитячого хорового мистецтва.

Реалізація мети дослідження передбачала вирішення таких **завдань**:

1. Розглянути історичні передумови, що сприяли зростанню дитячого вокально-хорового виконавства.

2. Здійснити аналіз стану теоретичного дослідження проблеми формування розвитку вокально-хорового виконавства.

3. Визначити сутність і зміст поняття “виконавська увага диригента”, розробити основні характеристики проявів досліджуваного феномену, розкрити основні функції виконавської уваги в процесі диригентсько-хорової діяльності.

4. Розробити компонентну структуру рекомендацій з оптимізації процесу навчання хоровому співу та якісному розвитку дитячого голосу з урахуванням формування особистісних якостей учасників колективу.

5. Виявити і оцінити із сучасних позицій внесок українських композиторів у розвиток дитячого хорового мистецтва.

Розвиток дитячого вокально-хорового виконавства відбувся під безпосереднім впливом тих тенденцій, які визначали його спрямованість на західноукраїнських землях. “Хорове виконавство у західноукраїнському регіоні сприймалося як відродження та історичне продовження національно культурних традицій, а тому його уособлювали із самого початку переважно представники духовенства” [6, с. 32].

Подальше вивчення процесів дитячого вокально-хорового виконавства західного регіону України дає перспективну можливість глибше й об'єктивніше дослідити його принципи порівняно із західноєвропейськими аналогами.

Отже, різноманітність і багатовекторність мистецьких тенденцій дитячого вокально-хорового виконавства дає підстави стверджувати про перспективність подальшого розвитку в Україні дитячого виду мистецтва.

1. Берденников М. Дітям – хорове мистецтво / М. Берденников // Музика. – К., 1979. – № 3. – С. 20–21.
2. Горбенко С. С. Дитяче хорове мистецтво в Україні : навчально-методичний посібник / С. С. Горбенко. – К. : ІЗМН, 1999. – 253 с.
3. Кудрик Б. Огляд історія української церковної музики / Б. Кудрик. – Львів, 1995. – С. 16–19.
4. Кияновська Л. О. Українська музична культура : навч. посібник / Л. О. Кияновська. – К. : ДМЦНЗКМ, 2002. – 178 с.
5. Стулов Г. П. Теорія та практика роботи з дитячим хором / Г. Р. Стулов. – М., 2002. – С. 23–26.
6. Ярошенко І. В. Розвиток диригентської культури західної України у ХІХ ст. : (історичний аспект) / І. В. Ярошенко // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – К., 2005. – № 1. – С. 32–37.

ТВОРЧИСТЬ ЙОЗЕФА ФРАНКА

Максимишин Мар'яна,
IV курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Чмелик І.В.
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Фантастичні принти, еkleктичні інтер'єри і “будинки для життя” – першопроходець шведського модернізму австрієць Йозеф Франк став одним із засновників “скандинавського стилю”, що зародився 1936 року і нині не втрачає актуальності.

На початку кар'єри, займаючись переважно архітектурою, Франк проектував невеликі будинки з терасами, які через великі вікна пропускали максимум світла і за якими неодмінно виднівся сад. У 1930-х рр. дизайнер покинув Австрію, рятуючись від нацистського режиму, і, після тимчасової еміграції в Нью-Йорку, перебрався до Швеції, де влаштувався в меблеву компанію Svenskt Tenn, дизайн-проекти для якої в наступні 20 років прославили його.

Працюючи в Svenskt Tenn, Йозеф Франк створив концепцію “аксидентизму” (від англ. Accident – випадковість) або “Філософію щасливого випадку”.

У 1958 році в журналі Form вийшла публікація, в якій Йозеф Франк написав: *“Немає помилки в тому, щоб змішувати старе і нове, комбінувати різні стилі меблів, різні кольори і мотиви. Все, що у вашому смаку, автоматично змішується в єдине ціле і створює навколо вас комфортний заспокійливий інтер'єр. У будинку не може бути все заплановане до найменших дрібниць. Будинок – це те місце, де відбувається злиття улюблених речей і предметів з почуттями, які до них відчуває господар. Саме це поєднання називається “відчувати себе як вдома” [1].*

Згідно з уявленнями дизайнера, кімната повинна була жити разом зі своїми мешканцями, тому він вважав непотрібним встановлювати будь-які правила стосовно розташування меблів і організації життєвого простору. Разом з тим Франк виступав за те, щоб кімнатний інтер'єр формували білі стіни і легкі переносні меблі. Так, на його думку, стілець повинен бути настільки легким, щоб його можна було підняти пальцем; шафи мали стояти на високих ніжках, щоб можна було бачити межу між підлогою і стіною. Замість освітлення стелі він пропонував використовувати легкі, функціональні настінні лампи і торшери.

Сміливі, динамічні, соковиті зразки текстилю, придумані Франком, принесли йому найбільшу популярність і значною мірою визначили розвиток шведського модернізму. Цікаво, що, будучи одним з основоположників раннього модернізму, дизайнер не поділяв віру французького архітектора Ле Корбюзьє в те, що будинок – це лише “машина для життя”. Тому, побоюючись стандартизації і безлику інтер'єру, Йозеф Франк представив власні уявлення про сучасний дизайн середовища з такими цінностями, як комфорт, затишок і багатство кольору. Він вибирав природні форми і кольори, щоб людина могла дихати і відчувати себе вільно навіть у закритих приміщеннях.

Переконання Франка про те, що таке гармонія в просторі, так само були далекі від духу того часу. Його колеги пропагували монохромність в інтер'єрі та оздобленні просторів, натомість Франк писав: *“Монохромність в інтер'єрі виглядає тривожно, в той час як різні візерунки діють заспокійливо. Над малюнком людина заспокоюється, фантазуючи про те, як художник створював ці лінії. Неможливо в один момент усвідомити глибину і багатство візерунків. Ось монохромність не веде до подальшого інтересу – один раз глянув і відносини з предметом закінчені. А різнокольорові малюнки можна розглядати нескінченно, кожен раз знаходячи в них щось нове” [2].*

“Гаваї” – один з найбільш відомих патернів Франка – відтворює екзотичний ландшафт, де пліч-о-пліч цвітуть фантастичні і реальні рослини.

Принт “Анакреон” розроблений в 1938 році і названий на честь давньогрецького поета, який жив у п'ятому столітті до нашої ери. Прообразом стала оригінальна фреска з Палацу Кноса на Криті, датована 1500 роком до нашої ери.

“Манхеттен” – робота Франка періоду еміграції в Нью-Йорку, відправлена в 1944 році Естрід Еріксон, засновниці дизайнерської компанії Svenskt Tenn, як подарунок на її 50-річчя.

Принт “Диксиленд” нав'язаний лінією прибою Атлантичного океану, Південно-Американськими плантаціями кавунів і берегами Африки, де ростуть величезні соняшники. Цей сюжет реалізували після смерті автора, в 1974 році.

Квінтесенція філософії Франка міститься в його фразі: *“Немає необхідності в тому, щоб скрупульозно планувати всі деталі домашнього інтер'єру. Досить просто внести в нього ті предмети, які ви любите і які подарують вам відчуття домашнього затишку” [2].* В умовах тотальних глобалізаційних процесів такі концепції знову стають актуальними.

1. Вдохновение недели: шведский модернизм Йозефа Франка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://posta-magazine.ru/design-and-decor/swedish-modernism-from-josef-frank>.

2. Йозеф Франк и его фантастические орнаменты [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ekaterina-shevchenko.ru/?p=581>.
3. Йозеф Франк – пионер шведского модернизма [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nordicdesign.ru/josef-frank-pioner-shvedskogo-modernizma>.
4. Человек-легенда: дизайнер Йозеф Франк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.elle.ru/elledecoration/names/chelovek-legenda-dizayner-yozef-frank>.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ СПІВАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Валентина Махняк,
IV курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Обух Л.В.,
кандидат мистецтвознавства, викладач.

Проблема виховання співака на сучасному етапі потребує не тільки конкретизованого підходу до розвитку вокальних даних, а й вимагає всебічних пошуків креативних методологій. Динаміка світового культурного часопростору відповідно провокує зміни пріоритетів вокального виконавства, розширюючи співацьку творчість загалом.

Інтерес наукового зацікавлення виклали сучасні розвідки, підґрунтя яких склав досвід маститих вокальних педагогів-класиків Д. Аспелунда, П. Голубева, Л. Дмитрієва, А. Менабени, М. Микиші, О. Мишуги, С. Юдіна, Р. Юсона, В. Антонюк [1], Я. Кушки [2], Г. Стасько [3; 4], В. Чайки [5]. У своїх працях вони розглядають професійні заняття співом не тільки як процес удосконалення вокальних даних, але і як одну з можливостей удосконалення (а подекуди й зцілення) фізичного та духовного стану людського організму. Нас зацікавила передовсім можливість примінення різних психофізіологічних практик у співацький процес, якісний результат такого примінення, що і склало мету даної розвідки. Тому одним із першочергових завдань для досягнення поставленої мети став комплексний аналіз праць вищеназваних авторів.

Досить новітньою постає екологічна концепція української вокальної школи, запропонована у підручнику В. Антонюк [1]. Увага звертається на урізноманітнення форм вокальної педагогіки через призму екології української культури. Під цим поняттям автор розуміє здатність до збереження та удосконалення культурної традиційної спадщини за наявності сприятливих екологічних умов, які включають не стільки природне середовище, скільки політико-економічні умови країни. Господарська та духовна діяльність людини в тісному переплетенні і взаємодії утворює біосферну концепцію української культури, де етнологічні проблеми так чи інакше позначаються і на системі вокального виховання. Специфіку культурологічного феномену української вокальної школи утворює поєднання усних і письмових, мовних і вокальних, педагогічних і психологічних, фольклорних і академічних методів навчання. Такі методи часто потребують перенесення певних фізіологічних засад на сферу відчуттів, що призводить до кореляції із психологічною сферою сприйняття у процесі навчання співу [1, с.64] (психофізіологічні передумови мотиваційних аспектів вокалістів).

Роль психофізичного стану студента у розвитку його вокальної майстерності визначає у своїй праці В. Чайка [5]. Систематизувавши основні відомості сучасної медицини і психології щодо правильного розвитку й збереження голосового комплексу, авторка ділиться своїм досвідом професійного вишколу. На її переконання, “збереження та вдосконалення голосу органічно взаємопов’язані фізіологічно” [5, с.6], акцентуванню підлягають вольові якості співака, його емоційна сфера, режим та гігієна, професійна пам’ять.

Цінним, на наш погляд, є посібник з основ вокальної майстерності Я. Кушки [2], де автор, окрім власної методики, розглядає різні погляди на спів, спирається на новітні здобутки музичної й вокальної педагогіки та інших наук, суміжних з мистецтвом співу. На його переконання, “щоб правильно користуватись голосом, співак, а насамперед, викладач співу, повинен знати різні техніки та співацькі школи і вміти вибрати для себе та свого учня найкращу” [2, с.4]. Найкращий вибір має базуватись на психофізіологічних особливостях виконавця. Для досягнення досконалості вокальної майстерності педагог пропонує спробувати різносторонній досвід.

Зокрема, достеменно розглядається метод, який базується на володінні способом співу на мовному рівні, американського “гуру” вокалу Сета Рігса та методика парадоксального дихання Олександри Стрельникової.

Удосконаленню фізіології вокально-виконавського процесу та техніки постановки голосу присвячено праці доцента кафедри академічного та естрадного співу Інституту мистецтв ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” Г. Стасько [3; 4]. Так, у своїй монографії Галина Євстахіївна розглядає співацький процес як невід’ємну й органічну діяльність людини, що наділена голосотвірною системою, уміле керівництво якою здатне забезпечити не тільки якісний звук, але й повноцінне здорове життя загалом [3, с.5]. Досліджуючи біофізичну й психологічну основу співу, автор опирається на різні методики та вокальні практики (В. Юшманова, А. Кравченка, В. Багрунова, Н. Гонтаренко, А. Калабіна, В. Прокоп’єва). Наукові розвідки Г. Стасько чітко визначають концепцію сучасного напрямку виховання голосу – формування так званої “універсальної” техніки голосоведення, що поєднує в собі фізіологічні і психологічні відчуття. Така техніка, на її переконання, спрямована на звільнення голосового апарату від напруження й скутості та стає доброю базою для розвитку голосу.

Аналіз поданих вище джерел є цінним тому, що всі методичні праці написані практикуючими нині педагогами – майстрами вокальної справи в Україні, які виховали не одне покоління співаків. Це свідчить про спробу викласти на папері певною мірою вже перевірений ними власний досвід вокального виховання та провокує до самостійних пошуків подальшого вдосконалення безперервного процесу опанування вокальними даними.

1. Антонюк Г. Вокальна педагогіка (сольний спів) : підручник / Валентина Антонюк. – К. : Віпол, 2007. – 174 с.
2. Кушка Я. Методика навчання співу : посібник з основ вокальної майстерності / Я. Кушка. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. – 288 с.
3. Стасько Г. Психотехніка співу у вокальній педагогіці / Галина Стасько. – Івано-Франківськ : ПНУ ім. В. Стефаника, 2011. – 176 с.
4. Стасько Г. Тенденції впровадження креативних методик у практику виховання голосу людини / Галина Стасько // Вокальне мистецтво : історія, сучасність, перспективи : збірник статей / ред.-упоряд. Г. Карась. – Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. – С. 166–177.
5. Чайка В. Мистецтво творити голосом. Роль психофізіологічного стану студента у розвитку його вокальної майстерності: поради педагога / Володимира Чайка. – Львів : Місіонер, 2008. – 104 с.

МОТИВИ ТРАДИЦІЙНОГО ВБРАННЯ ПОКУТТЯ У ТВОРЧОСТІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ “МОДЕЛЮВАННЯ ОДЯГУ” ПРИКАРПАТСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Марусик Ольга,
IV курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Ямборко О.Я.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Дизайнери часто звертаються до етностилю, створюючи нові колекції. Одним із перших, хто ввів у моду етностиль, був Поль Пуаре. Він поєднував класичний ампірний силует з декором на основі японських мотивів, елліністичного орнаменту та фольклорних елементів [1, с.287]. У колекціях японського модельєра Кензо Такада світ моди побачив, що народні мотиви здатні поєднуватися і з діловим, і з класичним, і зі спортивним комплектом. Жан-Поль Готьє – дизайнер, який з 70-х років використовує елементи етностилю у своїх колекціях [2].

Не втратив цей феєричний стиль популярності і зараз. Серед дизайнерів світового рівня, які у своїх колекціях використали елементи українського народного костюма, є Джон Гальяно та Валентино. В Україні є чимало дизайнерів, які розробляють колекції в народному стилі: Роксолана Богуцька, Лілія Пустовіт, Олеся Теліженко, Оксана Полонець, Інна Царик, Любця Чернікова, Оксана Сокол та майстерні “Світло”, “Отаман”. Загалом, всі вони у сучасному одязі

використовують чимало елементів народного одягу: вишивка, зборки, складки, рельєфи, зашпи, крій рукава, оформлення вирізу горловини тощо [3].

При створенні сучасного одягу використання народних мотивів залежить від його призначення. Наприклад, у діловому одязі використання таких елементів дещо обмежене: елементи крою, характер форми та тканини з фольклорним рисунком. У проектуванні повсякденного одягу мотиви народного костюма використовують сміливіше: крій сорочок, широкі тавшиті в поглиблену пройму рукава, зав'язки на горловині та по низу рукава, розміщення декору, характерні кольори – червоний, чорний, білий тощо. От у святковому одязі від народного запозичується пластичність та об'ємність форми, використання контрастних тканин, оздоблення не лише вишивкою, але й орнаментом з тасьми, який утворює різноманітні рисунки і незвичні кольорові поєднання [4].

В студентських роботах модельєрів Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника часто зустрічається тема Покуття. Цей етнографічний район, як стверджують автори монографії “Український стрій” М.Білан та Г.Стельмахук, охоплює всі населені пункти сучасних районів Івано-Франківської області: Городенківського, Снятинського, Коломийського, Тисменецького, Тлумацького, більшість поселень Богородчанського і Надвірнянського та окремі поселення Галицького і Косівського районів [5, с.271]. Хоча регіон у порівнянні з іншими є невеликим, проте кожен район має характерний для себе комплекс народного одягу. Костюм Покуття має характерні риси, які вирізняють його з-поміж костюмів інших регіонів: прямий крій, акценти на талії та бедрах, переважання або наявність червоно-вишневих кольорів, фактурність, пишність та об'ємність, різні види декорування (вишивка, аплікація, вибійка, тиснення, металічні нашивки та ін.). Орнаменти переважно геометричного характеру, зрідка використовувались рослинні мотиви (Снятинський район).

Так, студентка Смілянець Ольга створила колекцію жіночого одягу за покутськими мотивами під девізом “Вишневе Покуття” в 2012 році. У колекції поєднані основні кольори покутського одягу – вишневий та білий. Студентка імітує вишивку елементами, які в'язані гачком і сприймаються здалека як вишивка. Саме вишивка із таким орнаментом використовується в Покутті на Городенківщині. Проте Ольга не розміщує його на характерних для народного покутського одягу місцях, а на свій дизайнерський смак. Об'єми в нижній частині костюмів, що створені за рахунок драпірування тканин, нагадують обгортку, краї якої на Покутті закладали за пояс. Тканини в колекції використані сучасні, що надає більшої свіжості, яскравості та новизни.

У своїй моделі мотиви Покуття використала Раздобреєва Юлія, студентка 4 курсу. В її роботі вишивка імітується аплікацією кружечків із вишневої тканини. Костюм складається із довгої сукні та задрапірованої спідниці, що нагадує покутську обгортку, а точніше лише задню її частину, підв'язану поясом, що підкреслює талію. Тут тканини більш схожі на давні, проте не складом та способом виготовлення, а тільки своїми кольорами – вишневим та айворі (слонової кісті).

Ще одна студентка, яка у своїх ескізах використала елементи покутського одягу, – Олена Сало. Свого часу її ескізи зайняли перше місце на конкурсі дизайнерських ескізів, який проводився в Києві у рамках щорічної виставки “Тканини. Нитки. Фурнітура”. Студентка стилізувала народний костюм Покуття шляхом гіперболізації: багатошарові рясовані та підібрані спідниці, пишні рукави, багатий декор та прикраси. Також ці ескізи були використані в шкільних методичках.

Автор цієї статті також розробляла ескізи колекції за мотивами Коломийського Покуття, а саме весільного вбрання. Характерним для цього костюма є овальний силует, багатошаровість, зелений, вишневий, жовтий та білий кольори, багато прикрас та великий головний убір у жінок. Характерну кольорову гамму, розміщення орнаментів та силует стилізовано до сучасних тенденцій моди. Все це трактується через сучасний крій, спрощення багатошаровості, гіперболізації для зручності при носінні. Ескізи навіть були використані в методичці із Художнього проектування костюма для 2 курсу. Також автор створила сукню в етностилі із використанням ручної покутської червоно-чорної вишивки.

Отже, народні мотиви різних країн здавна використовувались для натхнення модельєрів. Не втрачає популярності етностиль і зараз. Рідко зарубіжні дизайнери звертаються саме до українського народного костюма. Проте чимало вітчизняних кутюр'є творить надихаючись ним. Адже це частина нашої історії, яка доповнюється новизною, але від цього не втрачає свого

значення та вагомості. Багато модельєрів нашого інституту звертаються до народних костюмів для творчого натхнення, зокрема до костюма Покуття. Основні прийоми, які використовуються для стилізації народного костюма, це: вибирання найхарактерніших рис костюма та їх гіперболізація; перенесення орнаменту з одного типу одягу на інший; спрощення кольорової гами орнаментів до одного-двох, що є домінуючими; зміна конструкції одягу ближче до модних тенденцій. Вони дозволяють по-новому оживити традиційний народний костюм і тішити нас своєю унікальною та оригінальною красою.

1. Шевнюк О. Л. Історія костюма : навчальний посібник / Шевнюк О. Л. – К. : Знання, 2008.
2. Етностиль в одязі – фольклор служить моді [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://xtrend.pp.ua/etno-stil-v-odyazi-folklor-sluzhit-modi>.
3. Безрукова Ю. Україна модна. Модельєри креативно рятують історію від забуття [Електронний ресурс] / Безрукова Ю. – Режим доступу : <http://www.uamodna.com/articles/ukrayina-modna-modeljery-kreatyvno-ryatuyutj-istoriyu-vid-zabuttya>.
4. Трачук Т. Використання народних мотивів у моделюванні одягу [Електронний ресурс] / Трачук Т. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/17_PNR_2008/MusicaAndLife.
5. Білан М. Український стрій / Білан М., Стельмащук Г. – Л. : Априорі, 2011.

РОЗВИТОК ТЕХНІКИ АКОРДЕОНІСТА ЯК СКЛАДОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВИКОНАВЦЯ

Мельник Назар,
IV курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Князев В.Ф.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Стрімкий розвиток виконавської техніки акордеоністів суттєво спричинений перенесенням провідними педагогами та виконавцями методичних, теоретичних та практичних надбань суміжних, розвинутих виконавських культур у фахову практику та їх адаптацію там із врахуванням специфіки інструмента.

У наш час можна констатувати всебічне осмислення досягнутих результатів у виконавстві та методиці, створення науково-теоретичної бази, запровадження комплексного методу формування виконавської майстерності, створення концепції художньої виконавської техніки та розуміння її як майстерності звукомовлення, що знаменує установку на зближення та рівноправність виконавської та композиторської творчості.

У процесі розвитку акордеонного мистецтва відбулась еволюція сприйняття виконавської техніки від розуміння її як окремих елементів майстерності – певних умінь та навичок (перші школи та самовчителі), до цілісного уявлення про техніку як явища синтетичного (праці М. Давидова, Ю. Бая та ін.). Тобто єдність комплексу слухо-моторних та психофізіологічних даних виконавця в реальному звучанні відповідно до логіки смислового інтонування структури музичного твору та об'єднаних одухотвореністю.

Будь-яку роботу над рухальною технікою необхідно розглядати не тільки як пальцеву, але і як інтелектуальну, що вимагає чіткості, точності та швидкості мислення. Виконавець завжди повинен передбачати мету, до якої приведе робота над тією чи іншою вправою. Технічний матеріал повинен добиратися із врахуванням п'єс, над якими ведеться робота. Він повинен сприяти якнайшвидшому вивченню музичного твору.

Чим вдаліше музикант визначить необхідну кількість робочого навантаження, тим успішніше протікатиме його робота. Для розвитку техніки необхідним чинником є деяке перевищення граничної величини інтенсивності занять. Тут потрібно дотримуватись таких закономірностей:

1. Тільки чергуючи й правильно дозуючи навантаження та відпочинок, можна досягнути оптимальних результатів.
2. Інтервали відпочинку поміж навантаженнями необхідно робити тим триваліше, чим більша їх тривалість та інтенсивність.
3. Зі зростанням працездатності, тривалість інтервалів відпочинку необхідно зменшувати.

Велике значення для розвитку техніки акордеоніста має тривалість навантажень, кількість часу гри інструктивного та музичного матеріалу. Це сприяє відповідній спрямованості тренувального ефекту.

Для розвитку сили рук треба не тільки постійно збільшувати навантаження, але й підтримувати відносну тривалість роботи над технікою. Для досягнення високих результатів потрібно щоденно не менше як 30 хв грати різноманітні віртуозні вправи.

Так само як й інтенсивність заняття, обсяг технічної роботи стає корисним тільки за перевищення своєї певної індивідуальної межі. Тому для прогресу потрібно опрацьовувати таку кількість вправ, допоки у музиканта не з'явиться втома і вона буде відчутною також після занять. Робочі навантаження музиканта повинні відповідати його здатності до їх перенесення. Якщо буде дотримуватись ця умова, то втома з кожним разом буде минати швидше. Швидкість відновлення залежить від характеру та кількості занять. Після короткочасних занять із максимальною інтенсивністю рівень вихідних даних спокою досягається швидко. У випадку доволі об'ємної та інтенсивної роботи над технікою "на витривалість" втома зберігається довше.

Для тренування витривалості можна практикувати такі методи: безперервну тривалу гру, інтервальний метод та наближені до концертних програмування.

Перевищення працеспроможності музиканта та його здатності переносити рухальні навантаження викликає перевтому. У її основі можуть бути дві групи причин. Перша – помилки у методиці занять (зашвидке підвищення робочих навантажень, їх обсягу та інтенсивності, недотримання гігієни праці, занадто часті виступи і т. д.) До другої групи можна віднести недоцільний режим роботи, фізичні та психічні перевантаження поза сферою занять.

Під час концертної діяльності не слід припиняти працювати над базовими вправами та спеціальним інструктивним матеріалом, спрямованим на вдосконалення базових технічних навичок та вмій. Із набуттям виконавського досвіду концертна працездатність та витривалість зазвичай збільшуються.

Уся техніка акордеоніста поділяється на мілку та крупну. Її розвиток підпорядкований загальним принципам та закономірностям, які спостерігаються у суміжних клавішних інструментів. Для вдосконалення кожного різновиду техніки потрібно цілеспрямовано працювати над певним обсягом основних та спеціальних вправ. Музично-технічні формули необхідно грати різноманітними способами. Для цього потрібно змінювати темп, ритм, динаміку, акценти, напрямки руху міха. Це допоможе уникнути механічної гри. Всі технічні елементи потрібно виконувати логічною та зручною аплікатурою.

Здатність до виконавських досягнень та до перенесення професійних навантажень розвивається тим швидше, чим частіше та наполегливіше музикант займається. Це пояснюється тим, що в міру зростання техніки пришвидшуються процеси відновлення та з'являються можливості для більш ефектного нарощування компонентів моторного потенціалу.

1. Бай. Ю. Н. Развитие беглости с помощью тренировочных загрузок / Ю. Бай. – Запорожье, 1984. – 15 с.
2. Князев В. Ф. Теоретичні основи виконавської підготовки баяніста-акордеоніста / Владислав Князев. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2011. – 211 с.
3. Либерман Е. Работа над фортепианной техникой / Е. Либерман. – М. : Музыка, 1971. – 144 с.
4. Михель П. Психологические аспекты упражнения в процессе обучения музыке / П. Михель // Вопросы воспитания музыканта-исполнителя : сборник трудов. – М. : Музыка, 1983. – Вып. 68. – С. 25–41.

УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР У ФОРТЕПІАННІЙ ТВОРЧОСТІ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ

Семотюк Людмила,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Серганюк Л.І.,
кандидат мистецтвознавства, професор.

Проблема використання фольклору в композиторській практиці набуває все більшої значущості. Існують крайні погляди щодо значення фольклору для композиторської творчості –

його переоцінка або недооцінка. Згідно з першим поглядом, прогрес сучасної музики можливий тільки через звернення композиторів до фольклорних джерел, другий погляд відкидає необхідність фольклору як творчого базису. На думку музикознавців, обидва погляди у чистому вигляді глибокопомилкові.

Практика свідчить, що звернення композиторів до фольклору можна умовно поділити на два основних типи: свідоме та неусвідомлене, очевидне та неочевидне, підкреслене та ненавмисне. Обидва типи звернення не існують ізольовано, вони можуть взаємодіяти у творчості митця в цілому, і навіть співіснувати в межах одного твору. Ця типологія допомагає поглибити та диференціювати методику аналізу, виявити природу композиторського засвоєння фольклору.

Відповідно до наукового положення, висунутого М.Арановським, розуміння “народних пісень і танців як знаків реальності, а не мистецтва, було виховано пасторально-буколічною темою у творчості XVIII століття і за традицією ще довго зберігалося в XIX сторіччі. І хоча в середині XIX століття, у зв’язку із зародженням національних музичних шкіл, виникло інше ставлення до народної пісні, її функція в рамках інструментальної музики як знака, що актуалізує цілі шари асоціацій з реальністю, з картинами природи, не зникло донині”.

Починаючи з XVII сторіччя, у мистецтві Європи відбувається процес становлення національних музичних культур. Одним з найважливіших чинників цього процесу було впровадження в професійну музику елементів музичного фольклору. Народна пісня завжди була і залишається втіленням мудрості народу, його духовної краси, життєвої сили, його національного характеру.

Звертаючись до фольклору, композитори показують через нього те, що існує здавен, має свою велику історію, є сталим і визначним, все те, в чому вони бачать свою країну, свій народ. Впровадження фольклору в професійну музику значно розширило тематику жанрів, сприяло оновленню музичного мислення, активному застосуванню прийомів і засобів, доти не знаних у мистецькій практиці, що значно збагатило виразовий арсенал музики, надало широкі можливості для створення індивідуальних композиторських стилів у виділенні національного в рамках класичних схем, форм.

Проблема використання фольклору в композиторській творчості співзвучна проблемі традицій і новаторства. Одні автори глибоко проробляють традиції і традиції стають новими досягненнями, а потім ці нові досягнення стають традиціями.

Широкі узагальнення особливостей глобальної взаємодії народної творчості та художньої сучасності висвітлюються в багатьох музикознавчих працях вітчизняних та зарубіжних дослідників.

В українському музикознавстві питання фольклоризації професійної музики розроблялося і розробляється певним колом авторів, серед яких: Б.Кудрик, В.Витвицький, М.Гордійчук, С.Павлишин, А.Поставна, О.Зінкевич, Г.Конькова, О.Протопопова, С.Цалик. Аналогічні питання розглядають також музикознавці західної діаспори М.Антонович, Яків Сорокер, Роман Савицький мол. та зарубіжні науковці – М.Пекеліс, Ян Проснак, А.Будяковський, З.Калина, І.Земцовський, Г.Головінський тощо.

Для вивчення й аналізу даної проблеми доцільно визначити основні форми взаємодії професійної музики з фольклорним матеріалом, охарактеризувати специфічні для українського народної музики мелодичні звороти та визначити їх місце і роль у музичному словнику (контексті) європейських композиторів, систематизувати види взаємодії фольклору та інструментальної музики на прикладі фортепіанних творів західноєвропейських композиторів означеного періоду. В даному випадку одночасно необхідно звертатись до інструментальної творчості композиторів Е.Мертке, Л.Бетховена, М.Вебера, Ф.Ліста, Й.Брамса, Ф.Петирека. Українські мотиви найбільш різнобарвно переплітаються у фортепіанних творах названих західноєвропейських композиторів.

На цих композиціях можна конкретно виявити форми взаємодії професійної музики з фольклором, а також характерні для української народної музики мелодичні звороти (ідіоми) та їх місце і роль у музичному контексті європейських композиторів. Також констатується проникнення української пісенності у творчість західноєвропейських композиторів XVIII–XIX ст.

Цікавою знахідкою є використання українського фольклору та його засвоєння в рецепції Едуарда Мертке.

Проблема вивчення різних типів використання фольклорної традиції в художньому творі, особливо музичному, залишається сьогодні досить актуальною і потребує докладного вивчення, особливо в плані простеження деяких процесів інтеграції українського музичного фольклору у фортепіанній музиці західноєвропейських композиторів.

1. Барнич Я. Дитячі твори для фортепіано [Ноти] / Барнич Я. – Дрогобич : Коло, 2007.
2. Карась Г. Маловідомі фортепіанні твори українських композиторів-емігрантів ХХ ст. у США / Г. Карась. – Львів : СПОЛОМ, 2012.
3. Новосядла І. “Дитячий альбом” як цикл мініатюр у фортепіанній педагогічній літературі західноукраїнських композиторів I половини ХХ століття / І. Новосядла. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2007. – Вип. X–XI.

ДИЗАЙН-ЕКСПЕРИМЕНТИ І ДИЗАЙН-УТОПІЇ: ФУТУРИСТИЧНІ ПРОЕКТИ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ГРУПИ “АРХІГРЕМ”

Сидоренко Вікторія,
IV курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Бейлах О.Д.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Яскравою сторінкою в історії дизайну ХХ століття стали фантастичні проекти міст майбутнього. Така концепція дозволяла архітекторам і дизайнерам імпровізувати фантастичні міста, переосмислювати звиклий устрій життя та вигадувати будинки-мрії. Напряму фантастичного проектування демонстрував творчі ідеї 1960–1980-х рр. минулого століття, як час радикальних змін, котрий вплинув на інші покоління дизайнерів й архітекторів і став поштовхом конструктивних течій постмодернізму, далі – деконструктивізму.

“Архігрем” – група архітекторів, які зробили великий вплив на розвиток архітектури періоду постмодерну. Авангардна архітектурна група набула популярності в Лондоні 1960-х роках, до неї входили досвідчені архітектори Уорен Чок, Денніс Кромптон і Рон Херрон та молоді митці Пітер Кук, Дейвід Грін і Майк Уебб. Такий підбір практиків і юних архітекторів виявився особливим, вони мислили і формували радикальні напрямки в дизайні [5]. “Архігрем” створили знакові проекти ХХ століття, новаторськи переосмислили взаємозв’язок технологій, суспільства й архітектури.

До утворення групи існував журнал “Архігрем”, у якому митці пропагували свої ідеї архітектурного авангарду та висловлювали розчарування консерватизмом британської архітектури, вважаючи, що кожна епоха повинна мати своє обличчя, яке формується міським середовищем. З піднесенням та поширенням журнального тиражу учасники групи почали працювати над реальними проектами, згодом найменування журналу стало назвою групи [3].

Сповнені ентузіазмом молоді митці групи “Архігрем” створили низку футуристичних проектів міст майбутнього, як Plug-in-City (1964), The Walking City (1964), Instant City, проте цілісним задумом, що сповна втілює ідеї групи, вважають будівлю Кунстхаус у місті Грац, Австрія (2003).

Наведемо кілька прикладів, одним із яких є метаболічна архітектура Пітера Кука, одного з лідерів радикального британського колективу “Архігрем”. У проекті “Крокуюче місто” (The Walking City) він запропонував ідею функціональних осередків, які б могли вільно перемішуватися й приєднуватися один до одного. Така мобільна урбаністична мегаструктура спроможна перебудовуватися та реагувати на зміни в суспільстві. Житлові, офісні та торговельні приміщення, кожне з різним життєвим циклом, нанизувалися б на своєрідний урбаністичний кістяк, утворюючи вузли-перехрестя, які розгалужуються або ущільнюються в нескінченній різноманітності. Цей проект репрезентує суперміське утворення, практично незмінною тут лишається тільки інфраструктура – просторова система опорних елементів і комунікацій, до яких у будь-якому місці й порядку можуть підключатися будь-які чарунки подібно, як до електроприладу: достатньо

встромити вилку в розетку. Ці структури можуть розташовуватися на природних схилах або ж на штучних конструкціях, набувати абрисів прямих або перевернутих вирв чи пірамід [2].

У наступному проєкті Plug-in-City Пітер Кук проєктує місто будівель з несучих бетонних конструкцій та з нішами для змінюваних індивідуальних житл у вигляді легких об'ємних блоків. З плином часу ці блоки можуть бути вийняті зі споруди, замінені іншими, перевезені абикуди, поставлені на землю або в аналогічну багатоповерхову структуру [3].

Єдиним реалізованим задумом групи “Архіграм” є архітектурна споруда Кунстхаус у Граці, Австрія. Музей і галерея сучасного мистецтва Кунстхаус відкрився в 2003 році в рамках програми “Культурна столиця Європи”. В музеї представлено сучасне мистецтво останніх чотирьох десятиліть 20-го століття.

Архітектурне формоутворення музею Кунстхаус відрізняється від традиційних виставкових споруд, тут використано інноваційну стилістичну мову так званої “крапельної архітектури”. Округлі форми споруди гармонійно вписуються в навколишній ансамбль традиційних будинків, не руйнуючи загальну структуру міського середовища [1].

Аналізуючи досвід і напрацювання групи “Архіграм”, зробимо висновок, що їх ідеї архітектурно-дизайнерських проєктів міст майбутнього періоду 1960–1970-х рр. формували нову емоційну естетику архітектури, притаманну епосі індустріалізації, також зразки мобільної архітектури та раціонального використання організації середовища внесли вагомий вклад у процеси прогнозування дизайну та екології.

1. Аронов В. Р. Теоретические концепции зарубежного дизайна / Аронов В. Р. – М. : ВНИИТЭ, 1992. – 240 с.
2. Бейлах О. Д. Спостереження над досвідом проєктування міст майбутнього в дизайнерській практиці 1960–1970 років ХХ століття / Бейлах О. Д. // Вісник ЛНАМ. – Ужгород : Гражда, 2008. – Спецвипуск. – С. 161–174.
3. Дженкс Ч. Язык архитектуры постмодернизма / Дженкс Ч. – М., 1985. – 94 с.
4. Иконников А. В. Зарубежная архитектура. От “новой архитектуры” до постмодернизма / А. В. Иконников. – М., 1982. – 175 с.
5. Режим доступу : <http://museum-design.ru>.
6. Режим доступу : <http://archigram.westminster.ac.uk>.
7. Режим доступу : <http://www.archigram.net>.

МАЙСТЕРНІСТЬ СЦЕНІЧНОГО МОВЛЕННЯ В МИСТЕЦТВІ ДРАМАТИЧНОЇ ВИСТАВИ

Стринадюк Оксана,
ІІІ курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Ігнатюк М.М.,
доцент.

Марія Заньковецька – окраса національної сцени, зірка театрального мистецтва ХІХ–ХХ ст. Вона увійшла в історію театру як видатна українська трагедійна актриса, що у створюваних сценічних образах уособлювала символ української жінки. Сучасники вважали, що її могутній талант зробив би честь найкращій європейській сцені. Їй пропонували працювати в імператорських та приватних театрах Петербурга і Москви, але актриса залишилася вірною українській сцені. М. Заньковецьку першою в Україні було відзначено званням народної артистки республіки. Марія Костянтинівна Заньковецька – людина високого інтелекту і культури, натура невичерпного темпераменту й життєвого оптимізму, виняткової пам'яті, спостережливості, працездатності. Актриса з неабияким від природи словесно-вокальним апаратом, з витонченою досконалістю міміки, пластики і надзвичайними природними особливостями, що впливали на глядача, як гіпноз.

Сучасники бачили в цариці української сцени духовну дочку Тараса Шевченка. Як і поезія Шевченка, мистецтво Заньковецької, відтворюючи страждання народу, було протестом проти насильства і приниження людини та її гідності. У спогадах В.А. Чаговця описується читання актрисою “Тополі” Т.Г. Шевченка, яке просто зворушило глядачів. “Не читаю, а люблюсь!.. Інакше не можу”, – говорила вона.

Зі словом М.К. Заньковецька поводитися дуже обережно. Так, починаючи роботу над роллю, текст промовляла вдумливо, напівголосно, ніби аналізуючи й усвідомлюючи його, і тільки на останніх репетиціях на повний голос відкривала глибокий зміст слів.

Видатний діяч українського театру І.Д. Рубчак писав: "... Вона насамперед внутрішньо відчувала свій сценічний образ, а слово було вже закінченням цього складного й довгого психічного процесу. Дуже часто вона й не потребувала вживати отого завершення внутрішнього процесу, себто слова, – і без нього глядач добре розумів, чого Заньковецька хоче".

М.К. Заньковецька багато працювала над звуковим виявленням внутрішнього змісту ролі. Виразні мовні засоби, дикція, орфоєпія, мелодика, ритміка, особливо інтонація і її тональна партитура, були розроблені до дивовижної легкості, природності й правдивості. Особливо виразно виявилось багатство голосової партитури М.К. Заньковецької в ролях, що вимагали вияву різного психологічного стану.

Великий талант М. Заньковецька проявила в ролі Олени за п'єсою "Глитай або ж павук..." М.Л. Кропивницького. У сцені прощання з Андрієм свій відчай передає органічно і просто, сумним інтонуванням голосу. У спогадах про першу любов голос її ллється мелодійно, то піано, то раптом форте, звучить сміх, який надзвичайно виразно відбивав внутрішній стан героїні.

Щодо ролі Харитини з п'єси "Наймичка" І.К. Карпенка-Карого, то "Марія Костянтинівна почала пробу тихенько, ніби приміряючись до ролі... – писав І.О. Мар'яненко. – І тільки фінал, стримуючи ридання, на матовому грудному тембрі закінчила невеличким монологом".

При виконанні ролі матері за п'єсою "Тараса Бульби" М.В. Гоголя у Заньковецької звучав голос трепетно, глибоко, пристрасно. З дивовижною силою реалізму і художньої правди використовувала вона і відтворювала народну манеру голосіння.

В ролі Ази із "Циганки Ази" М.П. Старицького голосовими засобами вона передавала перехід з одного психологічного стану в інший. Наталя з "Лимерівни" Панаса Мирного на початку дії говорить зовсім просто, не ефектно. А у фіналі вистави голос Наталі стає сильним, міцним, звучать ноти протесту і гніву.

Створюючи мовну тканину образу Зіньки у виставі "Дві сім'ї" М.Л. Кропивницького, Марія Костянтинівна поєднувала чіткий лаконізм слів із тендітністю натури своєї героїні, її тугою, при цьому звучав голос глибокий з якимись трагічними барвами. Про великий вплив на глядача зовнішньої техніки мови М. Заньковецької свідчить образ Насті з "Чумаків" І.К. Карпенка-Карого. Темп мови доходив до скоромовки. При цьому інтонації її голосу не втрачали, а набирали ще більшої дикційної яскравості й виразності.

Софія з "Безталанної" І.К. Карпенка-Карого. На початку вистави чуємо її мелодійний, задушевний голос, сповнений внутрішньої чистоти, щирості. А в останній дії голос її звучав хрипко, відчувалося страждання, актриса тяжко вимовляла слова і тому говорила пошепки, а у відповідь на образ Гната голос її раптом звучав істерично. Заслуга М.К. Заньковецької в тому, що вона піднесла народно-розмовну мову на рівень літературної. Її смак, культура, обдарованість допомагали створювати на сцені не тільки блискучі характерологічно-мовні образи, а й стверджували красу і життєвість української мови. Словесна дія Марії Заньковецької у публіки викликала таке захоплення, що важко передати, не всякий театрал переживав у своєму житті таке враження і був свідком таких овацій. Леся Українка писала: "Кращої за неї української артистки я не знаю..." Велич Марії Заньковецької була визнана не лише Україною й Росією, а й країнами Західної Європи. Великі постаті української культури вважали її "національним велетнем в історії відродження української нації".

1. Бабанська Н. Талан. Життя і творчість Марії Заньковецької / Бабанська Н. – К. : Мистецтво, 2004. – С. 58–65.
2. Там само. – С. 100–105.
3. Ватуля О. Вінок спогадів про Заньковецьку / Ватуля О., Долина П., Перепелиця П. – К. : Мистецтво, 1950. – С. 16, 17.
4. Коцюбинський М. М. Привітання М. М. Коцюбинського до ювілею Марії Заньковецької // Вінок спогадів про Марію Заньковецьку. – К., 1950. – С. 237.
5. Дурьлин С. М. М. Заньковецкая : Жизнь и творчество / Дурьлин С. М. – К. : Мистецтво, 1982. – С. 318, 319.

ЖАНР КОНЦЕРТУ ДЛЯ ФАГОТА У ТВОРЧОСТІ НІМЕЦЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ ЕПОХИ БАРОКО

Шевченко Богдан,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Палійчук І.С.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Сучасний фагот є одним із цікавих та самобутніх інструментів, що володіє невичерпними виразовими можливостями. Поява цього інструмента відноситься до другої чверті XVI століття. Він виник у результаті перетворення бомбарди та великого басового поммера. Фагот пройшов тривалий і складний процес еволюції і в добу зрілого бароко вже був важливим учасником музичного життя Західної Європи. Він широко використовувався у складі ансамблів, а також і як сольний інструмент. Твори для фагота писали як і самі виконавці (здебільшого для своїх виступів), так і професійні композитори.

Перші композиції для названого інструмента з'явилися у середині XVII століття. А в першій половині наступного століття була створена низка творів для фагота, що складають важливу частину сучасного репертуару фаготистів. Адже багата практика епохи бароко давала широкий простір для розвитку суто інструментальних жанрів – *concerto grosso*, сольного концерту і сонати (поруч із оперою, ораторією, кантатою). Так, серед барокових творів найбільш відомими є 39 концертів Антоніо Вівальді, Соната C-dur Йогана Фрідріха Фаша, Соната e-moll Бенедетто Марчелло, Соната f-moll Георга Фрідріха Телемана (BWV 41:f1), твори Жозе Бодена де Буаморт'є (Концерт D-dur та твори для двох фаготів) та деякі інші. Водночас доводиться констатувати, що аналітичного дослідження потребують маловідомі концерти для фагота німецьких композиторів окресленого хронологічного відтинку Й.Ф. Фаша та К. Граупнера.

Мета пропонованої статті – визначити жанрово-стильові особливості фаготових концертів вищеназваних німецьких композиторів епохи бароко.

Концерт C-dur Йоганна Фрідріха Фаша датований 1740 роком. У першій і третій частині аналізованої композиції яскраво виявляються іманентні ознаки жанру концерту – “змагання” між солюючим інструментом (*solo*) та оркестром (*tutti*). Воно виявляється на чергуванні ритурнелю (головної теми), що неодноразово повертається і транспонується, з епізодами, які ґрунтуються на нових мелодичних темах, фігураційному матеріалі або мотивній розробці головної теми.

У невеликій другій частині (*Largo*) протиставляється *tutti* з рівномірним рухом восьмими і *solo*, в якому переважають шістнадцяті. Основним формоутворюючим фактором є гармонія. Вона являє собою одночастинну наскрізну форму, характерну для невеликих п'єс, у яких виражений один афект.

У третій частині, як і в першій, основним мотивом є перший елемент ритурнелю. Він слугує тематичним зерном для більшості секвенцій, і відіграє важливу роль як у *tutti*, так і в *solo*.

Фаготовий концерт К. Граупнера (1735–1737) створений за такою ж структурною, тричастинною моделлю, що й проаналізований вище твір Й.Ф. Фаша. У першій частині інтонаційним зерном знову виступає початковий мотив ритурнеля. Він стає головною мотивною одиницею і є основою звучання і *tutti*, і *solo*. Два розгорнутих ритурнелі (перший і останній) урівноважені трьома великими епізодами. В другому епізоді звертає на себе увагу широке використання арпеджований рух, що не є звичним тенічним елементом для фаготових творів бароко. В останньому епізоді також відзначимо незвичне для епохи бароко використання крайнього низького регістру фагота – нот c і b, а також нетипове завершення цієї частини на *ppp*.

Особливістю другої частини є те, що вона містить дуже велику кількість тематичних зв'язків. Перший ритурнель складають три основні мотиви: перші два такти з їх характерним ритмом – дві чвертні і чвертна пауза, із трьома трельованими чвертями – ритм п'ятого такту, і ритм одинадцятого такту, який згодом перетворюється на рівномірний пунктирний рух. Партія *solo* ґрунтується на іншому музично-тематичному матеріалі: його ритмічну основу складає рух шістнадцятими (гамоподібний або з прихованим двоголоссям) і характерна ритмічна фігура дві затактові шістнадцяті восьма.

Фінал концерту написаний у старосонатній формі. В кінці першого розділу розвиток музично-тематичного матеріалу призводить до модуляції в тональність домінанти – G-dur, а в другому він спрямований від тональності домінанти до тоніки.

Відзначимо, що в аналізованих композиціях автори використовують традиційний для барокового концерту інструментальний склад – соліст, струнні, basso continuo. Вони ґрунтуються на характерному для цієї стильової епохи широкому використанні динамічних контрастів. Проте оркестровий супровід епізодів за участі солюючого інструмента в концерті К. Граупнера є більш розвинутим. У нього часто залучається повний склад оркестру, тоді як у творі Й.Ф. Фаша сольні ділянки обмежуються лише підтримкою партії basso continuo. Однак названі твори демонструють високий художній рівень, який дозволяє їх виконувати на рівні з найбільш відомими бароковими опусами.

1. Зейфас Н. Concerto grosso в музице барокко / Н. Зейфас // Проблемы музыкальной науки. – М. : Советский композитор, 1975. – Вып. 3. – С. 379–407.
2. Левин С. Я. Фагот / С. Я. Левин. – М. : Музгиз, 1963. – 58 с.
3. Михайлов М. К. Стиль в музыке: исследование / М. К. Михайлов. – Л. : Музыка, 1981. – 262 с.
4. Федосов Е. Музыка барокко и классицизма / Е. Федосов. – М. : Музыка, 1986. – 154 с.

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ КАМЕРНО-ВОКАЛЬНОЇ ТВОРЧОСТІ Д. ЗАДОРА

Шепета Станна,
V курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Палійчук І.С.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Дезидерій Євгенович Задор – видатна постать у закарпатській музичній культурі та українській музиці загалом. В Західній Україні митець став символом музиканта високого фахового рівня. Разом з Іштваном Мартоном він заснував закарпатську професійну композиторську школу. У середині ХХ століття Д. Задор був найфаховішим музикантом краю – перший закарпатець з аспірантською освітою (клас композиції професорів Яна Кржічки, Вітезлава Новака, Алоїза Хаби), піаніст європейської величини, продовжувач багатих традицій органної і хорової школи краю, провідний музикознавець-фольклорист і композитор “Подкарпатського Общества наук”.

Творчий доробок Д. Задора представлений різноманітними жанрами, загальна кількість композицій перевищує 300. Багатогранна робота спонукала композитора до написання яскравих національних творів для Закарпатського народного хору, інструментальних колективів філармонії, музичного училища. Серед визначних творів автора – Концерт для фортепіано з оркестром (1965), Концерт для цимбалів з оркестром (1982), кантата “Карпати” на слова Ю. Гойди для солістів, мішаного хору та симфонічного оркестру (1959), фантазія “Тиса” для оркестру народних інструментів (1963), симфонічна поема “Верховина” (1971) та інші. Важливе місце серед них посідають й камерно-вокальні композиції.

Мета пропонованої статті – визначити жанрово-стильові особливості камерно-вокальної творчості Д. Задора.

Самобутністю музичної образності та високим рівнем професіоналізму щодо опрацювання народних першоджерел відзначаються обробки закарпатських пісень для голосу з фортепіано Д. Задора, укладені в збірку “Українські народні пісні Закарпаття” (1959). У неї увійшло десять різних за жанром обробок, розрахованих на концертне виконання. Ці твори посіли гідне місце в репертуарі багатьох відомих артистів – О. Врабеля, М. Байко, Д. Петриненко та ін., записані у фонд Національної радіокомпанії України тощо.

Основний зміст збірки – палке кохання двох ліричних героїв, різнобічне розкриття їх почуттів у різних колізіях, обставинах і сюжетних версіях небезпідставно привертає до себе увагу виконавців і слухачів. Особливою ніжністю наділені глибоко ліричні, сповнені романтичного піднесення та поезії “Ой зацвіли фіалочки”, “Летів пташок понад воду” та “Гаданочка”. В останній, де в завершальному куплеті тексту натрапляємо на характерні для народної лірики порівняння-сентенції: “Скрипка грає – голос має, серце плаче – сліз немає”, композитор використав у партії фортепіано арпеджовані пасажи, що імітують гру на скрипці.

У деяких обробках фортепіанний супровід відтворює манеру народного ансамблевого музикування. Так, у жартівливій пісні “Серед села дичка” своєрідне звучання дримби, на слуху думку Я. Рак, “передається інтервалами й акордами з форшлагами” [2, с.20]. А в баладі про Довбуша (“Ой попід гай зелененький ходить Довбуш молоденький”), яку записав сам композитор у с. Ясіня на Гуцульщині, зберігається некваплива імпровізаційна манера викладу мелодії з мелізматикою та багаторазовим закінченням фраз і зупинками на тонічному звуці, щедро оспіваному на домінантовій та субдомінантовій гармонії. У цілому, фактура акомпанементу балади нагадує гру на бандурі.

Серед інших цікавих з точки зору жанрового визначення пісень варто назвати обробку “Пішов Іван в полонину косити”, яка належить до весільних застільних пісень і вміщена в парі з жартівливою “Казала-м ти, Іваночку” піж однією назвою “Дві народні пісні”. Перша з них звучить у тональності a-moll у темпі *Andante sostenuto*, *Rubato*, друга за контрастом – у F-dur, в темпі *giusto*. Таким чином, поєднані в одне ціле, ці дві різні за тональністю і темпом обробки становлять своєрідний вокальний цикл.

З точки зору ладового забарвлення аналізовані мініатюри є досить різноманітними, увібрали в себе всю палітру барв діатоніки, зокрема ладів – лідійського, дорійського та гуцульського.

Отже, в обробках народних пісень для голосу зі супроводом фортепіано Д. Задора спостерігається розмаїття методів опрацювання пісенних багатств Закарпаття. Його творчість сприяла популяризації цікавих фольклорних зразків серед тогочасних любителів музичного мистецтва, самодіяльних гуртків, поповненню репертуару як окремих солістів, так і видатних артистів України та зарубіжжя. Ці вокальні мініатюри являють собою високохудожні композиції, де органічно поєдналися самотність народних пісень із мистецькою фантазією, індивідуальним світобаченням, високим професіоналізмом та майстерністю виразових засобів музичної виразності, зрештою, усього комплексу композиторської техніки.

1. Микуланинець Л. Композиторська творчість Д. Задора та І. Мартона у вимірах музичної культури Закарпаття другої половини ХХ століття / Л. Микуланинець // Мистецтвознавчі записки : зб. наук. праць. – К. : Міленіум, 2007. – Вип. 12. – С. 144–149.
2. Рак Я. Творчий портрет Дезидерія Євгеновича Задора : монографічний нарис / Я. Рак. – Ужгород : Закарпаття, 1997. – 36 с.
3. Фільц Б. М. Сольні обробки народних пісень / Б. М. Фільц // Історія української музики : у 6 т. / [голов. редкол. Г. Скрипник]. – К., 2004. – Т. 5. – С. 52–68.

ХУДОЖНЄ ОФОРМЛЕННЯ СЦЕНІЧНОГО ТВОРУ

Шкляр Наталія,
ІІІ курс, Інститут мистецтв.
Науковий керівник – Грицак В.С.,
старший викладач.

Усім відомо, що сьогодні існує два основних традиційних види сцен: сцена-арена і сцена-коробка. Незважаючи на те, що сцена-арена виникла набагато раніше, більш розповсюдженіший вид, до якого ми всі звикли, це сцена-коробка. Сцена – це визначений архітектурний сценічний простір, який художнику з режисером треба заповнити, створивши цим відповідне середовище для акторської гри. Якщо ми звернемося до історії розуміння визначення художнього оформлення сцени, то його елементи беруть свій початок із ХVІ століття. Можемо згадати виникнення знаменитого театру дель-ярте – театру масок, який знаходить відголосок і сьогодні не тільки акторською грою, а й елементами оформлення, де мали місце не тільки акторський образ-маска, як така, а й елементи художнього оформлення – декорації. Маска являла собою ескіз якоїсь відомої місцини, на фоні якої відігравалася вистава даної трупі мандрівних акторів. Перші кроки на шляху створення картин із зазначенням місця дії п'єси були зроблені італійським архітектором С. Серліо, і з того часу його послідовники почали створювати ілюзорні картини, ілюструючи місця і час дії.

Якщо звернутися до історії сьогоденного театрального мистецтва, то ми побачимо, що революція щодо художнього оформлення театру відбулася в 60-х рр. нашого століття, коли художнє оформлення набуло абсолютно іншого забарвлення з назвою сценографія, таким чином, ставши самостійним театральним мистецтвом. Сценографи, так само як і режисери, починають свою роботу над сценічним твором глибоким аналізом п'єси, заглиблюються в неї, програючи для себе ситуації, запропоновані автором. Зображений у словесному матеріалі світ автора художником повинен бути розкодований і перетворений у світ речей предметів зі світла. Таким чином, для художника структурний аналіз п'єси – базис, дійовий аналіз – надбудова. На превеликий жаль, сьогодні не ведуться дослідження, а отже, і немає відкриттів у напрямі цього мистецтва, немає законів, наукового підґрунтя, немає визначень у театральній лексиці, навіть немає точного розуміння слова “сценографія”. Наразі можемо сказати, що художник театру взяв на себе деякі функції режисера і почав ставати, таким чином, повноправним співавтором сценічного твору (вистави). Надзвичайно великого значення у сценографії набуло світло і колір, сьогодні воно набуло образного засобу сценічного виразу в сценографії. Ми звикли до такого, досі не знаного розуміння, як сценічний конфлікт у сценографії, як композиція сценічного простору.

Саме визначення конфлікту сценографії виникло як формула, як розуміння в 1970 році за висловленням відомого театрального художника Михайла Френкеля. Конфлікт у сценографії слід розглядати як естетичну категорію. Він проявляється і реалізовується тільки в асоціативному сприйнятті глядачів і акторів. Конфлікт у сценографії визначається в результаті дійового аналізу драматургічного твору, а також інтелектуального, чуттєвого й інтуїтивного сприйняття як п'єси, так і життєвої реальності. Глядач сьогодні в театрі не відпочиває, а є учасником подій, які відбуваються на сцені, він настільки освідчений і досвідчений реальним розвитком життя, що йому вже смішно бачити вибудовані художниками павільйони, палаци, кімнати, нереальні вікна і двері. Достатньо якогось символічного знака, речі, яка б асоціативно викликала в глядача потрібну думку й зосередила увагу на основному, що відбувається в сценічних подіях. Асоціація – це естетичний результат співвідношення реального з видуманим. Якщо мистецтво не спонукає до виникнення асоціацій, значить, це не мистецтво, а підробка, тобто сурогат.

Сьогодні театр для сценографа – це спосіб вираження свого світосприйняття. Художник може пропонувати загальну концепцію п'єси, ритм, атмосферу, загальний настрій вистави. На питання “Як треба?” сьогодні можна відповісти: треба бути художником у всеозброєнні майстерності, з особистим неповторним поглядом на світ. Чим обдарованіший художник, тим більше внутрішньої гручкості, розуму вимагається від режисера. Починаючи роботу з художником, режисер має мати рішення майбутньої вистави. При цьому художник повинен “заразитися” світовідчуттям режисера. Сьогодні художнє оформлення вистави завжди повинне мати не тільки смислове, театральне, образне, а й обов'язково ще й найпростіше конкретне житейське пояснення. Сформулювати сутність сценографії окремо від образу мислення конкретного художника-сценографа неможливо. Кожний має свої погляди. Кожна вистава повинна віднайти свій знак, мистецтво по відношенню до життя виражається з допомогою знаків. А якщо знак вистави – вираження єдності різних художніх устремлінь, то він об'єднує в собі алегорії, символи, образи, порівняння, асоціації. Але знак не повинен бути відволікаючою зашифрованою інакше він губить, утрачає складність своєї сутності. Він повинен бути пізнавальним. Принципи сценографії можуть бути різними. Сценічний художній твір може бути побудований на контрастах між візуальним образом та дією, які об'єднані однією загальною думкою. Однак художнику слід пам'ятати – де немає ідеї, там немає і форми. Художник театру – творець особливого пластичного світу, без якого немає високого мистецтва.

1. Лідер Д. Театр для себе / Данііл Лідер. – К. : Факт, 2004. – 102 с.
2. Базанов В. В. Техніка та технологія сцени / Базанов В. В. – Л. : Мистецтво, 1976. – С. 183–234.
3. Френкель М. А. Пластика сценического пространства: некоторые вопросы теории и практики сценографии / М. А. Френкель. – К. : Мистецтво, 1987. – 184 с.
4. Наукові записки. Серія: Мистецтвознавство. – 2011. – № 2.

ТУРИЗМ. ГЕОГРАФІЯ

САКРАЛЬНІ ПАМ'ЯТКИ ОПІЛЛЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ НОСТАЛЬГІЧНОГО ТУРИЗМУ

Будник Уляна,
IV курс, Інститут туризму.
Науковий керівник – Гуменюк Г.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Постановка проблеми. Світова туристична індустрія актуалізує проблему розвитку національного ринку туристичних послуг. Маючи значний потенціал для туристичного бізнесу, Україна реалізує його лише частково. Якщо сільський, зелений, гірськолижний, пішохідний види туризму вже мають певні соціально-економічні пріоритети в туристичній індустрії країни, то ностальгійний туризм сьогодні ще не посів належного йому місця. *Ностальгійний туризм* – це тимчасовий виїзд особи з місця постійного проживання без провадження оплачуваної діяльності в місці перебування, головною мотивацією якого є ностальгія, тобто туга за батьківщиною.

Вивчення історичної спадщини Опілля засвідчує, що значна частина місцевих жителів через різні життєві обставини переїхали в інші області України чи виїхали на постійне місце проживання за кордон. Отож у більшості з них рано чи пізно виникає бажання відвідати рідні місця, пізнати щось нове з їх історії та культури. Тому територію Опілля вважаємо надзвичайно перспективною для розвитку ностальгійного туризму, основними клієнтами таких послуг може бути українська діаспора.

Аналіз наукових досліджень. Особливості розвитку ностальгійного туризму частково відображено в публікаціях сучасних вітчизняних учених (В. Великочий, А. Вільчинський, С. Кузик, В. Кифяк, П. Пуцентейло, Б. Савчук, Н. Чорненька та ін.). Різні аспекти туристичного краєзнавства знайшли своє відображення в наукових працях Є. Панкової, С. Попович, В. Петранівського, М. Рутинського та інших. Проблеми екологічного виховання та формування екологічної культури особистості досліджували як класики педагогічної думки (Г. Ващенко, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.), так і сучасні вчені (Н. Байбара, О. Біда, С. Іващенко, Г. Пустовіт, О. Химинець та ін.).

Мета статті – обґрунтувати значення та можливості практичного використання сакральних пам'яток Опілля в розвитку ностальгійного туризму.

Виклад основного матеріалу. Сакральне мистецтво завжди впливало дивовижною енергією на духовну сферу людини. Водночас воно містить невичерпний потенціал для розвитку ностальгійного туризму в аспекті вивчення історії та культури краю. Сакральні пам'ятки є одними з найпоширеніших культурно-історичних рекреаційних атракцій Опілля, основою яких слугують архітектурні споруди (церкви, костели, синагоги), що вказує на їхню підпорядкованість архітектурним пам'яткам.

Перлина у вінку греко-католицьких святинь Львівщини – *церква св. Івана Богослова в с. Суховоля Городоцького району* – одне з найкращих творінь відомого архітектора Василя Нагірного (1912 р.). Особливе зацікавлення викликають розписи храму, яку виконав народний художник України Любомир Медмідь. Ансамбль храму і його довкілля є прекрасним поєднанням історичної спадщини та новітнього сакрального мистецтва [3, с.77].

Церква святого Миколая у м. Золочеві – пам'ятка архітектури XVI ст., що є найстарішим храмом міста. В давнину церква входила в комплекс оборонних валів Золочева, тому її ще називали церквою на валах. Оборонні риси церкви святого Миколая збереглися й донині: товщина стін, віконні отвори.

Храм Архистратига Михаїла в м. Комарно побудований близько 1730 року, пам'ятка архітектури національного значення знаходиться у східній частині міста, збоку від великого мурованої церкви святого архистратига Михаїла 1910 р. [2, с.104].

Костел Святої Трійці с. Олесько (1481 р.) – зального типу, мурований із цегли, з хрестовою системою кладки, частково тинькований. На рівні другого ярусу вежі збереглися бійниці, третій служив дзвіницею. У пресвітерії зберігся бароковий дерев'яний головний вівтар кінця

XVIII ст., там же знаходиться мармурова епітафія Івана Даниловича 1618 року роботи скульптора Іоана Пфістера.

Найбільше зацікавлення в туристів з-поміж сакральних пам'яток Опілля викликають саме монастирі, які “притягують” своєю таємничістю. Так, *монастир Домініканок* (1653 – XVIII ст.), що у Белзі, складається з костелу, до якого з півдня і заходу примикають прямокутні корпуси. Замикають велике монастирське подвір'я південно-західний і західний прямокутні корпуси. Костел св. Миколая (1653 р.) побудований з червоної цегли, виконаний у стилі бароко. Всі корпуси цегляні, прямокутні в плані, двоповерхові, накриті скатними дахами, разом з костелом утворюють замкнутий внутрішній дворик. Ансамбль належить до характерних творів архітектури бароко XVII–XVIII ст. [1, с.11].

Цікавими для туристичного бізнесу є низка культових центрів Опілля з чудотворними іконами, відомими дивовижними історіями, які супроводжують упродовж століть їхнє перебування серед людей: численні чудеса зцілень, навернень до Бога тощо. Ці образи настільки дивовижні й несхожі між собою, але однаково захоплюючі, тому перелічимо найвідоміші опілянські святині.

Так, з-поміж чудотворних ікон Львівщини, до яких неодноразово відбуваються прощі міжнародного та всеукраїнського масштабу, варто віднести Унівську, Крехівську, Терехівську, Жидачівську; до чудотворних ікон, паломництва до яких мають більш локальний характер, – Грушівську, Довголуцьку, Деревлянську, Ліську, Самбірську. Лідерами Тернопільщини за кількістю паломників є Почаївська, а менш знайомі Бережанська та інші ікони. Івано-Франківщина має серед давніх шанованих святинь Галицьку чудотворну ікону та достатньо великий перелік ікон локального значення (Маріямпільська, Поганська та інші).

Однак організація прочанського туризму в Україні загалом та на її західних територіях зокрема істотно гальмується наявністю численних проблем. Негайного вирішення потребують: інвентаризація й реставрація пам'яток, які приваблюватимуть прочан і туристів; прискорення роботи над створенням загальноукраїнського реєстру туристичних ресурсів, до якого увійдуть всі історичні, культурні, пам'ятки сакрального туризму; забезпечення інфраструктурою місць паломництва (приміром, збільшення кількості зупинок для туристичних автобусів, будівництво готелів, мотелів, крамниць) та прийняття відповідного законодавства, яке б зменшило чи звільнило від податків паломницький туризм.

Сьогодні відбувається активне відродження релігії та духовної культури, зокрема прочанства, що особливо корисно у сфері розвитку ностальгічного туризму Опілля. Проте ставлення до паломництва наших сучасників знаходиться в прямій залежності від рівня їх духовної вихованості. Опілля має унікальні передумови для розвитку релігійного туризму як екскурсійного, так і паломницького напрямів. Це зумовлено передусім неповторною історією християнства на цій території та наявністю великої кількості святинь, серед яких є низка шанованих чудотворних ікон, відомих не лише в Україні: Почаївська, Зарваницька, Терехівська, Крилоська.

Важливим аспектом у розвитку ностальгічного туризму сакральними пам'ятками Опілля є налагодження продуктивної співпраці професійних туристичних організацій з релігійними громадами, об'єднаннями, професійними богословами, що допомогло б у проектуванні екскурсійних турів, збагатило б пізнавальний аспект певного туристичного туру, сприяло б відродженню духовної культури споживачів туристичної продукції.

Висновки. Сакральне мистецтво Опілля характеризується своєю унікальністю й особливо впливає на емоції та почуття вірян шляхом персоніфікації та органічного відображення у змісті своїх творів потойбічних сил, мистецького оформлення їх сприйняття, зокрема використання аудіо-візуальних і театральних ефектів публічного богослужіння. Опілля може стати одним із найбільш розвинених районів при правильному акцентуванні уваги на історико-культурних пам'ятках, поверненню їм минулої величі, і популяризації їх серед населення.

1. Бучма Д. Город Льва / Д. Бучма // Вокруг света. – К. : Вища школа, 2005. – № 4. – С. 22–39.
2. Гаврилів Б. Пам'ятки історії та культури Івано-Франківщини : іст.-краєзн. дослідж. / В. Гаврилів, М. Гаврилів. – Івано-Франківськ, 2001. – 96 с.

3. Галюк М. Д. Водні ресурси Івано-Франківської області : інформаційний посібник / М. Д. Галюк. – Яремче, 2001. – 231 с.
4. Чорненька Н. Ностальгійний туризм як окремих напрям у туризмі: поняття, функції, ознаки / Н. Чорненька // Вісник Львівського університету. Серія географічна. – 2013. – Вип. 43, ч. 1. – С. 309–314.

УРБІЦИД В УКРАЇНІ

Кушмелюк Іван,
ІІІ курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Закутинська І.І.,
кандидат географічних наук, доцент.

Явище “урбіцид” недостатньо досліджене вітчизняною географічною науковою спільнотою. При цьому прояви урбіциду ми бачимо впродовж усієї історії України. Територіально-політичні конфлікти в Україні зумовлюють практичну необхідність комплексного вивчення даного явища.

Терміном “урбіцид” означає “наси́льство щодо міст”. Явище урбіциду існує з того часу, відколи існують і міста. Згадки знаходимо навіть у Біблії. Термін був уперше використаний британським письменником-фантастом М. Муркоком у 1963 р. і пізніше використовувався критиками міської реконструкції 1960-х років у США (архітектором А. Хакстейбл, філософом лівих поглядів М. Берманом), які робили акцент на впливі агресивної ревіталізації міст на соціальну життєдіяльність населення. У контексті наслідків військових конфліктів поняття “урбіцид” застосовували М. Берман та сербський архітектор Б. Богданович. Група боснійських архітекторів з Мостара використовували даний термін для визначення насильства щодо міського ландшафту під час сербсько-хорватської війни [6]. Більш пізнє визначення урбіциду пов’язане із палестинськими містами Західного Берега і Сектора Гази. Окрім деструкції, тут відбувається планування і будівництво нових ізраїльських поселень, що може також кваліфікуватись як урбіцид. На сучасному етапі урбіцид спостерігається в охопленій громадянською війною Сирії, Палестині та в зоні АТО на сході України.

Проблемі урбіциду у своїх працях приділили увагу М. Ковард, Д. Кемпбел, Д. Райт, М. Шоу, М. Бонайн, М. Берман, Д. Грегори, Дж. Егню, А. Нурхан, А. Рамадан, О. Їфтахель, С. Фрегонезе, В. Хан. В Україні єдиним академічним виданням, в якому відображені різноманітні аспекти урбіциду в Донбасі, є колективна доповідь НАН України й низки галузевих університетів та інститутів, виконана за зальним керівництвом Е. Лібанової [1].

Згідно з визначенням М. Бермана, “урбіцид” – деструктивне явище, яке відображається у фізичному знищенні міста чи його компонентних частин [4]. М. Бонайн визначає урбіцид як специфічну політику і стратегію деструкції міської тканини і міст з метою управління, витіснення, або виключення населення [5, с.85]. У своїй рецензії до книги С. Грехема “Міста, війна і тероризм: на шляху до міської геополітики” відомий американський географ Дж. Егню зазначає: “... міста уже давно є мішенями війн та інвазій. Перш за все, вони є центрами багатства і сили. Під час ІІ Світової війни кампанії масованого бомбардування були скеровані всіма сторонами на міста один одного (і їх союзників). Логіка таких дій полягала здебільшого у психологічному впливі, ніж у руйнуванні шляхів постачання, у руйнуванні колективного бажання до боротьби, однак наслідки зазвичай були протилежними” [3].

У історії України неодноразово спостерігаються процеси, які за своїми ознаками є близькими до сучасного поняття урбіциду. Як правило, це був частковий урбіцид, що був невід’ємним компонентом постійних війн і конфліктів на території України. В наш час місторуйнування з ознаками часткового урбіциду спостерігалось у 2014–2016 рр. у міських населених пунктах Донбасу – Донецьку, Слов’янську, Станиці Луганській, Вуглегірську, Лисичанську, Булавінському, Чорнухіному, Олександрівську, Дебальцевому, Ясинуватій, Широкіному. Відбулось руйнування поселенської структури, виробничої й соціальної інфраструктури. Внаслідок конфліктної ситуації та бойових дій густозаселені, унікальні за рівнем урбанізації Донецька і Луганська області зазнали найбільших втрат людності міських прселень на тлі дезорганізації життєдіяльності населення та надання соціальних послуг, повного або часткового руйнування

житлового фонду і стратегічно важливих інфраструктурних об'єктів. Середня густина населення зменшилася на 20,2%, що є критичним з точки зору відновлення людності поселень у найближчій перспективі. Більша частина руйнувань припадає на житлові будинки та системи енерго-, водо- і тепlopостачання. Загальна сума збитків лише у Донецькій області перевищує 1,25 млрд грн [2].

1. Відродження Донбасу: оцінка соціально-економічних втрат і пріоритетні напрямки державної політики. – К. : НАН України, 2015. – 167 с.
2. Лібанова Е. М. Відновлення Донбасу: оцінка соціально-економічних втрат і пріоритетні напрямки державної політики / Елла Марленівна Лібанова // Вісник НАН України. – 2015. – № 11. – С. 13–25.
3. Agnew J. Killing for Cause? Geographies of War and Peace / John Agnew // *Annals of the Association of American Geographers*. – 2009. – № 5. – P. 1054–1059.
4. Berman M. Falling Towers: City Life After Urbicide / Marshall Berman // *Geography and Identity: Living and Exploring Geopolitics of Identity* / Marshall Berman. – Washington, DC : Mouton de la Haye Press, 1996. – P. 172–192.
5. Bonine M. E. Middle East and North Africa / M. E. Bonine // *International Encyclopedia of Human Geography in 12 volumes* / [Editors-in-Chief Rob Kitchin, and Nigel Thrift]. – Amsterdam : Elsevier, 2009. – Vol. 4. – P. 82–88.
6. Ramadan A. Destroying Nahr el-Bared: Sovereignty and urbicide in the space of exaction / Adam Ramadan // *Political Geography*. – 2009. – № 28. – P. 153–163.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ

КОРЕКЦІЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ОСІБ, ЯКІ ВЕДУТЬ МАЛОРУХОМИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ, ЗАСОБАМИ СПОРТИВНОЇ БОРОТЬБИ

Габян Наталія,

IV курс, факультет фізичного виховання і спорту.

Науковий керівник – Яців Я.М.,

кандидат педагогічних наук, професор.

Низький рівень залучення населення України до занять фізичною культурою і спортом викликає тривогу. Лише кожен п'ятий хлопець чи дівчина шкільного віку та кожен десятий студент чи студентка мають достатній рівень рухової активності оздоровчої спрямованості, що є одним із найнижчих показників у Європі.

Приблизно 10% українців ведуть малорухомий спосіб життя, а 6,3% мають недостатнє фізичне навантаження протягом тижня.

Сьогодні існує потреба у проведенні якісних змін у сфері фізичної культури і спорту на основі використання сучасних підходів, об'єднання зусиль зацікавлених організацій та широких верств населення. Залишається актуальним пошук методів і засобів фізичного виховання і спорту для покращення здоров'я населення, в розрізі проблеми підвищення фізичної підготовленості та функціонального стану осіб, що ведуть малорухомий спосіб життя.

Спортивна боротьба є одним із найскладніших видів, що має великий набір технічних дій і велику ступінь невизначеності майбутніх дій. Ураховуючи вищенаведене, спортивну боротьбу доцільно розглядати як засіб підвищення фізичної підготовленості та функціонального стану осіб, що ведуть малорухомий спосіб життя.

У зв'язку з вищесказаним, метою дослідження стало дослідити ефективність корекції фізичної підготовленості осіб, які ведуть малорухомий спосіб життя засобами спортивної боротьби.

Для виконання поставлених завдань серед використаних нами методів дослідження були: тестування рівня розвитку швидкості, сили, гнучкості, спритності, витривалості, визначення рівня фізичної працездатності на основі тесту PWC₁₇₀.

У спостереженні взяли участь 60 чоловіків у віці 25–30 років, що ведуть малорухомий спосіб життя (заняття фізичними вправами менше 30 хв на тиждень) або взагалі не займалися фізичною підготовкою. Усіх обстежуваних чоловіків було поділено на 4 групи за обраним видом спортивних занять. До першої групи увійшли 15 осіб, які 2 рази на тиждень займалися футболом, – група футболу (ГФ). До другої групи увійшли чоловіки (15 осіб), які два рази на тиждень займалися легкоатлетичними вправами (оздоровчий біг, стрибки у довжину з розбігу, естафетний біг, метання м'ячика), – група легкої атлетики (ГЛА). Третя група – це 15 чоловіків, які два рази на тиждень займалися силовою підготовкою, – група важкої атлетики (ГВА). До четвертої групи увійшли 15 чоловіків, які займалися спортивною боротьбою два рази на тиждень по 90 хв, – група спортивної боротьби (ГСБ). По завершенні цього етапу дослідження проводилося повторне обстеження досліджуваних чоловіків усіх груп із фіксацією отриманих результатів.

Було знайдено, що фізична підготовленість осіб у віці 25–30 років, що ведуть малорухомий спосіб життя, є недостатньою: розвиток сили за 5-бальною шкалою оцінювався в середньому в 1,67 бала для сили рук, у 1,54 бала – для сили м'язів черевного пресу, у 2,43 бала – для сили м'язів нижніх кінцівок. Показники розвитку швидкості та витривалості були незадовільними, значення витривалості були найгіршими (1 бал). Задовільними були оцінки, отримані при тестуванні гнучкості.

Фізична працездатність чоловіків у віці 25–30 років, що ведуть малорухомий спосіб життя, характеризується як нижча середньої.

У результаті занять спортивною боротьбою фізична підготовленість осіб, що ведуть малорухомий спосіб життя, вірогідно покращується. І хоча середні значення показників розвитку фізичних якостей характерно покращувалися відповідно до виду спорту, яким займалися

особи, що ведуть малорухомий спосіб життя, значення досліджуваних показників у групі осіб, що займалися спортивною боротьбою, були більш типовими та мали меншу варіабельність. Знайдена особливість дозволяє рекомендувати спортивну боротьбу як більш ефективний засіб для покращення фізичної підготовленості та фізичної працездатності осіб, що ведуть малорухомий спосіб життя.

1. Габелкова О. Є. Психологічні особливості людей, що схильні до гіподинамії в молодому віці / Габелкова О. Є., Луцко О. Л., Плісюк Т. І. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Психологія. – 2011. – № 937. – С. 31–34.
2. Малорухомий спосіб життя щороку вбиває п'ять мільйонів людей. Відомості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vidomosti-ua.com/newspaper/49045>.
3. Марків О. Т. Здоров'я людини як соціальна проблема / Марків О. Т. // Нова парадигма. – 2009. – № 88. – С. 72 (71–81).
4. Москаленко В. Ф. Концептуальні підходи до формування сучасної профілактичної стратегії в охороні здоров'я / В. Ф. Москаленко. – К., 2009. – 206 с.
5. Спирин В. К. Физическое воспитание на основе вида спорта – новый вектор организации физкультурной активности детей, подростков, молодежи / В. К. Спирин, Д. Н. Болдышев, И. А. Риссамакина // Теория и практика физической культуры. – 2013. – № 5. – С. 18–22.
6. Prapavessis H. Self-Presentational Issues in Competition and Sport / Prapavessis H., Grove J. R., Eklund R. C. // Journal of Applied Sport Psychology. – 2004. – Vol. 16 (1). – P. 19–40.
7. Maennig W. Corruption in International Sports and Sport Management: Forms, Tendencies, Extent and Countermeasures / Maennig W. // European Sport Management Quarterly. – 2005. – Vol. 5 (2). – P. 187–225.

ДЗЮДО ЯК СИСТЕМА ВИХОВАННЯ ГАРМОНІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Гринішак Лідія,

V курс, факультет фізичного виховання та спорту.

Науковий керівник – Курилюк С.І.,

кандидат психологічних наук, доцент.

Дзюдо в Україні має давні традиції. Перші секції дзюдо з'явилися на початку тридцятих років минулого століття в Києві та Харкові. Проте після смерті Василя Ощепкова в 1937 році (першого пропагандиста дзюдо на території колишнього СРСР) секції дзюдо припинили своє існування.

До початку шістдесятих років культивувалась тільки боротьба самбо. Але після включення в 1961 році дзюдо в програму Олімпійських ігор постало питання про цілеспрямовану підготовку дзюдоїстів.

Мета роботи – дослідження зародження та встановлення дзюдо як виду спорту в Україні.

Найгострішою проблемою нині є низький рівень залучення дітей та молоді до занять спортивно-оздоровчою діяльністю. За цим показником Україна суттєво поступається Фінляндії, Швеції, Великобританії, Чехії, Німеччині та деяким іншим країнам. Світовий досвід засвідчує, що оптимальна рухова активність упродовж усього життя кожної людини – найефективніший засіб профілактики захворювань та зміцнення здоров'я. Тому обрання даної теми дослідження є актуальним, оскільки дзюдо є одним із популярних видів спорту в нашій країні, що зміцнює здоров'я, позитивно впливає на духовний розвиток організму, підвищує рівень фізичної підготовленості [1; 2].

Відомо, що нестача рухів у житті дітей шкільного віку є однією з причин порушення багатьох життєво важливих процесів. Необхідний обсяг рухової активності дітей і підлітків – вирішальний фактор і гарант виховання всебічно розвинутого підростаючого покоління. За умов гіподинамії, в якій перебувають наші діти, дуже складно говорити про повноцінний розвиток дитячого фізичного виховання та спорту.

Дитячий спорт дуже тісно пов'язаний з фізичним вихованням. Це короткочасне навчання дітей основним елементам певних видів спорту для ознайомлення їх з цінностями спорту та виявлення схильності до подальших занять.

Дзюдо (яп. “шлях м’якої (беззбройної) боротьби”) – японське бойове мистецтво та вид спорту, що культивується у багатьох країнах світу. Величезний вклад у розвиток дзюдо вніс Дзігаро Кано, який більшу частину професійної діяльності присвятив підготовці викладачів фізичної культури в Японії та створив передумови щодо включення дзюдо до програми Олімпійських ігор.

Дзюдо є олімпійським видом спорту з 1964 року, яка проходила в Токіо. З 1988 року в програму Олімпійських ігор включено також жіноче дзюдо. На Сеульській олімпіаді жіноче дзюдо було показовим видом, а в офіційну програму увійшло лише через чотири роки. Організацією міжнародних змагань із дзюдо опікується Міжнародна федерація дзюдо (IJF).

Для багатьох цей вид спорту є звичайним і нічим не відокремлюється від інших, але спортсмени, які обрали дзюдо способом свого життя, які багато часу проводять у спортивному залі, говорять, що це не лише вид спорту, й засіб фізичного виховання.

З архівних даних відомо, що перша секція дзюдо на Прикарпатті відкрилась у 1980-х роках Перетою Р.П.

Найвідомішим спортсменом сьогодення є Роман Гонтюк, який є триразовим учасником Олімпійських ігор.

Отже, в результаті дослідження можна зробити висновок, що дзюдо необхідно розглядати як засіб зміцнення здоров’я, розвитку фізичних якостей і як засіб виховання гармонійної особистості.

1. Дзігаро Кано. Кодокан дзюдо / Дзігаро Кано. – Ростов н/Д : Феникс, 2000. – 448 с.
2. Режим доступу : <http://www.judoka.ml/kodokan.html>.
3. Фраде К. Дзюдо для нас / Фраде Клод ; пер. Н. Дьячковой // Дзюдо. – 2002. – № 3–4. – С. 94–97.
4. Фраде К. Дзюдо для нас / Фраде Клод ; пер. Н. Дьячковой // Дзюдо. – 2003. – № 8–10. – С. 79–81.
5. Шестаков В. Б. Теорія і методика дитячо-юнацького дзюдо : уч.-метод. допомога / В. Б. Шестаков, С. В. Ерегіна. – М. : ОЛМА Медиа Групп, 2008. – 216 с.

ПРОФІЛАКТИКА АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Козьменчук Роман,
V курс, факультет фізичного виховання та спорту.
Науковий керівник – Мицкан Т.С.,
кандидат психологічних наук, доцент.

У всьому світі вкрай гострою є проблема зростання дитячої злочинності, насилля до дітей, агресії у сімейних взаєминах.

На думку психологів, педагогів (Л.І. Божович, С.Д. Максименко, Є.О. Смірнова, В.У. Кузьменко), дошкільний вік є важливим для формування і закріплення різних поведінкових актів. Деструктивні реакції характерні для більшості дошкільників, але із засвоєнням правил і норм організації діяльності вони поступаються соціально схвальним формам поведінки. Однак у певної категорії дітей прояви агресії не тільки зберігаються, а й розвиваються і трансформуються у стійкі риси особистості. Внаслідок цього знижується продуктивний потенціал дитини, деформується її особистісний розвиток.

За останні десятиліття інтерес до проблеми людської агресивності не спадає, навпаки, зростає, що свідчить про її актуальність.

Мета роботи – емпірично обґрунтувати ефективність профілактики агресивної поведінки дітей дошкільного віку засобами фізичного виховання.

Для дослідження структури прояву агресивності нами був розроблений діагностичний комплекс, до якого увійшли чотири методики: “Тест руки”, “Малюнок неіснуючої тварини”, “Методика фрустраційних реакцій С. Розенцвейга”, “Методика Рене Жіля”, Шкала агресивності П. Орпінас, Р. Франковскі.

Дослідження проводилось у період з 2015 до 2016 р. у старших групах дошкільних навчальних закладів № 11 “Пізнайко”, № 18 “Зернятко” м. Івано-Франківськ. У ньому взяло участь 95 дітей старшого дошкільного віку 5–6 років, а також 10 педагогів та 35 батьків (матері).

У результаті констатувального дослідження виявлено 33 особи із проявами агресивної поведінки та 37 осіб неагресивних. Було виявлено, що дошкільникам з агресивною поведінкою властивий високий рівень фрустрації (49,9%), прагнення домінувати (45,8%), низький рівень сформованості моральних уявлень (36,5%), несформованість навичок самоконтролю поведінки (45,6%), низький рівень соціальної адаптації (44,2%).

За основу ми взяли програму психологічного тренінгу з попередження агресивної поведінки дошкільників (Т.С. Мицкан). Головним чинником психопрофілактичної програми стала гра. В ігротерапії, центрованої на дитині, ключем впливу й розвитку є саме взаємини, а не використання іграшок чи інтерпретація поведінки. Також гра є провідною діяльністю, у якій формуються основні новоутворення особистості дитини: потребнісно-мотиваційна сфера (Д.Б. Ельконін, А.Н. Леонтьєв), діяльність поведінки (Е.О. Смирнова), емоційна сфера та сфера самопізнання.

У психотренінговій програмі з попередження агресивної поведінки дітей дошкільного віку ми використовували такі рухливі ігри: “Море хвилюється”, “Будь ласка”, “Злюка”, “Рухливі вогники”, “Полювання Баби Яги”, “Тікай, злосте, тікай”, “Лялька Бобо”, “Липучка”, “Боксерська груша” [2; 5].

Результати впровадження програми профілактики агресивної поведінки свідчать про її ефективність за кількісними і якісними показниками. Достовірні відмінності в значеннях характеристик спостерігаються в експериментальній групі відносно контрольної. При цьому найбільш значуща позитивна динаміка спостерігається стосовно вербальної агресії (у 32,1% дітей) і непрямой (у 28,6% дошкільників). Зниження показників індексу агресивності та рівня фізичної агресії відмічено в 14,3% та 17,9% дошкільників відповідно; у трьох учасників спостерігаються незначні підвищення (у середньому на два бали) рівня непрямой агресії, що теж може бути пов'язане з оволодінням поведінково-когнітивними техніками. І хоча в цілому позитивні зміни стосовно фізичної та загальної агресії не настільки суттєві, як у плані вербальної та непрямой, проте їх наявність теж свідчить про ефективність тренінгу.

Отже, виходячи з результатів дослідження, дієвим способом зниження агресивної поведінки в дітей є активний метод, що базується на руховій активності, адже адреналін, який завжди супроводжує напруження, гнів, “згоряє” під час фізичних робіт.

Під час використання психопрофілактичної програми з метою зниження агресивної поведінки дошкільників спостерігається позитивна динаміка стосовно зниження фізичної, вербальної, непрямой агресії та незначні зміни відбуваються стосовно показника коефіцієнта соціальної адаптації, що свідчить про вікову динаміку моральних уявлень та соціальних навичок.

1. Берковиц Л. Агрессия: причины, последствия и контроль / Л. Берковиц. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2001. – 512 с.
2. Дозорець Л. Корекція агресивності у дошкільників / Л. Дозорець // Психолог-вкладка. – 2006. – № 9.
3. Лящук Л. Програма курсу корекційних занять зі зниження агресії у дітей / Л. Лящук // Психолог. – 2008. – № 30–32.
4. Мицкан Б. Руханкова абетка : [навч.-метод. посібник] / Б. Мицкан, Г. Презлята-Воробей. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 64 с.
5. Мицкан Т. С. Агресивна поведінка дітей дошкільного віку: причини виникнення та профілактика : автореф. на здобуття наук. ступення канд. психол. наук / Т. С. Мицкан. – Острог, 2013.

ВПЛИВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ШКОЛЯРІВ

Лесько Олександр,
ІІІ курс, Коломийський інститут.
Науковий керівник – Чепіль М.В.,
старший викладач.

Здоров'я дітей – одне з основних джерел щастя, радості і повноцінного життя. Для України головною проблемою, яка пов'язана з майбутнім держави, є збереження і зміцнення здоров'я дітей.

Фізична культура – одна з важливих складових частин загальної культури суспільства, що спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей із метою гармонійного розвитку особистості. Брак рухів у житті дітей та недостатній розвиток рухових функцій негативно позначаються на фізичному стані. Низька рухова активність погіршує функціональні можливості систем організму дитини, внаслідок чого виникає неадекватна реакція на навантаження, сповільнюється фізичний розвиток загалом.

З кожним роком по Україні спостерігається погіршення стану здоров'я дітей, хворобливість, відхилення в роботі внутрішніх органів, зниження рухової активності, 90% випускників мають ті чи інші відхилення в стані здоров'я, 51,8% першокласників мають хронічну патологію, 70% 6-річних дітей мають порушення у дозріванні та функціонуванні вищої нервової діяльності. Не секрет, що у прагненні досягнути вершини науково-технічного прогресу і благ цивілізації людина забуває про найголовніше: можливість жити і бути щасливим дає перш за все здоров'я. Сьогодні ми змогли звільнитися від багатьох інфекційних захворювань, які раніше забирали життя сотень тисяч людей. Проте останні статистичні дані свідчать: захворюваність дітей 7–14 років збільшилась на 35%; у 60–70% учнів констатують захворювання органів дихання; у 41,5% – опорно-рухового апарату; 18% – шлунково-кишкового тракту; у 15–18% різні алергічні реакції [3]. Зріс кількісний показник дитячої інвалідності, кожний шостий з випускників закінчує школу нездоровим. Тому досить гостро постає необхідність прийняття конкретних практичних дій і рішень, що змінили б ситуацію на краще і дали б можливість управляти здоров'ям дітей [1].

Багатьма вченими, педагогами, фізіологами, медиками (М. Амосовим, Г. Апанасенком, І. Варшавським, Е. Булич, Н. Денисенко, А. Маркоросян, І. Муравовим та ін.) було визначено унікальний вплив фізичної культури на здоров'я дитини. Однак очевидним є те, що більшість учнів не вірять у значущість засобів фізичного виховання. Фізкультурна активність не є для них основним компонентом життя [4].

Наукові дослідження показали, що під впливом фізичних вправ та ігор діти швидше і краще ростуть. Завдяки посиленню обміну речовин, кров'ю доставляється більше “будівельного матеріалу” і кістки швидше збільшуються як у довжину, так і ширину. Ще помітніше збільшується об'єм м'язів. Пропорційно збільшуються і розвиваються в результаті занять фізичними вправами й іграми також усі внутрішні органи. Серцево-судинна та дихальна системи працюють набагато ефективніше, що дозволяє дітям справлятися з великими навантаженнями [5]. Шляхом фізичних вправ розвивається також швидкість реакції, виробляється почуття ритму. Нарешті, систематичні заняття рухливими іграми, ходьба на лижах, регулярні прогулянки розвивають витривалість, таку необхідну в процесі трудової діяльності.

Підвищення рівня фізичного розвитку, зміцнення здоров'я і ріст фізичної працездатності дітей і підлітків сприяють поліпшенню розумової працездатності. Великий вплив робить активний руховий режим на стійкість розумової працездатності школярів упродовж навчального року. Обсяг рухової діяльності повинен відповідати потребам дитячого організму. Це допомагає зберегти працездатність до кінця уроків у школі, до кінця усього дня, тижня, чверті, навчального року [2].

Для підростаючого покоління посильна робота, заняття фізичними вправами та іграми повинні стати насущною необхідністю. Нині різко зросла громадська цінність фізичної культури і спорту, і ставленням до них значною мірою визначається загальний рівень культури сучасної людини, що прагне до активного, творчого життя [4].

Однією з необхідних умов покращення фізичного розвитку дітей є раціональне фізичне виховання, що являє собою комплекс умов, у яких живе дитина. Багаточисельні спостереження свідчать, що у дітей, які займаються спортом, розвиток опорно-рухового апарату вищий, ніж у їхніх ровесників, що цураються фізичної культури. У дітей, що відвідують спортивні секції, краще розвинена мускулатура, менше зустрічаються деформації хребта, грудної клітки, таза, а також кінцівок, вони менше хворіють і мають кращу успішність. Хоча занадто велике фізичне навантаження може також негативно вплинути на розвиток скелета, м'язової системи, затримати ріст кісток, спричинити їхнє викривлення. Але помірні й доступні вправи стимулюють формування і зміцнення всього організму.

Систематичне, раціональне, цілеспрямоване застосування різноманітних комплексів фізичних вправ позитивно впливає на ослаблений організм дитини. Вони спричиняють зміну реактивності у потрібному напрямі, збагачують умовно-рефлекторну діяльність дитини новими властивостями, поліпшують “урівноваження” у навколишньому середовищі, сприяють кращій функціональній адаптації в умовах цього середовища, яке безперервно змінюється [2].

Тому саме регулярні заняття фізичними вправами – це широкий спектр форм та методів, здатних впливати на індивідуальний стан особистості. Можна стверджувати, що за силою потенціалу й здатності впливати на збереження та зміцнення здоров’я фізичні навантаження, різноманітні форми адаптації та оздоровлення – значущі та ефективні, тому що будь-яка із цінностей фізичної культури тією чи іншою мірою “працює” на здоров’я.

1. Виноградов П. Новий етап у розвитку фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи серед учнівської молоді / П. Виноградов, В. Мочепов // Теорія і практика фізкультури. – 1998. – № 7. – С. 24–26, 39–40.
2. Бальсевич В. Фізична культура: молодь і сучасність / В. Бальсевич, Л. Лубишева // Теорія і практика фізкультури. – 1995. – № 4. – С. 2–7.
3. Слюсарчук В. Сформованість та складові інтересу школярів до занять фізичними вправами / В. Слюсарчук, О. Ястремський // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура. – Івано-Франківськ, 2013. – Вип. 18. – С. 236–239.
3. Сухарев А. Г. Здоров’я і фізичне виховання дітей і підлітків / А. Сухарев. – М. : Медицина, 1991. – 270 с.
4. Худолеєва О. В. Головна турбота школи / О. Худолеєва // Фізична культура в школі. – 1997. – № 5. – С. 12–15.

ВПЛИВ РІВНЯ ДОБОВОЇ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ШКОЛЯРІВ СТАРШИХ КЛАСІВ НА СЕЗОННУ ЗАХВОРЮВАНІСТЬ ГОСТРИМИ РЕСПІРАТОРНИМИ ВІРУСНИМИ ІНФЕКЦІЯМИ

Пазяк Марта,

IV курс, факультет фізичного виховання і спорту.

Науковий керівник – Лапковський Е.Й.,

кандидат медичних наук, доцент.

Обмеження рухової активності за минулі роки призвело до зниження функціональних можливостей людини. Спосіб життя сучасних школярів характеризується гіпокінезією, в тому числі шкільною, причинами якої є нераціональна організація навчально-виховного процесу.

Масові обстеження рухової активності школярів, проведені в різних містах нашої країни, показали, що гіпокінезія зустрічається в 50% у дітей молодшого шкільного віку, в 75–80% – у школярів старшого віку.

Рухова активність вимагає правильної організації, підбору її оптимального рівня, що забезпечить ефективне формування здорового способу життя та зміцнення здоров’я людини. Рівень рухової активності може змінюватися під впливом цілеспрямованих педагогічних впливів. Із початком навчання у школі та упродовж навчання рівень РА у дітей зменшується, складає менше 50% від добової потреби, що призводить до загального погіршення соматичного здоров’я, зниження імунологічної реактивності. Найбільш ефективним способом підвищення рівня фізичної підготовленості та рівня здоров’я сучасних дітей і підлітків є більш повна й вдосконалена організація шкільного фізичного виховання.

Належне нормування рівня рухової активності школярів матиме позитивний вплив на їх фізичний та фізіологічний стан, що може розглядатись як превентивна умова виникнення захворювань, в тому числі і респіраторних інфекційних. Дослідження висунутого припущення є перспективним та актуальним.

У зв’язку з вищенаведеним, метою роботи стало визначення впливу рівня добової рухової активності (ДРА) школярів старшого шкільного віку на частоту захворюваності на гострі респіраторні вірусні інфекції.

Для виконання поставлених завдань серед використаних нами методів дослідження були: визначення рівня добової рухової активності на основі розрахунку добових енергетичних витрат з використанням метаболічного еквіваленту МЕТ, визначення рівня соматичного здоров'я за методом Г.Л. Апанасенка.

Під час даного етапу дослідження було проведено педагогічне спостереження способом опосередкованої реєстрації – проаналізовано класні журнали та медичну документацію школярів 10-х класів, проведено анкетування для визначення рівня ДРА. Під час другого етапу педагогічного експерименту було здійснено корекцію рівня ДРА у школярів 10-х класів школи № 25 м. Івано-Франківськ шляхом впровадження запропонованої нами програми фізичного виховання.

Було встановлено, що більше двох третин учнів старших класів мали низький рівень ДРА за показниками добових енергетичних витрат. Дві третини старшокласників (75,0%) формують групу ризику щодо можливого негативного впливу гіпокінезії на фізичний розвиток та функціональні можливості організму, формування захворювань серцево-судинної, ендокринної, кістково-м'язової систем. Тільки п'ята частина школярів (18,1%) мали оптимальний рівень ДРА.

Було запропоновано дві моделі корекції рухової активності старшокласників – “коротку”, яка застосовувалася в ті дні, коли в розкладі є урок фізичної культури, і “довгу”, яка могла варіативно застосовуватись упродовж різних днів тижня. Такий підхід дав змогу збільшити загальну тривалість ДРА старшокласників від 218 до 368 хв, а загальні енерговитрати від 1 500 до 2 000 ккал на добу. Корекція рівня ДРА засобами фізичного виховання у школярів старших класів школи призвела до того, що більше ніж у два рази зменшилася кількість старшокласників (із 70,5% до 33,8%) із низьким рівнем ДРА, що в сукупності призвело майже до трикратного вірогідного ($p < 0,05$) збільшення старшокласників із середнім (оптимальним) рівнем ДРА (із 22,1% до 60,3%).

Серед школярів старших класів, в яких реєструвався дуже низький рівень ДРА, зросла кількість таких із рівнем соматичного здоров'я (РСЗ) нижче середнього. Серед учнів, які мали низький рівень ДРА, у два рази збільшилася кількість осіб із середнім РСЗ ($p < 0,05$). Серед старшокласників, які мали середній рівень ДРА на половину зменшилася кількість учнів із РСЗ нижче середнього, на 30% зменшилася кількість дітей із середнім РСЗ, більше ніж у два рази збільшилася кількість учнів із РСЗ вище середнього ($p < 0,05$). Після корекції рівня ДРА у школярів старших класів зменшилася кількість випадків захворюваності на сезонні респіраторні інфекційні захворювання. В учнів, які мали середній і низький рівні ДРА, зміни були вірогідними. Також у старшокласників з різними рівнями ДРА відбулося вірогідне зменшення тривалості захворювання на ГРВЗ. Кількість випадків і тривалість захворювання на ГРВЗ у школярів, яким не проводили корекцію рівня ДРА, вірогідно не змінювалася.

1. Бар-Ор О. Здоровье детей и двигательная активность: от физиологических основ до практического применения / О. Бар-Ор, Т. Роуланд ; пер. с англ. И. Андреев. – К. : Олимп. л-ра, 2009. – 528 с.
2. Маркович І. Г. Аналіз захворюваності на грип населення України за 2009–2014 роки / І. Г. Марковим, О. Й. Гриневич // Україна. Здоров'я нації. – 2014. – № 2 (26). – С. 118–123.
3. Методичні рекомендації щодо визначення добової рухової активності школярів / Т. Ю. Круцевич, О. В. Давиденко, Г. Г. Смолюс, І. О. Когут // НУФВСУ. – К. : Наук. світ, 2005. – 20 с.
4. Cale L. Interventions to promote young people's physical activity-issues, implications and recommendations for practice / L. Cale, J. Harris // Health Education Journal. – 2006. – № 65 (4). – P. 320–337.

ВПЛИВ ЗАНЯТЬ ЕКСТРЕМАЛЬНИМИ ВИДАМИ СПОРТУ НА РОЗВИТОК ПСИХОФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ

Щигель Марія,

У курс, факультет фізичного виховання та спорту.

Науковий керівник – Ковальчук Л.В.,

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент.

Сьогодні захоплення молоді стають дедалі екстремальнішими. Наслідуючи світові тенденції, українські підлітки переходять від просто традиційних до ризикованих занять спортом, а

саме до екстремальних видів спорту. Найпопулярнішими є такі види: скейтбординг, катання на сноуборді, BMX, скелелазіння.

Фахівці давно намагаються зрозуміти тягу до екстремальних видів спорту, до систематичного отримання все нових і нових гострих відчуттів, нерідко пов'язаних з ризиком для життя. Популярність екстремальних видів спорту найшвидше зростає в підлітковому середовищі. Тому входження екстремальних видів спорту в життя підлітка потребує всебічного вивчення індивідуальних особливостей спортсменів-екстремалів з метою раціонального їх відбору і забезпечення результативності та безпеки [4].

Метою дослідження є вплив екстремальних видів спорту на психофізичні якості підлітків.

Для досягнення поставленої мети і завдань нами було визначено серію тестів, зокрема психологічних: опитувальник “Особистісна агресивність і конфліктність”, методика “схильність до стресу”, методика вивчення емоційної спрямованості особистості (Б. Додонов), методика оцінки емоційно-вольових якостей (Тейлор, Айзенк, Роонг, обробка Кондратьєвої), методика на визначення характеру особистості, тести, що визначають рівень фізичної підготовленості, (Talaga, 1995). Сюди входять такі вправи, як: біг на 30 і 50 м, стрибок у довжину з місця, м'яч медичного м'яча стоячи з-за голови вперед, комплексний тест на визначення координаційних здібностей, нахил тулуба вперед, піднімання тулуба із положення лежачи протягом 2 хв, 12-хвилинний біг, стрибок угору з місця.

Екстремальні види спорту (так звані дії спорту і пригоди спорту) є популярним терміном для певних видів діяльності, що мають високий рівень власної небезпеки. Ці заходи часто включають швидкість, висоту, високий рівень фізичної напруги [5].

У нашій роботі ми хотіли б як теоретично, так і практично дослідити вплив особистісних характеристик на вибір екстремальних видів спорту. Психологія екстриму неоднозначна. Для багатьох вона полягає в отриманні гранично гострих відчуттів. Також є люди, для яких екстрим – це можливість постійно підтримувати в собі загострене відчуття життя [2].

Під фізичними якостями розуміють окремі якісні сторони рухових можливостей людини. Для визначення фізичної підготовленості підлітків використовували рухові тести, спрямовані на оцінку кожної фізичної якості [3].

Велику роль відіграють екстремальні види спорту в травматизмі. Найвища питома вага спортивного травматизму припадає на такі види спорту, як паркур, роллейблейдінг, скейтбординг, BMX [1].

1. Агарков О. В. Закономірності формування, фактори ризику й заходи щодо профілактики травматизму підлітків в умовах урбанізованого регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мед. наук : спец. 14.01.21 / О. В. Агарков ; Донецький нац. мед. ун-т ім. М. Горького. – Донецьк, 2008. – 19 с.
2. Андреева Г. М. Социальная психология / Андреева Г. М. – [5-е изд.]. – М. : Аспект Пресс, 2004.
3. Круцевич Т. Ю. Управління фізичним станом підлітків в системі фізичного виховання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук із фіз. вих. і спорту : 24.00.02 / Т. Ю. Круцевич ; Нац. ун-т фіз. вих. і спорту України. – К., 2000. – 44 с.
4. Темнов А. Экстремальные виды спорта – зависимость или хобби для активных людей [Электронный ресурс] / Аркадий Темнов. – Режим доступа : <http://skgorizont.ru>.
5. Extreme sport – definition. Dictionary.com. Extreme sports feature a combination of speed, height, danger and spectacular stunts.

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

МАТЕМАТИКА

ДОСЛІДЖЕННЯ ВЛАСТИВОСТЕЙ ПРОСТОРУ ДЖЕЙМСА

Добжинецька Софія,

V курс, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Загороднюк А.В.,

доктор фізико-математичних наук, професор.

У теорії функціонального аналізу простір Джеймса є важливим прикладом банахового простору і зазвичай служить контрприкладом до загальних заяв про структуру банахового простору. Цей простір уперше було введено в 1950 р. у короткій статті Роберта Джеймса.

Простір Джеймса зазвичай позначають літерою J .

Простір Джеймса [1, с.175] – лінійний простір усіх дійсних числових послідовностей $x = \{x_n\}$, $n \in N$, для яких виконуються умови:

$$1) \lim_{n \rightarrow \infty} x_n = 0;$$

$$2) \sup \{ \|x\|_p : p \in P \} < \infty, \text{ де } \|x\|_p := \left(x_{p_{2n+1}}^2 + \sum_{m=1}^n (x_{p_{2m-1}} - x_{p_{2m}})^2 \right)^{\frac{1}{2}},$$

$P = (p_1, p_2, \dots, p_{2n+1})$ – набір цілих додатних коефіцієнтів.

$\forall x \in J$ норма визначена таким чином: $\|x\| := \sup \{ \|x\|_p : p \in P \}$.

Для простору J канонічний базис $\{e_n\}$ є базисом Шаудера.

Теорема 1 [2, с. 518]. Банахів простір B рефлексивний тоді і тільки тоді, коли:

$$1) \text{ ряд } \sum_{i=1}^n a_i x^i \text{ збіжний, якщо } \sup \{ \|x\|_p : p \in P \} < \infty;$$

2) якщо f є лінійним функціоналом на B і $\|f\|_n$ є нормою, визначеною на $x^{n+1} \oplus x^{n+2} \oplus \dots$, то $\lim_{n \rightarrow \infty} \|f\|_n = 0$.

Відомо [1, с.174], що для довільного базису $\{x^n\}$ норма $\|x\| = \sup_n \left\| \sum_{i=1}^n a_i x^i \right\|$ для

$x = \sum_{i=1}^{\infty} a_i x^i$ визначена як нова норма, еквівалентна до $\|\cdot\|$, для якої $\{x^n\}$ є ортогональним базисом.

Теорема 2. Нехай B є банаховим простором з ортогональним базисом $\{z^n\}$, для якого

$\lim_{n \rightarrow \infty} \|f\|_n = 0$, для кожного $f \in B^*$, де $\|f\|_n$ є нормою f , визначеною на $z^{n+1} \oplus z^{n+2} \oplus \dots$.

Тоді $\{g^n\}$ є базисом для B^* , якщо $g^n(z^m) = \delta_m^n$, $\forall n, m \in N$. Якщо $F \in B^{**}$, то

$\|F\| = \lim_{n \rightarrow \infty} \left\| \sum_{i=1}^n F_i z^i \right\|$, де $F_i = F(g^i)$. Якщо послідовність $\{F_n\}$ є такою, що $\lim_{n \rightarrow \infty} \left\| \sum_{i=1}^n F_i z^i \right\| < \infty$,

то $F \in B^{**}$, якщо $F(f) = \sum_{i=1}^{\infty} F_i f_i$ для кожного $f = \sum_{i=1}^{\infty} f_i g^i$ з B^* . Отже, якщо B має базис

$\{x^n\}$, для якого $\lim_{n \rightarrow \infty} \|f\|_n = 0$ для кожного $f \in B^*$, де $\|f\|_n$ є нормою f на $x^{n+1} \oplus x^{n+2} \oplus \dots$,

то наступна теорема описує B^{**} повністю, якщо базис ортогональний, і з точністю до ізоморфізму, якщо базис не ортогональний.

Тоді простір J задовольняє умову 2), але не задовольняє умову 1) теореми 1. Отже, простір Джеймса є сепарабельним, не є рефлексивним, не має безумовного базису. Простір J^* не має безумовного базису, але має базис $\{g^n\}$, для якого $g^n(z^m) = \delta_m^n$.

Простір J ізоморфний простору J^{**} і J ізометричний із замкненою максимальною лінійною підмножиною з J^{**} відносно канонічного вкладення J в J^{**} , побудованого таким чином:

$$x = (x_1, x_2, \dots, x_n, \dots) \leftrightarrow (x_2 - x_1, x_3 - x_1, \dots, x_n - x_1, \dots) = (F_1, F_2, \dots, F_n, \dots) = F_x.$$

Образ простору J при даному канонічному вкладенні має корозмірність 1.

1. James R. C. Bases and Reflexivity of Banach Spaces / R. C. James // Ann. Math., 52. – 1950. – С. 518–527.
2. James R. C. A Non-Reflexive Banach Space Isometric With Its Second Conjugate Space / R. C. James // Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America 37. – 1951. – № 3. – С. 174–177.

НАБЛИЖЕНЕ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧІ КОШІ ДЛЯ СИСТЕМИ ДВОХ КВАЗІЛІНІЙНИХ РІВНЯНЬ ПЕРШОГО ПОРЯДКУ

Захарук Роксалана,
IV курс, факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Казмерчук А.І.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Основна властивість систем квазілінійних рівнянь першого порядку полягає в тому, що задача Коші може не мати гладкого розв'язку навіть при досить гладких початкових умовах. Тому необхідно вивчати саме узагальнені розв'язки систем квазілінійних рівнянь першого порядку [1].

Розглянемо задачу Коші для системи двох квазілінійних рівнянь:

$$\begin{cases} u_t + \varphi(u, v)_x = 0, \\ v_t + \psi(u, v)_x = 0. \end{cases} \quad (1)$$

Нехай функція $U(u, v)$ опукла вниз, а пара функцій $(U(u, v), F(u, v))$ задовольняє умову

$$\nabla F = \nabla U \cdot \frac{\partial^2(\varphi, \psi)}{\partial(u, v)^2}.$$

Означення. Обмежені вимірні функції (u, v) утворюють узагальнений розв'язок задачі для системи (1), якщо $\forall f(t, x) \in C^{0,1}((0, +\infty) \times R^1)$

$$\iint_{\text{supp} f} \{f_t u + f_x \varphi(u, v)\} dt dx = 0, \quad (2)$$

$$\iint_{\text{supp} f} \{f_t v + f_x \psi(u, v)\} dt dx = 0, \quad (3)$$

$$\iint_{\text{supp} f} \{f_t U(u, v) + f_x F(u, v)\} dt dx \geq 0, \quad (4)$$

та початкові умови приймаються у слабкому сенсі.

Також розглянемо задачу Коші для збуреної системи

$$\begin{cases} u_t^\varepsilon + \varphi(u^\varepsilon, v^\varepsilon)_x = \varepsilon \Delta u^\varepsilon, \\ v_t^\varepsilon + \psi(u^\varepsilon, v^\varepsilon)_x = \varepsilon \Delta v^\varepsilon. \end{cases} \quad (5)$$

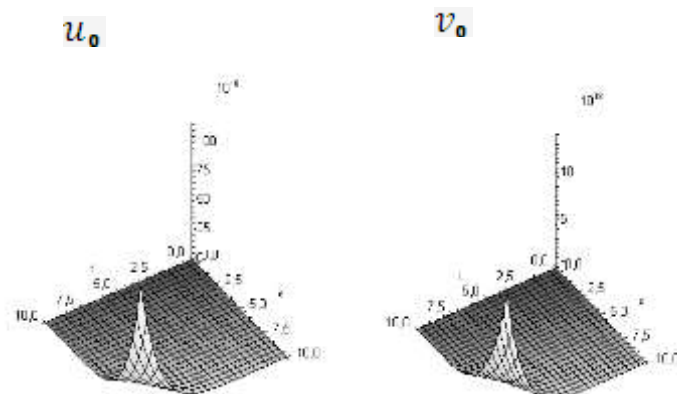
Теорема [2]. Нехай класичний розв'язок $(u^\varepsilon, v^\varepsilon)$ задачі Коші для системи (5) апроксимує вектор-функцію (u, v) в $L_{\infty,loc}((0, +\infty) \times R^1)$. Тоді (u, v) – узагальнений розв'язок задачі Коші для системи (1).

Розв'язок задачі для (5) знаходимо у вигляді степеневого ряду

$$u = \sum_{k,r,m=0}^{\infty} \alpha_{k,r}^m t^k x^r \varepsilon^m, \quad v = \sum_{k,r,m=0}^{\infty} \beta_{k,r}^m t^k x^r \varepsilon^m.$$

Отримано рекурентні формули для коефіцієнтів $\alpha_{k,r}^m$ та $\beta_{k,r}^m$, проведено їх чисельну реалізацію в математичному пакеті Maple 15 і далі застосовано метод Рунге для обгрутування збіжності при одночасному виборі індексу частинних сум та малого параметра.

Наведемо графіки нульового наближення одержаного розв'язку

Мал. 1

Мал. 2

Порівняльний аналіз щодо утворення особливостей дозволяє зробити висновок, що отримані результати цілком узгоджуються з очікуваними за аналогією із задачею Коші для одного квазілінійного рівняння першого порядку.

1. Казмерчук А. І. До обгрутування наближених методів розв'язання квазілінійних законів збереження з негладкими даними задачі / Казмерчук А. І. // Вісник національного університету “Львівська політехніка”. Прикладна математика. – 2000. – № 411. – С. 147–151.
2. Казмерчук А. І. Варіація методу малого параметру розв'язання задачі Коші для гіперболічної системи двох квазілінійних рівнянь першого порядку [Електронний ресурс] / Казмерчук А. І. Захарук Р. П. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/45_VSN_2015/Matematics/1_204097.doc.htm.

SYMMETRIC-KEY AND PUBLIC-KEY CRYPTOGRAPHY ALGORITHMS

Kuzicki Radosław,
Faculty of Computer Science,
Electronics and Telecommunications,
AGH University of Science and Technology in Cracov, Poland.
Supervisor – Petryshyn Lubomyr, prof., dr sc.

Cryptography is the practice and study of techniques for secure communication in the presence of third parties. The need for information security started to grow in ancient times, when first, uncomplicated classic ciphers were being created and used for military, diplomatic, but also private purposes. The first well-known encryption algorithm is Caesar Cipher, named after Roman dictator Julius Caesar who used it for correspondence. It's a substitution cipher in which each letter in a plaintext is replaced by a letter three position down in the alphabet.

Along with incremental implementation of IT solutions in modern society and increase of computing power, more and more complicated algorithms are being used for encryption. Ciphers are heavily based on mathematical theory and computer science practice. Being designed around

computational hardness assumptions, ciphers become more and more complex and harder to break. There even exist theoretically secure algorithms, like *one-time pad*, which – if used correctly – are impossible to crack. Applications of cryptography, apart from aforementioned political purposes, are being used in banking (f.i. ATM cards), computer passwords, electronic commerce etc.

There are two main groups of algorithms used in cryptography – symmetric-key and public-key. Symmetric-key algorithms use the same keys for both encryption of plaintext and decryption of ciphertext. Public-key cryptography, on the other hand, uses two kinds of keys – first one – public – is disseminated and can be used by any person to encrypt a message. The ciphertext, however, can be decrypted only with private key, known only by the receiver.

The author explains the definition of cryptography, describing the most popular methods of both symmetric-key and public-key algorithms. Report contains information about history and usage of common ciphers, from classic ones – Caesar, AtBash, Nihilist Cipher, Vigenere etc., to modern, more complex solutions, like RSA or DES. For better understanding author presents examples of sample messages' encryption and mentions methods of cracking such codes.

1. Singh S. The Code Book: The Science of Secrecy from Ancient Egypt to Quantum Cryptography. Anchor Publisher. Reprint edition / Singh S. – 2000. – 432 p.
2. Karbowski M. Basics of Cryptography. III edition. eBook / Karbowski M. – 2015. – 328 p.
3. Stallings W. Cryptography and Network Security. 5th edition. Pearson Education Limited / Stallings W. – 2014 p. – 756 p.

ДИФУЗІЙНІ ПРОЦЕСИ, ПОРОДЖЕНІ ВІНЕРОВИМ

Мамалига Христина,

IV курс, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Осипчук М.М.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Нехай $(w(t))_{t \geq 0}$ – деякий вінерів процес в R^2 . Розглянемо перетворення простору R^2 з допомогою деякої взаємно однозначної двічі неперервної диференційовної функції $f : R^2 \rightarrow R^2$. За допомогою нескладних перетворень отримаємо, що $\eta(t) = f(w(t))$, $t \geq 0$ є однорідним дифузійним процесом.

Перетворення часу в одержаному процесі $\eta(t)$ здійснюється шляхом випадкової заміни часу з допомогою адитивного функціонала $\int_0^s v^2(\eta(u)) du$ з деякою числовою неперервною додатною функцією $(v(x))_{x \geq 0}$. Тут вибрано функцію v^2 для зручності подальших викладок.

Локальними характеристиками одержаного дифузійного процесу є вектор переносу $a_\eta(x) = \frac{1}{2}(\Delta f)(f^{-1}(x)) \frac{1}{v^2(x)}$ і матриця дифузії $b_\eta(x) = [(\nabla f)^T \nabla f](f^{-1}(x)) \frac{1}{v^2(x)}$, де $a : R^2 \rightarrow R^2$ і $b : R^2 \rightarrow L_s^+(R^2)$, де $L_s^+(R^2)$ – множина лінійних симетричних додатно визначених матриць розміру 2 на 2. Потрібно знайти такі функції f_i та f_j , для яких виконуються рівності:

$$a_j(x) = \frac{1}{2}(\Delta f_j)(f^{-1}(x)) \frac{1}{v^2(x)} \quad \text{та} \quad b_{ij}(x) = [(\nabla f_i)^T \nabla f_j](f^{-1}(x))$$

Позначимо через $(\sigma(x))_{x \in R^2}$ матрицю, для якої $\sigma \sigma^T = b$. Тоді після нескладних перетворень отримаємо систему рівнянь виду:

$$\Delta f = 2a(f)v^2(f) \tag{1}$$

$$\nabla f = \sigma(f)v(f) \tag{2}$$

Дослідимо існування розв'язків системи (1) і (2).

Для початку припустимо, що елементи матриці $\sigma(x)$ є принаймі диференційованими. Необхідною умовою існування розв'язку рівняння (2) є потенціальність векторних полів $\sigma^{<j>}(f)v(f)$, що визначається рівностями:

$$\frac{\partial}{\partial x_k} (\sigma_{ij}(f)v(f)) = \frac{\partial}{\partial x_i} (\sigma_{kj}(f)v(f)) \quad \forall k \neq i.$$

Після перетворень одержимо лінійну відносно $\nabla \ln v$ систему рівнянь:

$$\sum_l (\sigma_{kj} \sigma_{il} - \sigma_{ij} \sigma_{kl}) \frac{\partial \ln v}{\partial u_l} = \sum_l \left(\frac{\partial \sigma_{ij}}{\partial u_l} \sigma_{kl} - \frac{\partial \sigma_{kj}}{\partial u_l} \sigma_{il} \right).$$

Урахувавши те, що σ симетрична, отримаємо наступну рівність після деяких перетворень, де $\det \sigma = \delta \neq 0$.

$$\nabla \ln v(u) = \sigma^{-1} \operatorname{div}(\sigma) - \nabla \ln \delta \quad (3)$$

$$v(x) = \frac{1}{\delta(x)} e^{\int_l (\sigma^{-1} \operatorname{div}(\sigma)(y), dy)}$$

Із цієї рівності отримаємо, що $dy = (dy_1, dy_2)$, а інтеграл є криволінійним інтегралом другого роду вздовж довільної кривої l від точки $(0; 0)$ до $x = (x_1, x_2)$.

Знаючи функцію $v(x)$, тоді з рівняння (2) отримаємо:

$$\nabla f^{-1}(x) = \frac{1}{v(x)} (\sigma(x))^{-1} \quad (4)$$

Умовою існування розв'язку рівняння (4) є рівність (3). Отже, можемо записати

$$f^{-1}(x) = F(x), \text{ де } F_j(x) \text{ – потенціал } j \text{ – ого стовпчика матриці } \frac{1}{v(x)} (\sigma(x))^{-1}.$$

1. Динкін Є. Б. Марківські процеси / Динкін Є. Б. – М. : Физматгиз, 1963. – 860 с.
2. Портенко М. І. Процеси дифузії в середовищах з мембранами / Портенко М. І. – К. : Ін-т математики НАН України, 1996. – 342 с.
3. Бігун Г. С. Дифузії, породжені вінеровим процесом / Бігун Г. С., Осипчук М. М. // Карпатські математичні публікації. – 2013. – Т. 5, № 2. – С. 180–186.

СИСТЕМА КЕРУВАННЯ ЗАДАЧАМИ З ТАЙМ-ТРЕКІНГОМ

Обідняк Володимир,

V курс, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Ткачук В.М.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Контроль часу, витраченого на виконання тих чи інших задач, є важливою складовою ефективного підходу до організації професійної діяльності. Рано чи пізно із проблемою обліку витраченого часу на різні професійні задачі, а також з проблемою планування власного часу на роботі зустрічається будь-яка людина.

Ця проблема виникає не тільки в професійній діяльності, адже не рідко виникає потреба у відстеженні та плануванні часу для розв'язку звичайних, повсякденних справ.

Так чи інакше, аналіз показників систем керування задачами дозволяє розставляти пріоритети, прогнозувати й планувати ресурси та витрати, що є важливим для вироблення підходів і стратегій на майбутнє.

Іншою важливою задачею, тісно пов'язаною із системами керуванням часу, є проблема спільного виконання одного проекту двома чи більше працівниками. Якщо проект складається із

ряду задач, кожною із яких займається окремий працівник, виникає необхідність у плануванні етапів виконання проекту та контролю за термінами його виконання.

Аналіз показав, що жодна з існуючих систем не дозволяє складати графіки роботи або відображати хід процесу розробки проекту, рейтинги чи навантаження на виконавців.

Після тестування ряду англійських сервісів був запропонований україномовний продукт, який дозволяє краще організувати роботу, проаналізувати затрати часу та покращити ефективність.

У запропонованому програмному продукті взято до уваги переваги вже існуючих систем керування задачами, враховано їхні переваги та недоліки.

Програмний продукт являє собою систему керування спільними завданнями для кількох користувачів із формою реєстрації, простим та інтуїтивно зрозумілим інтерфейсом, що дозволяє відстежувати кожну задачу в часі з точністю до секунди. Програма, реалізована у вигляді веб-додатка, надає користувачам ряд переваг. Вона не потребує встановлення на кожну робочу станцію, що значно збільшує простоту роботи та обслуговування.

Дизайн програми реалізовано з використанням HTML та CSS, для локального функціонування програмного інтерфейсу – JavaScript (зокрема бібліотека jQuery), а для логічної частини роботи програми (серверна частина) – Java, оскільки вона є кросплатформенною та надійною.

Тестування розробленого проекту показало, що він вимагає мінімальних налаштувань під певні умови використання чи рівень кваліфікації користувачів. Керування спільними проектами групою користувачів, відстежування окремих задач у часі дозволяє оптимізувати затрати часу та підвищити ефективність роботи.

1. Информационные технологии управления : учебное пособие / под ред. Ю. М. Черкасова. – М. : ИНФРА-М, 2001 – 216 с.
2. Абдикеев Н. М. Проектирование автоматизированных информационных систем (современные методы и технологии) / Н. М. Абдикеев, Н.З. Емельянова. – М. : КОС-ИНФ, 2004 – 140 с.
3. Управление проектами [Электронный ресурс]. – 2011. – Режим доступа : http://ru.wikipedia.org/wiki/Управление_проектами. – Дата доступа: 06.03.2011.

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАДАЧІ ПРОГНОЗУВАННЯ ЦІН ЗА ДОПОМОГОЮ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ

Полек Юлія,
V курс, факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Лазарович І.М.,
кандидат технічних наук, доцент.

В останні кілька років ми спостерігаємо зростання інтересу до нейронних мереж, які успішно застосовуються в різних галузях – бізнесі, медицині, техніці, геології, фізиці. Нейронні мережі ввійшли в практику скрізь, де потрібно розв'язувати завдання прогнозування, класифікації або управління.

Нейронні мережі являють собою нову і дуже перспективну обчислювальну технологію, що дає нові підходи до дослідження динамічних задач у фінансовій області. Спочатку нейронні мережі відкрили нові можливості у сфері розпізнавання образів, потім до цього додалися статистичні й засновані на методах штучного інтелекту засоби підтримки прийняття рішень і вирішення завдань у сфері фінансів [1].

Здатність до моделювання нелінійних процесів, роботи із зашумленими даними й адаптивність дають можливість застосовувати нейронні мережі для вирішення широкого класу фінансових завдань [2].

Об'єктом дослідження цієї роботи є International Business Machines Corporation, також відома як ІВМ – американська корпорація, найбільший світовий виробник усіх видів комп'ютерів і програмного забезпечення, один із найбільших провайдерів глобальних інформаційних мереж.

Для прогнозування ціни акцій даної компанії використовувався метод нейромережевого моделювання.

Нейромережева модель була створена за допомогою спеціальної програми “Нейросимулятор 2.0”, яка являє собою повноцінний симулятор повнозв’язних нейронних мереж. “Нейросимулятор 2.0” володіє простим, зрозумілим, налаштованим, зручним інтерфейсом [3]. Кожна функція активації забезпечена вікном, на якому наведено її формулу, графік.

В рамках моделі розглядаються ціни акцій за 2 місяці. Нейромережа навчається за деякого набору прикладів із предметної області з відомими вхідними та вихідними параметрами – навчальній вибірці.

Навчальна вибірка була складена на основі даних (індексів компанії ІВМ), узятих на офіційних сайтах.

Однією з основних вимог при застосуванні нейромережевого прогнозування є правильна попередня обробка даних. Цей етап відіграє вирішальну роль для прогнозування, бо дуже багато безуспішних спроб прогнозування пов’язані саме з цим етапом [4].

Розроблена нейромережева модель має один вихідний параметр – ціна акцій на наступний день – його і повинна спрогнозувати навчена нейромережа.

Отже, в результаті проектування було розроблено модель, яка дозволяє аналітикам орієнтуватись у процесах, пов’язаних із формуванням цін на цінні папери, формулюванням слабких і сильних сторін у діяльності компанії, її можливостей і ризиків, оцінювати майбутні здатності компанії до прибуткової роботи з урахуванням різних варіантів розвитку подій. Ці відомості є основою для висновків щодо безпеки акцій компанії, а також щодо їх привабливості як об’єкта інвестицій.

1. Барский А. Б. Нейронные сети: распознавание, управление, принятие решений / Барский А. Б. – М. : Финансы и статистика, 2004. – 176 с.
2. Бодянский Е. В. Искусственные нейронные сети: архитектуры, обучение, применения / Бодянский Е. В., Руденко О. Г. – Х. : Телетех, 2004. – 369 с.
3. Боровиков В. П. Нейронные сети / Боровиков В. П. // STATISTICA Neural Networks : Методология и технологии современного анализа данных / под ред. В. П. Боровикова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Горячая линия – Телеком, 2008. – 392 с.
4. Бровкова М. Б. Системы искусственного интеллекта в машиностроении : учеб. пособие / М. Б. Бровкова. – Саратов : Сарат. гос. техн. ун-т, 2004.

ТРІЙКОВЕ ФРАКТАЛЬНЕ КОДУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ НА ПЛОЩИНІ

Регуш Олександр,
V курс, факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Петришин Л.Б.,
доктор технічних наук, професор.

Сучасний стан розвитку новітніх технологій вказує, що великих масштабів досягло використання двовимірних джерел інформації. Розроблено багато методів обробки та стиснення двовимірної інформації. Найбільш розповсюдженим видом відображення двовимірної інформації є растрова графіка. Перевагою растрової графіки є можливість відображення об’єктів будь-якої форми, оскільки інформація про об’єкт зберігається у двовимірному масиві пікселів. Але цей вид відображення має свої недоліки: великий об’єм пам’яті, втрати при редагуванні. Тому актуальним є питання створення моделі збереження первинної двовимірної інформації без втрат із помірно невеликим об’ємом пам’яті та можливістю масштабування.

Дослідження в цьому напрямку вказують на ефективність використання фрактальних моделей кодування інформації. Подібні моделі уже реалізовані й успішно функціонують на основі логіки двійкової системи числення. Математично можна показати, що більш ефективною цілочисловою є трійкова система числення (рис. 1).

Для перетворення цифрової матриці інформації можна застосувати рекурсивний алгоритм, де на кожній ітерації матриця розбивається на три частини, а значення кольору кожної з матриць усереднюється (рис. 2). Усереднені значення записуються, а для кожної із матриць проходять наступні ітерації цього алгоритму, при чому з кожною наступною ітерацією зростає

площа покриття зображення. На останньому кроці алгоритм дозволяє зберегти значення пікселів, число яких кратне трьом.

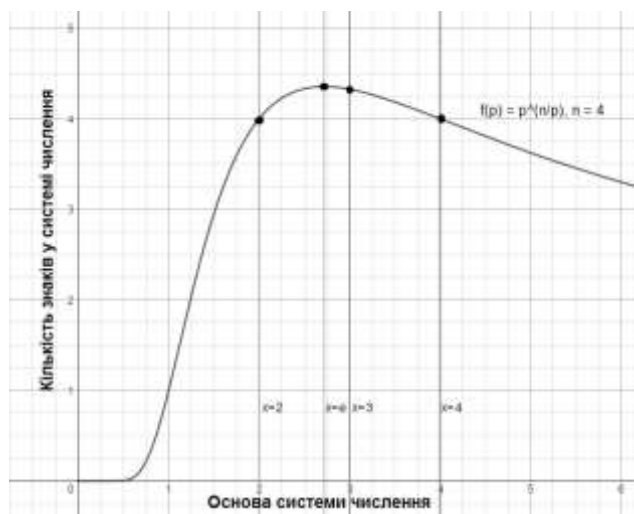

Рис. 1. Ефективність систем числення з різною основою

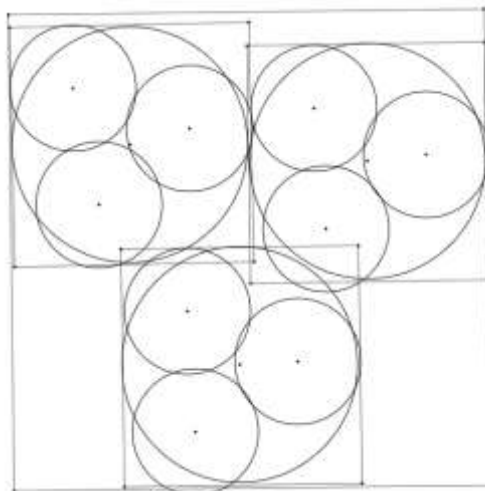

Рис. 2. Алгоритм розбиття зображення у вигляді трійкового фрактального дерева

Таким чином, дана модель дозволяє зменшити об'єм цифрової інформації, а також дає можливість масштабування.

1. Петришин М. Фрактальне моделювання в кодуванні двовимірних джерел інформації / Петришин М. // “Еврика” : Наукова конференція студентів Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2012. – С. 241–242.
2. Петришин Л. Б. Фрактали як основа моделювання вертикального кодового доступу до двовимірних розподілених джерел інформації / Петришин Л. Б. // III Міжнародна науково-практична конференція “Інформаційні технології та захист інформації” (20–21 квітня 2012 р., Харківський національний економічний університет). – Х., 2012. – С. 2.

РОЗРОБКА ПРОГРАМНОГО ПРОДУКТУ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Савчук Марта,

V курс, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Лазарович І.М.,

кандидат технічних наук, доцент.

Задача розробки програмних продуктів, які призначені допомогти вивчати іноземні мови, зокрема англійську, останніми роками стає все більш актуальною. Особливо ця задача є актуальною для нашої країни, оскільки 2016 рік оголошено роком англійської мови в Україні. В еру сучасних інформаційних технологій вивчення мови спростилося, оскільки існує безліч програмних продуктів, які допомагають користувачам, але не завжди вони орієнтовані на їхні потреби [1–2].

Проаналізувавши існуючі програмні продукти та виділивши певні недоліки, виникла ідея створення мобільного додатка, що дозволить максимально ефективно використовувати “помічник” із вивчення мови, оскільки користувачі практично завжди мають біля себе мобільний пристрій [3].

Для реалізації програмного середовища використано мову програмування Java [4]. Для збереження даних було використано СУБД MySQL та для створення графічного інтерфейсу – Android Studio.

Чому було обрано саме ці технології для розробки? Тому що мова програмування Java “незалежна від архітектури”. Під незалежністю мається на увазі те, що програми, написані на мові Java, працюватимуть на будь-якій підтримуваній апаратній чи системній платформі без змін у початковому коді та перекомпіляції. СУБД MySQL – це безкоштовна система керування реляційними базами даних. Ця модель характеризується простотою структури даних, зручним для користувача табличним представленням і можливістю використання формального апарату алгебри відношень і реляційного обчислення для обробки даних. Реляційна модель орієнтована на організацію у вигляді двовимірних таблиць. Android Studio [5] – це середовище для прискорення розробки мобільного додатку. У ньому представлена колекція типових елементів інтерфейсу і візуальний редактор для їхнього компонування, що надає можливість зручного попереднього перегляду інтерфейсу додатка в різних режимах його роботи (наприклад, можна подивитись, як інтерфейс буде виглядати для різних версій Android і для різних розмірів екрана). Для створення нестандартних інтерфейсів присутній майстер створення власних елементів оформлення, що підтримує використання шаблонів.

У результаті проектування було створено мобільний додаток для вивчення іноземної мови на базі пристроїв з ОС Android, який дозволяє засвоювати та систематизувати набуті знання. Розроблене програмне забезпечення дозволяє проводити процес навчання без доступу до мережі інтернет, що дає можливість вивчати слова в будь-який час та в будь-якому місці, як самостійно, так і як доповнення до інших навчальних ресурсів.

1. Илбин М. С. Основные теории упражнений по иностранному языку / Илбин М. С. ; под ред. проф. В. С. Цетлина. – М. : Педагогика, 1975.
2. Скалкин В. Л. Коммуникативные упражнения на английском языке / Скалкин В. Л. – М., 1983. – С. 17–19.
3. Карамішева Т. В. Вивчення іноземних мов за допомогою комп’ютера / Карамішева Т. В. – СПб. : Союз, 2001.
4. Шілдт Г. Java 8. Полное руководство / Шілдт Г. – 9-е изд. – М. : Вільямс, 2015. – 1376 с.
5. Майер Р. Android 4. Программирование приложений для планшетных компьютеров и смартфонов / Рето Майер. – М. : Эксмо, 2013. – 816 с.

РОЗРОБЛЕННЯ АЛГОРИТМУ ТА ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ВВЕДЕННЯ ДОДАТКОВОЇ ПРИХОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В АУДІОСИГНАЛИ

Стрипа Василь,

IV курс, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Ровінський В.А.,

кандидат технічних наук, доцент.

У даній роботі під прихованою інформацією будемо розуміти цифровий аудіосигнал, доданий за певним правилом до основного сигналу. Такий тип сигналів називають ЦВЗ – цифровий водяний знак. “Водяний” – означає що людське вухо не розрізняє такий тип сигналу, а в разі розрізнення не звертає на нього уваги у зв’язку з особливостями корисного сигналу.

Після вибору характеристик алгоритму і додання способу накладання сигналу, що є ядром програми, від якого залежить надійність і ефективність, потрібно створити швидкий конвеєр обробки блоків вхідної інформації. Мітку (приховану інформацію – “водяний знак”) потрібно розділити на частини, “блоки”, після чого дописувати до кожного з них код синхронізації, завдяки якому можна говорити про розміщення мітки, її ступінь ушкодження і поточну довжину. Досить складно реалізується сегментація вхідного сигналу на блоки, оскільки через високу складність алгоритму пошуку локації розміщення мітки в сигналі й способу перетворення корисної інформації в мітку до вигляду, який можна арифметично додати до основного сигналу, потрібна велика потужність обчислювальних систем, перехід на мови програмування низького рівня і розпаралелювання алгоритму. Ці проблеми виникають через великий обсяг даних, тому що очікувані можливості програми передбачають роботу зі статистично найбільш поширеними аудіосигналами у форматі mp3 та частотою дискретизації 44100. Також користувач програми не повинен помічати видимої затримки алгоритму на обчисленнях і мати можливість працювати з даними в режимі реального часу. Для реалізації цього завдання пропонується комплексна схема кодера-декодера для реалізації блочних алгоритмів:

Рис. 1. Метод вбудовування водяних міток в аудіосигнал

Таким чином, даний метод дозволяє повністю реалізувати поставлене завдання щодо введення додаткової інформації в аудіосигнал.

1. Антонью А. Цифровые фильтры: анализ и проектирование / Антонью А. – М. : Радио и связь, 1983. – С. 241–242.
2. Блейхут Р. Быстрые алгоритмы цифровой обработки сигналов / Блейхут Р. – М. : Мир, 1989. – 448 с.

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ АНАЛІТИЧНИХ НАПІВГРУП ДО РОЗВ'ЯЗУВАННЯ РІВНЯНЬ ВОЛЬТЕРРА

Ярема Христина,
V курс, факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Шарин С.В.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Зазвичай напівгрупи класифікують лише на рівномірно неперервні та сильно неперервні. Проте окрім цих двох випадків існує ще дуже багато цікавих властивостей неперервності. Розглянемо один із таких класів напівгруп, що називаються аналітичними. У порівнянні із сильно неперервними, вони забезпечують кращу регулярність розв'язків початкових задач, тому сьогодні ця тематика набуває поширення і розвитку.

Замкнений лінійний оператор $(A, D(A))$ зі щільною областю $D(A)$ на банаховому просторі X називається секторіальним (з кутом δ), якщо існує таке $0 < \delta \leq \frac{\pi}{2}$, що сектор $\Sigma_{\frac{\pi}{2}+\delta} := \left\{ \lambda \in \mathbb{C} : |\arg \lambda| < \frac{\pi}{2} + \delta \right\} \setminus \{0\}$ міститься у резольвентній множині $\rho(A)$, і якщо для будь-якого $\varepsilon \in (0, \delta)$ існує таке $M_\varepsilon \geq 1$, що $\|R(\lambda, A)\| \leq \frac{M_\varepsilon}{|\lambda|}$ для кожного $\lambda \neq 0$, що належить замиканню сектора $\Sigma_{\frac{\pi}{2}+\delta-\varepsilon}$.

Деяка сім'я операторів $(T(z))_{z \in \Sigma_\delta \cup \{0\}} \subset \mathcal{L}(X)$ називається аналітичною напівгрупою (з кутом $\delta \in (0, \frac{\pi}{2}]$), якщо: $T(0) = I$ і $T(z_1 + z_2) = T(z_1)T(z_2)$ для всіх $z_1, z_2 \in \Sigma_\delta$; відображення $z \rightarrow T(z)$ є аналітичним в Σ_δ ; $\lim_{\Sigma_{\delta'} \ni z \rightarrow 0} T(z)x = x$ для всіх $x \in X$ та $0 < \delta' < \delta$.

Якщо виконується ще й обмеженість $\|T(z)\|$ в секторі $\Sigma_{\delta'}$ для всіх $0 < \delta' < \delta$, то сім'я $(T(z))_{z \in \Sigma_\delta \cup \{0\}}$ називається обмеженою аналітичною напівгрупою.

У наступній теоремі надамо різні еквівалентні характеристики генераторів обмежених аналітичних напівгруп.

Теорема. Для оператора $(A, D(A))$ на банаховому просторі X еквівалентними є такі твердження:

- 1) A породжує аналітичну напівгрупу $(T(z))_{z \in \Sigma_\delta \cup \{0\}}$ на X ,
- 2) існує $\vartheta \in (0, \frac{\pi}{2})$, таке, що оператори $e^{\pm i\vartheta} A$ породжують обмежені сильно неперервні напівгрупи на X ,
- 3) A породжує обмежену сильно неперервну напівгрупу $(T(t))_{t \geq 0}$ на X таку, що образ $T(t)$ є підмножиною $D(A)$ для всіх $t > 0$ і виконується $M := \sup_{t > 0} \|tAT(t)\| < \infty$,
- 4) A породжує обмежену сильно неперервну напівгрупу на X та існує стала $C > 0$, така, що $\|R(r + is, A)\| \leq \frac{C}{|s|}$ для всіх $r > 0$ та $0 \neq s \in \mathbb{R}$,
- 5) A є секторіальним.

Аналітичні напівгрупи є корисним інструментом для вирішення багатьох математичних проблем, зокрема при розв'язуванні інтегро-диференціальних рівнянь, задач квантової механіки та теорії керування.

Наведемо загальну схему застосування теорії аналітичних напівгруп до розв'язування рівнянь Вольтерра. У цьому випадку слід дотримуватися наступних кроків:

1. Спробувати з'ясувати фізичний, біологічний чи будь-який інший зміст даного рівняння.

2. Знайти такий банаховий простір X та секторіальний оператор $A: D(A) \subset X \rightarrow X$, що початкове рівняння можна записати у вигляді абстрактної задачі Коші
$$\begin{cases} u'(t) = Au(t) + \int_0^\infty a(t-s)Au(s)ds + f(t), \\ u(0) = x. \end{cases}$$

3. Показати, що оператор A породжує аналітичну напівгрупу на X , і що розв'язки $t \mapsto u(t) := T(t)x$ абстрактної задачі Коші породжують розв'язки початкового рівняння.

4. Дослідити спектр оператора A та кількісну, а зрештою, й асимптотичну поведінку отриманої аналітичної напівгрупи.

1. Иосида К. Функциональный анализ / Иосида К. – М. : Мир, 1967.
2. Pazy A. Semigroups of Linear Operators and Applications to Partial Differential Equations / A. Pazy // Springer-Verlag. – New York, 1983.
3. Engel K. One-Parameter Semigroups for Linear Evolution Equations / K. Engel, R. Nagel // Springer-Verlag. – New York, 2000.

ГЕОМЕТРИЧНІ ПОБУДОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ НЕСТАНДАРТНИХ ІНСТРУМЕНТІВ

Явна Ганна,

V курс, факультет математики та інформатики.

Науковий керівник – Никифорчин О.Р.,

доктор фізико-математичних наук, професор.

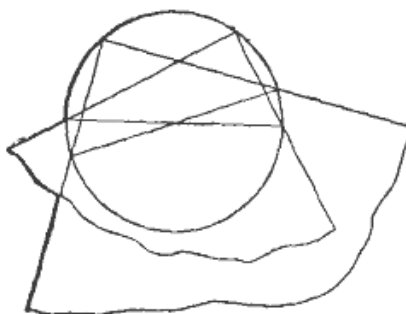
У креслярській практиці для побудови широко використовують кут, двосторонню лінійку й інші інструменти. Було б неправильно розглядати ці інструменти як такі, які не заслуговують теоретичного вивчення, і вважати поєднання циркуля й лінійки єдиними теоретично допустимим набором інструментів для геометричних побудов.

Наразі правильніше дивитися на побудову з циркулем і лінійкою лише як на один із можливих прикладів теорії геометричних побудов з наперед заданими засобами, причому цей приклад найбільш традиційний. Тому нам потрібно, щоб у практиці шкільного викладання, разом із систематичним вивченням побудов з використанням циркуля і лінійки, було також згадано питання про побудови з використанням інших інструментів. Учні ставляться до таких питань з живим інтересом, і ці питання сприяють розвитку геометричної ініціативи і винахідливості учнів [1–2].

Розглянемо деякі приклади використання нестандартних інструментів.

Приклад 1. Визначити центр накресленого кола, користуючись тільки прямим кутом [3].

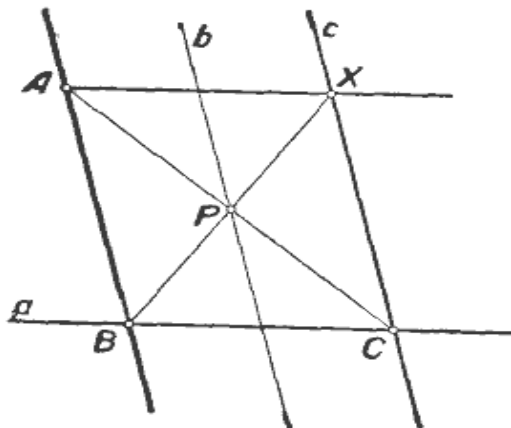
Хід розв'язку можна побачити на малюнку 1. Кут двічі розміщують вершиною на колі й позначають точки перетину сторін кута з колом. З'єднавши ці точки попарно, отримуємо два діаметри кола.

Мал. 1

Приклад 2. Через дану точку A провести пряму, паралельну даній прямій a , використовуючи тільки двосторонню лінійку [3].

Виберемо на прямій a довільну точку B (мал. 2). Побудуємо пряму AB . Проведемо по одній стороні від прямої AB послідовно дві паралельні прямі b і c . Нехай друга із цих прямих, пряма c , перетинає пряму a в точці C . Нехай пряма AC перетинає пряму b в точці P , а пряма BP – пряму c в точці X . Тоді чотирикутник $ABCX$ є паралелограмом, оскільки його діагоналі AC і BX точкою перетину діляться навпіл. Тому AX – шукана пряма.

Мал. 2

Для систематичного вивчення різних інструментів геометричних побудов перш за все необхідно встановити точний список основних побудов, які виконуються тим чи іншим інструментом. Після цього зазвичай визначають, чи можна, використовуючи той чи інший інструмент, виконати основні побудови, які виконуються циркулем і лінійкою [4].

Таким чином було проаналізовано, що будь-яка геометрична задача на побудову скінченного числа точок, яка може бути розв'язана за допомогою циркуля і лінійки, також може бути розв'язана виключно за допомогою двосторонньої лінійки або за допомогою даного кута.

Вважаємо, що подібні задачі повинні бути впроваджені у програму загальноосвітньої школи, оскільки вони розвивають геометричну уяву, гнучкість мислення і звільняють від шаблонів в уявленні учнів про геометрію.

1. Адлер А. Теория геометрических построений / Адлер А. – М. : Учпедгиз, 1940.
2. Адамар Ж. Элементарная геометрия / Адамар Ж. – М. : Учпедгиз, 1948. – Ч. 1.
3. Александров И. И. Сборник геометрических задач на построение / Александров И. И. – М. : Учпедгиз, 1950.
4. Аргунов Б. И. Геометрические построения на плоскости / Аргунов Б. И., Балк М. Б. – М., 1957.

ФІЗИКА

ІМПЕДАНСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІН ОПОРУ МІКРОПРОВОДУ В ПОСТІЙНОМУ МАГНІТНОМУ ПОЛІ

Воробець Любомир,
IV курс, фізико-технічний факультет,
Науковий керівник – Коцюбинський В.О.,
професор, доктор фізико-математичних наук.

Розвиток сучасних областей мікро- та наноелектроніки, а також областей техніки і фізики, тісно пов'язаних із застосуванням елементів, що базуються на магнітних ефектах (автомобілебудування, магнітна дефектоскопія, медицина, приладобудування) тісно пов'язано з отриманням розширенням сфери застосування нових типів магнітних матеріалів. Більшість таких матеріалів представляють собою мікро- або нанонеоднорідні системи (ультратонкі плівки, мультишари, наночастинки і їх ансамблі, аморфні і нанокристалічні матеріали, гранулярні системи, магнітні напівпровідники), а їх властивості відрізняються від характеристик об'ємних матеріалів. Як результат, виникає необхідність дослідження та оптимізації магнітних, магнітотранспортних, структурних властивостей нових магнітних матеріалів. Значну увагу привертають, зокрема, аморфні сплави, виготовлені у вигляді мікродроту в скляній ізоляції. Особливістю матеріалів, отримуваних методом Улітовського – Тейлора, є наявність порівняно великого неоднорідного поля напружень усередині металевої серцевини, що виникає в процесі їх отримання. Особливий інтерес викликає прояв у таких системах ефекту гігантського магнітного імпедансу, який полягає в сильній залежності високочастотного опору від величини постійного магнітного поля. Ефект спостерігається в широкому діапазоні частот – від сотень кілогерц до декількох ГГц. У цілому, імпеданс мікродроту є функцією двох змінних – частоти f струму та напруженості магнітного поля H (рис. 1). Ще одним цікавим ефектом, який добре проявляється в мікродроті, є скін-ефект, який веде до збільшення опору провідника при проходженні високочастотного струму. Ріст частоти струму веде до зменшення товщини скін-шару і росту опору провідника. Важливою властивістю мікропроводу є його магнітна бістабільність – при позитивній магнітострикції напрямки магнітостатичної і магнітопружної анізотропії і напрямки легкого перемагнічування збігаються з віссю мікродроту. Причина більшості властивостей мікродроту є особливості його доменної структури – у зовнішній оболонці аморфних проводів спостерігається чергування кільцевих доменів із протилежним напрямком намагніченості.

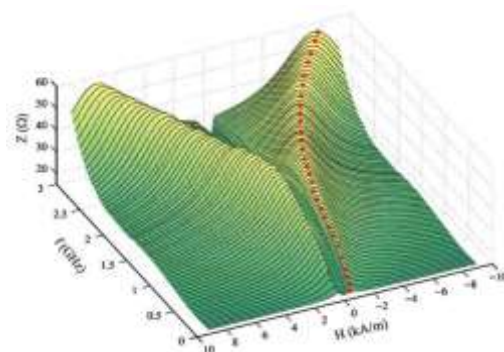

Рис. 1. Залежність імпедансу від частоти і магнітного поля

Метою роботи стала експериментальна фіксація частотної залежності опору мікродроту за відсутності та за умови накладання зовнішнього магнітного поля. Об'єктом досліджень стали процеси зміни уявної частини високочастотного опору мікродроту при накладанні зовнішнього магнітного поля.

Застосовувався мікропровід виробництва MicroFir Tehnologii Industriale SRL, Кишинів, Молдова. За інформацією виробника очікується такий склад мікропроводу: $\text{Fe}_{82}\text{Mn}_9\text{B}_2\text{Si}_6\text{C}$ з такими характеристиками: діаметр металевої жили – 17 мкм, зовнішній діаметр – 26 мкм, коерцетивна сила – 70 А/м. Аналіз мікрофотографій зразків показав, що зовнішній діаметр мікропроводу змінюється в межах 25–28 мкм, причому на проводі присутні несистематичні пошкодження скляного покриття.

Фазовий склад мікропроводу досліджувався з допомогою методу рентгенівської дифракції (дифрактометр ДРОН-3.0, випромінювання мідного анода, фокусування за Брегом – Брентано). Провід багаторазово складався та наклеювався на чашку, виготовлену з аморфного

кварцу, за допомогою клею ПВА. На дифрактограмі чітко спостерігається дифракційний пік на куті $2\theta=44,3^\circ$, що відповідає міжплощинній відстані 0,2904 нм. Таким чином, у матеріалі присутня дрібнодисперсна кристалічна фаза заліза, ймовірно α -Fe.

На основі аналізу даних імпедансної спектроскопії встановлено, що уявна частина опору мікродроту нелінійно змінюється з ростом частоти, різко зростаючи в області 10–100 кГц (зйомки залежності опору мікропроводу від частоти проводились при різних значеннях величини амплітуди збуджуючого сигналу для перевірки достовірності результату). При накладанні поля величиною близько 2 000 Гс спостерігається різке зменшення опору. На основі отриманих даних розраховувалася залежність

$$\frac{\Delta Z}{Z} (\%) = \frac{Z(H) - Z(H = 0)}{Z(H = 0)},$$

де $Z(H)$ та $Z(H=0)$ – уявні частини опору мікродроту при накладанні та у випадку відсутності магнітного поля відповідно (рис. 2). Для відносно низьких частот, використаних нами в експерименті, спостережуваний ефект однозначно пов'язаний зі зміною товщини скін-шару в результаті сильної залежності ефективної магнітної проникності від величини зовнішнього магнітного поля. При цьому зміна циркулярної сприйнятливості пов'язана як з ефектами руху доменних меж, так і з ефектами їх обертання.

Таким чином, накладання магнітного поля веде до зменшення магнітної проникності, росту товщини скін-шару та зменшення опору провідника.

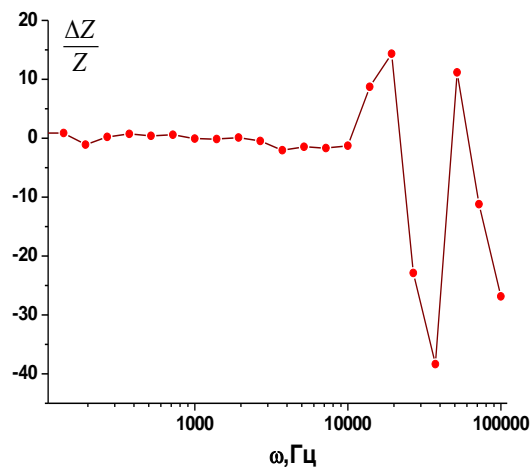

Рис. 2. Частотна залежність параметру $\Delta Z/Z$ для мікропроводу $\text{Fe}_{82}\text{Mn}_9\text{B}_2\text{Si}_6\text{C}$ при індукції зовнішнього магнітного поля 2000 Гс

СЕНСИБІЛІЗАЦІЯ ДІОКСИДУ ТИТАНУ БАРВНИКАМИ РІЗНИХ ТИПІВ

Годлевська Мирослава,

IV курс, фізико-технічний факультет.

Науковий керівник – Коцюбинський В.О.,
професор, доктор фізико-математичних наук.

Сонячна енергетика володіє великим потенціалом і широкими перспективами в майбутньому, однак сьогодні лише 1% виробленої у світі електроенергії є “сонячного” походження. Технічну й економічну конкуренцію в найближчому майбутньому існуючим фотовольтаїчним пристроям можуть скласти елементи, принцип дії яких ґрунтується на фотоелектрохімічних методах фотон-електричного перетворення. В цьому випадку актуальним стає питання дослідження ефективності роботи сенсibilізованих барвниками сонячних елементів (СБСЕ), що являють собою фотоелектрохімічні комірки, принцип роботи яких базується на перетворенні сонячної енергії в електричну.

Метою даного дослідження стало порівняння ефективності застосування в ролі сенсibilізатора для нанодисперсного діоксиду титану барвників двох типів: барвника екстракту *Hibiscus sabdariffa* та L3 ($\text{Na}_2[(\text{NC})\text{Ru}(\text{bpy})_2(\text{CN})\text{Ru}(\text{dcb})_2(\text{NC})\text{Ru}(\text{bpy})_2(\text{CN})]$), де dcb – 2,2’-біпірідил-4,4’-дикарбоксильна кислота, bpy – 2,2’, біпірідильні ліганди). Для дослідження було застосовано методи рентгеноструктурного аналізу та оптичної спектрофотометрії у видимому діапазоні. Встановлено, що максимум оптичного поглинання барвника екстракту *Hibiscus sabdariffa* відбувається на довжині 543 нм, тоді як для барвника L3 максимум оптичного поглинання припадає на довжину хвилі 450 нм (рис. 1). Досліджувані барвники були застосовані при сенсibilізації ультрадисперсного діоксиду титану Degussa P25, осадженого у вигляді плівок на поверхню К-скла. Використовуючи отримані системи, було сконструйовано макети фотовольтаїчних комірок СБСЕ. Як джерело світла застосовувалася галогенова лампа з потужністю

поток випромінювання 100 Вт/м^2 . Вольт-амперні характеристики комірок на основі TiO_2 сенсibilізованого екстракту *Hibiscus sabdariffa* та барвника L3 представлено на рис. 2 (а), (в) відповідно.

Для визначення числових характеристик сконструйованих макетів фотовольтаїчних комірок було побудовано залежність потужності СБСЕ від сили струму для різних типів барвників (рис. 2 (б), (г)). На основі проведеної апроксимації експериментальних даних було визначено ЕРС та внутрішній опір для макетів СБСЕ на основі TiO_2 . Для макета СБСЕ на основі TiO_2 сенсibilізовано барвником *Hibiscus sabdariffa* отримано $\varepsilon = 0.37 \pm 0.02 \text{ В}$, $r = 7.9 \pm 0.1 \text{ Ом}$, у той час як для макета СБСЕ на основі TiO_2 , сенсibilізовано барвником L3, отримано значення $\varepsilon = 0.087 \pm 0.002 \text{ В}$, $r = 4.4 \pm 0.1 \text{ Ом}$.

За результатами вимірювань визначені коефіцієнти корисної дії (ККД) макетів фотогоальванічних елементів, сенсibilізованих барвниками *Hibiscus sabdariffa* та L3, які становлять 1,7% та 0,3% відповідно.

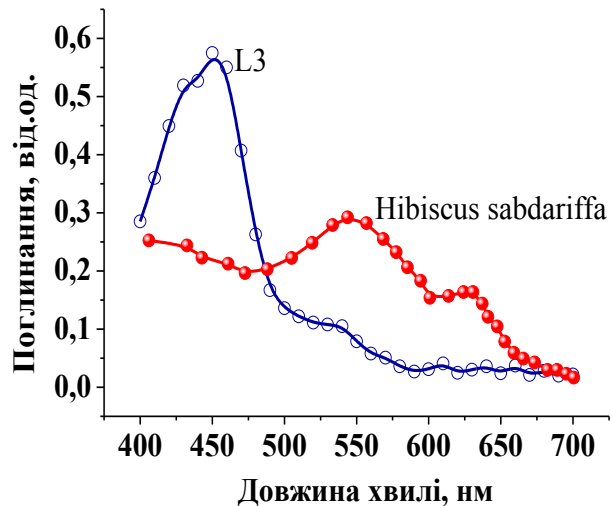

Рис. 1. Спектр поглинання барвника L3 та *Hibiscus sabdariffa*

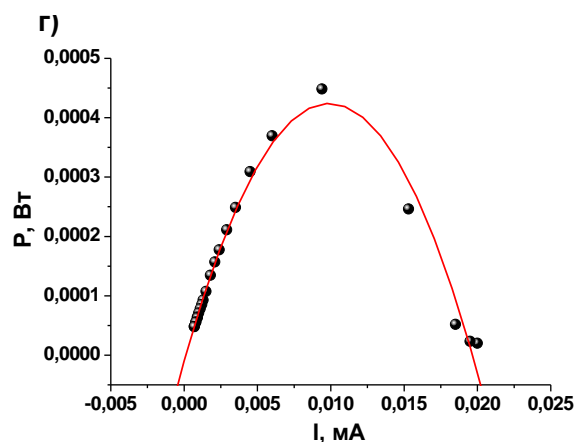
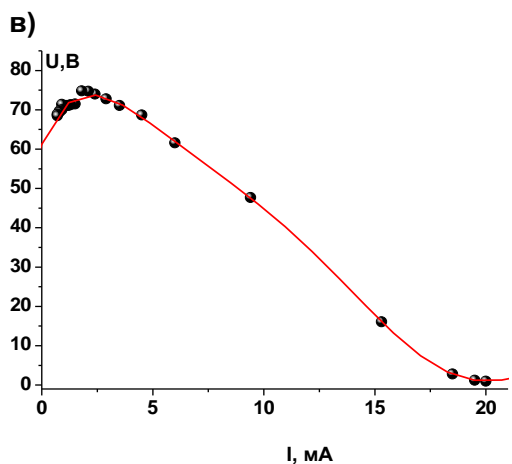
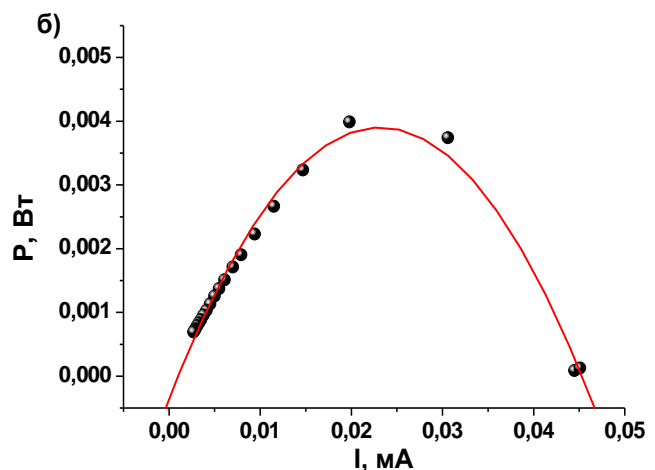
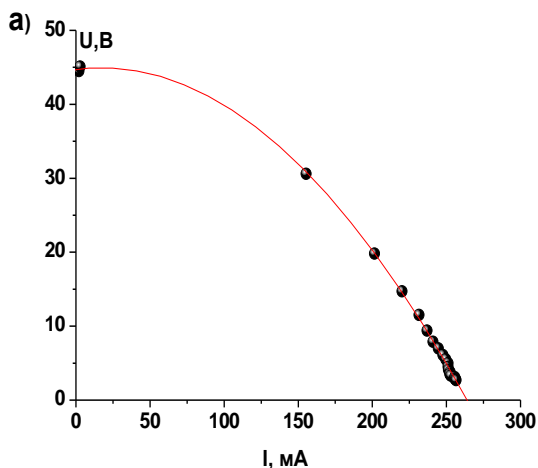

Рис. 2. Енергетичні характеристики сонячного елемента на основі TiO_2 : (а), (б) вольт-амперна характеристика і залежність потужності від сили струму відповідно сенсibilізованого барвником *Hibiscus sabdariffa*; (в), (г) сенсibilізованого барвником L3

Таким чином, у результаті проведених експериментальних досліджень встановлено оптимальні експлуатаційні умови роботи макетів СБСЕ на основі TiO_2 сенсibilізованих барвниками різних типів. Обчислені ККД для макетів СБСЕ дозволили оцінити ефективність їх роботи та встановити найкращий тип барвника для сенсibilізації плівок на основі діоксиду титану. У нашому випадку найкращі енергетичні характеристики демонструє макет СБСЕ на основі TiO_2 , сенсibilізований барвником екстракту *Hibiscus sabdariffa*, який отримували безпосередньо після екстракції із застосуванням апарату Сокслета (ККД = 1,7%).

СИНТЕЗ, СТРУКТУРА ТА ЕЛЕКТРОХІМІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ПЕРОВСКІТУ LaCrO_3

Годовська Галина,

IV курс, фізико-технічний факультет.

Науковий керівник – Яремій І.П.,

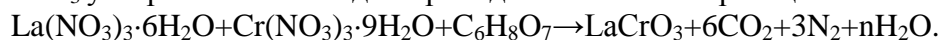
доктор фізико-математичних наук, професор.

Матеріали структурного типу перовскиту із загальною формулою ABO_3 є одними з найпоширеніших неорганічних речовин на Землі. Останнім часом значний інтерес представляє отримання та дослідження нанопорошків LaCrO_3 з перовскитоподібною структурою, які мають ряд властивостей, важливих для їх практичного застосування.

Метою даної роботи був синтез нанорозмірного LaCrO_3 перовскито-подібної структури золь-гель методом за участі автогоріння та вивчення можливості його використання як електродного матеріалу для літєвих джерел струму (ЛДС).

Оксидна сполука LaCrO_3 була отримана за допомогою методу золь-гель за участі автогоріння. Реагентами для синтезу виступали нітрати металів: $\text{La}(\text{NO}_3)_3 \cdot 6\text{H}_2\text{O}$ та $\text{Cr}(\text{NO}_3)_3 \cdot 9\text{H}_2\text{O}$, і лимонна кислота. Кожний з нітратів та лимонну кислоту було розчинено в дистильованій воді, враховуючи молярне співвідношення нітратів металів до лимонної кислоти 1:1.

Сполука LaCrO_3 утворюється внаслідок проходження хімічної реакції:

Отриманий розчин випаровувався за температури 140°C протягом 16 годин до повного висихання розчину. Утворений золь нагрівався до температури 230°C , за якої відбувався процес автогоріння ксерогелю. У результаті автогоріння було отримано нанорозмірні порошки LaCrO_3 .

Методом X-променевого структурного аналізу встановлено, що отриманий матеріал є однофазним LaCrO_3 (структура перовскиту, просторова група симетрії Pm-3m). Стала ґратки синтезованого матеріалу рівна $a = 3,888$, X-променева густина матеріалу $\rho = 7,361 \text{ г/см}^3$. Середній розмір областей когерентного розсіяння становить 18 нм, а питома площа поверхні синтезованого порошку – $17,7 \text{ м}^2/\text{г}$.

При дослідженні використання LaCrO_3 як катодного матеріалу для ЛДС проводилося вимірювання інтеркаляційно розрядних характеристик електрохімічної системи катоду на основі LaCrO_3 / електроліт / металічний літій за двохелектродною схемою. Електрохімічна комірка, сформована у герметичному скляному боксі, містила літєвий анод і катод на основі перовскиту LaCrO_3 . Робоча суміш для катода являла собою гомогенізовану пульпу із досліджуваної речовини (80 % мас.) з додаванням ацетиленової сажі (10 % мас.), як струмопровідної добавки і (10 % мас.) ацетиленової суспензії тефлону в ролі зв'язуючої речовини. Як електроліт був використаний 1 М розчин LiBF_4 в γ -бутир-олактоні. Після герметизації джерела струму витримувались за кімнатної температури протягом 24 год. Отримана комірка розряджалась у гальваностатичному режимі з величиною струму 0,05 С. Гальваностатичні заряд-розрядні криві автоматично реєстрували за допомогою комп'ютеризованої багатоканальної установки для циклювання джерел струму [1].

За допомогою методу спектроскопії електронного імпедансу отримано залежності провідності від частоти струму та крива Найквіста.

Збільшення провідності з ростом частоти пояснюється мозаїчною мікроструктурою досліджуваного матеріалу. Крива Найквіста (рис. 1, а) свідчить про подвійний механізм провідності синтезованого матеріалу. Високочастотна ділянка є вираженою дугою півкола, що

відповідає електронній провідності матеріалу, проте друга частина кривої свідчить про іонний характер провідності даної структури. У матеріалах з такими характеристиками у залежності від температури змінюється тип провідності, що дозволяє використовувати їх у широкому спектрі температур.

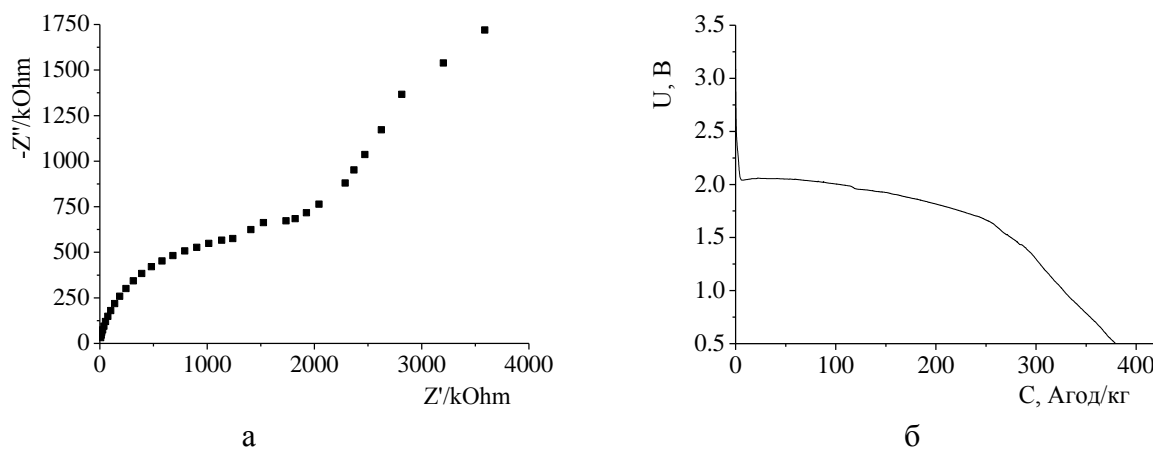

Рис. 1. Експериментальна крива Найквіста для LaCrO_3 (а) та розрядна крива, отримана в гальваностатичному режимі (б)

Для вивчення можливості використання нанорозмірного LaCrO_3 як електродного матеріалу для літєвих джерел струму складено пакет ЛДС із катодом на його основі. Катодна гальваностатична крива розряду наведена на рис. 1, б. Досліджуваний пакет ЛДС показав питому розрядну ємність порядку 380 А·год/кг при спаді напруги до 0,5 В та при струмі в 0,05 С. Розрядна крива має характерний вигляд: різкий спад потенціалу від початкового значення в 3,1 В до 2,0 В, потім характерне плато на рівні близько 2 В і наступне повільне зменшення потенціалу. Перша ділянка характеризує процеси зміни заряду подвійного електричного шару і повільного відновлення електроліту. На другій ділянці відбувається накопичення іонів літію на поверхні матеріалу і третя ділянка відповідає інтеркаляції іонів літію в структуру перовскиту.

Таким чином, в результаті проведеного дослідження показано можливість використання нанорозмірних матеріалів зі структурою перовскиту в ролі катодів для літєвих джерел струму.

1. Автоматизированная многоканальная установка циклирования электрохимических ячеек / [И. М. Гасюк, В. В. Угорчук, Ю. И. Стрелецкий и др.] // Технология и конструирование в электронной аппаратуре. – 2007. – Т. 115 (3). – С. 8–10.

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ІОННОЇ ІМПЛАНТАЦІЇ В МАТЕРІАЛАХ ЗІ СТРУКТУРОЮ ГРАНАТУ

Катрич Юстина,
V курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Яремій І.П.,
доктор фізико-математичних наук, професор.

Одним із головних методів цілеспрямованої модифікації приповерхневих шарів монокристалів та плівок є іонна імплантація. Незначна глибина імплантації та можливість керування профілем розподілу іонів імплантантів за глибиною і невелике бокове розсіяння роблять цей метод особливо цінним як у напівпровідниковій технології, так і при виготовленні приладів, у яких використовуються магнітні плівки.

За іонної імплантації зміна властивостей поверхневих шарів відбувається в результаті дії двох факторів: уведення в матрицю атомів-імплантантів та утворення радіаційних дефектів. При

цьому важливим завданням є створення наперед заданого розподілу впроваджених іонів та радіаційних дефектів. Тому метою даної роботи було вивчення параметрів розподілів по товщині порушеного шару впроваджених іонів та згенерованих ними дефектів.

На основі теорії пружних зіткнень із використанням програми SRIM було досліджено процеси взаємодії середніх та важких по масі іонів з атомами кристалічної ґратки гадоліній-галієвого гранату. Моделювання іонної імплантації було проведено іонами карбону C^+ , вуглецю N^+ , кисню O^+ , фтору F^+ , неону Ne^+ , силіцію Si^+ , фосфору P^+ , сульфуру S^+ , хлору Cl^+ , аргону Ar^+ , арсену As^+ з енергією 80 кеВ. З вигляду треків можна зробити висновок, що для всіх вказаних іонів-імплантантів у вибраному діапазоні енергій передана іоном-імплантантом в ядерну підсистему матриці енергія по всій довжині треку в багатьох випадках досягає значень, необхідних для розвитку каскаду вторинних зміщень.

При моделюванні процесу іонної імплантації було отримано розподіли по глибині імплантованих іонів та зміщених атомів матриці, а також величини ядерних енергетичних втрат іонів-імплантантів. Максимуми профілів впроваджених іонів зміщені в глибину відносно положення максимумів профілів зміщених атомів матриці. Це пов'язане з тим, що іони-імплантанти на кінцевих етапах руху мають недостатню для генерації дефектів енергію, тобто їх зіткнення з атомами матриці приводять тільки до посилення коливань останніх.

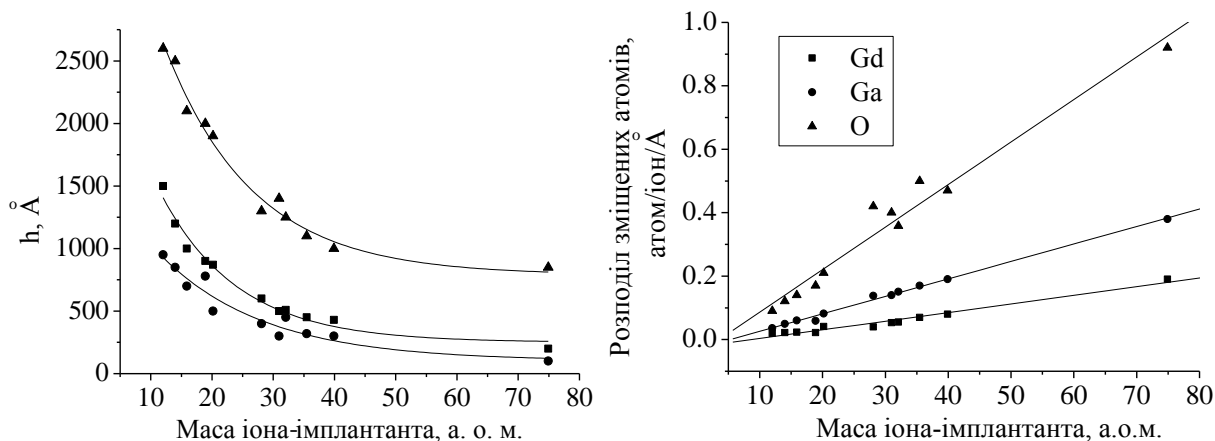
Із вказаних розподілів визначалися положення максимуму впроваджених іонів-імплантантів, положення максимуму радіаційних дефектів та товщини іонно-імплантованого шару. Як видно з рис. 1, а, вказані "глибинні" параметри розподілів іонів-імплантантів та радіаційних дефектів із ростом маси іона-імплантанта зменшуються за експоненціальним законом.

Збільшення маси іонів-імплантантів приводить до лінійного зростання максимальної концентрації іонів-імплантантів. Так, при зміні маси іонів від 12 а.о.м. (карбон) до 75 а.о.м. (арсен) нормована до дози максимальна концентрація змінюється від $80\,000\text{ (ion/cm}^3\text{)}/\text{(ion/cm}^2\text{)}$ до $240\,000\text{ (ion/cm}^3\text{)}/\text{(ion/cm}^2\text{)}$.

Кількість радіаційних дефектів із ростом маси іонів-імплантантів характеризується також лінійною залежністю (рис. 1, б).

Отримані в даній роботі залежності параметрів розподілів іонів-імплантантів та дефектів від маси імплантованих іонів дають можливість швидко та з задовільною точністю визначити вказані параметри і для інших типів іонів із масами 10–80 а.о.м. при енергії імплантації 80 кеВ.

За результатами проведеної за допомогою спеціально складеної програми статистичної обробки результатів моделювання програмою SRIM повного каскаду зіткнень встановлено, що за енергій імплантованих іонів 80 кеВ найбільш імовірним ($\approx 40\text{--}55\%$) є процес генерації френкелівських пар (один зміщений атом). Ймовірність розвитку каскаду з двох атомів віддачі становить $\approx 10\text{--}15\%$, із трьох $\approx 5\text{--}8\%$. Виявляється, що є каскади вторинних зміщень, які складаються із 20 і більше вибитих атомів матриці (наприклад, при імплантації іонами F^+ таких каскадів 6,5%). Трапляються також каскади, які містять більше 160 вибитих атомів (0,18% – для F^+).

Моделювання процесу іонної імплантації дало можливість встановити, що загальна кількість атомів матриці, зміщених одним іоном-імплантантом, із ростом енергії імплантації

зростає. Також зростає кількість дефектів у каскадах вторинних зіткнень, однак співвідношення між кількістю дефектів у каскадах вторинних зміщень (ймовірність утворення каскадів вторинних зміщень атомів матриці із різною кількістю зміщених атомів) від енергії імплантації не залежить. Ріст маси іонів-імплантантів супроводжується збільшенням кількості вибитих атомів матриці у вторинних каскадах атомних зіткнень.

Таким чином, установлені в роботі закономірності розподілів за товщиною порушеного шару впроваджених іонів та згенерованих ними дефектів дадуть можливість прогнозувати як режими іонної імплантації, так і поведінку дефектів при відпалі та з часом.

МОДЕЛЮВАННЯ КРИВИХ ДИФРАКЦІЙНОГО ВІДБИВАННЯ X-ПРОМЕНІВ ВІД ШАРУВАТИХ СТРУКТУР ЗА ДОПОМОГОЮ РІЗНИХ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ

Луканюк Марія,

V курс, фізико-технічний факультет.

Науковий керівник – Яремій І.П.,

доктор фізико-математичних наук, професор.

В X-променевої діагностиці надзвичайно важливою задачею є інтерпретація кривих дифракційного відбивання (КДВ) X-променів від шаруватих структур. Хоча характер КДВ цілком пов'язаний зі зміною глибини структури порушеного шару, цей зв'язок є досить складним, і розв'язок оберненої задачі наштовхується на значні труднощі. Тому часто використовується якісний аналіз експериментальних КДВ, який дає можливість швидко визначити основні параметри порушеного шару.

Метою нашої роботи було проведення моделювання КДВ від модельних профілів деформації, встановлення загальних закономірностей у впливі параметрів профілів на КДВ та виявлення особливостей КДВ, розрахованих при використанні кінематичного та динамічного підходів.

Моделювання кривих дифракційного відбивання проводилося для матеріалу зі структурою гранату за допомогою кінематичної теорії розсіяння X-променів та динамічної теорії розсіяння у формі рівнянь Такагі. При дослідженні аналізувалися КДВ, обчислені від шаруватих епітаксійних структур для різних типів модельних профілів деформації. КДВ склалися з високоінтенсивного піка – відбивання від монокристалічної підкладки та додаткової осциляційної структури – відбивання від шаруватої структури на поверхні кристала. При значних товщинах підшарів можливе їх зіставлення із додатковими піками на КДВ. У випадку трьох підшарів з однаковими товщинами 2000 Å та з різницею у відносній деформації між ними 0,25%, обчислені за різними теоріями КДВ подібні, однак на дифрактограмах чітко видно різницю в інтенсивності обчислених за динамічною теорією додаткових піків від підшарів, які розміщені на різній глибині від поверхні. При цьому різниця в інтенсивності аналогічних додаткових піків, обчислених за кінематичною теорією, є незначною. Це пов'язано з тим, що кінематична теорія не враховує поглинання, і при зміні підшарів місцями сумарна інтенсивність не зміниться. Аналіз різних модельних профілів деформації показав, що для профілів деформації із сумарною товщиною порушеного шару більше 5000 Å при розрахунках за кінематичною теорією потрібно вводити коефіцієнт поглинання, а при малих товщинах порушених шарів поглинання X-променів можна не враховувати.

Як показало моделювання, зіставляти додаткові піки на кривих дифракційного відбивання та відповідні шари профілю деформації можна, якщо товщини підшарів більші 500 Å, а різниця у відносних деформаціях більша 0,5% (при товщині підшарів більше 1500 Å різниця у відносних деформаціях більша 0,25%). Також можливість зазначеного зіставлення залежить від індексів відбивання та орієнтації площини (рис. 1). При товщині підшарів ≤ 500 Å відбивання від конкретних підшарів виділити неможливо. Так, на рис. 1, б на кути, що відповідає підшару з $\Delta d/d=0,5\%$, для рефлексу (444) додаткового піка взагалі немає, тобто при зменшенні товщини підшарів зростають інтерференційні ефекти. Виділення додаткових піків від конкретних підшарів однозначно можливе при товщині підшарів 2000 Å і вище; тоді їхні положення збігаються з розрахованими за формулою Вульфа – Брега, а півширини зі зменшенням товщини підшарів

зростають. Зростання величини вектора дифракції приводить до погіршення збігу теоретичних КДВ, розрахованих за різними теоріями.

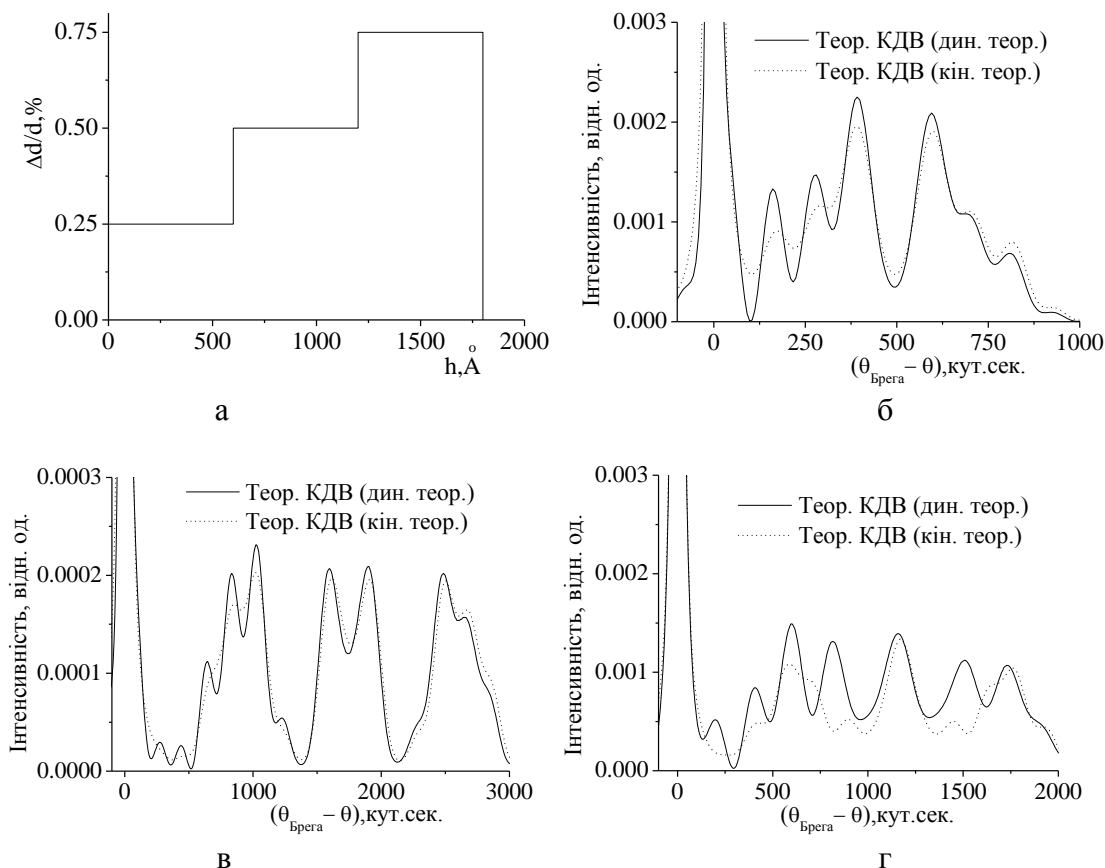

Рис. 1. Профіль відносної деформації (а) (товщина підшарів 600Å) та криві дифракційного відбивання (б – (444); в – (888); г – (880)), обчислені за динамічною та кінематичною без поглинання теоріями дифракції X-променів

Під час аналізу профілів з різною максимальною деформацією спостерігається більша протяжність у кутовому діапазоні додаткових осциляційних структур на КДВ, обчислених за кінематичним підходами. Причиною цього є неврахування заломлення X-променів у кінематичній теорії, що може призвести до похибки при обчисленні максимальної деформації.

Для перевірки впливу малої різниці у відносних деформаціях при малих товщинах підшарів профілю деформації було проведено відповідне моделювання дифракції X-променів. Як і слід було очікувати, за винятком кутової протяжності додаткової осциляційної структури, за малої товщини підшарів та малих різниць у відносних деформаціях обчислені за різними теоріями КДВ є практично ідентичними.

РОЗРОБКА VHDL-МОДЕЛІ ОДНОКРИСТАЛЬНОГО КОМП'ЮТЕРА

Осадець Наталія,
IV курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Грига В.М.,
кандидат технічних наук, доцент.

Синтез архітектури з використанням функцій алгебри логіки вимагає від проектувальника опису схеми в термінах заданої множини логічних функцій. Такий метод є ефективний при побудові пристроїв невеликої складності. Відомий також метод схемотехнічного синтезу, який базується на синтезі з використанням як окремих логічних функцій, так і елементів, що побудовані на основі логічних функцій. Даний метод є зручним і наочним для схем невеликої складності, особливо для евристичних схемотехнічних рішень. Для схем великої складності (від

100 тисяч логічних елементів) метод схмотехнічного синтезу є неприйнятним, оскільки складно формулюється, не дає змоги швидко модифікувати проект, вчасно виявляти та усувати хиби проектування. Незручність схмотехнічного проектування складних систем дала поштовх розробці низки мов проектування апаратних засобів, зокрема VHDL та Verilog [1; 2].

Мова VHDL дозволяє одночасно охопити декілька рівнів проектування від архітектурного до логічного. Ця мова апаратного опису дає змогу описати пристрій як на поведінковому, так і на структурному рівнях і провести їх симуляцію. Синтез топології кристала виконується за допомогою систем автоматизованого проектування (САПР) на основі поведінкового та структурного описів пристрою. У складних проектах застосування мови VHDL та потужних засобів логічного синтезу дозволяє синтезувати пристрої, які за ефективністю перевищують аналогічні, з використанням схмотехнічних методів синтезу.

Метою роботи є розроблення VHDL-моделі однокристального комп'ютера з використанням інтегрованого середовища проектування Active-HDL фірми Aldec.

Базова структура однокристального комп'ютера містить мікропроцесор Gnome [3], блок зовнішньої пам'яті та два зовнішні спеціалізовані пристрої (рис. 1). Перший зовнішній спеціалізований пристрій обчислює значення виразу $(a - \frac{b}{2})$, а другий спеціалізований пристрій – значення a^2 й при появі результату видає сигнал переривання до мікропроцесора. Зовні на мікрокомп'ютер надходять два сигнали: clock (сигнал синхронізації) та reset (сигнал загального скиду). Мікропроцесор Gnome має у своєму складі необхідну кількість інтерфейсних ліній: 8-розрядну двонаправлену шину даних (data), 8-розрядну шину адрес (address), керуючий сигнал вибору мікросхеми (csb), стробовий сигнал запису даних (web), сигнал дозволу видачі інформації на шину даних (oeb), сигнал маскованого апаратного переривання (interrupt), які дозволяють організувати взаємозв'язок із зовнішньою пам'яттю та зовнішніми спеціалізованими пристроями.

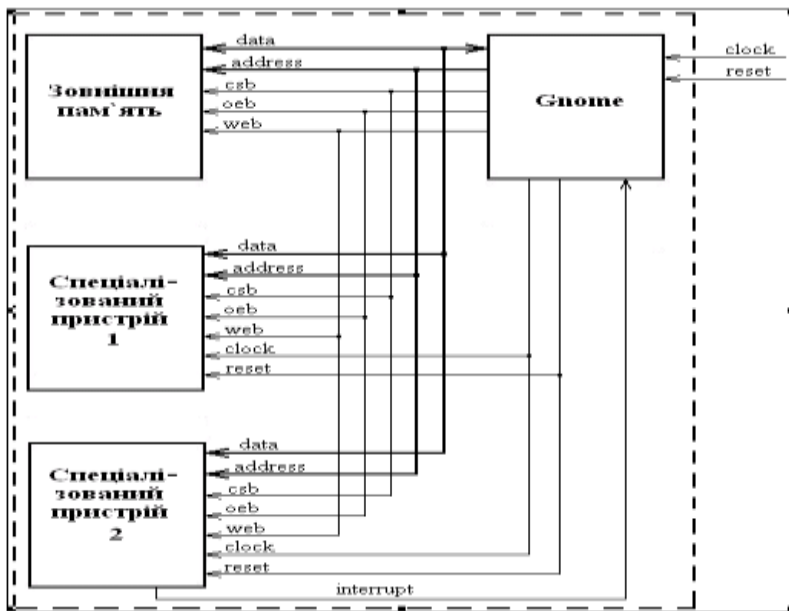

Рис. 1. Структура однокристального комп'ютера

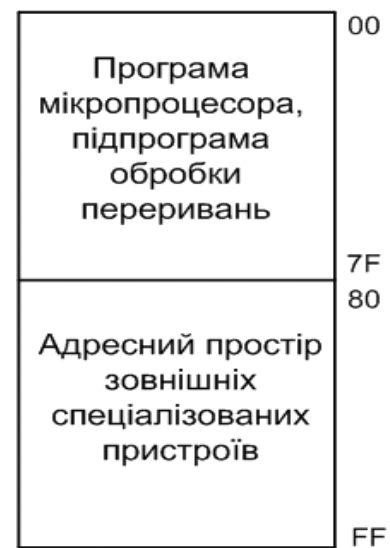

Рис. 2. Розподіл адресного простору

Обмін інформацією між мікропроцесором та зовнішньою пам'яттю виконується за допомогою 8-бітних слів. Запис або читання інформаційного слова виконується за один цикл. Для пам'яті програм виділено адресний простір із фізичними адресами від 00h до 7Fh, а для роботи зовнішніх спеціалізованих пристроїв виділено адресний простір з фізичними адресами від 80h до FFh (рис. 2).

За допомогою САПР Xilinx ISE отримано топологію розробленого проекту на програмованій логічній інтегральній схемі (ПЛІС), на якій видно детальне розміщення кожного елемента на платі та задіяні контакти.

У результаті виконання кваліфікаційної роботи розроблено внутрішню структуру однокристального комп'ютера. Описано принцип роботи зовнішніх спеціалізованих пристроїв. Складено тестову програму та проведено симуляцію основних блоків завершеного пристрою на функціональному рівні з використанням інтегрованого середовища Active-HDL фірми Aldec. Засвоєно концепцію побудови засобів апаратного маскування переривання. Виконано синтез VHDL-моделі розробленого пристрою на ПЛІС фірми Xilinx.

1. Грушвицкий Р. И. Проектирование систем на микросхемах программируемой логики / Грушвицкий Р. И., Мурсаев А. Х., Угрюмов Е. П. – СПб. : БХВ-Петербург, 2002. – 608 с. : ил.
2. Бибило П. Н. Основы языка VHDL : учебное пособие / Бибило П. Н. – Изд. 5-е. – М. : Либроком, 2012. – 328 с.
3. Методичні вказівки до циклу лабораторних робіт з курсу “Теорія та проектування комп'ютерних систем та мереж” для підготовки спеціалістів та магістрів на базі напрямку “Комп'ютерна інженерія” / уклад. Дунець Б. Р., Мельник А. О., Троценко В. В. – Львів : Вид-во ДУ “Львівська політехніка”, 1999. – 25 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЕКТУВАННЯ СТІЛЬНИКОВОГО ЗВ'ЯЗКУ: ПАРАМЕТРИ, ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ЗАХИСТ СИСТЕМ

Парпан Петро,
V курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Новосядлий С.П.,
доктор технічних наук, професор.

Сьогодні існує досить багато різних систем зв'язку, які суттєво допомагають у роботі та повсякденному житті. Чільне місце серед них займають системи мобільного зв'язку. Із появою цих систем значно збільшився обмін та потік різноманітної інформації, особливо у державній, приватній та комерційній сферах, а також законодавчих і виконавчих структурах органів державної влади. Однак у системах мобільного зв'язку передавання інформації між мобільною й базовою станціями відбувається радіоканалом, що накладає досить жорсткі вимоги на забезпечення їхньої інформаційної безпеки, що реалізується на основі відповідних криптографічних алгоритмів.

Оскільки інформація дуже важлива, а кількість людей, бажаючих заволодіти нею, досить велика, то її слід захищати.

Тому стандарти системи мобільного зв'язку передбачають різноманітні механізми захисту інтересів законних користувачів і мережі від несанкціонованного доступу та незаконного використання інформації.

Функціональна та просторова структура систем стільникового зв'язку зумовлена основним принципом їхньої побудови – наявністю базових станцій, які покривають порівняно невеликі зони (комірки) і роботу яких (БС) необхідно координувати за допомогою відповідної апаратури й стаціонарних ліній зв'язку (кабельних, оптоволоконних, радіорелейних).

З огляду на це архітектура систем стільникового мобільного зв'язку є практично однаковою для аналогових систем (AMPS), цифрових систем з часовим і частотним розділенням каналів (D-AMPS, GSM) та систем із кодовим розділенням каналів (IS-95, CDMA-2000, W-CDMA).

EDGE (англ. Enhanced Data Rates for GSM Evolution) – технологія передачі даних, що забезпечує передачу великих обсягів інформації в мережі мобільного зв'язку. Технологія EDGE підтримує в середньому в три рази вищу швидкість передачі даних, ніж GPRS, крім того, забезпечується ефективніше використання частотних ресурсів і поліпшення покриття мережі в порівнянні зі звичайною мережею GSM.

Важливо розуміти, що за своєю суттю EDGE є надбудовою над GPRS, яку використовують, у кінцевому рахунку, лише для збільшення пропускної здатності радіоканалу, шляхом застосування нових символів та схем модуляції. У новій технології використовуються колишні принципи роботи та архітектура мережі.

Це означає, що технологія EDGE відкриває для оператора мобільного зв'язку можливість надати абонентам послуги з передачі даних в існуючому частотному спектрі GSM зі швидкостями, характерними для мереж третього покоління (3G) мобільного зв'язку.

Процедура ідентифікації в стандарті GSM використовує алгоритм генерації A3 і таємний ключ Ki (identification key), які записані в модулі SIM (рис. 1). Доступ до модуля SIM абонент отримує тільки після набору на клавіатурі 4-цифрового коду PIN (Personal Identity Number). Триразове введення неправильного PIN блокує карту SIM, і розблокування можливе введенням 12-цифрового коду PUK (Personal Unblocking Key). Після неправильного введення PUK розблокувати SIM-карту може тільки оператор системи. Після увімкнення AC отримує псевдовипадкове число RAND (RANDOM number), згенероване в центрі ідентифікації AuC, формує електронний підпис SRES (Signed RESPONSE) і направляє його комутаторові MSC.

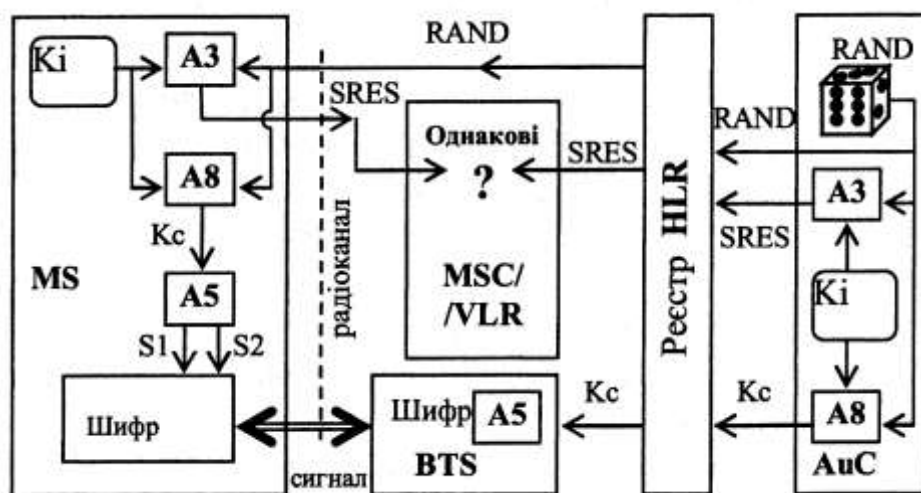

Рис. 1. Елементи системи GSM, що беруть участь у криптографічних процедурах

Комутатор порівнює числа SRES, отримані від AC і AuC, і в разі їхнього збігу надає абонентові доступ до системи. Стандарт GSM визначає тільки розрядність чисел RAND (128 бітів) і SRES (32 біти), що відповідає 10^{36} вхідних і 10^{10} вихідних комбінацій. Алгоритм A3 нестандартизований, і кожен оператор відповідає за його вибір або розроблення та його надійність.

Інформація про алгоритми є конфіденційною, але деякі загальні характеристики алгоритму A5 відомі. Алгоритм A5 побудований на трьох регістрах зсуву зі зворотним зв'язком, розрядність регістрів становить 19, 22 і 23 біти. Сумарна кількість розрядів становить 64, і як початкову установку до цих регістрів заносять 64-розрядний ключ Kc, згенерований алгоритмом A8.

Захист від підслуховування в радіоканалі також ґрунтується на принципі електронного підпису, який використовують для отримання шифрувального ключа Kc та для генерування шифрувальних послідовностей.

1. Бондарев А. Л. Пристрої цифрових систем коміркового зв'язку : навч. посіб. / А. П. Бондарев, Б. А. Мандзій. – Львів : ЗУКЦ, 2003. – 80 с.
2. Весоловский К. Системы подвижной радиосвязи / Весоловский Кшиштоф ; пер. с пол. И. Д. Рудницкого ; под ред. А. М. Дедовского. – М. : Горячая линия – Телеком, 2006. – 536 с.
3. Калашников Н. И. Системы радиосвязи : учеб. для вузов / Н. И. Калашников. – М. : Радио и связь, 1988. – 352 с.
4. Климаш М. М. Радиомережі коміркового зв'язку : навч. посібник для студентів / М. М. Климаш, С. М. Яцишин. – Львів : Львівська політехніка, НВБД УАД, 2005. – 352 с.
5. Конахович Г. Ф. Системы радиозв'язку : навч. посіб. для студентів ВНЗ / Конахович Г. Ф. – К. : НАУ, 2004. – 312 с.
6. Системы телекоммуникаций : підручник для ВНЗ / М. І. Мазурков, В. І. Правда, П. Ю. Баранов [та ін.] ; за ред. М. І. Мазуркова, В. І. Правда. – Одеса : ТЕС, 2005. – 288 с.

КРИСТАЛОХІМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРНОГО ТИПУ ШПІНЕЛІ. Х-ПРОМЕНЕВИЙ АНАЛІЗ ФЕРИТ-ХРОМІТІВ КОБАЛЬТУ

Бойко Євген, Погрибенник Христина,
III курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Татарчук Т.Р.,
кандидат хімічних наук, доцент.

В умовах сьогодення речовини зі структурою шпінелі знаходять широке застосування як магнітні матеріали, напівпровідники, каталізatori різноманітних хімічних процесів, датчики газу, пігменти, вогнетриви, складові компонентів пристроїв зберігання та перетворення енергії. Це зумовлено їх високою термічною стабільністю, стійкістю до агресивних середовищ та хімічною інертністю.

Мінерали групи шпінелі являють собою подвійні оксиди із загальною формулою $X^{2+}Y^{3+}O_4^{2-}$, де X і Y – катіони, з яких хоча б один належить до групи перехідних елементів, O – кисень (відомі також шпінелі, в яких аніонами є F^- , Cl^- , S^{2-} , Se^{2-} , Te^{2-}). Двовалентні метали можуть бути представлені катіонами Mg^{2+} , Fe^{2+} , Mn^{2+} , Ni^{2+} , Zn^{2+} , а тривалентні – катіонами Al^{3+} , Fe^{3+} , Mn^{3+} , Cr^{3+} [1]. Шпінель належить до просторової групи $Fd\bar{3}m(O_h^7)$. Кристал шпінелі має гранецентровану кубічну ґратку, у вузлах якої розміщені аніони, що утворюють щільну кубічну тришарову упаковку (позиції 32e). З 96 міжвузлів, що припадають на елементарну комірку, 64 є тетраедричними (А-положення) – 8a, 8b та 48f і 32 – октаедричними (В-положення) – 16c і 16d. Катіони розташовуються в міжвузлах, заповнюючи їх лише частково. Вони займають вісім тетраедричних і шістьнадцять октаедричних порожнин. В ідеальній структурі шпінелі відстань від площини, в якій знаходиться тетраедричний катіон до площини, у якій знаходиться аніон кисню, становить $\frac{1}{8}a$. У реальних кристалах ця відстань дещо збільшується за рахунок зміщення аніона і стає рівною $(u - \frac{1}{4})a$.

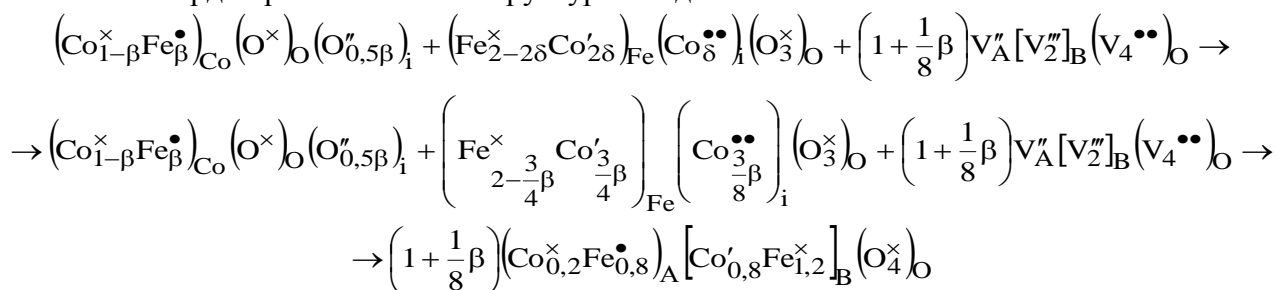
Актуальним завданням наразі є пошук хімічних методів синтезу шпінелей, які дозволяють суттєво знизити температуру їх спікання та одержувати зразки з великою питомою поверхнею та нанометровим розміром частинок. Одним із таких методів є золь-гель цитратний метод автогоріння, перевагами якого є простота, доступність та економічність. Разом із тим важливо знати механізм формування шпінельної структури, що дозволить передбачати присутність різного роду дефектів та прогнозувати їх вплив на фізичні, хімічні та експлуатаційні властивості матеріалів.

Мета роботи – синтезувати тверді розчини ферит-хромітів кобальту (II) цитратною золь-гель технологією, дослідити їх кристалохімічні й оптичні властивості та змодельовати поверхневі взаємодії між дефектними оксидними фазами під час формування ферит-хромітів кобальту (II). Стадії синтезу феритів-хромітів включали змішування вихідних розчинів нітратів і комплексоутворення з лимонною кислотою, утворення золю при додаванні розчину амоніаку, випарювання золю з перетворенням його у гель з подальшим нагріванням до ініціації автогоріння. Внаслідок автогоріння виділяється велика кількість газоподібних продуктів і утворюється матеріал дендритоподібної морфології. Отримані порошкоподібні ферити-хроміти мали розмір частинок нанометрового діапазону, який закономірно зменшувався зі збільшенням мольної частки хрому – від 47 нм (для фериту) до 11 нм (для хроміту). З даних Х-променевого аналізу запропоновано катіонний розподіл у даних твердих розчинах: іони Хрому (III) розташовуються виключно в октаедричній підрешітці, тоді як іони феруму (III) та кобальту (II) займають і тетра-, і окта-позиції шпінельної структури. Структура змінюється від частково оберненої (для фериту) до нормальної (коли всі катіони Me (III) розташовані в окта-позиціях). Також на основі Х-променевого аналізу розраховані структурні параметри твердих розчинів, значення яких наведено в табл. 1. Методами ІЧ-спектроскопії та термогравіметрії було підтверджено утворення шпінельної фази у всіх зразках.

Структурні параметри ферит-хромітів кобальту (II)

Склад продуктів	a, нм	V, нм ³	u	δ
CoFe ₂ O ₄	0,83765	0,587743	0,3810	0,006
CoFe _{1,8} Cr _{0,2} O ₄	0,83827	0,589049	0,3818	0,0068
CoFe _{1,6} Cr _{0,4} O ₄	0,83613	0,58455	0,3826	0,0076
CoFe _{1,4} Cr _{0,6} O ₄	0,83631	0,584927	0,3834	0,0084
CoFe _{1,2} Cr _{0,8} O ₄	0,83606	0,584403	0,3842	0,0092
CoFe _{1,0} Cr _{1,0} O ₄	0,83269	0,577364	0,385	0,01
CoFe _{0,8} Cr _{1,2} O ₄	0,83447	0,581075	0,3854	0,0104
CoFe _{0,6} Cr _{1,4} O ₄	0,82888	0,569475	0,3854	0,0104
CoFe _{0,4} Cr _{1,6} O ₄	0,82975	0,57127	0,3856	0,0106
CoFe _{0,2} Cr _{1,8} O ₄	0,83128	0,574436	0,3858	0,0108
CoCr ₂ O ₄	0,83304	0,578093	0,3860	0,011

Уперше запропоновано нове пояснення процесів дефектоутворення під час синтезу шпінельних твердих розчинів – антиструктурне моделювання:

1. Sickafus, K. E., Wills, J. M. and Grimes, N. W. (1999), Structure of Spinel. Journal of the American Ceramic Society, 82: 3279–3292.

ХАРАКТЕРИСТИКИ АРОМАТНИХ РЕЧОВИН, ОТРИМАНИХ МЕТОДОМ ВІДГОНКИ З ВОДЯНОЮ ПАРЮЮ

Буждиган Христина,
IV курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Курта С.А.,
доктор технічних наук, професор.

Кава – це унікальний букет смаку та аромату. Ці компоненти напою починають проявлятися саме в момент екстракції ароматних і смакових компонентів, розчинених у суміші кави та води.

Мета роботи полягала в науковому пошуку методів екстракції, відгонки та вивченні властивостей ароматних сполук з кави різних сортів та способу їх підготовки – обсмажування, подрібнення та відгонки.

Ароматні речовини – органічні сполуки з характерним запахом, які використовуються як компоненти у виготовленні парфумерних та косметичних виробів, мила, харчових та інших продуктів. Налічується близько 50 чистих основних запахів, з яких шляхом різних їх комбінацій утворюються купажовані запахи. На початку минулого століття німецький хімік Ердманн, дистилюючи смажену каву з перегрітою парою, виділив сильноароматну оливу. Цій оливі він дав назву “кафеоль”. Сьогодні виявлено більше 220 компонентів, що створюють букет ароматів кави. І не можна однозначно сказати, що головне, а що другорядне, оскільки на арифметику тут покладатися не можна – коли йдеться про запах, десятки частки відсотка можуть переважити [1, 2].

Для приготування кави потрібно обсмажити кавові зерна та вибрати ступінь їх подрібнення. Залежно від температури, обсмажування може тривати від 90 секунд до 40 хвилин. Дванадцять хвилин вважаються оптимальним варіантом. Для проведення дослідів було обсмажено кавові зерна до ступеня *Full City*. Для різних способів заварювання необхідна кава з різним ступенем розмелення. Для проведення дослідів кавові зерна розмелено до *порошкоподібного надтонкого стану* [3].

Для виділення ароматних речовин з кави було використано установку для перегонки з водяною парою.

У ході проведення експерименту було виділено ароматні речовини з таких видів кави (в зернах):

- Арабіка.
- Суміш арабіка + робуста (США).
- Зелена кава (Колумбія).
- LAVAZZA Crema e Gusto.
- Арабіка (Колумбія).

Отримані дистиляти було проаналізовано за показниками:

- 1) сухий залишок після висушування екстрактів (%);
- 2) показник заломлення n ;
- 3) оптична густина (а саме світлопропускання T , %);
- 4) рН середовища.

Отримані в роботі результати також порівняно з відповідними характеристиками дистильованої води. Результати вимірювань подані у табл. 1.

Таблиця 1

Результати відгонки водяною парою ароматних речовин з кави

Аналітичні показники		Дистильована вода	Арабіка	Арабіка + Робуста (США)	Зелена кава (Колумбія)	Кава сорту LAVAZZA
Сухий залишок, С	г	0,0004	0,0021	0,003	0,0012	0,006
	%	0,00404	0,02135	0,03386	0,012122	0,0607
Показник заломлення, n		1,333	1,3328	1,3329	1,333	1,3327
Світлопропускання T , %		100	100	94	>100	90
Водневий показник, рН		6,97	3,40	3,83	3,43	3,65

За цими результатами можна дійти висновку про збільшення присутності ароматних речовин у зразках дистилятів з кави в ряду сортів Арабіка, Робуста (США) та LAVAZZA.

Додатково було проведено дослідження відгонки кавових ароматів з використанням замість води етилового спирту різної концентрації, результати яких представлені в табл. 2.

Таблиця 2

Результати відгонки пахучих речовин з кави парами етилового спирту

Показник		Дистильована вода	Водний дистилят	Спиртовий дистилят (66% спирту)	Спиртовий дистилят (92% спирту)	Спирт етиловий (94%)
рН		5,175	3,335	5,03	5,025	6,96
n		1,333	1,332	1,3645	1,361	1,364
T , %		100	99,75	100	99,5	99,5
Сухий залишок	Г	0,001	0,0046	0,0032	0,0055	0,001
	%	0,07	0,0464	0,0368	0,07	0,013

Як видно з представлених у таблицях результатів, більш ефективною виявилась екстракція кавових ароматів перегонкою розчином етанолу.

1. Самсонов С. М. Как воспринимаются запахи / С. М. Самсонов // Наука і життя. – 1988. – № 4, 12.
2. Солдатенков А. Т. Основы органической химии душистых веществ для прикладной эстетики и ароматерапии / А. Т. Солдатенков. – М. : Академкнига, 2006.
3. Режим доступу : <http://barista.by/stati/vse-o-kofe/107-slozhnost-kofe-chast-2-laboratoriya-kofe>.

ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕТЕРИФІКАЦІЇ ТЕРЕФТАЛЕВОЇ КИСЛОТИ ОКТИЛОВИМ СПИРТОМ

Марущак Тетяна,
V курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Курта С.А.,
доктор технічних наук, професор.

ДОТФ є оптимальним пластифікатором для виробництва негорючих кабельних пластиків, крім морозостійкості він надає готовим композиціям і термічну стабільність, а також стійкість до високих температур. ДОТФ забезпечує кращі низькотемпературні якості, пониженою летучістю і більш низьку в'язкість у порівнянні з ДОФ [1–2].

У 2013 році світовий ринок пластифікаторів складав більше 6,6 млн т, 90%, з яких це пластифікатори для ПВХ. Естери фталевих кислот складають близько 80% загального обсягу пластифікаторів та 20% мономерів для поліетилентерефталату. Терeftалева кислота також використовується для синтезу поліетилентерефталату (ПЕТФ) – прозорого термостійкого полімеру, одержуваного в результаті реакції поліконденсації даної субстанції з етиленгліколем. Потім з нього виробляють пластикові пляшки, поліефірні волокна териленової групи, більше відомі під загальною назвою “лавсан”, а також різну пакувальну тару для харчової галузі, радіодеталей і різноманітного обладнання.

Актуальність роботи полягає у розробці технології отримання пластифікатора діоктилтерефталату (ДОТФ) та підборі оптимальних умов його синтезу. В роботі приведені будова, склад, функції та хімічні властивості аліфатичних спиртів та пара-(тере-) і орто-фталевої кислоти. У роботі містяться теоретичні відомості про клас органічних сполук-естерів фталевої кислоти (будову молекул, ізомерію та номенклатуру, методи одержання, фізичні та хімічні властивості), практичну частину та контрольні запитання й завдання, використовуючи сучасні дослідження в даній галузі хімії та сучасну номенклатуру [1; 2].

Уперше синтезовано діоктилтерефталат в лабораторних умовах з діоктилового спирту та терeftалевої кислоти. Продукт отримано реакцією етерифікації в присутності каталізатора тетрабутоксититану – $Ti(OC_4H_9)_4$ [3].

Практичне значення одержаних результатів ґрунтується на отриманні продукту дієстеру терeftалевої кислоти-ДОТФ та подальше його використання як пластифікатора з покращеними пластифікуючими властивостями. Здійснено аналітичний огляд літератури, синтез діоктилтерефталату, підбрано необхідні умови для його отримання, проведено аналіз фізико-хімічних властивостей отриманого пластифікатора та оформлено роботу [3].

1. Батырова Т. Ф. Труды НИИ нефтехимических производств / Батырова Т. Ф., Уждавини Э. Р. – М. : Химия, 1970. – Вып. 2. – С. 149–154.
2. Башкирский химический журнал. – 2010. – Т. 17, № 4.
3. Вредные химические вещества: Углеводороды, галогенпроизводные углеводородов : справочник. – Л. : Химия, 1990. – С. 195–197.
4. Грушко Я. М. Вредные органические соединения в промышленных выбросах в атмосферу / Я. М. Грушко. – Л. : Химия, 1986. – С. 135.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВИХІДНИХ РОСЛИННИХ ОЛІЙ МЕТОДАМИ ІЧ- ТА ЯМР-СПЕКТРОСКОПІЇ

Стефанюк Ганна, Фундюк Дарія,
IV курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Сіренко Г.О.,
доктор технічних наук, професор.

В умовах сьогодення ІЧ-спектроскопія використовується в різних галузях науки і техніки, і в кожній з них вона має своє значення. Оскільки ще немає достатньо вивчених способів ідентифікації рослинних олій, які можуть використовуватись як мастильні матеріали для металевих поверхонь, то актуальним є дослідження і вивчення ІЧ-спектрів цих олій для з'ясування будови й складу молекул, а саме спектрів олій кедрових горішків (карпатської гори Кізя та Грофа і гір Алтаю). Дослідження проводились на спектрометрі Н-800 фірми Гілгер і Уотс, призма NaCl, діапазон хвильових чисел $\nu' = 650\text{--}3800\text{ см}^{-1}$.

Проаналізувавши ІЧ-спектри олій кедрових горішків (карпатської гори Кізя та Грофа і гір Алтаю) у порівнянні з ріпаковою олією, бачимо, що відбулися хімічні зміни.

Для кедрової олії з Алтаю спостерігаються такі характеристичні смуги:

1) (сл.) $A < 0,2$: 401, 432, 456, 544, 556, 600, 660, 720, 748, 1081, 1593, 1612, 4061, 4332;

2) (ср.) $0,2 \leq A < 0,4$: 778–787, 801, 833, 844, 942–949, 967, 995, 1314, 1344, 1418, 1644, 2655, 2730, 3298;

3) (с.) $0,4 \leq A < 0,8$: 873, 888, 911, 1028, 1142–1181, 1238, 1366, 1385, 1515, 3078;

4) (нс.) $A \geq 0,8$: 1262, 1450–1465, 1693, 2858–2952.

А для кедрових олій з Карпат спостерігаються такі характеристичні смуги:

1) (сл.) $A < 0,2$: 459, 616, 635–637, 844, 868–870, 914, 970–972, 1038, 1650–1656, 2035–2036, 2674, 2726–2728, 3059–3060, 3469–3470, 4260, 4334;

2) (ср.) $0,2 \leq A < 0,4$: 724, 1263, 1313, 1363, 1378, 1398–1399, 1417–1418;

3) (с.) $0,4 \leq A < 0,8$: 1099–1100, 1238, 1453–1466, 1712 (лише з г. Кізя), 3009–3010;

4) (нс.) $A \geq 0,8$: 1142–1180, 1746, 2854–2855, 2953–2954, 2925–2927.

Як видно, спектр кедрової олії з Алтаю містить більшу кількість смуг – 47, з яких 14 (сл.), 14 (ср.), 13 (с.), 6 (нс.) інтенсивностей, ніж з Карпат: г. Кізя – 35, з яких 15 (сл.), 8 (ср.), 8 (с.), 4 (нс.) інтенсивності; г. Грофа – 34, з яких 15 (сл.), 8 (ср.), 8 (с.), 4 (нс.) інтенсивності.

Також варто зазначити, що у спектрах кедрової олії з Алтаю, Карпат гір Кізя і Грофа містяться 26 смуг з однаковими частотами:

- (сл.) або майже (сл.) 456–459, 600–616, 635–660, 4332–4334 см^{-1} ;

- (сл.) для Алтаю і (ср.) або (с.) для Карпат 720–724, 1081–1100 см^{-1} ;

- (ср.) 1313–1314, 1417–1418 см^{-1} ;

- (ср.) для Алтаю і (сл.) для Карпат 967–972, 2726–2730 см^{-1} ;

- (с.) або (нс.) 1142–1143, 1163–1166, 1179–1181, 1238, 1450–1466, 2854–2858, 2925–2928, 2952–2954 см^{-1} ;

- (с.) для Алтаю і (сл.) для Карпат 868–873, 911–914, 1028–1038, 3059–3078 см^{-1} ;

- (с.) або (нс.) для Алтаю і (ср.) для Карпат 1262–1263, 1363–1366, 1378–1385 см^{-1} .

Проаналізувавши дані спектри, можна стверджувати, що якщо олії піддавати випробуванням, то в їх структурі відбуваються певні зміни.

Іншим методом дослідження речовин є ЯМР-спектроскопія. ЯМР-спектроскопія (ядерна магнітно-резонансна спектроскопія; англ. Nuclear Magnetic Resonance Spectroscopy) – метод ідентифікації та вивчення речовин, що базується на ядерному магнітному резонансі.

Сьогодні ЯМР-спектроскопія дозволяє ідентифікувати сполуку, маючи менше 1 мг речовини. Зразок розчиняють у непротонному (часто дейтерованому) розчиннику, ампулу вміщують у ЯМР-спектрометр, після нетривалого (для простих сполук порядку 30 с) накопичення сигналу отримують спектр, де за положенням піків (частота поля збудження) окремих протонів (для ПМР – протонного магнітного резонансу) характеризують сполуку.

ІЧ-спектри вказали на певні зміщення і зміни інтенсивності смуг. При збільшенні тривалості випробувань можна очікувати ще більших змін структури мастильного матеріалу. За-

стосування олій кедрових горішків (карпатської гори Кізя та Грофа і гір Алтаю), як альтернативи мінеральним та нафтовим оливам і синтетичним рідинам для виробництва рідких олів, при-садок, пластичних мастил та мастильно-охолоджуючих технологічних засобів, дозволяє розв'язати складні технічні та екологічні проблеми.

1. Сіренко Г. О. Фізичні методи дослідження речовини: ІЧ-спектроскопічні дослідження (огляд) / Сіренко Г. О., Цьомко М. І., Мазепа І. В. // Вісник. – 2012. – Т. 14, № 1. – С. 109–127.
2. Дорминдонтов Ю. П. Методы УФ, ИК и ЯМР-спектроскопии и их применение в органической химии : учебное пособие по спецкурсу / Дорминдонтов Ю. П. – Пермь, 2001. – 154 с.
3. Драго Р. Физические методы в химии : в 2 т. / Драго Р. – М. : Мир, 1981. – 288 с.
4. Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%84%D1%80%D0%B0%D1%87%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%BE%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D1%96%D1%8F.
5. Браун Д. Спектроскопия органических веществ / Браун Д., Флойд А., Сейзенбери М. – М. : Мир, 1992. – 305 с.

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ТОКСИКОЛОГІЧНОЇ ХІМІЇ: ТОКСИКОЛОГІЯ СИНТЕТИЧНИХ МИЙНИХ ЗАСОБІВ

Урбанович Марія,
V курс, Інститут природничих наук.
Наукові керівники – Мідак Л.Я.,
кандидат хімічних наук, доцент;
Луцась А.В.,
кандидат хімічних наук, доцент.

Пральний порошок є найбільш поширеним й ефективним засобом для прання білизни та одягу [1–3]. Миюча дія його проявляється за досить низьких температур у порівнянні з милом (40–50°C) і невеликих концентрацій у розчині.

До складу сучасних пральних порошоків входить більше 20 компонентів, які часто є небезпечними хімічними сполуками: поверхнево активні речовини (ПАР), емульгатори жирів (фосфати), луѓи (фосфати лужних металів, сода) та інші активні компоненти (хімічні та оптичні відбілювачі), речовини для зв'язування йонів магнію і кальцію (триполіфосфат натрію) [1–3].

Світова наука класифікує пральні порошки [1–3] як найбільш небезпечні хімічні засоби для здоров'я людей та навколишнього середовища серед усіх речовин, з якими споживач контактує у побуті. Небезпечні компоненти пральних порошоків із фосфатами та іншими шкідливими речовинами можуть проникати в наш організм через шкіру рук і тіла (коли ми перемо руками без захисних рукавичок), через воду, забруднену стоками після прання (навіть очистка за допомогою найпотужніших фільтрів не дає бажаних результатів) і через дихальні шляхи.

Для того, щоб зменшити шкідливий вплив синтетичних мийних засобів, слід використовувати лише такі, у яких вміст ПАР не перевищує 5%, а краще, щоб аніонних ПАР (а-ПАР) було не більше 2%, нейоногенних ПАР одного виду – не більше 3%, катіонних ПАР – не більше 2%; вміст фосфатів не перевищував 5%; були відсутні хлор, сульфати, силікати, аміак, бор й особливо – фосфати. Тому правильна розробка пральних порошоків – це шлях до добробуту людства [1–3].

Перевага пральних порошоків полягає в тому [3], що вони заміняють жирові мила й не потребують для свого виготовлення харчових жирів, не утворюють у жорсткій воді нерозчинних солей кальцію і магнію, володіють миючою дією навіть у кислому середовищі. Не створюючи сильнолужне середовище при розчиненні в воді, вони не послаблюють міцність вовняних і шовкових тканин і не впливають на їх забарвлення.

Основним недоліком більшості синтетичних миючих речовин є їх важка біозасвоюваність (переварюваність) у стічних водах мікроорганізмами, оскільки фактично вони є отрутами для них [1–3]. У зв'язку із цим стічні води сильно забруднюються водойми. Найбільш шкідливими є миючі речовини (арилсульфати й алкіларилсульфонати), виготовлені з ароматичної сировини.

Фосфати, які потрапляють зі стічними водами до очисних каналізаційних споруд біологічного типу в концентрації більше 5г/т, майже цілком пригнічують біологічні функції мікроорганізмів активного намулу і таким чином руйнують очисні споруди, внаслідок чого вода не проходить біологічну очистку.

У роботі було перевірено показники якості та безпеки найпопулярніших на сучасному ринку фосфатних та безфосфатних пральних порошків:

а) для прання в автоматичних машинах були відібрані такі зразки: “Stark”, “Amway”, “Ушастый нянь”, “Ariel”, “Sarma”, “Rex”, “AOS”, “Persil”;

б) для ручного прання: “Ушастый нянь”, “Лотос”.

Масову частку фосфатів визначали згідно з ГОСТ 22567.7-87. Для визначення концентрації йонів гідрогену використовували потенціометричний метод визначення рН водних розчинів синтетичних миючих засобів (порошкових, пастових і рідких), що не містять органічних розчинників, поверхнево активних речовин, органічних розчинників і не утворюють емульсій (згідно з ГОСТ 22567.5-93 та ДСТУ 2201.1-93).

Результати досліджень показали, що максимальний вміст фосфатів містить пральний порошок ТМ “AOS” ~ 15%. Разом із тим у порошках, що позиціонуються на ринку як безфосфатні (ТМ “Stark”, ТМ “Amway”, ТМ “Ушастый нянь”, ТМ “Sarma”), масова частка фосфатів становить 1–2%. У порошках для ручного прання вміст фосфатів становить 7–10%.

Порівнюючи результати аналізу з показником безпеки застосування пральних порошків [4], можна зробити висновок про те, що за масовою часткою фосфатів усі досліджені зразки відповідають вимогам ДСТУ 2972-94.

Результати визначення рН водних розчинів синтетичних миючих засобів показали, що усі досліджені зразки відповідають вимогам ДСТУ 2972-94. Для порошків, призначених для ручного прання, показник рН нижчий, ніж у зразків для прання в автоматичних і напівавтоматичних пральних машинах.

Таким чином, встановлено, що за показниками якості та безпеки усі досліджені зразки відповідають вимогам ДСТУ 2972-94.

1. Алексеев Н. С. Теоретические основы товароведения непродовольственных товаров / Алексеев Н. С. – М. : Экономика, 2001. – 285 с.
2. Байдакова Л. И. Товароведение непродовольственных товаров / Л. И. Байдакова. – М. : Экономика, 1992. – 209 с.
3. Власова А. В. Основы товароведения непродовольственных товаров : навчальний посібник / Власова А. В. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.
4. ГОСТ 22567.7-87 “Средства моющие синтетические. Метод определения массовой доли фосфорнокислых солей”. – М. : Издательство стандартов, 1988.

ЛІКАРСЬКІ РЕЧОВИНИ ОРГАНІЧНОЇ ПРИРОДИ В АНЕСТЕЗІЇ

Чумбей Юлія,

V курс, Інститут природничих наук.

Науковий керівник – Кузишин О.В.,

кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Почуття болю з'явилося в процесі еволюції як сигнал про небезпеку і змушує організм зосередити сили на усуненні його причини. Сприйняття болю пов'язано з подразненням нервових закінчень у різних морфологічних структурах організму. Від нервових закінчень біль проводиться по нервових волокнах у спинний мозок і далі больові імпульси поступають у кору головного мозку. Зразу ж виникає відповідна реакція у вигляді захисних рухів скелетної мускулатури, напруження, голосова реакції. Клінічно больові реакції проявляються порушенням гемодинаміки, дихання, функції залоз внутрішньої секреції, обміну речовин тощо, сумарно такі зміни можуть призвести до розвитку шокового стану.

Знеболювання – сукупність заходів, які застосовуються для виключення больових почуттів. Види знеболювання: загальна та місцева анестезія.

Анестезіологія – розділ клінічної медицини, який вивчає теорію і практику усунення болю, а також методи підтримки та відновлення життєво важливих функцій організму, управління ними, а також порушення, спричиненні оперативними втручанням або будь-яким патологічним процесом.

За місцем дії на нервову систему розрізняють такі види знеболювання: місцева анестезія і загальне знеболювання. Кожен з цих методів має різні методики.

Місцевоанестезуючі засоби – це речовини, які при нанесенні на периферичну нервову тканину мають здатність знижувати або повністю пригнічувати збудливість чутливих нервових закінчень та гальмувати проведення імпульсів по нервових волокнах.

Загальною анестезією (наркоз) називають стан глибокого гальмування ЦНС, спричинений штучно, головним чином наркотичними речовинами, який супроводжується втратою свідомості, чутливості і рухів при збереженні функції довгастого мозку (вазомоторного і дихального центрів). Існує декілька теорій механізму виникнення наркозу: ліпідна, адсорбційна, неврогенна, мембранна теорії, теорія порушення окисно-відновних процесів.

Залежно від шляхів введення наркотичних речовин в організм розрізняють:

1. Інгаляційний (масковий, ендотрахеальний) наркоз. Для забезпечення інгаляційного наркозу наркотичні середники вводять через дихальні шляхи.

2. Неінгаляційний. Неінгаляційний наркоз здійснюється внутрішньовенним, внутрішньом'язовим, прямокишковим та іншими шляхами.

Сучасні місцевоанестезуючі засоби можна поділити на такі групи:

I. Природна сполука – естер бензоїлекгоніну: кокаїн.

II. Синтетичні азотисті сполуки:

1. Естерні сполуки (похідні ПАБК):

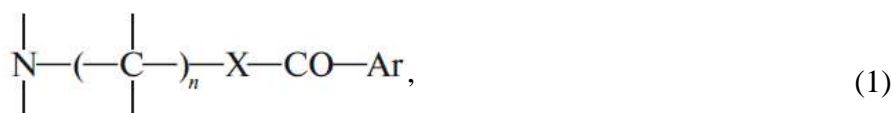
а) легкорозчинні у воді: новокаїн (прокаїн), дикаїн (тетракаїн);

б) малорозчинні у воді: анестезин (бензокаїн), ортокаїн.

2. Амідні сполуки: лідокаїн (ксикаїн), тримекаїн, етидокаїн (дуранест), прилокаїн (цитанест), артикаїн (ультракаїн), піромекаїн (бумекаїн), маркаїн (бупівакаїн).

Усі місцевоанестезуючі засоби складаються із трьох частин: гідрофільної аміногрупи, проміжного аліфатичного ланцюга, який побудований за типом естерів або амідів, і ліпофільної ароматичної групи. Вивчення структури і фізіологічної дії кокаїну та продуктів його розпаду виявило, що анестезуюча дія зумовлена наявністю в складі молекул залишку бензойної кислоти, зв'язаної естерним зв'язком з нітрогеновмісною основною групою.

У загальному вигляді угруповання, що визначає анестезуючі властивості (або так зване анестезіофорне угруповання), можна записати:

де X=O, S, NH.

Загальні анестетики – це лікарські засоби, введення яких в організм супроводжується зворотною втратою свідомості, всіх видів чутливості, зниженням тонуусу і рефлекторної активності на фоні збереження життєво важливих функцій організму. Загальні анестетики класифікують так:

I. Засоби для інгаляційного наркозу.

1. Леткі рідини: ефір для наркозу, фторотан, енфлуран, ізофлуран.

2. Газоподібні речовини: закис азоту, ксенон, циклопропан.

II. Засоби для неінгаляційного наркозу.

1. Похідні барбітурової кислоти: тіопентал-натрій; гексенал.

2. Небарбітурові препарати: кетамін (кеталар, каліпсол), предіон, пропанідид, натрію оксибутират, бензодіазепіни (сібазон, мідазолам).

Ідентифікацію місцевих та загальних анестетиків проводять фізико-хімічними методами: за фізичними константами (густиною, температурою кипіння, показником заломлення, ІЧ-спектроскопією, методом ТШХ).

Для кількісного визначення використовують ацидиметрію, йодохлорометрію, броматометрію, аргентометрію, алкаліметрію, нітритометрію.

1. Приходько О. О. Анестезіологія та реанімація : навчальний посібник для студентів вищих медичних навчальних закладів I–III рівнів акредитації / Приходько О. О., Фойняк В. М., Бондарев М. М. – 2014. – 487 с.
2. Фармацевтична хімія : підручник для студ. вищ. фармац. навч. закл. і фармац. ф-тів вищ. мед. навч. закл. III–IV рівнів акредитації / за заг. ред. П. О. Безуглого. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2008. – 560 с.

АГРОХІМІЯ. БІОЛОГІЯ. ЕКОЛОГІЯ

ЕРОДОВАНІ МАЛОПРОДУКТИВНІ ЗЕМЛІ РОГАТИНСЬКОГО ОПІЛЛЯ ТА ПРОБЛЕМИ ВІДНОВЛЕННЯ ЇХ РОДЮЧОСТІ

Боднар Наталія,
IV курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Волощук М.Д.,
доктор сільськогосподарських наук, професор.

Сьогодні значна площа ґрунтового покриву України зазнає негативних змін, при цьому одним з основних деградаційних процесів є ерозія, якою охоплено 13,9 млн га території, що складає 33,2% загальної площі орних земель. Для Івано-Франківської області проблема ерозії є дуже актуальною. Площа сільськогосподарських угідь, які зазнали згубного впливу водної та вітрової ерозії, становить близько 25% від загальної площі угідь. Найважливішими причинами, які зумовлюють проблеми ерозії, є високий ступінь розораності, нищівне навантаження на ґрунти та залучення в рілля малопродуктивних і схилених земель.

Мета роботи – виявити чинники, які обумовлюють розвиток ерозійних процесів, поширення еродованих малопродуктивних земель, дати їх характеристику і накреслити шляхи відновлення їх родючості.

Рогатинське Опілля розташоване в північній частині Івано-Франківської області. За природними умовами район дослідження знаходиться в зоні Лісостепу – провінція – Західний Лісостеп. Земельний фонд району становить 81 541 тис. га, з яких 71,5% (58 279 тис. га) території припадає на сільськогосподарські угіддя, з них 53,3% (43 425 тис. га) припадає на рілля, 19,3% земель вкриті лісом, 27,4% – інші землі.

Ґрунтовий покрив представлений: ясно-сірі, сірі, темно-сірі, чорноземи опідзолені глеюваті та чорноземи щебенюваті. У межах кожної генетичної групи ґрунтові відміни різняться між собою за гранулометричним складом, оглеєнням, змитістю. В пониженнях та днищах балок поширені лучно-чорноземні, лучні, болотні, торфо-болотні і торф'яні ґрунти. Фоновими ґрунтами на даній території є чорноземи опідзолені та темно-сірі опідзолені ґрунти.

Із загальної кількості сільськогосподарських угідь 22,5% еродовано. Процесами змиву охоплено 13 093 га сільськогосподарських угідь, із них 10 917 га припадає на рілля, що складає 83,39% від площі еродованих земель, 72,4 га припадає на багаторічні насадження, що складає 0,55%. 444,4 га та 1 659,2 га займають сіножаті й пасовища відповідно, що становить 3,39% та 12,67% від площі еродованих земель відповідно (рис. 1).

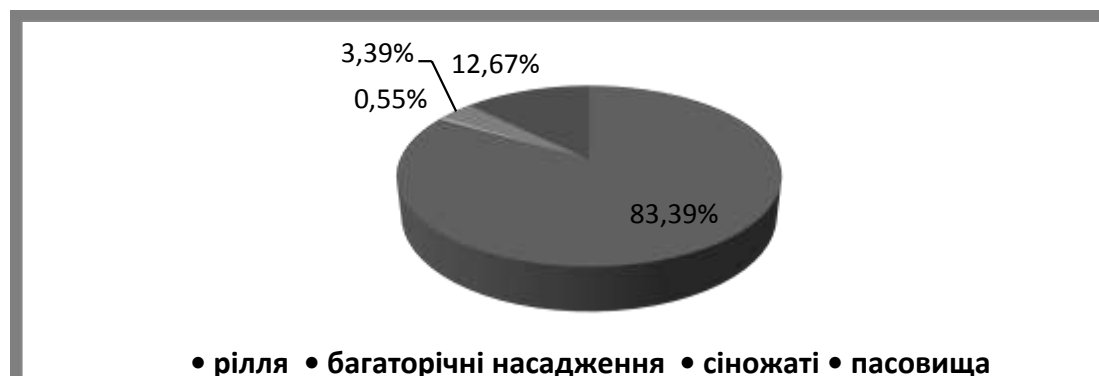

Рис. 1. Загальна площа с.-г. угідь

Середньорічний змив ґрунту з орних земель становить 10–15 т/га, а під просапними культурами подекуди досягає 20–30 т/га. Крім того величина змиву ґрунту безпосередньо залежить від крутизни та експозиції схилу, його довжини та площі водозбору (рис. 2).

Із вищенаведених даних можна зробити висновок, що протягом багатьох років здійснювалося залучення в сільськогосподарський обробіток схилених малопродуктивних земель, яке призвело до інтенсивного розвитку ерозійних процесів малопродуктивних земель.

Рис. 2. Поширення еродованих ґрунтів по крутизні схилу

Деградовані й малопродуктивні землі, використання яких у сільськогосподарському виробництві є екологічно недоцільним і економічно збитковим, підлягають виведенню їх з обробітку під природні кормові угіддя – пасовища і сіножаті, що приведе до зменшення ерозії ґрунтів та відновлення їх родючості.

1. Волощук М. Д. Заходи щодо відновлення родючості деградованих земель, відведених під консервацію / М. Д. Волощук // Землевпорядний вісник. – К., 2000. – № 4. – С. 30–34.
2. Телегуз О. В. Агроекологічна оцінка ґрунтів : монографія / Телегуз О. В., Кіт М. Г. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 260 с.
3. Світличний О. О. Основи ерозієзнавства : підручник / О. О. Світличний, С. Г. Чорний. – Суми : Університетська книга, 2007. – 266 с.

ФАУНА ХРЕБЕТНИХ ТВАРИН МІСТА МОНАСТИРИСЬКА ТА ЙОГО ОКОЛИЦЬ

Гелевачук Юлія,
IV курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Маховська Л.Й.,
кандидат біологічних наук, доцент.

Хребетні тварини є компонентами всіх водних і наземних екосистем. Завдяки їхньому функціонуванню відбуваються еволюційні зміни екосистем і забезпечується їхня динаміка та стійкість до дії різних чинників. Фауна – невід’ємний компонент природного блоку міської екосистеми, виконує в ній важливі екологічні, естетичні й інші функції. Одна з основних складових урбанізованих ландшафтів – наземні хребетні тварини, які є консументами першого та другого порядку [2].

Мета нашої роботи – вивчення видового складу наземних хребетних тварин Монастириської урбоекосистеми, а саме представників класів земноводні, плазуни, птахи та ссавці.

Дослідження проводили протягом 2014–2016 рр. маршрутним методом з використанням загальноприйнятих методик.

Місто Монастириська, як типова урбоекосистема, характеризується фрагментацією та окультуренням первісних лісових, лучних та болотних біотопів, розташоване на березі річки Коропець на теренах Тернопільщини. Займає західну частину Подільської височини. Рельєф рівнинний. Клімат помірно континентальний. Переважають чорноземи типові малогумусні, а в долинах рік – лучні та лучно-болотні ґрунти [1].

На основі узагальнення зібраних матеріалів, а також у результаті опрацювання літературних джерел [1; 2] на території Монастириська ми попередньо встановили перебування 97 видів хребетних тварин із 77 родів, 50 родин, 24 рядів і 4 класів.

Клас Amphibia представлений 5 видами: *Bufo bufo* Linnaeus, 1758, *Hyla arborea* Laurenti, 1768, *Rana ridibunda* Pallas, 1771, *Rana temporaria* Linnaeus, 1758, *Lissotriton vulgaris* Linnaeus, 1758, які належить до 5 родів та 4 родин. Серед них переважають представники ряду безхвості земноводні, серед яких домінують жаби. Із них найхарактернішими є *Hyla arborea* (L.), *Bufo bufo* (L.), *Rana temporaria* (L.), які приурочені до невеличких проточних і стоячих водойм, а також часто зустрічаються серед лісових угруповань. *Hyla arborea* на території міста є звичайним видом – її виявлено як у лісових, так і в лучних біотопах на трав'яних рослинах.

Клас Reptilia налічує 6 видів плазунів, які приналежні до 5 родів та 5 родин ряду *Squamata*. Це *Lacerta agilis* (L.) та червонокнижний вид *Lacerta viridis* (L.) з роду *Lacerta* і родини *Lacertidae* та 4 види змій (*Vipera berus* (L.), *Coronella austriaca* (L.), *Elaphe longissima* (L.), *Natrix natrix* (L.), які належать до 4 родів: *Vipera*, *Coronella*, *Zamenis*, *Natrix*. Найбільш поширеними серед плазунів є *Lacerta agilis* та *Natrix natrix*, яких зустрічали в околицях міста.

Орнітофауна досліджуваного регіону представлена 52 видами, що належать до 23 родин і 40 родів. Серед них є перелітні, зимуючі, гніздові та водні види. Найчисельнішим є ряд *Passeriformes*, який включає 28 видів, менш чисельним є *Falconiformes*, до якого належать 6 видів. Серед них до Червоної книги внесено такі види, як: *Columba oenas*, *Bubo bubo*, *Milvus migrans*, *Aquila pomarina* [5].

Теріофауна міста Монастириська налічує 34 види ссавців, які належать до 18 родин та 27 родів. Найчисельнішим є ряд *Rodentia*, до якого входять 11 видів, менш чисельним – *Carnivora*, який включає 8 видів. До Червоної книги України занесено: *Mustela putorius*, *Mustela eversmanni*, *Cricetus cricetus*, *Lutra lutra*, *Rhinolophus hipposideros*, *Nyctalus leisleri*, *Sicista subtilis*, *Pipistrellus nathusii* [5].

1. Монастириський район // Тернопільський енциклопедичний словник : у 4 т. / редкол.: Г. Яворський та ін. – Тернопіль : Збруч, 2005. – Т. 2 : К – О. – 706 с.
2. Різун Е. М. Про адаптації наземних хребетних до умов урбанізованого середовища / Е. М. Різун // Науковий Вісник УкрДЛТУ : Міські сади і парки: минуле, сучасне і майбутнє. – Львів : УкрДЛТУ. – 2001. – Вип. 11.5. – С. 383–386.
3. Скільський І. В. Наземні хребетні в міських і приміських зелених насадженнях Чернівців / І. В. Скільський, Л. І. Мелешук, М. В. Ташук // Біоценоз-2009. Біорізноманіття та роль тварин в екосистемах [Міжнародна конференція, Україна]. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2009. – С. 24–26.
4. Федонюк О. В. Земноводні та плазуни заходу України / О. В. Федонюк. – Львів : Сполом, 2006. – 32 с.
5. Червона книга України. Тваринний світ / за ред. І. А. Акімова. – К. : Глобалконсалтинг, 2009. – 600 с.

ВПЛИВ СВІТЛОВОГО ЗАБРУДНЕННЯ НА ЕПІТАЛАМУС

Івасів Віта,
Ш курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Случик І.Й.,
кандидат біологічних наук, доцент.

Сьогодні європейські екологи серйозно стурбовані світловим забрудненням, а в Євро-союзі діють комплексні програми по боротьбі зі штучним нічним освітленням. На відміну від інших видів забруднень, в Україні практично нічого невідомо про світлове забруднення. І це в центрі Європи... А тим часом ідеться вже про новий вид екологічної катастрофи, причому розв'язати цю проблему навряд чи взагалі можливо, оскільки основною ознакою проникнення цивілізації в природу є саме електрифікація. Згодом виявляється, що штучне світло в нічний час пригнічує вироблення епіфізом мелатоніну, що регулює циркадні та сезонні цикли. Мелатонін є гормоном, нейромедіатором, імуномедіатором, антиоксидантом, стимулятором сну та імуногенезу. Крім того, мелатонін гальмує процеси старіння, впливає на тривалість життя, сприяє відновленню життєвих сил, протидіє стресу, відправляє в зимову сплячку тварин і жене нас до ліжка з настанням темряви. А його нестача негативно впливає на здоров'я та психіку людини.

Епіфіз – основний регулятор циркадних ритмів, що протікають в організмі людини. Активність епіфіза залежить від періодичності освітлення. На світлі синтетичні і секреторні про-

цеси в ньому інгібуються, а в темряві посилюються. Епіфіз виробляє 30 мкг мелатоніну на добу. Саме вночі виробляється 70% добової кількості мелатоніну. Вдень рівень гормону в крові мінімальний, підвищення його концентрації ввечері (70–90 пг/мл) викликає відчуття втоми та сонливості. Подальше підвищення рівня мелатоніну підтримує необхідну глибину сну. Рівень мелатоніну в крові досягає максимуму (100–120 пг/мл) з 1 год до 4.00 год ранку (пік о 2.00 год). У цей час сон найбільш глибокий. Уранці рівень мелатоніну поступово зменшується до 30–40 пг/мл, залишаючись таким протягом дня. Запастися мелатоніном теж не вийде. Він руйнується під дією сонячного світла, і тієї кількості, що було вироблено за ніч, вистачає тільки на один день. Мелатонін синтезується із серотоніну, так званого гормону щастя, що виробляється в шишковидній залозі при денному освітленні. При цьому, чим менше людина відчуває позитивних емоцій, тим більша ймовірність того, що в неї будуть порушення сну.

Мелатонін – один із найсильніших природних імуномодуляторів та антиоксидантів, найбільш потужний поглинач вільних радикалів – нестабільних молекул, які, руйнуючи ДНК, клітини і тканини, сприяють розвитку раку і серцевих захворювань. Неодноразово в дослідженнях підтверджувались імуностимулюючі властивості мелатоніну. Цей гормон бере активну участь у регуляції діяльності тимуса, щитовидної залози, а також підвищує активність Т-клітин і фагоцитів. Крім того, підтверджені протипухлинні властивості мелатоніну. Гормон пригнічує клітинну проліферацію, а сила його дії не поступається ряду цитостатичних препаратів.

При старінні функція епіфіза знижується, що проявляється насамперед порушенням ритму секреції мелатоніну і зниженням його рівня. Вчені вважають, що використання електронних пристроїв (смартфонів, комп'ютерів і телевізорів) зі світловим екраном зупиняє секрецію мелатоніну та порушує ритми сну, змушуючи мозок думати, що надворі день. У разі відсутності повноцінного здорового сну погіршуються інтелектуальні функції та процеси обміну речовин в організмі. Також це загрожує психічними порушеннями і навіть шизофренією, розвивається ожиріння та онкологічні захворювання.

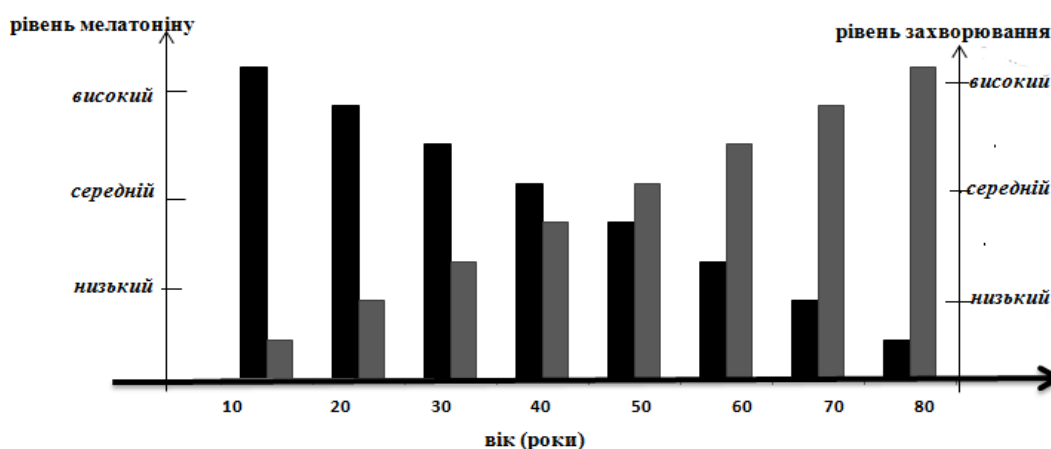

Рис. 1. Графік залежності рівня мелатоніну та захворюваності відповідно до віку

Отже, борці зі світловим забрудненням рекомендують фокусувати світло і робити його фрагментарним – щоб світлові плями кількох великих об'єктів не розпливалися в одне. Вони вимагають, щоб ліхтарі й прожектори освітлювали якусь конкретну зону, причому промінь ніколи не повинен бути спрямований у небо без необхідності. Також фахівці рекомендують використовувати щільні штори, щоб захиститися від світлового забруднення вуличного освітлення, а також радять відмовитися від телевізора і комп'ютера в спальні.

1. Ларіонов Г. Серотонін і мелатонін – це радість життя, захист від стресів та гарний сон / Г. Ларіонов // Медична сестра. – К. : Міжнародна організація “Жіноча Громада”, 2007. – № 9. – С. 27–29.
2. Семків Ю. М. Світлове забруднення атмосфери: стан та перспективи вирішення / Семків Ю. М., Андрійчук В. А. // Світлолюкс. – 2008. – № 3. – С. 74–77. – (Фактор світла).
3. Філімонов В. І. Фізіологія людини : підручник / В. І. Філімонов. – 3-тє вид., випр. – К. : Медицина, 2015.
4. Режим доступу : https://docviewer.yandex.ua/?lang=uk&name=robocha_rograma.doc&tm=1459796065&tld=ua&text=%D1%84%D1%96%D0%BB%D1%96%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%20%D0

ЦИТОЛОГІЧНА СТРУКТУРА ЯЄЧКА В УМОВАХ ВЕНОЗНОЇ ГІПОКСІЇ

Паньків Тетяна,
ІІІ курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Івасюк І.Й.,
кандидат медичних наук, доцент.

Гіпоксія, або кисневе голодування, – це патологічний стан, під час якого тканини й органи недостатньо насичуються киснем або кисню достатньо, але він не засвоюється тканинами. Внаслідок цього у життєво важливих органах розвиваються незворотні зміни. Важливе місце посідає вплив гіпоксії на чоловічу репродуктивну систему.

За минулі роки спостерігається тенденція до зростання кількості неплодних шлюбів. У 40% причиною безпліддя є чоловік, у 15% – причина невідома. Часто головною умовою зниження сперматогенної функції є розлади кровообігу, які зумовлені тиском на кровonosні судини сім'яного канатика, що спричиняє застій. Венозний застій зазвичай призводить до ураження яєчкової тканини, що відноситься до провідних факторів чоловічого безпліддя.

Метою роботи було дослідження змін у яєчку при венозній гіпоксії та її вплив на гістологічні показники стану яєчка.

Яєчкова артерія, артерія сім'яиносної протоки й артерія м'яза-підіймача є основним джерелом у кровопостачанні яєчка у чоловіків. Яєчкова артерія є головною з них. Вона бере початок від передньої поверхні черевної аорти, дещо нище ниркових артерій, і ділиться на три відділи: черевний, канатиковий і яєчковий. У венозному руслі яєчок чоловіків добре виражені хвилясті поверхневі судини і численні глибокі вени. Венозні судини проходять майже паралельно у передньо-задньому напрямі і в області середостіння зливаються у звивисті вени, що дають початок лозоподібному сплетенню. Воно утворюється поверхневими і глибокими венами яєчка, венами над'яєчка і венами сім'яиносної протоки.

Загалом венозна гіпоксія яєчка спостерігається при варикоцеле та орхоепідидиміті. У чоловіків можуть виникати зміни в еякуляті у вигляді олігозооспермії – зниження кількості сперматозоїдів, азооспермії – відсутність сперматозоїдів, акінозооспермії – повна нерухомість сперматозоїдів та некрозооспермії – в еякуляті більше 50% мертвих сперматозоїдів.

У результаті виникнення венозної гіпоксії маса яєчок може знизитись удвічі в порівнянні з контролем 20 г. Також зменшується і діаметр звивистих сім'яних трубочок до 138,33±3,27 мкм (проти 197,24±5,25 у контролі). Має місце виражений набряк міжканальцевої сполучної тканини, накопичення в ній клітин лімфоплазмодитарного ряду. Спостерігається часткова атрофія. В інтерстиції збільшена кількість сполучнотканинних елементів, що призводить до деформації звивистих сім'яних трубочок. Власна оболонка сім'яних трубочок потовщена за рахунок сполучнотканинних елементів. Спостерігаються розлади сперматогенезу. Кількість клітин сперматогенного епітелію зменшена наполовину: сперматоцитів на стадії прелетотени до 174,97±7,43 (проти 230,58±2,52 у контролі), сперматоцитів на стадії пахітени – 201,65±8,20 (проти 299,82±4,43 у контролі) і сперматид – 466,59±4,35 (проти 916,76±22,66 у контролі).

У гістологічних препаратах спостерігається значна кількість звивистих сім'яних тубочок неправильної форми, їх власна оболонка деформована. Крім пошкодження клітин сперматогенного епітелію спостерігається зерниста дистрофія, пікноз ядер сперматоцитів і сперматид. Просвіт кровonosних судин розширений, їх стінки потовщені.

Отже, виявлені зміни, які розвиваються в результаті гіпоксії, негативно впливають на чоловічу статеву функцію та призводять до безпліддя.

1. Глодан О. Я. Вплив затискання кровеносних судин сім'яного канатика на сперматогенез / О. Я. Глодан // Світ медицини та біології. – 2014. – № 3. – С. 110–112.
2. Глодан О. Я. Гістоструктурні зміни у яєчку в умовах венозної гіпоксії та корекції крововідтоку / О. Я. Глодан // Вісник морфології. – 2014. – № 2. – С. 339–341.
3. Гісто- та ультраструктура яєчка чоловіків репродуктивного віку при варикоцеле / Б. В. Грицуляк, В. Б. Грицуляк, О. І. Готюр та ін. // Світ медицини та біології. – 2013. – № 1 (36). – С. 120–122.
4. Пташник Г. І. Вплив венозної гіпоксії на сперматогенез в експерименті / Г. І. Пташник // Світ медицини та біології. – 2010. – № 1. – С. 42–45.
5. Пташник Г. І. Гістоструктура звивистих сім'яних трубочок при варикозному розширенні вен сім'яного канатика та оболонки яєчка / Г. І. Пташник // Вісник Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. Серія: Біологія. – Івано-Франківськ, 2008. – Вип. 9. – С. 92–94.

ВИКОРИСТАННЯ БЕЗХРЕБЕТНИХ ДЛЯ ІНДИКАЦІЇ СТАНУ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ У М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

Пірус Мар'яна,
IV курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Шевчук С.Є.,
асистент.

В умовах зростаючого антропогенного пресингу на природні екосистеми важливим є питання оцінки рівня екологічної трансформованості територій. Особливо гострою ця проблема є стосовно міст у зв'язку з інтенсивним різностороннім освоєнням їх територій. Тому вдосконалення системи біомоніторингу через упровадження у практику досліджень інформативних маркерів урботехногенного забруднення набуває зараз особливої актуальності. Як індикатори аеротехногенного забруднення використовують організми, здатні адекватно відображати екологічний стан довкілля. При цьому виділяють спорові рослини, зокрема лишайники, які завдяки своїй будові та способу живлення є ефективними індикаторами забруднення.

Мета роботи – здійснення оцінки рівня забруднення атмосферного повітря у м. Івано-Франківськ за допомогою методів біоіндикації.

Об'єктом дослідження є специфічні реакції індикаторних видів лишайників та пов'язаних із ними топічно коловерток.

Предмет дослідження – стан атмосферного повітря в Івано-Франківську.

Дослідження проводили протягом 2015–2016 рр. в урбоекосистемі Івано-Франківська. У межах дослідної території за функціональним призначенням виділено 20 дослідних ділянок, які відрізняються ступенем антропогенного навантаження. Аналізували епіфітну ліхенофлору *Tilia cordata* Mill. Зразки визначали стандартним порівняльно-морфологічним методом з використанням визначника.

Для встановлення рівня аеротехногенного забруднення урбоекосистеми Івано-Франківська та подальшого виділення ізотоксичних зон в її межах визначали індекс чистоти повітря (ІЧП) Деслувера та Леблана. Обчислення здійснювали за кількісними параметрами поширення *Parmelia sulcata* Taylor, *Physcia stellaris* (L.) Nyl. та *Xanthoria parietina* (L.) Th. Fr.

Дослідження коловерток, що топічно пов'язані з лишайниками, проводили таким чином. Спочатку від талому лишайнику відокремлювали його частину площею 1 см². Потім відокремлену частину талому переносили до стерильної чашки Петрі та змочували його 10 мл дистильованої води. Далі проводили подрібнення талому препарувальною голкою та залишали утворену суміш у закритій чашці Петрі на 2–3 години. У подальшому об'єм утвореної суміші концентрували до 1 мл та проводили її мікроскопування. Встановлювали кількісні показники активних коловерток та організмів, які не вийшли зі стану анабіозу. У подальшому чисельність коловерток перераховували на 1 см² талому лишайнику.

Проведено ліхеноіндикаційне картографування Івано-Франківська. Відповідно до значень показників ІЧП, комбінованого показника трапляння-покриття та екологічного індексу для кожного аналізованого виду складено картосхему та виділено три ізотоксичні зони.

До першої ізотоксичної зони належать території в районі залізничного вокзалу, вул. Валової, району пошти, м-н “Каскад” та Європейська площа. Для зазначених територій ІЧП

коливається в діапазоні числових значень – 2,5–4,12. Це вказує на значне забруднення довкілля, яке може бути зумовлено інтенсивним транспортним навантаженням, на фоні сприятливих умов для вторинного забруднення та перерозподілу поллютантів. Сповільнене заселення кори форофітів лишайниками може бути пов'язане з підвищеною кислотністю кори дерев унаслідок викидів автотранспорту.

До другої ізотоксичної зони належать зелені насадження поблизу “Радіозаводу”, район парку Воїнів-інтернаціоналістів та мікрорайон БАМ. ІЧП складає тут 4,32–4,51. Вищі значення показника вказують на більш сприятливу екологічну ситуацію в досліджуваному районі, що може бути пов'язано із фітомеліоративною і сануючою роллю багаторічних зелених насаджень.

Третя ізотоксична лишайникова зона, що відповідає сприятливому екологічному стану територій, має місце у м-ні “Пасічна” та в глибині парку ім. Т. Шевченка. ІЧП складає тут 5,74–6,01.

Також нами були обчислені кількісні показники популяції коловерток, а саме форма *Vdelloidea* gen. sp., які топічно пов'язані з *Parmelia sulcata*.

Максимальні показники чисельності коловерток до 100 екз/см² були встановлені для парку ім. Т. Шевченка.

Середні показники чисельності, а саме – 53–77 екз/см², виявлені в мікрорайоні БАМ, на транспортному вузлі біля “Радіозаводу” та в парку Воїнів-інтернаціоналістів.

Мінімальні кількісні показники коловерток були виявлені для центральної частини міста, де їхня чисельність коливалась у межах 25–35 екз/см².

Дослідження популяцій коловерток, що топічно пов'язані з урбанонейтральним лишайником *Parmelia sulcata* Taylor, підтвердили, що урбоекосистема Івано-Франківська є просторово гетерогенною за рівнем аеротехногенного забруднення. Виявлено достовірний позитивний кореляційний зв'язок між загальним проективним покриттям лишайників та чисельністю коловерток для всіх дослідних ділянок ($r = 0,75-0,91$).

1. Кашуба О. О. Ліхеноіндикація забруднення атмосферного повітря рекреаційних зон м. Запоріжжя / О. О. Кашуба, К. О. Домбровський // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. – № 1. – С. 130–135.
2. Смоленський І. Ліхенохімічна індикація епіфітом *Parmelia sulcata* забруднення важкими металами зелених зон Івано-Франківської урбоекосистеми / І. Смоленський, В. Клід, М. Порайко // Вісник Львівського університету. Серія біологічна. – 2006. – Вип. 41. – С. 31–35.

ПРОФЕСІЙНІ РИЗИКИ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Поплавський Ігор,
V курс, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Поплавський О.П.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Сьогодні радіотехнічне та електронне виробництво є досить розвинутим і без нього суспільство не уявляє свого життя. Електронна і радіотехнічна промисловість відіграє провідну роль у науково-технічній революції. Упровадження електронних приладів у різні сфери людської діяльності значною мірою сприяє успішній розробці складних науково-технічних проблем, підвищенню продуктивності фізичної і розумової праці, поліпшенню економічних показників виробництва. На основі досягнень розвивається промисловість, що випускає електронну апаратуру для різних видів зв'язку, автоматики, телебачення, радіолокації, обчислювальної техніки, систем управління технологічними процесами, приладобудування, а також апаратуру світлотехніки, інфрачервоної техніки, рентгенотехніки і т. д.

Радіотехнічна галузь певною мірою забруднює навколишнє середовище. Основними, найвпливовішими із них є забруднення свинцем, важкими металами, пилом, аерозолями та магнітне випромінювання.

При виготовленні напівпровідникових приладів і мікросхем проводяться такі операції: отримання дрібнодисперсних порошоків германію, кремнію та інших; отримання резистивних сплавів; легування; орієнтація монокристалів; різання злитків на пластини; шліфування пластин; дифузія; епітаксія; фотолітографія; поділ пластин на кристали, складання й випробування та ін.

Під час отримання дрібнодисперсних порошоків на дробильно-розмельювальному обладнанні можуть виникати шум, запиленість, а також небезпека рухомих механізмів та електрообладнання. Тому обладнання повинно бути забезпечене шумопоглиначами, герметизуючими конструкціями, огорожувальними пристроями та захистом від ураження електричним струмом.

1. Радіоелектронним називається устаткування, принцип дії якого базується на використанні радіотехнічних пристроїв, електронних, іонних, напівпровідникових і квантових приладів.

Ознаками підвищеної небезпеки є:

- 1) волога (відносна вологість повітря вище 75%) або наявність струмопровідного пилу;
- 2) струмопровідні підлоги;
- 3) підвищена температура повітря;
- 4) можливість одночасного дотику людини до заземлених корпусів обладнання і до частин електрообладнання, що перебуває під напругою.

Електрозахисні засоби поділяють на ізолюючі (основні і додаткові), огорожувальні та запобіжні. Основні ізолюючі захисні засоби, що мають ізоляцію, здатну довго витримувати робочу напругу радіоелектронних пристроїв, і тому ними дозволяється торкатися струмопровідних частин, що знаходяться під напругою. До них відносяться:

- в електроустановках до 1000 В – діелектричні рукавички, ізолюючі штанги, ізолюючі та електровимірювальні кліщі, слюсарно-монтажний інструмент з ізолюючими рукоятками, а також покажчики напруги;
- в електроустановках понад 1000 В – ізолювальні штанги, ізолюючі та електровимірювальні кліщі, покажчики напруги.

Утилізація відпрацьованої електронної техніки в найближчий час може стати серйозною екологічною проблемою. Строк служби персональних комп'ютерів, наприклад невеликий, зазвичай не перевищує три-чотири роки.

Ураховуючи кількість техніки, що виробляється сьогодні, це питання потребує розробки відповідних технологій з їх утилізації і відповідної інфраструктури переробляючих підприємств.

Спосіб зниження екологічної небезпеки за рахунок підвищення ефективності утилізації викидів є найбільш раціональним. До його переваг можна віднести те, що спосіб не залежить від параметрів електроустаткування.

Серед способів утилізації шкідливих речовин найбільш поширеними є:

- абсорбція токсичних компонентів;
- адсорбція токсичних добавок;
- пряме спалювання;
- каталітичне окиснення;
- комбінування методів.

Проаналізувавши загрози та ризики, можна сказати, що необхідним є прийняття спеціальних законів, що будуть ураховувати особливості виробництва, наголошувати на здійсненні обов'язкового моніторингу впливу на робітників та контролю випуску, проведенні оцінки ризиків при їх застосуванні. Також необхідно підвищити рівень обізнаності суспільства про переваги, ризики та оцінку потенційних наслідків.

МЕЛАТОНІН ЯК ГЕРОПРОТЕКТОР

Приймак Тарас,
ІІІ курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Случик І.Й.,
кандидат медичних наук, доцент.

Мелатонін – це основний гормон епіфізу відомий як регулятор добових ритмів. Він міститься як у рослинах, так і в найпростіших. В організмі людини синтезується з амінокислоти триптофану, яка бере участь у синтезі нейромедіатора серотоніну, а він, у свою чергу, під впливом ферменту N-ацетилтрансферази перетворюється в мелатонін.

У дорослої людини синтезується близько 30 мкг гормону за добу, причому максимум концентрації припадає на 2 годину ночі. Транспортується альбумінами, після звільнення зв'язується зі специфічними рецепторами на мембрані клітин-мішеней. Мелатонін – це яскравий приклад гормону, якому притаманні як мембранні, так і ядерні рецептори.

Варто зазначити такі функції мелатоніну:

- впливає на процеси адаптації при зміні часових поясів;
- уповільнює процеси старіння;
- володіє антиоксидантними властивостями;
- регулює діяльність ендокринної системи, кров'яний тиск;
- характерна антистресова, протипухлинна дія;

Мелатонін як геропротектор відомий своїми антиоксидантними властивостями.

Пряма антиоксидантна дія – це:

1) взаємодія з H_2O_2 .

Особливості H_2O_2 такі:

- у природних умовах є слабким окислювальним і відновлювальним агентом;
- утворюється за рахунок реакції дисмутації супероксидного аніона-радикала;
- характерний окиснювальний та вільнорадикальний розпад;

Основний продукт реакції – це N1-ацетил-N2 – форміл-5-метоксикинурамін (AFMK).

Особливості продукту:

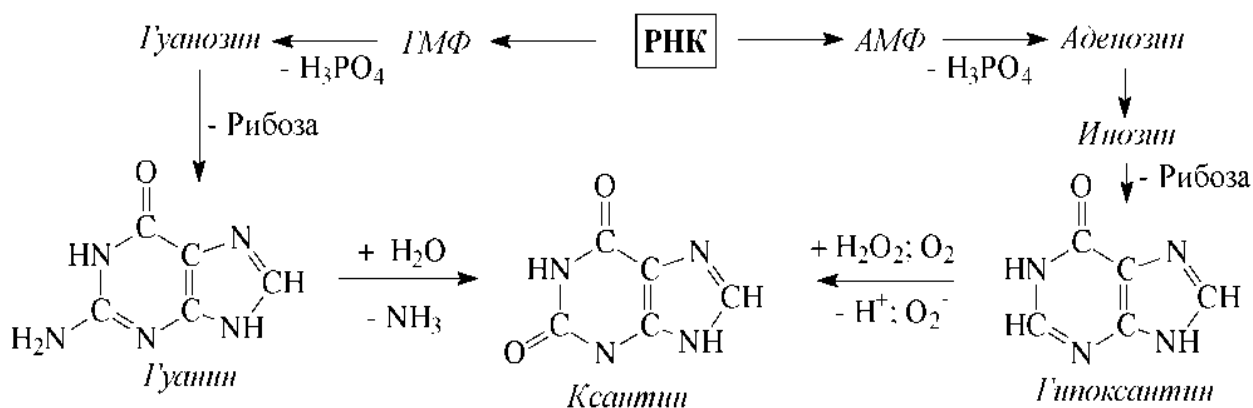
- володіє антиоксидантними властивостями;
- сприяє захисту нейронів від впливу H_2O_2 ;
- запобігає пошкодженню ДНК і ліпідів у середовищах з високою концентрацією вільних радикалів;

2) взаємодія із супероксидним аніон-радикалом (O_2^-).

Особливості радикала:

- здатен з'єднуватись із монооксидом азоту, утворюючи пероксинітрит аніон (NOO^-);
- може метаболізуватись до гідроксильного радикала у природних умовах;
- володіє парамагнітними властивостями.

Механізм знешкодження досліджений не досконало. Теоретично мелатонін здатен зв'язувати супероксид аніон у хімічній гіпоксантин/ксантиновій системі:

Для цього він перетворюється в меланін катіон-радикал, оскільки здатен віддавати щонайменше два електрони.

Непряма антиоксидантна дія полягає в здатності мелатоніну:

- впливати на активні центри антиоксидантних ферментів;
- регулювати співвідношення GSH/GSSG;
- сприяти захисту вітамінів (E, C), які є антиоксидантами.

До основних ферментів, з яким він взаємодіє, належать:

- 1) супероксиддисмутаза (SOD);
- 2) каталаза (CAT);
- 3) глутатіонпероксидаза (GPx).

Висновки:

1. Мелатонін відіграє важливу роль у зв'язуванні й детоксикації вільних радикалів.
2. Він сприяє продовженню життя і підвищенню загальної стійкості організму.

1. Reiter RJ, Tan DX, Mayo JC, Sainz RM, Leon J, Czarnecki Z. Melatonin as an antioxidant: biochemical mechanisms and pathophysiological implications in humans. *Acta Biochim Pol.* 2003;50(4):1129-46.
2. Noyek S., Yaremchuk K., Rotenberg B. Does melatonin have a meaningful role as a sleep aid for jet lag recovery? *Laryngoscope*, 2016.
3. Andersen L. P. The analgesic effects of exogenous melatonin in humans. *Acta Anaesthesiol Scand*, 2016.

ОЦІНКА ДОСВІДУ ШТУЧНОГО ЛІСОВІДНОВЛЕННЯ В СОЛОТВИНСЬКОМУ ЛІСНИЦТВІ ДП “СОЛОТВИНСЬКЕ ЛГ”

Струк Василь,
V курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Бродович Р.І.,
кандидат сільськогосподарських наук, доцент.

Ліси України загальною площею близько 10,5 млн га за походженням є природними або штучними. Сьогодні їхнє співвідношення є практично однаковим. Водночас у регіоні Українських Карпат за минулий період намітилася стійка тенденція до збільшення обсягів природно зарощуваних зрубів і, відповідно, зменшення частки штучно відновлюваних площ. Без сумніву, з лісівничих позицій така ситуація потребує всебічного вивчення й обґрунтування, адже породний склад лісів, що поступають у рубку, суттєво не змінився, не зазнали значних змін і технології виконання лісосічних робіт. Отже, можна вважати, що створення лісових культур є вимушеним заходом, який здійснюється з метою збереження екологічної рівноваги в лісових біогеоценозах, запобігання заміни головних лісотвірних порід другорядними, підвищення продуктивності та біологічної стійкості лісових насаджень у тих умовах, де відсутнє належне природне їх самовідновлення. Результативність штучного способу відтворення лісів значною мірою залежить від застосовуваних на виробництві агротехніки і технології створення та вирощування лісових культур, а також їх типів. Значний досвід у цьому напрямі накопичений у Солотвинському лісництві ДП “Солотвинське ЛГ”, який нами вивчений і узагальнений. У лісових масивах досліджуваного лісництва до кліматичних факторів, що негативно впливають на ріст і розвиток деревної рослинності, слід віднести пізні весняні та ранні осінні заморозки, сильні вітри і надмірне зволоження ґрунтів [1]. Аналіз відомчих даних засвідчив, що із загальної площі некритих лісовою рослинністю лісових ділянок та лісосік ревізійного періоду під лісовідновлення призначено 298,9 га. Не проектується під заліснення лише біогалявини, незімкнуті лісові культури, плантації та просіки. У загальному обсязі лісовідновних заходів 46,6 % ділянок проектується під створення лісових культур, на 28,6 % – виконуються заходи зі сприяння природному поновленню і 24,8 % – залишаються під природне зарощування. Основні обсяги лісовідновних робіт зосереджені в умовах свіжої буково-ялинової суяличини та вологої букової яличини. Зруби деревостанів корінних складів характеризуються, як правило, різноманітною кількістю попереднього природного поновлення (у середньому 3–7 тис. шт./га), що дозволяє орієнтуватися в цих умовах на комбінований спосіб лісовідновлення (створення лише часткових лісових культур). Значно складніша ситуація має місце на зрубках похідних деревостанів, де зазвичай необхідно створювати суцільні культури. У більшості випадків спосіб обробітку ґрунту під лісові культури визначають лісорослинні умови, наявність самосіву і підросту, а також економічні умови підприємства. Суцільні лісові культури на зрубках з нормальним режимом зволоження та відсутністю надійного підросту головних і цінних супутніх порід створюють шляхом обробітку ґрунту площадками розміром від 0,4x0,4 до 0,7x0,7 м у кількості 5–7 тис. шт./га. На надмірно зволужених зрубках готують мікропідвищення (“кіпці”), на яких і виконується садіння рослин. Як садивний матеріал використовують здебільшого стандартні сіянці, а також лісові дички. Як свідчить аналіз відомчих матеріалів, початкові склади лісових культур відповідають лісівничим і лісотипологічним вимогам, що і забезпечує відтворення корінних деревостанів. Дослідження показали, що процеси

штучного лісовідновлення в Солотвинському лісництві здійснюються за типовими для передгірських і гірських умов Карпат технологіями із широким використанням ручної праці.

1. Проект організації і розвитку лісового господарства Солотвинського лісництва ДП “Солотвинське ЛГ”. – Львів, 2009. – 60 с.

ФЛОРА ЗАГАЛЬНОЗООЛОГІЧНОГО ЗАКАЗНИКА МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ “ЧОРНИЙ ЛІС”

Танчук Марія,
IV курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Гнезділова В.І.,
кандидат біологічних наук, доцент.

Загальнозоологічний заказник “Чорний ліс” – це один з масивів, який з’єднує лісові передгірські угруповання з лісовими фітоценозами Карпат, що дає можливість в умовах суворих сніжних зим мігрувати багатьом видам тварин з гірської частини на рівнину. Загальна площа заказника становить 15,1 тис. га. Він розташований у Передкарпатті на акумулятивно-терасових межиріччях і долинах рік на висоті 400–500 м н.р.м. Територія заказника обмежена з півночі і північного сходу автомобільною дорогою Івано-Франківськ – Калуш, із заходу і півдня – землями Краснянського і Росіллянського, а зі сходу – Івано-Франківського лісництв. Територія заказника за рельєфом поділяється на дві частини. У північно-східній частині основного масиву рельєф дещо горбистий, решта території заказника є широким плато, причому близько 1 % площі знаходиться на болотах. Через заказник протікають декілька невеликих річок (Луква, Луквиця), які беруть початок у південній частині лісового масиву. Найбільш поширеними типами лісу на досліджуваній території є вологий буково-смерековий суяличник та волога ялицева судіброва [1].

Дослідження флори тривали протягом 2014–2016 років. Вивчення розпочинали зі встановлення видового різноманіття – складання переліку видів рослин. Для цього використовували наявні літературні, гербарні дані та результати власних досліджень, які проводили маршрутним методом. Під час маршруту збирають гербарій рослин, складають конспект флори, причому вказують рясність кожного виду окомірним методом за шкалою Друде [2].

У ході дослідження флори загальнозоологічного заказника місцевого значення “Чорний ліс” було виявлено 79 видів рослин, які належать до 46 родів, об’єднаних у 40 родин. З них 1 вид є представником відділу *Equisetophyta* і 1 вид – відділу *Bryophyta*, 2 – відділу *Pinophyta*, а 75 – відділу *Magnoliophyta*. В основному флора представлена трав’янистими рослинами.

Провівши систематичний аналіз, виявили, що найбагатшою за видовим складом є родина *Rosaceae* – 9 видів від загальної кількості (*Potentilla erecta*, *Rubus idaeus*, *Rubus caesius*, *Prunus avium* та ін.). Друге місце за кількістю видів посідає родина *Asteraceae* – 8 видів (*Galinsoga parviflora*, *Achillea millefolium*, *Taraxacum officinale* та ін.). Родина *Fabaceae* представлена 6 видами (*Trifolium pratense*, *Medicago lupulina*, *Robinia pseudoacacia* та ін.). 4 родини представлені 3 видами (*Lamiaceae*, *Brassicaceae*, *Plantaginaceae*, *Adoxaceae* та ін.). До 9 родин входить по 2 види (*Polygonaceae*, *Rubiaceae*, *Urticaceae*, *Poaceae*, *Oleaceae*, *Papaveraceae*, *Pinaceae* та ін.). Серед 40 родин флори досліджуваної території налічується 24 родин, що представлені одним видом (*Hypericaceae*, *Boraginaceae*, *Equisetaceae*, *Apiaceae* та ін.).

Аналіз частоти зустрічності видів показав, що найбільша кількість видів характеризується рясністю поодинокі – 45,57% (*Syringa vulgaris*, *Salix fragilis*, *Echium vulgare* та ін.), рясно – 29,12% (*Matricaria matricarioides*, *Rorippa silvestris* та ін.), дуже рясно – 25,32% (*Trifolium pratense*, *Rubus idaeus*, *Potentilla erecta* та ін.).

Найбільша кількість видів зростає на галявині – 44,2% (*Verbena officinalis*, *Setaria glauca*, *Vicia cracca* та ін.). Біля дороги зростає – 42,3% (*Fraxinus lanceolata*, *Ribes nigrum* та ін.). Найменша кількість видів зростає у лісі – 13,5% (*Medicago lupulina*, *Rumex acetosella* та ін.).

Провівши біоморфологічний аналіз, виявили, що на досліджуваній території найчастіше зустрічаються трав’янисті рослини – 53,16% (*Valeriana officinalis*, *Origanum vulgare* та ін.). Дер-

ва складають 31,65% (*Fraxinus excelsior*, *Picea abies* та ін.), а кущі – 15,19% (*Sambucus nigra*, *Corylus avellana* та ін.).

Серед досліджуваних видів було виявлено 20 лікарських рослин. З них для лікування шкіри використовують 14 рослин (*Ribes nigrum*, *Polygonum hidropiper* та ін.). При захворюваннях органів жіночої статеві системи використовують 8 видів рослин (*Lamium album*, *Taraxacum officinale* та ін.). Для лікування органів дихання придатними виявились 7 видів лікарських рослин (*Plantago lanceolata*, *Glechoma hederacea* та ін.). Для лікування лор-органів використовують 9 видів рослин (*Sambucus racemosa*, *Vinca minor* та ін.). Органи травлення лікують 11 рослин (*Urtica dioica*, *Viburnum opulista* та ін.). 4 види лікарських рослин придатні для лікування захворювань серцево-судинної системи (*Plantago major*, *Taraxacum officinale* та ін.), а при нервових розладах використовують 7 видів лікарських рослин (*Thimus serpyllum*, *Fragaria vesca* та ін.).

На досліджуваній території було виявлено 4 рідкісні та зникаючі види рослин, що занесені до Червоної книги України: *Galanthus nivalis*, *Leucojum vernalis*, *Platanthera bifolia*, *Crocus heuffelianus*.

1. Геренчук К. І. Природа Івано-Франківської області / К. І. Геренчук. – Л. : Вища школа, 1973. – 160 с.
2. Григора І. М. Основи фітоценології / І. М. Григора, В. А. Соломаха. – К. : Фітосоціоцентр, 2000. – 239 с.
3. Гродзінський А. М. Енциклопедія лікарських рослин / А. М. Гродзінський. – К. : Наук. думка, 1987. – 560 с.
4. Гудована Л. І. Рецепти здоров'я. Народні методи лікування / Л. І. Гудована. – Тернопіль : Навчальна книга, 2006. – 240 с.
5. Приходько М. М. Природно-заповідні території та об'єкти Івано-Франківщини / М. М. Приходько, В. І. Парпан. – Івано-Франківськ, 2000. – 272 с.

АГРОХІМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ДЕРНОВО-ПІДЗОЛИСТОГО ҐРУНТУ ЗА ВИРОЩУВАННЯ БОБОВО-ЗЛАКОВИХ ТРАВСУМІШОК

Турак Юрій,
IV курс, Інститут природничих наук.
Науковий керівник – Карбівська У.М.,
кандидат сільськогосподарських наук, доцент.

У наш час актуальним завданням кормовиробництва є збільшення виробництва білка, одержання високоврожайного і якісного трав'яного корму. Адже потреба в білку в теперішніх умовах забезпечується лише на 70–75%. Через постійний дефіцит знижується продуктивність тваринництва і якість продукції. Вирішення завдання ліквідації нестачі білка можливо разом із розширенням площ під бобово-злакові травостої, введенням у виробництво нових перспективних видів і сортів бобових та злакових трав.

У зв'язку з цим метою наших досліджень було вивчення впливу бобово-злакових травосумішок на покращення родючості дерново-підзолистого ґрунту в умовах Передкарпаття.

Дослідження проводилися на стаціонарному полігоні кафедри агрохімії і ґрунтознавства, закладеному 2015 року згідно із загальноприйнятою методикою [1]. Ґрунтовий покрив дослідного поля представлений дерново-підзолистим поверхнево-оглеєним ґрунтом. Повторення – триразове, облікова площа дослідної ділянки – 25 м². Висівали районовані і перспективні сорти бобових та злакових трав: конюшина лучна – Анітра, люцерна посівна – Синюха, лядвенець рогатий – Аякс, козлятник кавказький – сорт Бранець, костирця червона – Айра, стоколос безостий – Марс, пажитниця багаторічна – Обрій, стоколос прибережний – Боян, стоколос безостий – Марс та пирій середній – сорт Хорс. У досліді використовували мінеральні добрива: аміачну селітру (34% д.р.); калімагnezій (29% д.р.); суперфосфат (19% д.р.) при трьох рівнях удобрення: контроль (без добрив) і N₆₀P₆₀K₆₀, N₉₀P₉₀K₉₀. Погодні умови протягом вегетаційного періоду в основному були сприятливими для росту і формування врожаю трав.

У результаті досліджень агрохімічних показників дерново-підзолистого ґрунту встановлено, що вміст лужногідролізованого азоту знаходився в межах від 53 мг/кг ґрунту на варіанті з

козлятником кавказьким сорту Бранець, до 88,0 мг/кг ґрунту на варіанті з лядвенцем рогатим сорту Аякс (рис. 1).

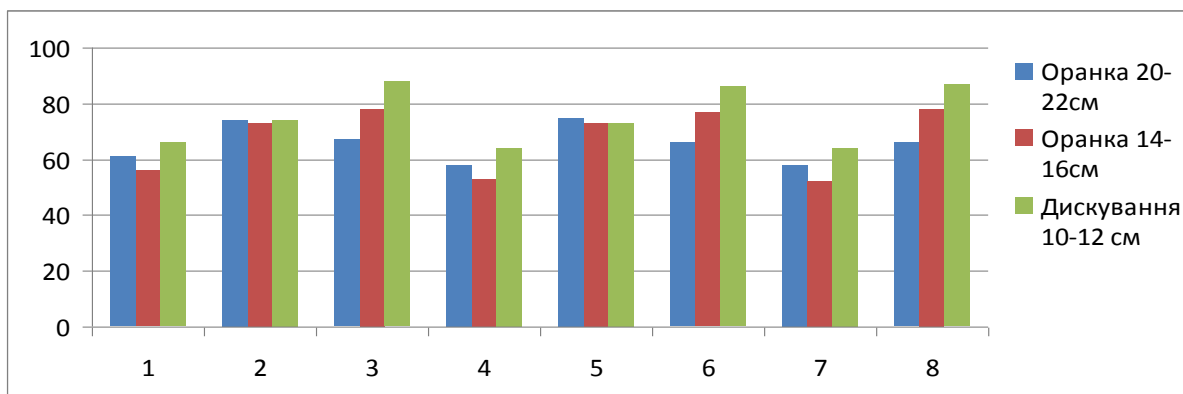

Рис. 1. Вміст лужногідролізованого азоту дерново-підзолистого ґрунту під бобово-злаковими травосумішками

Під час вивчення фосфорного забезпечення дерново-підзолистого ґрунту встановлено тенденцію до зростання рухомого фосфору. Так, вміст рухомого фосфору в ґрунті зростає від 3,3 мг/кг ґрунту на контролі до 4,8 мг/кг ґрунту на варіанті з лядвенцем рогатим + $P_{90}K_{90}$ (рис. 2).

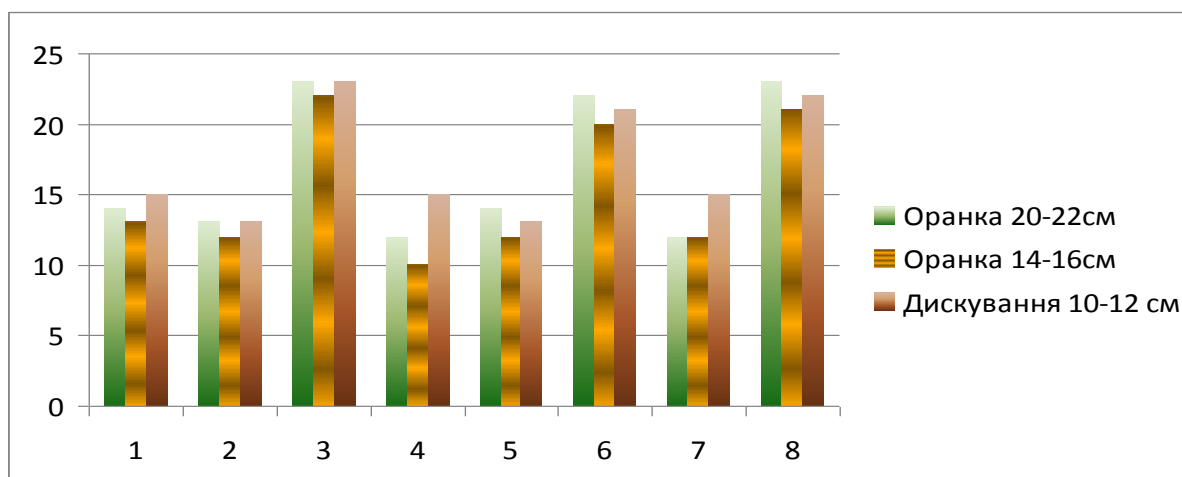

Рис. 2. Вміст рухомого фосфору під бобово-злаковими травосумішками за вирощування на дерново-підзолистому ґрунті

Аналізуючи вміст калію в ґрунті, встановлено, що в орному шарі (0–20 см) містилося його 67,0 мг/кг ґрунту. Найменший вміст калію спостерігали на оранці 14–16 см під лядвенцем рогатим сорту Аякс + злакові трави.

Отже, у результаті проведення досліджень встановлено, що вирощування бобово-злакових трав на дерново-підзолистих ґрунтах зумовлює підвищення їх родючості, зокрема зростання показників азоту, фосфору та калію.

1. Бабич А. О. Методика проведення дослідів по кормовиробництву / А. О. Бабич. – Вінниця, 1994. – 88 с.
2. Носко Б. С. Фосфатний режим ґрунтів і ефективність добрив / Б. С. Носко. – К. : Урожай, 1990. – 95 с.
3. Пивоварова Є. Г. Вплив калійних добрив на вміст форм калію в ґрунті і урожайність сільськогосподарських культур / Є. Г. Пивоварова // Агрохімія. – 1993. – № 2. – С. 44–49.

Зміст

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

ФІЛОСОФІЯ, ПСИХОЛОГІЯ, СОЦІОЛОГІЯ, РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

Абрамець Ігор. РОЗУМІННЯ ДІАЛЕКТИЧНОЇ ЛОГІКИ ЯК ЗРАЗКА КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ.....	3
Айвенко Ірина. КРИЗА КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СВІТУ.....	4
Вівчарик Інна, Юрійчук Світлана. ДІАГНОСТИКО-КОРЕКЦІЙНА РОБОТА ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	6
Втерковська Тетяна. СОЦІОЛОГІЯ МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ В УМОВАХ УКРАЇНСЬКОГО СЬОГОДЕННЯ: ДУМКИ, ОЦІНКИ, ІНТЕРПРЕТАЦІЇ.....	7
Гутич Ольга. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ ЧАСУ СТУДЕНТАМИ-ВИПУСКНИКАМИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА.....	8
Ковальчук Марія. АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД КОРЕКЦІЇ ТРИВОЖНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ.....	10
Куфта Світлана. ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ УЯВЛЕНЬ ГРОМАДЯН ПРО СПРАВЕДЛИВЕ ПРАВОСУДДЯ.....	11
Матвєєва Юлія. ОСОБЛИВОСТІ ТРАКТУВАННЯ МОВИ І СЛОВА У ПОСТСТРУКТУРАЛІСТСЬКІЙ КОНЦЕПЦІЇ МШЕЛЯ ФУКО.....	12
Перцович Леся. ГІПЕРАКТИВНІСТЬ ДІТЕЙ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	14
Сасник Віталій. МОЖЛИВОСТІ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ У КОНТЕКСТІ “КРИТИКИ ЧИСТОГО РОЗУМУ” І. КАНТА.....	15
Тимофійчук Марта. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ РИС У КОЛЕКТИВІ.....	16
Торський Владислав. ТЕОРІЯ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....	17

ІСТОРІЯ, ПОЛІТОЛОГІЯ, МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Бабінчук Петро. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛОГОВОЇ ТАКТИКИ ДОБИ ХРЕСТОВИХ ПОХОДІВ XII–XIII ст. (З БОКУ ХРЕСТОНОСЦІВ).....	19
Безус Андрій. ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ЦІННІСНИЙ АСПЕКТИ.....	20
Василечко Вікторія. З ІСТОРІЇ СВІТОВОЇ МОДИ ВІКТОРІАНСЬКОЇ ЕПОХИ.....	22
Глинчак Іван. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ПОЛЬЩІ В КОНТЕКСТІ УЧАСТІ У ВИШЕГРАДСЬКІЙ ЧЕТВІРЦІ.....	23
Гриньків Іванна. ГЕОПОЛІТИЧНА ТА ЕКОЛОГІЧНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТУ.....	24
Дебенко Ольга. УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКЕ ПРИМИРЕННЯ У ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ БОГДАНА СКАРАДЗІНСЬКОГО.....	26
Кавацюк Дмитро. УЧАСТЬ ІВАНА ФРАНКА У ВИБОРАХ ДО АВСТРІЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ В КІНЦІ 1890-х рр.	27
Мельник Юлія. ДЗВОНОЛИВАРНЯ БРАТІВ ФЕЛЬЧИНСЬКИХ У КАЛУШІ (1808–1939 рр.)... ..	29
Мосора Михайло. ЕТНІЧНИЙ СЕПАРАТИЗМ У ЄВРОПІ ТА УКРАЇНІ: ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ, ТЕНДЕНЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ.....	30
Петраш Андрій. СПЛЕСК ЕЗОТЕРИКИ В ЄВРОПІ (КІН. XIX ст. – ПОЧ. XX ст.).....	32
Савчук Олег. ВАРЯЗЬКЕ ПИТАННЯ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМИ НОРМАНСЬКОЇ ТЕОРІЇ ПОХОДЖЕННЯ ДЕЖАВНОСТІ НА КИЇВСЬКІЙ РУСІ.....	33
Цюпа Юрій. ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ.....	35

ФІЛОЛОГІЯ

Гушпіт Ольга. СЕМАНТИКО-СТРУКТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА СЛОВОТВІРНОГО ГНІЗДА З ВЕРШИНОЮ “ТРИ”.....	37
Дмитрук Христина. ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДОНІМНИХ МНОЖИННИХ ІМЕННИКІВ У ЗМІ.....	38
Драган Оксана. “ЩОДЕННИК СТРАЧЕНОЇ” МАРІЇ МАТІОС ЯК ЖАНРОВО МОДИФІКОВАНИЙ ТВІР У ПРОЗІ ПИСЬМЕННИЦІ.....	40

Дячук Леся. СЕМАНТИКО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ РІЗНОВИДИ СИНТАКСИЧНОГО ЧАСУ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ СТУСА)	41
Красілич-Зорійчук Вікторія. ФУНКЦІОНАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ КОЛЬОРОНАЗВ У МАЛІЙ ПРОЗІ ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА.....	42
Кураш Наталія. СВОЄРІДНІСТЬ ЗОБРАЖЕННЯ ГЕРОЯ-ТРИКСТЕРА У ТВОРАХ ЙОНА КОЛФЕРА ПРО АРТЕМІСА ФАУЛА.....	44
Кушнірик Тетяна. ЛОГІКО-МОДАЛЬНІ ЧАСТКИ: СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ (на матеріалі роману Марії Матіос “Майже ніколи не навпаки”).....	45
Левченко Ольга. ДОМІНАНТА СОЦІАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ В СУЧАСНІЙ ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ПРОЗІ.....	46
Машталер Олеся. КОЛОРИСТИЧНІ ІМПРЕСІЇ ПОЕТИЧНОГО ПРОСТОРУ Д. РИХТИЦЬКОЇ.....	48
Мовчій Юлія. СЛОВОТВІРНІ ПАРИ У ВИРАЖЕННІ КОМУНІКАТИВНИХ ТАКТИК ПЕРСОНАЖІВ У ДРАМАТУРГІЙНОМУ ТЕКСТІ.....	49
Мочернюк Марія. ВИВЧЕННЯ ЛІРИЧНИХ ТВОРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В 7 КЛАСІ.....	51
Надь Діана. СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ О. ДУХНОВИЧА.....	52
Наритник Христина. ЖАНРОВО-СТИЛЬОВА МАНЕРА ВОЛОДИМИРА ЛИСА (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ “СТОЛІТТЯ ЯКОВА”).....	53
Парубецька Уляна. ВІТОЛЬД ҐОМБРОВИЧ І МИКОЛА ХВИЛЬОВИЙ: ТИПОЛОГІЯ ХУДОЖНЬОГО МИСЛЕННЯ.....	55
Петрина Мар’яна. ДЖЕРЕЛА ТВОРЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ МЕТАФОР (на матеріалі публіцистичних текстів 2013–2015 років).....	56
Проць Христина. СВОЄРІДНІСТЬ РОМАНУ-ІНІЦІАЦІЇ У СУЧАСНІЙ ПОЛЬСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРИ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРУ ТОМКА ТРИЗНИ “ПАННА НІХТО”).....	58
Стрельченко Іван. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ СУБСТАНТИВНОЇ ДІАЛЕКТНОЇ ЛЕКСИКИ У ГОВІРЦІ СЕЛА БАБУХІВ РОГАТИНСЬКОГО РАЙОНУ	60
Тимків Христина. МІФОЛОГІЧНІ СТРУКТУРИ В ПРОЗІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.....	61
Остапович Ольга. АРГУМЕНТНО-ПРЕДИКАТИВНІ СТРУКТУРИ З ДІСЛОВАМИ “СПОКОЮ” В ІНДОЄВРОПЕЙСЬКИХ І КИТАЙСЬКІЙ МОВАХ.....	63
Федюк Любов. ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ “ТРАДИЦІЙНИЙ ЖІНОЧИЙ ОДЯГ” (“TRADITIONAL WOMEN’S DRESS”) ІСТОРИЧНИХ ПРОВІНЦІЙ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ (ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ).....	65
Ходинська Христина. КОНЦЕПТ ЗРАДИ В ПОЛЬСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ.....	66
Хрущ-Ріпський Юрій. ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УКРАЇНОМОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ, АБО АНГЛОМОВНІ ОСТРІВЦІ В ШИРОКОМУ УКРАЇНОМОВНОМУ МОРІ.....	68
Цап Наталія. НЕОЛОГІЗМИ В МОВІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕРІОДИКИ: ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ.....	69

ЕКОНОМІКА

Глушак Євгенія. ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА-УЧАСНИКА ЗЕД.....	71
Євчук Христина. ОЦІНКА РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	73
Кондратюк Наталія. КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ЦІЛЕЙ РЕГІОНУ.....	74
Курей Оксана. ЕКОНОМІЧНІ ПОГЛЯДИ ІВАНА ФРАНКА: ДУМКА СУЧАСНИКА.....	76
Мандзюк Ганна. АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА.....	77
Микитюк Оксана. МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ.....	79
Плешка Ярослава. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ОЦІНКИ РІВНЯ І ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	81
Саїв Ілона. РОЗВИТОК ТОВАРНИХ БІРЖ В УКРАЇНІ.....	82
Ярославська Вероніка. ПРОБЛЕМИ ВИХОДУ УКРАЇНСЬКИХ ВИРОБНИКІВ НА ЗАРУБІЖНІ РИНКИ.....	83

ПРАВознавство

Бабак Віталій. УКРАЇНА В ПЕРІОД ДИРЕКТОРІЇ.....	86
Гулян Юлія. ДЕРЖАВНИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ КАДАСТР ТА ЗНАЧЕННЯ ЙОГО ВЕДЕННЯ.....	87

Кисилиця Наталія. ЗАКОННЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО НЕПРАЦЕЗДАТНИХ ОСІБ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	88
Ковалишин Тетяна. ЗЕМЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ: ЗАКОНОДАВЧІ ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ВІДЧУЖЕННЯ.....	90
Максимів Любомир. ПОСТУПОВА ЛІКВІДАЦІЯ ЦАРИЗМОМ АВТОНОМНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ.....	91
Никифорок Ірина. ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ В ОТРИМАННІ СТАТУСУ УЧАСНИКА АТО..	93
Обітоцький Андрій. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НОРМ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ІЗ ЗАКОНОДАВСТВОМ ПОЛЬЩІ.....	94
Пелеш Михайло. КАРАБАХСЬКИЙ КОНФЛІКТ ЯК ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА САМОВИЗНАЧЕННЯ “СТОРОНИ”, ЯКУ НЕ ПИТАЮТЬ.....	96
Сегін Ірина. НАУКОВІ ЗАСАДИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ.....	97
Цепенда Андрій. ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	99
Шешурак Оксана. ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ ЕКСТРАДИЦІЇ В УКРАЇНІ.....	100
Яш Костянтин. РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАВО ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ.....	102

ПЕДАГОГІКА

Броневиц Христина. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКИХ ІНТЕРЕСІВ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	104
Варварук Христина. КОЛОРИСТИКА УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗОК.....	105
Вістовська Роксолана. ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНИХ УМІНЬ І НАВИКІВ ДРУГОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	107
Герин Марія. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЯВІВ БУЛІНГУ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ЗОШ.....	108
Жовнір Ольга. ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ЕТИМОЛОГІЄЮ СЛІВ НА УРОКАХ МОВИ І ЧИТАННЯ.....	109
Загребельська Вікторія. РОЗВИТОК ТВОРЧОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ.....	111
Іванців Ірина. ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	112
Ільницька Христина. ФОРМУВАННЯ ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ НАВИЧОК У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СИСТЕМІ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ.....	113
Клюс Лілія. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	115
Кучирин Мирослава. ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	116
Мазур Наталія. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ НАОЧНОСТІ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	118
Пальчак Дмитро. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ЗАПОБІГАННЯ ЯВИЩА ПРОФДЕФОРМАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ВИПРАВНИХ УСТАНОВ.....	119
Плеш Лідія. СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМАТИКА НОВЕЛИ Я.Л. ВИШНЕВСЬКОГО “ТЕСТ”.....	120
Римик Вікторія. ХОРЕОГРАФІЧНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ЗБАГАЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО СВІТУ ДИТИНИ.....	122
Сіщук Оксана. ВИХОВАННЯ ДРУЖНИХ СТОСУНКІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.....	123
Фесюк Мар'яна. УКРАЇНСЬКА КАЗКА ЯК ЗАСІБ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	125
Хрущ-Ріпська Марія. ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ І ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	126

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Бабій Ірина. ТЕНДЕНЦІЇ ТА ДИЗАЙН СУЧАСНОЇ ДИТЯЧОЇ УКРАЇНСЬКОЇ КНИЖКИ.....	128
Брезицька Ілона. СУЧАСНИЙ ФОТОПОРТРЕТ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА.....	129
Гроссберг Тарас. ПРОБЛЕМИ ФОНІАТРІЇ У СПІВАЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	130
Греля Марія. ДУХОВНА МУЗИКА В ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДИТИНИ.....	132
Гудзик Андрій. СПЕЦИФІЧНІ ПРИЙОМИ ГРИ НА САКСОФОНІ.....	133

Дибач Ігор. СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ЗВУКОЗАПИСІВ СПІВАКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЕСТРАДИ 70-х рр. ХХ – поч. ХХІ ст.	135
Дутка Марія. ДИТЯЧЕ ВОКАЛЬНО-ХОРОВЕ ВИКОНАВСТВО В СУЧАСНОМУ МИСТЕЦЬКОМУ КОНТЕКСТІ: НА МАТЕРІАЛІ ХОРОВИХ КОЛЕКТИВІВ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ.....	136
Максимишин Мар'яна. ТВОРЧІСТЬ ЙОЗЕФА ФРАНКА.....	137
Валентина Махняк. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ СПІВАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	139
Марусик Ольга. МОТИВИ ТРАДИЦІЙНОГО ВБРАННЯ ПОКУТТЯ У ТВОРЧОСТІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ “МОДЕЛЮВАННЯ ОДЯГУ” ПРИКАРПАТСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА.....	140
Мельник Назар. РОЗВИТОК ТЕХНІКИ АКОРДЕОНІСТА ЯК СКЛАДОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВИКОНАВЦЯ.....	142
Семотюк Людмила. УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР У ФОРТЕПАННІЙ ТВОРЧОСТІ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ.....	143
Сидоренко Вікторія. ДИЗАЙН-ЕКСПЕРИМЕНТИ І ДИЗАЙН-УТОПІЇ: ФУТУРИСТИЧНІ ПРОЕКТИ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ГРУПИ “АРХІГРЕМ”.....	145
Стринадюк Оксана. МАЙСТЕРНІСТЬ СЦЕНІЧНОГО МОВЛЕННЯ В МИСТЕЦТВІ ДРАМАТИЧНОЇ ВИСТАВИ	146
Шевченко Богдан. ЖАНР КОНЦЕРТУ ДЛЯ ФАґОТА У ТВОРЧОСТІ НІМЕЦЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ ЕПОХИ БАРОКО.....	148
Шепета Станна. ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ КАМЕРНО-ВОКАЛЬНОЇ ТВОРЧОСТІ Д. ЗАДОРА.....	149
Шкляр Наталія. ХУДОЖНЄ ОФОРМЛЕННЯ СЦЕНІЧНОГО ТВОРУ.....	150

ТУРИЗМ. ГЕОГРАФІЯ

Будник Уляна. САКРАЛЬНІ ПАМ'ЯТКИ ОПІЛЛЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ НОСТАЛЬГІЧНОГО ТУРИЗМУ.....	152
Кушмелюк Іван. УРБІЦИД В УКРАЇНІ.....	154

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ

Габян Наталія. КОРЕКЦІЯ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ОСІБ, ЯКІ ВЕДУТЬ МАЛОРУХОМИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ, ЗАСОБАМИ СПОРТИВНОЇ БОРОТЬБИ.....	156
Гринішак Лідія. ДЗЮДО ЯК СИСТЕМА ВИХОВАННЯ ГАРМОНІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	157
Козьменчук Роман. ПРОФІЛАКТИКА АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	158
Лесько Олександр. ВПЛИВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ШКОЛЯРІВ.....	159
Пазяк Марта. ВПЛИВ РІВНЯ ДОБОВОЇ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ШКОЛЯРІВ СТАРШИХ КЛАСІВ НА СЕЗОННУ ЗАХВОРЮВАНІСТЬ ГОСТРИМИ РЕСПІРАТОРНИМИ ВІРУСНИМИ ІНФЕКЦІЯМИ.....	161
Щигель Марія. ВПЛИВ ЗАНЯТЬ ЕКСТРЕМАЛЬНИМИ ВИДАМИ СПОРТУ НА РОЗВИТОК ПСИХОФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ.....	162

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

МАТЕМАТИКА

Добжинецька Софія. ДОСЛІДЖЕННЯ ВЛАСТИВОСТЕЙ ПРОСТОРУ ДЖЕЙМСА.....	164
Захарук Роксалана. НАБЛИЖЕНЕ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧІ КОШІ ДЛЯ СИСТЕМИ ДВОХ КВАЗІЛІНІЙНИХ РІВНЯНЬ ПЕРШОГО ПОРЯДКУ.....	165
Kuzicki Radosław. SYMMETRIC-KEY AND PUBLIC-KEY CRYPTOGRAPHY ALGORITHMS..	166
Мамалига Христина. ДИФУЗІЙНІ ПРОЦЕСИ, ПОРОДЖЕНІ ВІНЕРОВИМ.....	167
Обідняк Володимир. СИСТЕМА КЕРУВАННЯ ЗАДАЧАМИ З ТАЙМ-ТРЕКІНГОМ.....	168
Полек Юлія. ДОСЛІДЖЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАДАЧІ ПРОГНОЗУВАННЯ ЦІН ЗА ДОПОМОГОЮ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ.....	169
Регуш Олександр. ТРІЙКОВЕ ФРАКТАЛЬНЕ КОДУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ НА ПЛОЩИНІ...	170
Савчук Марта. РОЗРОБКА ПРОГРАМНОГО ПРОДУКТУ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	172

Стрипа Василь. РОЗРОБЛЕННЯ АЛГОРИТМУ ТА ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ВВЕДЕННЯ ДОДАТКОВОЇ ПРИХОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В АУДІОСИГНАЛИ.....	173
Ярема Христина. ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ АНАЛІТИЧНИХ НАПІВГРУП ДО РОЗВ'ЯЗУВАННЯ РІВНЯНЬ ВОЛЬТЕРРА.....	174
Явна Ганна. ГЕОМЕТРИЧНІ ПОБУДОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ НЕСТАНДАРТНИХ ІНСТРУМЕНТІВ.....	175

ФІЗИКА

Воробець Любомир. ІМПЕДАНСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗМІН ОПОРУ МІКРОПРОВОДУ В ПОСТІЙНОМУ МАГНІТНОМУ ПОЛІ.....	177
Годлевська Мирослава. СЕНСИБІЛІЗАЦІЯ ДІОКСИДУ ТИТАНУ БАРВНИКАМИ РІЗНИХ ТИПІВ.....	178
Годовська Галина. СИНТЕЗ, СТРУКТУРА ТА ЕЛЕКТРОХІМІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ПЕРОВСКІТУ LaCrO_3	180
Катрич Юстина. МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ІОННОЇ ІМПЛАНТАЦІЇ В МАТЕРІАЛАХ ЗІ СТРУКТУРОЮ ГРАНАТУ.....	181
Луканюк Марія. МОДЕЛЮВАННЯ КРИВИХ ДИФРАКЦІЙНОГО ВІДБИВАННЯ Х-ПРОМЕНІВ ВІД ШАРУВАТИХ СТРУКТУР ЗА ДОПОМОГОЮ РІЗНИХ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ.....	183
Осадець Наталія. РОЗРОБКА VHDL-МОДЕЛІ ОДНОКРИСТАЛЬНОГО КОМП'ЮТЕРА.....	184
Парпан Петро. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЕКТУВАННЯ СТІЛЬНИКОВОГО ЗВ'ЯЗКУ: ПАРАМЕТРИ, ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ЗАХИСТ СИСТЕМ.....	186

ХІМІЯ

Бойко Євген, Погрибенник Христина. КРИСТАЛОХІМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРНОГО ТИПУ ШПІНЕЛІ. Х-ПРОМЕНЕВИЙ АНАЛІЗ ФЕРИТ-ХРОМІТІВ КОБАЛЬТУ.....	188
Буждиган Христина. ХАРАКТЕРИСТИКИ АРОМАТНИХ РЕЧОВИН, ОТРИМАНИХ МЕТОДОМ ВІДГОНКИ З ВОДЯНОЮ ПАРОЮ.....	189
Марущак Тетяна. ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕТЕРИФІКАЦІЇ ТЕРЕФТАЛЕВОЇ КИСЛОТИ ОКТИЛОВИМ СПИРТОМ.....	191
Стефанюк Ганна, Фундюр Дарія. ДОСЛІДЖЕННЯ ВИХІДНИХ РОСЛИННИХ ОЛІЙ МЕТОДАМИ ІЧ- ТА ЯМР-СПЕКТРОСКОПІЇ.....	192
Урбанович Марія. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ТОКСИКОЛОГІЧНОЇ ХІМІЇ: ТОКСИКОЛОГІЯ СИНТЕТИЧНИХ МИЙНИХ ЗАСОБІВ.....	193
Чумбей Юлія. ЛІКАРСЬКІ РЕЧОВИНИ ОРГАНІЧНОЇ ПРИРОДИ В АНЕСТЕЗІЇ.....	194

АГРОХІМІЯ. БІОЛОГІЯ. ЕКОЛОГІЯ

Боднар Наталія. ЕРОДОВАНІ МАЛОПРОДУКТИВНІ ЗЕМЛІ РОГАТИНСЬКОГО ОПІЛЛЯ ТА ПРОБЛЕМИ ВІДНОВЛЕННЯ ЇХ РОДЮЧОСТІ.....	197
Гелевачук Юлія. ФАУНА ХРЕБЕТНИХ ТВАРИН МІСТА МОНАСТИРИСЬКА ТА ЙОГО ОКОЛИЦЬ.....	198
Івасів Віта. ВПЛИВ СВІТЛОВОГО ЗАБРУДНЕННЯ НА ЕПІТАЛАМУС.....	199
Паньків Тетяна. ЦИТОЛОГІЧНА СТРУКТУРА ЯСЧКА В УМОВАХ ВЕНОЗНОЇ ГІПОКСІЇ....	201
Пірус Мар'яна. ВИКОРИСТАННЯ БЕЗХРЕБЕТНИХ ДЛЯ ІНДИКАЦІЇ СТАНУ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ У М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК.....	202
Поплавський Ігор. ПРОФЕСІЙНІ РИЗИКИ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ.....	203
Приймак Тарас. МЕЛАТОНІН ЯК ГЕРОПРОТЕКТОР.....	204
Струк Василь. ОЦІНКА ДОСВІДУ ШТУЧНОГО ЛІСОВІДНОВЛЕННЯ В СОЛОТВИНСЬКОМУ ЛІСНИЦТВІ ДП “СОЛОТВИНСЬКЕ ЛГ”.....	206
Танчук Марія. ФЛОРА ЗАГАЛЬНОЗООЛОГІЧНОГО ЗАКАЗНИКА МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ “ЧОРНИЙ ЛІС”.....	207
Турак Юрій. АГРОХІМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ДЕРНОВО-ПІДЗОЛИСТОГО ҐРУНТУ ЗА ВИРОЩУВАННЯ БОБОВО-ЗЛАКОВИХ ТРАВСУМІШОК.....	208

Наукове видання

Еврика – XVII

Збірник студентських наукових праць

Головний редактор *В. М. Головчак*
Літературне редагування і коректура *Р. Д. Боднар*
Комп'ютерна правка, верстка *В. Д. Яремко*

Підп. до друку 15.07.2016. Формат 60x84/16.
Папір офсет. Гарнітура "Times New Roman".
Ум. друк. арк. 24,9.

Видавець
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
76018, м. Івано-Франківськ, вул. С. Бандери, 1
Тел. 71-56-22. E-mail: vdvcit@pu.if.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2718 від 12.12.2006